گۆڤاری

كوردستان له به‌ڵگه‌نامه‌كاندا

ژماره دووی ٢٠٢٦ ساڵی دووەم

خاوەنی ئیمتیاز : دكتۆر نوزاد یحیی باجگر

سەرنوسەر: هاوكار حمە فەرەج

بەڕێوەبەری نوسین : همزە رحمان

دیزاینەری بەرگ و ناوەڕۆك : نور محمد جواد

له سه‌ندیكای ڕۆژنامه‌نوسانی كوردستان به ژماره (١٠٠٠) تۆماركراوه

بۆ پەیوەندی كردن

website: www.kar.cihanuniversity.edu.iq

Email: journal.kurd.doc@cihanuniversity.edu.iq

بڵاوكراوەی زانكۆی جیهان-هەولێر

٢٠٢٦

پێڕست

دیدگایەک بۆ گۆڤاری کوردستان لە بەڵگەنامەکاندا
د. نەوزاد یەحیا باجگر
سەرۆکی ئەمینداریەتی زانکۆ، پەیمانگا و قوتابخانەکانی جیهان

مێژوو لە سەردەمی ژیریی دەستکرددا
خوێنەرانی خۆشەویست.. توێژەران و خەمخۆرانی مێژووی کوردستان..
خۆشحاڵین کە ژمارەی دووەمی گۆڤاری **کوردستان لە بەڵگەنامەکاندا** دەخەینە بەردەستی ئێوە، لە کاتێکدا جیهان بە قۆناغێکی هەستیاری وەرچەرخانی تەکنەلۆژیدا تێپەڕدەبێ. ئەرکی ئێمە تەنها کۆکردنەوەی بەڵگەنامە نییە، بەڵکو پاراستن و خوێندنەوەی مێژووە بەو ئامرازە نوێیانەی، کە سەردەمەکە پێمان دەبەخشێت.
ئەمڕۆ، ئێمە لەبەردەم شۆڕشی **ژیریی دەستکرد (Artificial Intelligence)** داین. ئەم تەکنەلۆژیایە تەنها بۆ داهاتوو نییە، بەڵکو **ئامرازێکی ستراتیژی و بزوێنەرێکی کارایە،** بۆ ڕوونکردنەوەی تەمومژەکانی ڕابردوو. لای ئێمە، بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە بواری بەڵگەنامەناسیدا دەبێتە هۆی:

- **ساغکردنەوەی بەڵگەنامەکان:** بەکارهێنانی تەکنەلۆژیا بۆ جیاکردنەوەی بەڵگەنامەی ڕاستەقینە لە ساختە و پاراستنی ڕەسەنایەتی مێژوو.
- **بەرەوپێشبردنی ئەرشیف:** بەدیجیتاڵکردن و شیکردنەوەی خێرای ئەو دەق و بەڵگەنامە کۆنانەی، کە ساڵانێکی زۆر بەهۆی تێکچوونی کاغەزەکانیان یان ناڕوونی نووسینەکانیانەوە بە نادیاری مابوونەوە.
- **زیندووکردنەوەی مێژوو:** ژیریی دەستکرد دەرفەتمان دەداتێ، مێژووی کوردستان لە ناو ڕەفە تۆزاوییەکانەوە ببهێنینە دەرەوە، بە شێوازێکی کارلێکەر (Interactive) پێشانی نەوەی نوێ بدەین.

ئێمە لەم ژمارەیەدا، وێڕای خستنەڕووی چەندین بەڵگەنامەی گرنگ و بڵاونەکراوە، جەخت لەسەر ئەوەش دەکەینەوە، کە پێویستە ناوەندە ئەکادیمییەکانی کوردستان سوود لە ژیریی دەستکرد وەربگرن، بۆ کۆکردنەوەی ئەو پارچە پەرشوبڵاوانەی مێژووی نەتەوەکەمان، کە لە ئەرشیفە جیهانییەکاندا ماونەتەوە. تێکەڵکردنی «ڕەسەنایەتی بەڵگە» لەگەڵ «ژیریی تەکنەلۆژیا» تاکە ڕێگەیە، بۆ ئەوەی مێژوویەکی بێگەرد و زانستی بۆ نەوەکانی داهاتوو جێبهێڵین.
وەک خاوەنی ئیمتییاز، سوپاسی بێپایانم بۆ سەرنوسەر، بەڕێوەبەری نوسین و ئەو توێژەرە دڵسۆزانە هەیە، کە هاوشانی گۆڕانکارییەکانی سەردەم، کار بۆ بەدۆکۆمێنتکردنی ناسنامەی کوردستان دەکەن.

بەهیوای سەرکەوتن

گەشتێکی نوێ بۆ بەڵگەنامەکان

وشەی سەرنووسەر: مێژووی نیشتمان لە نێوان ڕەسەنایەتی و هاوچەرخبووندا
بڵاوکردنەوەی ژمارەی دووەمی گۆڤاری **کوردستان لە بەڵگەنامەکاندا،** بەردەوامیی ئەو بەڵێنەیە کە بۆ پاراستنی شکۆی مێژوویی نەتەوەکەمان و بونیادنانی ئەرشیفێکی نیشتمانیی باوەڕپێکراو دابوومان. مێژوو لای ئێمە تەنها کۆکردنەوەی ڕووداوەکان نییە، بەڵکو پرۆسەیەکی بەردەوامی لێکۆڵینەوە و گەڕانە بەدوای ڕاستییەکاندا، لە ڕێگەی وردترین و باوەڕپێکراوترین سەرچاوە کە ئەویش «بەڵگەنامە»یە.
لەم ژمارەیەدا، ئێمە وەک دەستەی نووسەران تەنها لەسەر ڕێگا کلاسیکییەکانی توێژینەوە نەوەستاوین، بەڵکو هەوڵماندا‌وە گۆڤارەکە لەگەڵ گۆڕانکارییە خێراکانی جیهان هاوتەریببکەین. ئەمڕۆ جیهان بەرەو سەردەمی **ژیریی دەستکرد (AI)** هەنگاو دەنێت، کە ئەمەش دەرفەتێکی زێرین دەخاتە بەردەم توێژەران بۆ ئەوەی بتوانن بە قووڵاییەکی زیاتر و بە وردبینییەکی تەکنیکییەوە سەیری بەڵگەنامە کۆنەکان بکەن.

بەکارهێنانی ژیریی دەستکرد لە بواری مێژوودا، یارمەتیمان دەدات لە:

- **خوێندنەوەی دەقە ئاڵۆزەکان:** کە بەهۆی تێپەڕبوونی کاتەوە زیانیان پێگەیشتووە.
- **بەراوردکاریی زانستی:** لە نێوان ئەرشیفی وڵاتانی جیاوازدا بۆ گەیشتن بە ڕاستییەکان بە کەمترین کات.
- **بەرەنگاربوونەوەی شێواندن:** ڕێگریکردن لە هەر هەوڵێک بۆ دەستکاریکردن یان ساختەکردنی مێژوو لە ڕێگەی سیستەمە پێشکەوتووەکانی پشکنین.

ئێمە لەم قۆناغەدا، جگە لە بڵاوکردنەوەی توێژینەوەی نوێ، کار لەسەر ئەوە دەکەین گۆڤارەکەمان ببێتە سەکۆیەکی مۆدێرن، کە تێیدا مێژووی کوردستان بە زمانی بەڵگە و بە کەرەستەی تەکنەلۆژیای سەردەم بپارێزرێت. سوپاسی بێپایان بۆ هەموو ئەو مامۆستا و توێژەرە بەڕێزانەی بەرهەمەکانیان بۆ ناردین، هەروەها دەستخۆشی تایبەت بۆ خاوەنی ئیمتیازی گۆڤار، **بەڕێز دکتۆر نەوزاد باجگر،** کە هەمیشە پاڵپشت و هاندەری ئێمە بووە، بۆ ئەوەی ئەم پرۆژەیە بە باشترین کوالێتی بەردەوام بێت.

هیوای خوێندنەوەیەکی بەسوود بۆ هەمووان دەخوازم.
لەگەڵ ڕێزدا...

سەرنووسەر
هاوکار حمەفەرەج

چەند زانیارییەکی گرنگی کوردستان لە نێو ساڵنامەکانی عوسمانی

A.}MKT.MHM.00426.00091.001

بۆ ویلاتی بەغداد

٧بەهۆی مردنی مستەفا ئەفەندی لە خەڵکی کۆی سەنجەق، ئەوەی ساڵانە وەریدەگرت لە ٦ عولبە گەنم و ٤ عولبە جۆ، لەمانە بۆ هەر یەکە ٢ عولبە گەنم و ١ عولبە جۆ بۆ زانا ئادەم زادە محەمەد و کەسێکی تر بە ناوی محەمەد، ئەوەی ماوەتەوەش لە گەنم و جۆیەکە ٢ عولبە گەنم لەگەڵ ٢ عولبە جۆ بۆ زانای کەرکووك سەید محەمەد ئەمین ئەفەندی دابین بکرێت، بۆ ئەم مەبەستەش لەلایەنی والاوە بە گوێرەی راگەیەندراوەکانیان رێکخراوە و چۆنیەتی جێبەجێ کردنیشی دراوەتە نەزارەتی دارایی شکۆدار.

بۆ نەزارەتی دارایی شکۆدار

لە ویلایەتی بەغداد بە گوێرەی ئەو راگەیەندراوەی دراوە لە بارەی ئەو زاتانەی دەوڵەت بە گفتوگۆ رێك خراوە، هەروەها راگەیەندراوی والاکان دیارە و ئەوەی باس کراوە بۆ ناوبراوان دابین کراوە و چۆنیەتی جێبەجێ کردنیشی لە ویلایەتی ناوهاتوو فەرمان دراوە، لە خەزینەش داوای هیممەت کراوە.

٢ شەعبان ١٨/١٢٨٥ تشرینی دووەم ١٨٦٨
A.MKT.MHM. ٠٠٤٢٦,٠٠٠٩١

2

وفور الکرم افندم سلطانم حضرتلری

دولتلو عنایتلو عاطفتلو ابهتلو مرحمتلو ولی النعم ... تخلیصه حسرت بیورلمسی تمناسی وسیلهٔ عرض عبودیتم اولمشدر

رواندزلی محمد پاشا حقنده سنوح ایدن ارادهٔ سنیه کیفیتی عسکر پاشا بنده لری وصولیله معلوم کوبان عبدالله‌نک تخلیصه ... ولی النعمیاری بیورلرقده او جابر و هر حالده اوامر و فرمانه

چاکری اولوب اول اثناده شهرزور والیسی سعادتلو محمد پاشا بنده لری ماردینه طرفدن عودت ان شاء الله تعالی لدی الوصول

حضرتلرینه لازم الاحسان [illegible] ۱۲۴۲ [illegible]

HAT. 33231. B

تبشیر اولندیغنده کیفیت ارادهٔ علیه مشار الیهه بر وجه خفی اخطار و موجودیتی اولان

عساکر منصوره و عساکر سائره ایله کرکوکده توقف ایلیوب بو طرفلرده دخی ایجاب وجهله عساکر

ومهمات ارسالیله مصلحت مذکوره یه مباشرت اولنمسی اشعار اولندیغی بوندن مقدم خفیجه

ولی النعمیلرینه انها اولنمشیدی مشار الیه محمد پاشا بنده لری مجبول و مألوف اولدیغی بیت دار نفاقی

عسکر بهانه سیله خلقدن و حوالی کرکوکدن جلب و جمع ایلدیکی ذخائر و نقودی کتم و ادخار

و عساکر منصوره یی انواع مضایقه یه دوچار ایلدیکندن غیری خدعه و شرارت سببیله اول حوالی

اهالی و فقراسنی کلیاً دلکیر و پریشان ایتمکله و نصح و پند ایدن طرف چاکریمه هر زبان بو ولایته

عکسنی ایتمکله و کونا کون اصوله تشبث ایدرک طرفیمدن و خلقدن مال جلبنه و هرکسک

آسایش و امنیتک سلبنه چالشمقده اولدیغنده اول و اخر مشار الیهک بوکونه اطوار بارده سی

چاکرلرینه و جمله یه نفور و صریح اولوب بو رواندز ماده سنک مشار الیهله نتیجه بولمیه جغی

و کندوسی شهرزور ایالتنه متصرف ایکن دیکر منصور کوندرلسه دخی درلک ویرمیه جکی

و بالفرض مأموریت مذکوره یه موفق اولسه بیله دولت علیه یه منفعت کوسترمیه جکی درکار اولدیغندن

و کافهٔ زمانده حسب الاحتیاط عراق دولت علیه بنده لرینده برایسنک بولنمسی وجوب درجه سنده

ایدوکندن شهرزور ایالتنک ذیلیه عساکر منصوره دن محمد پاشا و یاخود سعید پاشا بنده لرینه خفیجه

توجیهی و کندوسنک دخی علی طریق المأموریه سبکبارجه بو طرفلره ارسالیله بو طرفدن صورت

مأموریتی اشاعت و طرف چاکریمدن هر جهت معاونه اولنه رق رواندز ماده سنه مباشرت

اولنسه سایهٔ سلطنت سنیه ده هم مصلحت مذکوره نک حسن انتاجنه سهولت و هم اهالی

و فقرانک جلب و جمعیله چاکرلرینه دخی عراقده مدار قوت اوله جغندن بر وجه التماس

شهرزور ایالتنک ذیلیه مومی الیهماردن قنقیسنه توجیهی موافق ارادهٔ سنیه ایسه اجراسیله

علی طریق المأموریه کندوسنک و توجه و مفوضیه اوامر شریفه سنک طرف بنده کانه ارسالنه لطف و عنایه

و مشار الیه محمد پاشانک دخی اناطولی طرفلرینه جلبیله کندو کسب ایدم اولان بلیه دن

به مۆری والی بەغداد عەلی رزا پاشا نووسراو بۆ سەر عەسکەر نووسراوە

چۆنیەتی جێبەجێ کردنی فەرمانی پاشا کە لە بارەی محەمەد پاشای رەواندزی دەرچووە، لەگەڵ گەیشتنی عەشقەر پاشا زانیارییەکان بۆ بەندە روون بۆتەوە، لەگەڵ گەرانەوەی والی شارەزوور محەمەد پاشا لە ماردین بە شێوەیەکی نهێنی لەگەڵ سەربازانی دەوڵەت لە کەرکووك وەستاوە، راگەیەندراوە بە ناردنی سەرباز و پێداویستی سەربازی بەرەو ئەو شوێنە دەروات کە بۆی دیاریکراوە، محەمەد پاشا هەروەك خورەوشت و سروشتی خودی خۆی وایە، بە بیانووی سەرباز، لە خەڵك و دەورووبەری کەرکووك زەخیرە و پارەوپولی کۆکردۆتەوە، هەروەها سەربازانی دەوڵەتی تووشی جۆرەها پەرێشانی کردۆتەوە، بە بێ سنوور خەڵك و هەژارەکانی تووشی پەرێشانی و دڵگرانی کردووە، بەندەمان هەر چییەك بنووسێت ناوبراو بە پێچەوانەی بریاری بەندە کار دەکات، هەموو رۆژ بە جۆرە شتێك لە لایەنی ئێمە و خەڵکەکە خەریکی کۆکردنەوەی پارەیە، کار دەکات بۆ ئەوەی ئاسایش و ئەمنیەتی هەموو کەسێك تێك بدات، ناوبراو بۆ یەکەم و دوا جار بەرامبەر بە بەندەمان ساردوسرە، بۆیە لە بارەی بابەتی رەواندز لەلایەن ناوبراوەوە ئەنجامێك دەست ناکەوێت، هەر خۆشی کە لە ئەیالەتی شارەزوور موتەسەرف بوو، ئەگەر فەرمانبەرێکی تر بنێردرابووایە، گرنگی پێ نەداوە، هەروەها ئەگەر لە ئەرکەکەی سەرکەوتووش بووایە، وا نیشانی داوە کە هیچ سوودێکی بۆ دەوڵەت نییە، زۆر پێویستە هەموو کاتێك وەکو یەدەگ کەسێك هەبێت بۆ پایە پێویستەکان، لە ئەیالەتی شارەزووریش لە فەریقی سەربازانی دەوڵەت محەمەد پاشا یاخود سەعید پاشا بە نهێنی چاودێری بکرێن، هەروەها هەر خۆشی لە سەر رێگا بە ئەرك بۆ ئەو ناوچەیە بنێردرێت، ئەرکەکەشی پروپاگەندە بێت و یارمەتی بدرێت، بابەتی رواندز ئاسانکاری تێدا بکرێت بۆ سەڵتەنەتی پاشا هەم بەرژەوەندی ناوبراو ئەنجامی باشی هەبێت، هەم بە هێنانی دانیشتووان و هەژاران و کۆکردنەوەیان دەبێتە هۆکاری هێز، ئەوەی دەکرێت لە ئەیالەتی شارەزوور ئەو دوو فەریقەی کە باس کراوە، بە جێبەجێ کردنی بە فەرمانی پاشا لە رێگا ئەرکەکەی پێ بسپێردرێت و ئەرك و فەرمان بۆ بەندە بنێردرێت، بە میهرەبانی و چاودێریەوە ناوبراو محەمەد پاشا بۆ ناوچەی ئەنادۆڵ بهێنرێت و کۆتایی پێ بهێنرێت و ئەوە راگەیەندراوی بەندەتانە، ئینشائەڵڵا چاودێری کردنی فەرمانی سەرووە، لە هەر حاڵەتێك بریار و فەرمان بۆ ئەو کەسەیە کە میهرەبانە.

١٣ رەبیعی یەکەم ٩/١٢٥١ تەمموز ١٨٣٥

HAT ٠٠٦٨٣,٣٣٢٣١.B

2

دولتلو عنایتلو عاطفتلو رأفتلو ولی النعم علی الامم افندم سلطانم حضرتلری

روانزلی محمد پاشا حقنده سنوح ایدن اراده سنیه کیفیتی عسکریات بزه اربابك وصولیله معلوم چاکری
اولوب اولباده شهرزور والیسی عطوفتلو محمد پاشا تناورلری جاریه طرفنزه عود ایتمش اولدیغندن
کیفیت اراده علیه مشارالیه بر وجه خفی اخطار وموجود معیتی اولان عساکر منصوره وعساکر سائره ایله
کرکوکده توقف ایلیوب بو طرفدن دخی ایجاب وجهله عساکر ومهمات ارسالیله مصلحت مذکوره یه مباشره
اولنمسی اشعار اولندیغی بوندن مقدمجه خاکپای سعدیه اشعار اولنمش ایدی مشارالیه محمد پاشا مجبول ومألوف
اولدیغی طبیعت وارتکابنه ناشی عسکر بهانه سیله خلقدن واهالی کرکوکدن جلب وجمع ایلدیکی
ذخائر ونقودی کتم وادخار وعساکر منصوره یی انواع سفالته دوچار ایلدیکندن غیری حدت وشدتی
سببیله اول حوالی اهالی وفقراسنی کلیا دلکیر ودلشکسته ایتمکله ونصح وپند دائر طرف بندکانه دن
هر نه یازلدی ایسه عکسنی ایشلمکده وکوندن بر اصوله تشبث ایدرك طرفدن وخلقدن مال جلبنه
وهرکسك آسایش وامنیتك سلبنه چالشمقده اولدیغندن اول وادیده ایلك بو کونه اطوار
بادره سی چاکرلرینه وجهله تقریر وشرح اولوب بو روانز زاده سنك مشارالیه نتیجه بوشنه جی
وکندوسی شهرزور ایالتنه متصرف ایکن ویکی مأمور کوندرلسه دخی دولتك ویره جکی وبالفرض
مأموریت مذکوره یه موفق اولسه بیله دولتعلیه یه منفعت کوستره جکی درکار اولدیغندن
وکافه زمانده حسب الاحتیاط عراق دولتعلیه نك بزلرینه بریسنك بولنمسی وجوب درجه سنده
ایدوکنه شهرزور ایالتنك فی یوم عساکر منصوره دن محمد پاشا ویاخود سعید پاشا بزلرینه خفیجه توجیه
وکندوسنك دخی علی طریق المأموریه سبکبارجه بو طرفه ارسالیله بو طرفده صورت مأموریتی اشاعت
وطرف چاکریدن هر جهت معاونت اولنه رق روانز مصلحتنه مباشرت اولنسه پایه سلطنه سنیه ده
هم مصلحت مذکوره نك حسن انجامنه سهولت وهم اهالی وفقرانك جلب وجمعیله چاکرلرینه دخی
عراق مدار قوت اوله جغندن بر وجه التماس شهرزور ایالتنك فی یوم مومی الیهما قنقیسنه توجیهی
موافق اراده سنیه ایسه اجراسیله علی طریق المأموریه کندوسنك وتوجیه ومأموریه اوامر شریفه سنك
طرف بندکانه ارساله لطف وعنایت وهم مشارالیه محمد پاشانك اغا طوپجی طرفلرینه جلبیله کندو کسب ایدیم
اولدیغی بیلدیکمه کریانه عید ... نك تخلیصنه حسبه بیدرلسی بو دفعه طرف چاکریدن باب عالیه انها
قلنمش اولمغله اشبو تکلیفنك اسعافنه هم علیه وهم التعهد شایانه بیدرلسه التماسی ورقه تأکید عودیتم
اوامر ... لدی اشرف الوصول ... وهر حالده امر واراده افندمکدر

١٢٤٢

به مۆری والی بەغداد عەلی رزا پاشا نووسراو بۆ سەر عەسکەر نووسراوە

لە بارەی چۆنیەتی جێبەجێ کردنی فەرمانی پاشا بەسەر محەمەد پاشای رەواندزی، لەگەڵ گەیشتنی عەشقەر پاشا بابەتەکە دەرکەوتووە، لە سەرەتاوە والی شارەزوور محەمەد پاشا لە کاتی گەرانەوەی لە لایەنی ماردین بە شێوەیەکی نهێنی لەگەڵ سەربازانی دەوڵەت و هەموو سەربازانی تر لە کەرکووك وەستاوە، راگەیەندراوە بە ناردنی سەرباز و پێداویستی بە بەرژەوەندی ناوبراو کار کراوە، ناوبراو محەمەد پاشا هەروەك خورەوشت و سروشتی خودی خۆی بە بیانووی سەرباز، لە خەڵك و دەورووبەری کەرکووك زەخیرە و پارەوپولی کۆکردۆتەوە، هەروەها سەربازانی دەوڵەتی تووشی جۆرەها پەرێشانی کردۆتەوە، بە بێ سنوور خەڵك و هەژارەکانی تووشی پەرێشانی و دڵگرانی کردووە، بەندەمان هەر چییەك بنووسێت ناوبراو بە پێچەوانەی ئەو کار دەکات، هەموو رۆژ بە جۆرە شتێك لە لایەنی ئێمە و خەڵکەکە خەریکی کۆکردنەوەی پارەیە، کار دەکات بۆ ئەوەی ئاسایش و ئەمنیەتی هەموو کەسێکی تێك بدات، ناوبراو بۆ یەکەم و دوا جار بەرامبەر بە بەندەمان ساردوسرە، بۆیە لە بارەی بابەتی رەواندز لە ناوبراوەوە هیچ ئەنجامێك دەست ناکەوێت، هەر خۆشی کە لە ئەیالەتی شارەزوور موتەسەرف بوو، ئەگەر فەرمانبەرێکی تر بنێردرابووایە، گرنگی پێ نەداوە، هەروەها ئەگەر لە ئەرکەکەی سەرکەوتووش بووایە، وا نیشانی داوە کە هیچ سوودێکی بۆ دەوڵەت نییە، لە هەموو کاتێك زیاتر لە عیراق دۆزینەوەی کەسێك وەکو یەدەگ بۆتە کارێکی پێویست و ئەرك، لە ئەیالەتی شارەزووریش لە فەریقی سەربازانی دەوڵەت محەمەد پاشا یاخود سەعید پاشا بە نهێنی چاودێری بکرێن، هەروەها هەر خۆشی لە سەر رێگا بە ئەرك بۆ ئەو ناوچەیە بنێردرێت، ئەرکەکەشی پروپاگەندە بێت و یارمەتی بدرێت، بابەتی رەواندز ئاسانکاری تێدا بکرێت، بۆ سەڵتەنەتی پاشا هەم بەرژەوەندی ناوبراو ئەنجامی باشی هەبێت هەم بە هێنانی دانیشتووان و هەژاران و کۆکردنەوەیان دەبێتە هۆکاری هێز، ئەوەی دەکرێت لە ئەیالەتی شارەزوور ئەو دوو فەریقەی کە باس کراوە، بە جێبەجێ کردنی بە فەرمانی پاشا لە رێگا ئەرکەکەی پێ بسپێردرێت و ئەرك و فەرمان بۆ بەندە بنێردرێت، بە میهرەبانی و چاودێریەوە ناوبراو محەمەد پاشا بۆ ناوچەی ئەنادۆڵ بهێنرێت و کۆتایی پێ بهێنرێت و ئەوە راگەیەندراوی بەندەتانە، ئینشائەڵڵا چاودێری کردنی فەرمانی سەرووە، لە هەر حاڵەتێك بریار و فەرمان بۆ ئەو کەسەیە کە میهرەبانە.

١٣ رەبیعی یەکەم ٩/١٢٥١ تەمموز ١٨٣٥

HAT ٠٠٦٨٣,٣٣٢٣١.C

سعادتلو عطوفتلو رأفتلو داورا اعز اکرم ملاذم حضرتلری

دواتزلی حقفیه منوح ایدیله اراده سنیه کیفیتی خفیجه شهرزور والیسی عطوفتلو محمد پاشا حضرتلرینه اخطار وموجود معیتی اولان

عساکر منصوره وعساکر سائره ایله کرکوکده توقف ایلیوب بو طرفلره دخی اقتضاسنه کوره ... وعسکر ارسالیله خصوص مذکوره

مباشرت اولنمسی اشعار اولنمش مقدمجه باب عالیه وچاکرلری عطوفتلرینه تحریر ونکارش قلنمش ... مشار الیه کرکوکه بالوصول مقتضای

جبلتی اوزره ضعف ایله اوغراشمقده وارتکاب ایله اول حوالی اهالی وفقراسنی دلکیر وپریشان ایتمکه باشلامش وهر نقدر نصح

وپند اولنمش ایسه ده مجبور اولدرده الحاصل کرکوکده ... وبیرون ایتمش ایسه ده قالمیوب ... وشدتنه ایله نصیحتی

عجمه دخی عسکر بو جانبه طرفلرنه وصنفقده جلب ایدیکی زمانده ونفوذی ادخار واضعافا ایران عساکری طرفه جلب

انواع سفالت وضرورته دوچار ایدیلمش اولدیغندن مشار الیه بو دواتز ماده سنک بنیه جکی ... موقوف اولسه

انواع خانه ... ییان ایله بو ... برینک ... وعراقین ... ونعلیه ... ارسلدیکی مجالسده تقابیتی درکار وخفیجه

منیج ایتدیکی اشکال اولدیغندن شهرزور ایالتی فریقه عساکر منصوره محمد پاشا وبا خصوص ...

تدبیری وکندوسنک عن طریقه الماموریه بو طرفه ارسالیله ماموریتی بو طرفده اشاعه ودواتز ماده سنه مباشرت اولنمسی

وسائله محمد پاشانک دخی ... جانبه کندو کسب ... برادر کیبا ... قوتلیسی بو دفعه باب عالیه

وحضور عسکریت حرکتلرینه یازلمش ویازیلمه قائمدار صاحب عطوفتلرینه کوندرلمش اولمغله بر لوبه تقدیم ایله اجراسی خصوص

هرحال ومشار الیهک حال وکیفیتی نزد عطوفتلرینه تعریفدن مستغنی اولمغین هرحالده بونلک دفعیله فریقه یه موجب اطمینانه

بر سنده ... عنایه بیدیر ... ومعلوم ... اولدیغی اوزره مقصد اولیه بیوجه مادیه طرفلرندن جیدجه

... دخی کرکوکه انواع سفالته برادر اولدیغندن بر مدتجک کلعب احتیاجلری وایه شانک ... جیدیله

وشمدیدن دخی ... انواع ... قشلارینی دخی ختامه ایدلمش ایدوکندن

وصولنه هرباره وماهیه ... کوندرملری قصد ... وانشا اوننله ... مشکلانه اولنمسی

هبانه مجموعه ایله بو طرفه مطلوب ایلمش اولدیغی معلوم عطوفتلری بیورلدقده کلماجک ... بزیشا ...

خصوصنده همتلری ... دریغ بیورلمامق ...

2

بۆ جەنابی بە میهرەبان و پایەبەرزی جەنابی سوڵتانم

لە چۆنیەتی جێبەجێ کردنی فەرمانی پاشا سەبارەت بە محەمەد پاشای رەواندزی، هەر لە سەرەتاوە والی شارەزوور محەمەد پاشا لە کاتی گەرانەوەی بە شێوەیەکی نهێنی لەگەڵ سەربازانی دەوڵەت و هەموو سەربازانی تر لە کەرکووك وەستاوە، راگەیەندراوە بە ناردنی سەرباز و پێداویستی بۆ بەرژەوەندی ناوبراو کار کراوە، ناوبراو محەمەد پاشا هەروەکو خورەوشت و سروشتی خودی خۆی بە بیانووی سەرباز، لە خەڵك و لە دەوروبەری کەرکووك زەخیرە و پارەوپولی کۆکردۆتەوە، هەروەها خەڵك و هەژارەکانی تووشی پەرێشانی و دڵگرانی کردووە، بەندەمان هەر چۆن ئامۆژگاری بکرێت ناوبراو بە پێچەوانەی ئەو کار دەکات، وا دەردەکەوێت لە کەرکووك و دەوروبەری کەسێك نەماوە سوودی بۆ کارەکان هەبێت، بەهۆی توندوتیژی پەرشوبڵاو بوونەتەوە، هەروەها بە بیانووی سەرباز، زەخیرە و پارەوپولی لەلای ئێمە کۆکردۆتەوە، سەربازانی دەوڵەتی تووشی جۆرەها زیان و تەنگانە کردووە، لە بارەی بابەتی رەواندزەوە ئەگەر هەشبێت، ئەوا یەك ئاقچەی نیشانی دەوڵەت نەداوە، ئاشکرایە کە تووشی شەرمەزاری بووە، بۆیە لە عێراق بەندەیەك بدۆزرێتەوە، سوودی هەبێت، لە ئەیالەتی شارەزوور لە فەریقی سەربازانی دەوڵەت محەمەد پاشا یاخود سەعید پاشا بە نهێنی چاودێری بکرێن، هەروەها هەر خۆشی لە سەر رێگا بە ئەرك بۆ ئەو ناوچەیە بنێردرێت، ناوبراو محەمەد پاشا بۆ ناوچەی ئەنادۆڵ بهێنرێت و ئەمجارە لە سەروو و جەنابی سەر عەسکەر نووسراوە، هەروەها لیستی نوسراوەکەش بۆ کەسی دڵسۆز نێردراوە، لە کاتی گەیشتنی بۆ شوێنی مەبەست لە بارەی جێبەجێ کردنی هیممەت بکرێت، هەر چۆنێك بێت لەم دوو فەریقە یەکێکیان ئەرکەکەیان پێ بسپێردرێت، ئەوەی دیارە ئەو ئالایەی کە ئەرکی پێ سپێردرابوو دوای دەرچوونیان لە ماردین، ئێستا لە کەرکووك تووشی جۆرەها پەرێشانی بوونەتەوە، بۆیە ماوەیەك پێویستە ئیسراحەت بکەن، ئینشائەڵڵا هەر کە ئەرکی نوێیان پێ سپێردرا، ئەوا رەوان دەکرێن، هەروەها ئەو قشلانەی کە بونیاد دەنرێن هێشتا تەواو نەبوونە، دەستەکان لەگەڵ کۆمەڵەکانیان بۆ ئەو لایەنە داواکراون، ئەمەش دوای ئەوەی دڵسۆزی سەروو بفەرمووێت ئەوا دوای ئەو فەمانبەرەی کە دێت بە پەلە دەگاتە شوێنەکە.

١٣ رەبیعی یەکەم ٩/١٢٥١ تەمموز ١٨٣٥

HAT ٠٠٦٨٣,٣٣٢٣١.E

طرف اشرف حضرت صدارتپناهیدن مالیه نظارتنه

اموال جدیده و سنهٔ گذشته بقایاسنک سرعت تحصیلی حقنده گوندریلان امرنامهٔ سامی جناب وکالتپناهیلرینه جواباً قطعه‌ء ... والیسی دولتلو
پاشا حضرتلری طرفندن گلان تحریرات و ملفوف بوصله منظور والای نظارتپناهیلری بیورلمق اوزره لفاً گوندریلمش اولمغله
امر و فرمان حضرت من له الامرکدر

بو وجهله مشارالیه حضرتلری طرفندن بوسنه ... نظارتنه

کرکوک قضاسیله کفری بلده‌سی عائدتنه اولان پوسته تاتاری ضابطانک بولندیرلدیغی افاده‌سنه دائر بغداد دفترداری سعادتلو
افندی حضرتلری طرفندن گلان تحریرات و ملفوف دفتر منظور والالری بیورلمق اوزره لفاً گوندریلمش اولمغله امر و فرمان حضرت
من له الامرکدر

لەلایەن جەنابی راوێژکارەوە بۆ نازری دارایی

بۆ ئەوەی بە زووترین کات پارەوپولی تازە و پاشکۆی ساڵانی رابردوو بگاتە دەست، فەرماننامەی سەدری ئەعزەمی جەنابی پەیوەندیداری بە وەکالەت نێردراوە، لە وەڵامدا لەلایەن جەنابی والی جەنابی پاشای پایەبەرز نووسراو هاتووە، هەروەها لەگەڵ پۆستە نێردراوە تا بدرێتە لایەنی والای پەیوەندیداری نەزارەت، بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەو کەسەیە کە فەرمانی بەدەستەوەیە.

لەلایەن جەنابی ناوهاتووەوە بۆ نازری پۆستەخانە
لە نێوان قەزای کەرکووك و کفری پۆستەی وون بوو دۆزراوەتەوە، لەلایەن جەنابی ئەفەندی دەفتەرداری بەغداد نووسراو هاتووە، هەروەها دەفتەر بۆ والا بەرز کراوەتەوە، بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەو کەسەیە کە فەرمانی بەدەستەوەیە.

٢٨ موحەررەم ٣/١٢٦٧ کانوونی یەکەم ١٨٥٠
A.MKT.MHM ٠٠٠٢٥,٠٠٠٦٤

مالیه نظارت جلیله‌سنه

بغداد حوالیسنده واقع کفری قصبه‌سنده کمور معدنی بولندیغی بغداد والیسی دولتلو پاشا حضرتلری طرفندن جواباً اشعار اولنمش و گوندریلان

نمونه‌سی دخی بالمعاینه مطلوبه موافق بولندیغندن و بو کمورک بغداد ایله بصره بیننده ایشلیان وزره ... اولان واپورلره

لزومی اولدیغندن ... ابتدارلری و ذکر اولنان واپورلرک قوت صانجه ... صرف و خرج اولنه‌جق

کمورک وضعنه مقتضی مغازه‌لرک بری بغداد و دیگری بصره ایسکله‌لرنده و نهراً مسافه‌جه لزومی گورینوزلی نهر کنارنده اقتضا ایدن

محلده بر ایکی مغازه دخی انشا ایتدیریلرک اخراج اولنه‌جق کمورک ایشبو مغازه‌لره نقل و وضعیله مصارف واقعه‌سنک

موقتاً متعلق اولنه‌جق اراده سنیه موجبنجه تسویه و محسوب ... اوزره ... سؤال ایلدیکنه حرفا ... قپودانه‌سی

خصوص اشعار و افاده اولنمسیله کیفیت ... باب ... اراده سنیه جناب پادشاهی ... اقتضاسنک اجراسی

و ترجمه و ترفیه ... قپودانه و ...

متقضی همم به یله‌دیر

قپودانه‌سی حضرتلرینه

کفری قصبه‌سنده بولنان معدن کمورک حفری و مغازه‌لر انشاسی لزومنه دائر تذکره ... تقدیمی ... تذکره

شاوری ... اراده سنیه ... بغداد والیسی دولتلو پاشا حضرتلرینه تحریر ایتدیریلدیگی

تحریرات شاوری ... اوزره ... کیفیت مالیه نظارت جلیله‌سنه بیلدیریلمکله حضرتلرنه دخی

اقتضاسنک اجراسیله تذکره ... بیان اراده ...

بۆ نەزارەتی دارایی شکۆدار
لە شارۆچکەی کفری دەورووبەری بەغداد کانزای خەڵوز دۆزراوەتەوە، ئەمەش لە وەڵامی جەنابی پاشای پایەبەرزی والی بەغداد ئاماژەی پێکراوە، نموونەی ئەو خەڵوزەی کە نێردراوە، دوای پشکنین دەرکەوتووە کە هاوشێوەی ئەم خەڵوزە لە نێوان بەغداد و بەسرا کاری پێ دەکرێت، کە بۆ بەگەرخستنی پاپۆڕەکان پێویستیان بەم جۆرە خەڵوزەیە، بۆیە هەرچی زووە دەست بە دەرهێنانی بکرێت، هەروەها بە هەژمارکردنی هێزی ئەو پاپۆڕانەی کە باسکراون، خەرجی و دەرهێنانی خەڵۆز یەك مانگی پێویستە، جگە لەمە بۆ دروست کردنی کەرستەکە، بە پێویست زانراوە رووبەری کەناری بەغداد و ئەوی تر لە کەناری بەسرا تا رووبار دیاریکراوە، بۆیە ئەو شوێنانەی دەکەونە کەنار رووبار یەك دوو شوێن دروست بکرێت و ئەو خەڵوزەی دەردەهێنرێت بۆ ئەو شوێنانە بگوازرێتەوە و لەوێ ئامادە بکرێت بۆ بەکارهێنان، بە فەرمانی پاشا لەسەر جێبەجێ کردن و رێکخستنە، حاڵی حازر بۆ ئەوەی لە پارەوپولی ئەیالەت خەرج بکرێت، لەلایەن جەنابی پاشاوە ئاماژەی پێکراوە، چۆنیەتی کارەکەش بە رەزامەندی جەنابی شاهانە جەنابی پاشا بە فەرمانی پاشا فەرموویەتی، بە جەنابی والی ناوهاتوو راگەیەندراوە، هیممەت کردن لە جێبەجێ کردنی کارەکە لە خەزینەوە دەبێت.

بۆ جەنابی قەپودان پاشا
ئەو خەڵوزەی لە شارۆچکەی کفری دۆزراوەتەوە، بۆ چاڵهەڵکەندن و گواستنەوەی خەڵوزەکە بۆ شوێنی دروست کردنی، نووسراوی دەوڵەت راگەیەندراوە و پێشکەش کراوە، لە پەراوێزی نووسراوی بەپەلە نووسراوەتەوە، جەنابی پاشا بە فەرمانی پاشا فەرموویەتی، لەم بابەتەدا نووسراو بۆ والی بەغداد رۆیشتووە، چۆنیەتی کارەکەش بە نەزارەتی دارایی شکۆدار راگەیەندراوە، بە جێبەجێ کردنی کارەکە نووسراوی باسکراو دەنێردرێتەوە، فەرمان بۆ ئەفەندیمانە.

١١ رەبیعی یەکەم ٤/١٢٦٨ کانوونی دووەم ١٨٥٢
A.MKT.MHM ٠٠٠٤٢,٠٠٠٥٩

لطف ذاتی حضرت سرعسکری

نفس کرکوك وکفری وسائر معلوم الاسامی قصبات ایله سلیمانیه سنجاغنده المسه اولنان [illegible] عشرت [illegible]

اردوی همایون جانبنه توصیل وجاف عشائرینك ویرکوی [illegible] اسلم

خیلیجه اقچه دخی تحصیل قیلنمش وهونز عشیرتنك دخی بازاره شغالرینی [illegible] اقامه [illegible]

دائره شهرزور متصرفی [illegible] [illegible]

اوزره [illegible] ایلتمه [illegible] مطویا

اولبابده [illegible] افندمکز

[illegible]

بۆ لایەنی پایەبەرزی جەنابی سەر عەسکەریمان

لە کەرکووك، کفری و گشت ئەو قەزایانەی کە ناویان هاتووە لەگەڵ سەنجەق سلێمانی نەفەری سەرباز وەرگیراوە، دواتر ئەو سەربازانە دراونەتە لەشکرەکانیان، هەروەها ئاقچەیەکی زۆری باج و زەکاتی مەڕومالآتی عەشیرەتی جاف کۆکراوەتەوە، جگە لەمە کارە چەتەییەکانی عەشیرەتی هەمەوەند بە چ شێوازێك دامرکاوەتەوە ئەمەیان بە ووتە و تێروتەسەلی لە نووسراوی جەنابی پاشای موتەسەرفی شارەزوور هاتووە و لەگەڵ هاوپێچیەکەیەوە بە فەرمانی والآ نێردراوە، لەم بابەتەدا فەرمانی ئەفەندیمانە.

٢٠ شەعبان ١٣/١٢٧٦ مارت ١٨٦٠

A.MKT.MHM ٠٠١٧٩,٠٠٠١٦

شهرزور متصرفنه

الحقه اولان

نفس کرکوك و کفری و سائر معلوم الاسامی قضالریله سلیمانیه سنجاغنده ~~مقیم اولدیغی~~ نفرات عسکریه‌نك

اردو همایون جانبنه توجیهی و جاف عشائرینك ویرکولری و زکات اغنام اوله‌رق خیلیجه اقچه دخی تحصیل قلندیغی و همونده

عشیرتنك نائره شقاوتلری تصویبلر اطفا اولندیغی افاده سنه و تفرعاته دائر توارد ایدن تحریراته شیفره‌لی تا[illegible]

معلوم / کیفیت

متری زائد مساعدتریه مأمول اولان رشد و درونی مذبه اولارق تمام صفت و مأموریته موافقه

و ملفوفاتی مودالری مجبی اولمشدر دولت عسکریه حضرتلریله دخی مخابره اولنمشدر. بو خصوصلر واقع اولان

اولمغله

اقدام و غیرت ~~سعادتلری موجب~~ شایان تقدیر و تحسین ~~اولمغله~~ موجب محظوظیت ~~اولمغله~~ اولمغله مقتضای

درایت ذاتیلری اوزره بوندن بویله دخی بو یولده حرکتله ابراز ماشه درایتنزه مضاعف ایلملری سیاقنده حرکت .

واقعه ابره لری تقدیراً و تحسیناً اشبو شقه مجبی تحریر قلندی

طرف والای سرعسکری‌یه کذا

اولبابده تخمینی حاوی / لطف شاورده دخی

صورت اشعار سامی سپهداریلری معلوم شاوری اولمقده ~~اولدیغی~~ متصرف مشارالیه تخمین حاوی تحریرات

~~جمعیه~~ نظیره و ذکره تحریر اندرده باب عالی ... دیکری دخی حضرت والای سرعسکریه اعطا و تبلیغ

قلنمغله اولبابده امر افندمکدر

بۆ موتەسەرفی شارەزوور

لە کەرکووك و کفری و گشت ئەو قەزایانەی کە ناویان هاتووە لەگەڵ سەنجەقی سلێمانی نەفەری سەرباز وەرگیراوە، ئەو سەربازانە دراونەتە لەشکرەکانیان، هەروەها ئاقچەیەکی زۆری باج و زەکاتی مەڕومالاتی عەشیرەتی جاف کۆکراوەتەوە، جگە لەمە کارە چەتەییەکانی عەشیرەتی هەمەوەند بە چ شێوازێك دامرکاوەتەوە ئەمەیان بە ووتە و تێروتەسەلی نووسراو هاتووە و لە هاوپێچەکانی روون و ئاشکرایە چۆنیەتی کارەکە بە جەنابی سەر عەسکەری پاشا راگەیەندراوە، بەم شێوەیە دەستپێشخەری و بوێری ئەوانەی ئەرکیان پێ دراوە رێزیان بگیرێت و ئەم نووسراوە ژمارەی لەسەر تۆمار کرا.

پەراوێز بۆ لایەنی پایەبەرزی سەر عەسکەریمان
وێنەی ئاماژەی پاشای سەر عەسکەر دیارە، بۆ رێکخستنی بابەتەکە لەلایەن موتەسەرفی ناوهاتوو نووسراو هاتووە و لەم نووسراوانە ئەوەی پەیوەستە بە سەروو، نێردراوەتە والای سەر عەسکەر، فەرمانی ئەفەندیمانە.

٢٥ شەعبان ١٨/١٢٧٦ مارت ١٨٦٠
A.MKT.MHM ٠٠١٨٠,٠٠٠٠٣

تلغراف نامه

مخابرات تلغرافیه‌دن طولایی دولت هیچ برگونه مسئولیت قبول ایلمز

نومرو ١

وصول نومروسی	
امضالر	
نامه‌سنه و مکاتبه	مخرج مرکز اسمی
واسطهٔ سیاره	متوسط مرکز ارسالی
مأمور نوبت	بدء مخابره
کشیده ایدن مأمور	ختام مخابره
اخذ ایدن مأمور	صاحبنه ارسالی

مخرج	مورد	متوسط	نومرو	کلمه	عنوان	تاریخ	صنف تلغراف	کونی	ساعت	دقیقه
									٨	٤٥
									٨	٥٠
بغداد										٥٥

اولکی کون هوندلرله تعقیب مفرزه‌سی آره‌سنده وقوعبولان مصادمه‌ده اشقیادن اوچ نفر مقتول و بش نفر مجروح والتی حیوانلری الدیغی و عساکر
شاهانه‌دن برگونه تلفات وقوعبولمدیغی بابنده اولنور سرقرنای حضرت شهریاریه

بغداد بابنه مدیریتدن الانه شفره صورتی بالاده معروضدر ٢٨ حزیران ٣٠٦ عالی

Y.PRK.PT 6/93 1

تلغراف نامه

نمونه

مخابرات تلغرافيەدن طولايى دولت هيچ بر مسئوليت قبول ايلمز

مخابرات نشانلری	مورد ایدیکی	متوسط اولان مرکز	نومرو	کلمه	عنوان	تاریخی	صفحات تحریراتی
رسمیه	[illegible]	[illegible]	:	:	:	حزیران ۱۳۰۶ سنه — تحریری ۱۲ — ورودی ۱۲	[illegible]

	گون	ساعت	دقیقه	
محمد صبحی				وصول نومروسی
				امضالر
	۱۲	۱۰	۵۰	محمد صبحی مأمور رسوم مکاتیب تاریخ ۱۲ حزیران ۱۳۰۶
متوسط مرکزه ارسالی				واسطه سیله
بدء مخابره	۱۲	۱۰	۵۰	مأمور نوبت
ختام مخابره	۱۲	۱۱	۰۰	کشیده ایدن مأمور عصم
صاحبنه رسالی	۱۲	۱۱	۱۰	اخذ ایدن مأمور محمد صبحی

صورت

کوی سنجاق قضاسنه تابع جباله کرده‌لی نام موقعده تفقیده بولنان مفرزه بالتصادف اولنان محاربه‌ده همونددن حسینکا کاوغلی حسه نام کسه‌نك کوکسنده رسالت درجه‌ده مجروح و دیکر بریسی دخی قتل وایکی حیوانلری مرد اولدیغی محل مذکوره قریب قراهلیس طرفنده خبر الندی اولبابده

سرقرنای حضرت شهریاریه

عالی

بغداد باسمه مدیرلکندن الناده شفره صورتی بالاده معروضدر فی ۱۲ حزیران ۱۳۰۶

Y.PRK.PT 6/93

2

تلغراف نامه

مخابرات تلغرافيه دن طولايى دولتجه هيچ بر كونه مسئوليت قبول اولنمز

نمونه ١

وصول نومروسى											كلديكى استاسيون
امضالر											موردكى
مأمور وثوقى ومكاتب تاريخ ٧ حزيران ٣٠٦	الاوائل	٢	١								متوسط اولان مركز
واسطه سيله	متوسط مركز ارساليه										نومروسى
مأمور نوبت	بدء مخابره	١٩	٢	"		حزيران ١٣٠٦					كلمه
جرى كشيده ايدن مأمور	ختام مخابره	٢٥									
وصله خذ ايدن مأمور	صاحبنه ارسالى	٢٥	٢	"		٧	٧				بغداد

لهوند اشقياسى بوصباح كركوك الحاقى واقع قزل بايره نيه كيجيده تام قرارك حيوانانه وساحلرينى وكركوك

ابله جم جمال كيمدن كاربانى نهب وغارتله جم جمال ابله كركوك اره سنده كى تل شكستى ابلدكلرى معروضدر

سرقپاى حضرت شهرياريه

محمد نادر

بغداد تلغراف باشه مديرلكنده شهرى الناله شفعا تلغرافنه صورت بالاده معروضدر وضعه

٧ حزيران ٣٠٦

عالى

3

تەلەگرافنامە

رۆژێك پێش دوێنێ لە نێوان هەمەوەندەکان و مەفرەزەی چاودێری رووبەرووبوونەوە روویداوە، لە چەتەکان ٣ نەفەر کوژراوە و ٥ نەفەریش بریندار بووە، هەروەها ٦ ئاژەڵیشیان بردووە، زیانیش بە سەربازی شاهانە نەگەیشتووە، راگەیەندراوە.

تەلەگرافنامە
وێنە
لە ناوچەی جاڵەگەردەلەی قەزای کۆی سەنجەق مەفرەزە لە ئەرکی چاودێری بوونە، ئەو شەڕەی کە بە رێکەوت روویداوە، لە هەمەوەندەکان حەسەن کوڕی حوسێن کاکە فیشەك بەر سینگی کەوتووە و زۆر بە خراپی بریندار بووە، ئەوی تریش کوژراوە و ٢ ئاژەڵیشی مردار بۆتەوە، لەلایەن دانیشتوانی گوندەکانی نزیك شوێنی ناوهاتوو هەواڵ وەرگیراوە.

تەلەگرافنامە
ئەم بەیانیە چەتەکانی هەمەوەند لە دەورووبەری کەرکووك بە گوندەکانی گردی قزل یارە تێپەریون، ئاژەڵ و گشت کەلوپەلیان تالان کردووە، هەروەها ئەو کاروانەی دەچێتە کەرکووك و چەمچەماڵ تووشی هێرشی ئەوانە بۆتەوە و تالان کراوە، لەلایەکی تر تێلی نێوان چەمچەماڵ و کەرکووك تووشی شکست بووە، راگەیەندراوە.

٢٢ زیلقەعدە ١٣٠٧/١٠ تەمموز ١٨٩٠
Y.PRK.PT ٠٠٠٠٦,٠٠٠٩٣

فەهلەویات و زمانی ئاخاوتن و شێعریی بابا تاهیری هەمەدانی

ئیرەج مورادی باقلاوایی
سەردەشت (شارۆچکەی ڕەبەت) – ١٨ی ڕەزبەری ١٤٠٣

سەججادە مەی پیا ڕژاوم و عوریان و لەش-بەخوون
نوێژم مەزەننە وایە لەمەولا بکەن قوبووڵ
ڕێگەی هودا تەریقەتی عەشقە دە **«مەحویا»**
وەرن و پیا بڕۆن و (صَلّوا عَلَی الرَّسُول)

بەشی دووەم//

زمانی ئاخاوتن و شێعریی باباتاهیر

وەک لە سەرەوە سەرچاوەکانمان تاوتوێ کرد، زمانی سەردەمی باباتاهیر لە هەمەدان و دەوروبەر بە پەهلەوی ناسراو بووە. دواتر باسی ئەوەمان کرد زاڵبوونی زمانی عەرەبی لە سەرەتاوە بە سەر زمانی ساسانیەکاندا واتە پەهلەوی و دواتر هاتنی فارسیی دەری بۆ لای ڕەی و کەرەج و ئەسفەهان و هەمەدان زمانی پەهلەوی خۆماڵی ناوچەکە بە هەمەدانی، کەرەجی، ڕاژی (ڕاجی)، ئازەری، تاتی و کوردی دەرکەوتووە. سەردەمی حەسنەویەکان و شاخوەشین ئەوەی لە دەوروبەری هەمەدان و شاپوورخواست (خورەماوا) باڵادەست بووە، کوردانی گۆران و بەرزیکانیەکان بووە. گوایە هەندێ لەو گۆرانانەی [جورقان: ئیبن¬ئەسیر، ٢٤٧/٩] سەردەمی حەسنەویەکان دواتر لە ناوچەی هەمەدان وەکوو لای شارەدێی جورقان نیشتەجێ بوون. (ئەزکایی، ١٣٧٥: ١٢٥-١٤٤)

نموونەیەکی بەرچاو لە فەهلەویاتی گۆرانی، شێعرەکانی جەشنی نەهاوەندییە. شێعری ئەو شاعیرە زۆر لە زمانە ڕەسەنەکەی باباتاهیر نزیکە:
(١)
دڵا ئەر عاشقی یارت یەکی وەس وە گەر ها دوو کونی یارت نەبوو کەس
نەسیحەت ڕایەگان ئەر ها پەزێزی   هەر ئانکەش دڵ یەکی یارش یەکی وەس
(٢)
ئەزەو بازام ئەزەو بازام ئەزەو باز کە گرد لامەکانم کەرد پەرواز
ئەهلێ ڕازام و ئەژ حەق مەکەروون ڕاز نازەنینام وە ئەو حەق مەکەروون ناز
(موئەزەنی، ١٣٩٧: ٥٤ و جەباری، ٢٠٢٤: ١٥١-١٥٨ وەرگیراو لە دەستنووسی ژمارە ٦٦٥ – بلاغة المراد فی الطریق الاوراد: شێعرەکانی شاعیر لە کتێبخانەی سولەیمانییە بەشی حەسنوپاشا-تورکیە)

شێعری (ئەزەو بازام ئەزەو بازام...) جەشنی نەهاوەندی لەگەڵ (ئەز ئان ئەسبیدە باز هەمەدانی...) باباتاهیری هەمەدانی بەراورد بکرێ ئەو نزیکایەتیە لە ڕواڵەت و نێوەرۆکدا ئاشکرا ئەبێ. ئێژی باز و پەرواز لای ئەوان لە هەمەدان دوو ڕازی پڕنهێنی بووە لە بواری ڕێچکە و ڕێبازی سۆفیگەرییان. با ئەوەیش باس بکەین کە عەیدعاشق نەهاوەندی سەر بە ڕێبازی سۆفیگەری مەلامەتیە بووە (موئەزەنی، ١٣٩٧: ٤٤-٤٥) و زۆر لەو شێوازە سۆفیگەرییەی شاخوەشینی لوڕستانی و باباتاهیری هەمەدانی نزیک بووە.

لە سەرەوە باسمان لەسەر تاک-دێڕێ شێعری بەناو سەعدی شیرازییەوە کرد کە ئەم ڕستەیە (بوره هنی ورنا بوَر [بووریێ هنی ورنا بوەر: بێرەو/بەو/وەرە هەنی ورنا بوەر/بخۆ]) بەناوی زمانی کوردییەوە هێناوە. مێژووی شێعرەکە هی پێش ٩٨٢ کۆچیە. لە دیوانی باباتاهیر وشەکانی «بوره و هنی» چەند جار دووپات بوونەتەوە. وشەکانی«بووریێ، هەنی و بوەر» بەگشتی لە شێعری گۆرانیدا هەیە و هەتا ئیستەش لە هەورامی (لهۆن و ژاوەرۆیی) لەسەر زمانە. «ورنا» هەم لەوانەیە «وەر [لەتەک] نان» بێت. لە هەورامی و کرمانجی «ن» لە کۆتایی هەندێ وشە دەسوێ، وەکوو: کەتا «کەتان»، کوڕەکا «کوڕەکان»، شیلادزێ «شیلاندزێ» و ... کەواتە دەبێ واتای ڕستەکە ئەمە بێت: «بێرە ئێرە لەتەکی نان بخوە/ وەرە ئێرە نانی لەگەڵا بخۆ». کەواتە لێرە مەبەستی شاعیر لە زمانی کوردی هەمان سەبکی ئەدەبی شێعری کوردی گۆرانییە.

لە گۆڤاری فەڕانسەوی (Jornal Asiatique periodique semestrial – بەرگی ٩، ژمارە ٥، پاریس، ژانۆیە ١٨٥٧: لاپەڕە ٣٥٥-٣٥٦) باسێکی سەبارەت بە زمانی کوردی و شێعری بابا تاهیری هێناوە، ئەویش جێی سەرنجە:
«توێژینەوە لەسەر زمانی کوردی، شێعر؛ کوردەکان زۆر حەزیان لە ئاواز و چڕینە. بە ئاسانی گۆرانیان بۆ دێت و بە دەنگی خۆش دەیخوێنن.

بەداخەوە لە خەمی کۆکردنەوە و نووسینەوەی شێعری ئەو گۆرانیانەدا نین. ئەوان خاوەنی شاعیرێکی ناسراون بە ناوی بابا تاهیر، خەڵکی هەمەدانە. وێدەچێ لە کۆتاییەکانی سەدەی ١٦ ز. ژیاوە. کۆمەڵە شێعرێک لەو شاعیرە بەجێ ماوە کە پێک هاتووە لە ٦٠ دووبەیتی و یەک غەزەل. زمانی شێعرەکانی بابا تاهیر تێکەڵاوێکە لە کوردی و زیاتر فارسی... نموونەی ئەو شێعرانەی بابا تاهیر دەبێ زیاتر لای شوان و جووتیاران بۆی بگەڕێت.» [نووسەر دواتر دوو شێعری بابا تاهیری وەک نموونە هێناوە:]

(١)

بنفشه جوبیاران هفته به — هلاله کوهساران هفته به

منادی کُردَکان شیلران به — وفای گلعذاران هفته به

(٢)

سری سوچی سری خوناوه ریژی — بشیم واشیم از این عالم بدر شیم

نوسم نامه بیار جانی — اگر دوری وشه تا دورتر شم

شێعری یەکەم لە هەر دوو دەستنووسە کۆنەکەی (جامع الالحان و قۆنیه)دا نیە، بەڵام لە چاپەکانی دیکەدا بەم شێوە هاتووە:

آلاله کوهساران هفته‌ای بی — بنوشه جوکناران هفته‌ای بی

منادی می¬کرم شهرو به شهرو — وفای گلعذاران هفته‌ای بی

(دەستگردی، ١٣٤٧)

شێعری دووەم لەو دوو دەستنووسە و دیوانە چاپکراوەکانیش نەهاتووە. ئەڵبەت لە وشە و دەربڕیندا هەندێ لە شێعری خوارەوە دەچێ:

دلم از دست خوبان گیج و ویجه — مژه بر هم زنم، خوناوه ریجه

دل عاشق مثال چوب تر بی — سری سوجه، سری خوناوه ریجه

(دەستگردی، ١٣٤٧)

---

[1] لەوانەیە ئەمە هەر هەمان (شلیران) بێت. لە باسی سەید موحەممەد ئەڵوەندی کوڕی باباتاهیری هەمەدانی کە چووەتە لای پیرشالیار لە هەورامان باسی ئەوە کراوە کە پیر باخی شلێرانی لە پشتی شاخی پیرڕۆسەم پێ داوە کە لەوێ خەڵوە بکێشێ. (شەیدا مەردۆخی، ١٣٨٣: ٩٦-٩٧)

لە هەر دوو شێعری سەرەوە جیا لەوەی چەند وشەی نزیک لە هەورامی و لەکی هێناوە، وەکوو: (بە/ بێ یا بی)، (هەلالە/ هەڵاڵە)، (کردکان/ کوردەکان)، (سری/ سەرێ)، (سوچێ/ سووچێ: بسووتێ)، (خوناوە/ خوێناوە یا خووناوە)، (ریژی/ ڕیژێ: بڕژێ)، بشیم، واشیم، (بدرشیم/ بەدەر شیم: دەرچم)، (وشە/ وەشە: خۆشە)، (شم: بچم)، لە ڕاڤەی شێعرەکەشدا وشەی (کردکان)ی بە کوردەکان لێک داوەتەوە.

هەر لەو سەردەمە شدسکۆ (١٨٤٢) زمانی شێعرەکانی باباتاهیری بە مازەندەرانی و مرآة القاسان (مێژووی کاشان: نووسراو لە ١٨٧٢) و هوار (١٨٨٥) بە ڕاجی [(ڕاژی: کەرەجی)] ناساندوویانە. ئەڵبەت دواتر هوار لە وتارەکانی (١٩٠٨-١٩١٤) بۆچوونەکەی گۆڕیوە و کردوویە بە هەمەدانی. ناتل خانلەری (١٣٢٤ هەتاوی) و تاهیری (١٣٩٦) باسی نزیکایەتی و پێوەندی زمانی شێعرەکانی بابا تاهیر و شێوەزارە کۆنەکانی ناوچەی جبال [زاگرۆس]ـیان کردووە. جەعفەری چەهرەقانی (١٣٩٦) لە ڕووی هاوبەشی هەندێ وشە و ڕێزمانەوە ئەو پێوەندییە بە زمانی تاتی دەبەستێتەوە. [ناوبەناو هەم هەندێ توێژەر وەبێ بوونی بەڵگەیەکی کۆن یا باوەرپێکراو پاشناوی لوڕیان بەو شاعیرەوە داناوە: وەکوو] گوبینۆ مان (١٩٠٢)، هرون ئالن (١٩٠٢)، مینوویی تێهرانی (١٣٣٥)، سەفایی مەلایری (١٣٤١) (غولامی، ١٣٩٩: ٤٧) و ئەدیب تووسی کە سەرجەم فەهلەویاتەکەی بابا تاهیری بە ناوی (قدیمی¬ترین فهلویات به زبان لری منسوب به بابا طاهر عریان) هێناوە (تووسی، ١٣٣٧: ٢-١٦) یا پێشتریش شێخ موحەمەد خانی کازەروونی لە دیوانی (اشعار ایزدی). کازەروونی ١٢٦٩ هەتاوی (١٨٩٠) ئەو کتێبەی لە بەمبەیی چاپ کردووە. لەو دیوانە ٥٢ دووبەیتی خۆی لەسەر شێواز و کێشی شێعرەکانی بابا تاهیر بە ناوی (رباعیات لُری بطرز بابا طاهر همدانی علیه الرحمه) داناوە. (کازەروونی ئیزەدی، ١٣٨١: ١٠٤-١٠٩ و فرووتەن، ١٣٩٩: ٢٣٥-٢٥٣)

بۆ باسی لوڕیی ئەوانە زیاتر کەسانێکن لوڕ وەکوو زمان و گەلێکی جیا لە کورد ئەژمار دەکەن و چاویان بەڕایی نادا ئەو پاشخانە وێژەییە بە کۆڵی کوردەوە بێت. ئەو دەمارگرژییە جار وایە هێندە توند دەبێ کە ئەگەر بەڵگەیەک شێوەزاری لەکی شێعرەکانی بابا تاهیر بسەلمێنێ، بیانووی ئەوە دێننەوە کە لەکی زمانێکی سەربەخۆیە لە کوردی و بەهۆی هاوسنووری و هاوسایی لەک و لوڕ دەکەونە یەک بازنەوە. ئەم کەسانە پێویستە دیسانەوە بەڵگەکان لەسەر پێوەندی لوڕ و لەک بە کوردەوە بخوێننەوە و چاویان لەو حاندە نەقووجێنن.

شەرەفنامە (١٠٠٥ کۆچی) لە پۆلێنبەندی شێوەزارەکانی کوردیدا دەڵێت: کورد بە سەر چوار باڵی سەرەکی زمانیدا (کرمانج، لوڕ، کەڵهوڕ و گۆران) دابەش بووە. مێژوونووسی ئەردەڵانەکانیش لاری نەبووە لەو پۆلێنبەندییە و هەمان قسەی گواستووەتەوە. (بدلیسی، ١٣٧٣: ٢٣-٢٤ و مەستوورە ئەردەڵان، ١٣٣٢: ٥)

مەلا عەوەزعەلی ئەلشتەری لوڕستانی ناسراو بە سیاپووش (لە سەدەی ١٣ کۆچی ژیاوە) لە شێعرێکدا بۆ مەلا حەقعەلی برای بەم شێوە ناوی شاعیرانی لەکی هێناوە:

تا پەرێت باچم شاعران لەک		شیرین سوخەنان تەڕوەشان یەک¬یەک
تورکە و خان مەنسوور شاکە بایندوڕ		سەڤی سەرکووهی میر نەورووز لوڕ
باقر و نەسوور قەمەرخان پیر		تاهر و تەقی ئوەیلی فەقیر
زەیدعەلی وە جاف نەجەف وە کەڵهوڕ		یۆسف یاسکە ژە کۆی کەماڵ پوڕ

(ساڵحی، ١٣٨٠: ٢٠)

لەو شێعرە چەند تێبینی هەیە کە پێویستە باس بکرێت. یەکەم سەبارەت بەو شاعیرەیە کە بە (تاهر) ناوی هاتووە. ئایا ئەمیش وەک ژمارەیەک لەو شاعیرانە کەسێکی نەناسراوە و دیوانی شێعرەکانی نەماوە یا دەبێ هەمان باباتاهیری هەمەدانی بێت کە لێرەش بە شاعیرێکی لەک ئەژمێردراوە. دیارە کە باباتاهیر لە کەلام و دەورەی یارسانەکان دەیان جار ناوی دووپات بووەتەوە. سیاهپۆشی کرمانجی (١٢٠٣ کۆچی) هەم لە شێعری (سیف¬الملوک) باسی کردووە:

کرمە حوببا زەمهەریرێ		کانێ مەلایێ جزیرێ
کا خانی شێخی بەشەرێ		بابا تاهیر و عەلیێ حەریرێ

(ئیگرات، ١٩٩٩: ٤٥)

دووهەم ئەوەی کە شاعیرێک لە ناوجەرگەی لوڕستان واتە ئەلشتەر، باسی ئەو شاعیرانە و لەک¬بوونیان دەکات. سێهەم پاشناوی شاعیرەکان (میرنەورووز لوڕ، تورکە[میر]، نەجەف کەڵهوڕ، زەیدعەلی جاف، شاکە و خان مەنسووری [ئەیوانی]).

ئەو شاعیرانە تا لە ژیاندا بوون، لووتیان نەگرتووە لە کوردبوونی خۆیان. بۆ نموونە تورکەمیر ئازادبەخت (مردن: ١٢٣٦ کۆچی) کە لە تیرەی ئازاوەخشی کۆیەشت بووە و لە ئاوایی قومش (شارستانی دڵفان - لوڕستان) ژیاوە و مەزاری لەوێیە. [هەروەها بەشێ لە خەڵکی ئاوایی مووسابادی لای نەهاوەند خۆیان بە وەچەی ئەو شاعیرە دەزانن]. هاوڕێی نزیکی مەلا نەجەفی کەڵهوڕ بووە و شێعرگۆڕینەوەیان بووە. لە موناجات¬نامەکەی (لامەکان یانە) ئاوا باسی کوردبوونی خۆی دەکا:

ترکەمیر نە ترک نە عەرەو لەفزم کورد کەم¬سەواد حافزولحفزم
(ساڵحی، ١٣٨٠: ٦٥-٧٢)

حاجی مەلا حەسەن شیرازی (بسمل) کە ماوەیەک دانیشتووی کرماشان بووە لە هەجوێکی مەلا نەجەفی کەڵهوڕدا هەندێ زانیاری ئەداتە دەستمانەوە. لە شێعرەکەی بەڕاشکاوی قامکی ناوەتە سەر ئەوە مەلا نەجەف شاعیرێکی کوردە سەر بە تیرەی [لەکی] سالاوەندی هۆزی زەند. [مەزاری مەلا نەجەف لە ئاوایی چەمکاو سەر بە ناوچەی تەریان – کوویەشتی لوڕستانە.]

ز نوشیدن ترخ و ترخینه دوغ — گرفته چنان کار کُردان فروغ...
که سعدی سخنی گرچه دُر سفته است — چه باکی یکی شعرکی گفته است
نظامی که نظمش پسندیده است — ز ملا نجف شعر دزدیده است...
چه ملا نجف مثل او هیچ کس — نگفته همنشین به تعریف بس...
چه ملا نجف کُرد سالاروند — معاصر به تنبان پشتنبان زَند

دەستنووسی (ژمارە بازیابی ٣٢٢٣: ٣٠٧٤٨-IR١٠- دیوان اطعمه حاج ملا حسن بسمل- ئەرشیڤی کتێبخانەی مەجلیسی شووڕای ئیسلامی - نووسراو لە: ١٢٤٥ کۆچی)

غوڵامی مامۆستای زانکۆی گوتە (فڕانکفۆرت) لە توێژینەوەیەکی بەربڵاوی لەسەر پێناسەی زمانیی شێعرەکانی باباتاهیر و ئاخاوتنی کۆنی شاری هەمەدان پاش تاوتوێ کردنی چەند زمان و شێوەزار وەکوو تاتی، لوڕی، لەکی و کەرەجی (ڕاژی) لە قۆناغی کۆتاییدا لەکی و زمانی کۆنی هەمەدانی بەراورد کردووە. ئینجا تەتەڵەی کۆتایی بە لای هەمەدانی کۆندا داوەتەوە. (غولامی، ١٣٩٩: ٤٦-٧٨) ئەو بەڕێزە بەشێک لەو بەراوردانەی کە لە نێوان لەکی و زمانی کۆنی هەمەداندا (= جوولەکەکان) کردووە بە نەشارەزایی لە هاوبەشی لەکی و هەورامی بووە. هەروەها بۆ سەلماندنی بۆچوونەکەی کە شێعرەکانی باباتاهیر هەمان زمانی هەمەدانی کۆنە (زمانی بنەماڵە جووەکانی ئەو شارە)، گەشتێکی کردووە بۆ هەمەدان. لەو شارە ئەوکاتە تەنیا ٣ بنەماڵە (٩ کەس) جوولەکەی لێ بووە. لەو ژمارە تەنیا یەک کەس لە هەمەدان و یەک لە تاران ئەو زمانەی زانیوە. (سەرچاوەی پێشوو: ٦٩) ئەمە بۆخۆی تا ڕادەیەک لاوازی ئەنجامی توێژینەوەکەی دەرئەخات. هەروەها خاڵێکی دیکە ئەوەیە ئەو زمانەی بە ناوی زمانی کۆنی هەمەدان یا جووەکانی ئەو شارە دایناوە، لە مێژوودا ئاماژەیەکی پێ نەکراوە کە زمانێکی جیاوازە لە پەهلەوی ڕاژی یا لەکی و لوڕی یا ئیستاکە لە شوێنێ ئاخێوەرێکی وای نییە کە بۆ سەلماندنی بۆچوونەکەی غولامی، توێژەران سەردانی بکەن. دەبێ هەر بنزاراوەی لە زمانی ڕاژی یا کوردی لەکی بێت.

بەهاری ١٣٩٥ گەشتێکی لای هەمەدانم کرد و چوومە سەر مەزاری باباتاهیر. وەک هەمیشە جیا لە زیارەت و سەیرکردنی گۆمبەز و گۆڕی ئەو شاعیرە، بۆ توێشەی گەشتەکە لای ئەو شوێنەوارە لەگەڵ چەند بەساڵاچوویەکی هەمەدانی وتووێژێکی خۆمانەم کرد. وەک دەزانن شێوەزاری فارسی هەمەدانی جیاوازە لە شێوەی فارسیی تارانی. هەندێ بە لای شێوەی دەریدا دەڕواتەوە. یەکێک لەو بەساڵاچووانە ئاماژەی بەوە کرد «زوو ئاخاوتنی خەڵکی هەمەدان فارسی ئەورۆکە نەبووە. کاتێ دەمارگرژی ئایینی لەو شارە دەست پێ دەکا، بەرەبەرە ئاخاوتنی موسڵمانەکان دەبێتە زمانی فارسی مەکتەبخانە و حوجرەکان. ئیتر بەو

جۆرە زوانە هەمەدانیەکە تەنیا لای جووەکان دەمێنێتەوە». یەکێ¬تریان لەکی نەهاوەند بوو، وتی: «لە باپیرم بیستووە کاتێ دەچووینە بازاڕی هەمەدان، ئێمە بە لەکی قسەمان دەکرد و فارسیمان نەدەزانی. جا کاتێ دەچووینە گوزەری عەتاریەکان کە زۆربەیان جوولەکە بوون، لە ئاخاوتنی ئەوان چاکتر تێ دەگەیشتین. یا جاری وابوو خەڵکی خۆجێیی هەمەدان تەشەریان لە خەڵکی نەهاوەند و ئەسەداباد داوە، زمانی ئێوە وەکی جووەکان دەچێ».

کتێبی (نگرشی به گویش چاپارەهای باباطاهر) زۆر بەچڕی بەراوردی هەڵسەنگاندنی ڕێزمان و وشەناسی شێعرەکانی باباتاهیر و زمانی کۆنی هەمەدانی کردووە. لە ئەنجامدا نووسیویە تەنیا زمانێک کە زۆرترین وشەی لە شێعرەکانی باباتاهیردا هەیە، لەکییە. (عەلیڕەزایی، ١٣٩٦: ٣٣)

دکتۆر ئارمان حوسەینی¬ئاب¬باریکە یەکێ لە توێژەرانی بواری ساغکردنەوەی دەستنووسی شاعیرانی کۆنی کوردەواری و کەسێکی خاوەن بەرهەم لەو بوارە، هەتا ئیستە چەند وتاری سەبارەت بە ژیان و بەسەرهات و ڕێبازی باباتاهیر و فەهلەویاتەکەی نووسیوە و لە گۆڤارە زانکۆییەکانی ئێران چاپی کردووە. لە وتارێکی ورد چووەتە ناو زمانی شێعرەکانی باباتاهیر و بەراوردی کردووە لەگەڵ شانامەی کوردی و شاعیرانی دیکەی ناوچەکانی لەک و هەورامان و کەڵهوڕ و ئەردەڵان. لە ئەنجامدا زمانی شێعری باباتاهیری بە لەکی داناوە. هەروەها باسی ئەوەی کردووە پاڵپشت بە دەستنووسە کۆنەکان کاریگەری گۆرانی (هەورامی) هەم لەسەر شێعرەکانی هەیە. (حوسەینی ئاب¬باریکە، ١٣٩١: ٢٤-٣٣) ئەمەی خوارەوە لە وتاری بەردەست سەرجەم بەشی (بررسی واژگان کردی در برخی سرودەهای باباطاهر) لە وتاری ئەو بەڕێزە وەرگیراوە:

١) کردارەکانی گۆرانی (فعل گۆرانی¬-¬هەورامی) لە شێعری باباتاهیر

وەک لە کەشکۆڵی «سفینه تبریز»دا هاتووە ئەورامەنان هەمان فەهلەویاتی دووبەیتیە. کەواتە ڕەگی هەورامی¬بوون لە دووبەیتیەکانی باباتاهیر دانابڕدرێت. زۆربەی کردارەکانی ناو شێعرەکانی بە جۆرێک پێوەندییان لەگەڵ هەورامیدا هەیە. بۆ نموونە «کەردەن، شیین، واتەن، دیین، زانستەن»

کەردەن: «بە پەرچینەش کەری وانەوشە و ول، گەر ئەو ڕوونەش کەری ئاواج بوڵبوڵ، بە تەنهایی کەرم نەچیرەوانی، بە نام من کەرەند نەچیرەوانی، [داڵێ جە ئەڵوەند کووهان کەرد پەرواز، بە مەن هەر ئان کەرەند هەر وەد کە مەن کەرد] »

ئەمانە دیارە لە کۆنترین نوسخە (دەستنووسی قۆنیە) هاتووە و بۆ ساغکردنەوەی دیوانی باباتاهیر دەبێ لەمەودوا بەو پێیە ئەو کردارانە دابڕێژرێنەوە.

شیین [= چین، چوون، ڕین، ڕۆین، ڕۆیشتن]: «سەرەنجامان بشی بە پا بە هەر زی، بِشِم بە ئەڵوەند دامان مێو نشانم، [بشە نەچیرەوان دەستەت وەچا دەست، بشم واشم ئەز ئین عالەم بە دەر شیم، ئەگەر دووری وەشە تا دوورتەر شیم]»

[1] لەم بەشەی (بررسی واژگان کردی در برخی سرودەهای باباطاهر) خستوومەتە ناو []، ئەوانە زیادکراوی خۆمە.

واتەن [وتن]: ڕەنگدانەوەی ئەم کرداوە و ڕەگەکانی لە شێعرەکانی باباتاهیردا زۆرە. ڕەگی (مضارع)ی دەبێتە «واچ» و ڕەگی ڕابردووی «وات»
«نەمیدانەم کە ڕازم وا کە واژم، چە واژم هەر کە زوونە بنگەرە فاش، واتم ئاڵاڵیا کەی چینمت بار [بە مە واجی کە سەرگەردان چرایە]»
بەشێک لە نوسخە تازەکانی شێعری باباتاهیر بە جێی «واتم»، «واتش» و «واچەن» گۆڕدراون بە «گفتم» «گفتا» و «گویند». کەواتە دەبێ ئەوانەش بۆ ساغکردنەوەی دیوانەکەی دابڕێژرێنەوە.
دیین [= وینین، بینین]: لە هەورامیدا ئەم کردارە ڕەگی ڕابردووەکەی دەبێتە «دی» و ڕەگی (مضارع)ی «وین».
«زارەجم دی ودای موورج ئەدخوەرد، یا کِم دوڕ دی دریە نەبود یار، یا کِم دید گەهان نەبود یار، بە سەحرا بنگەرم سەحرا تە وینم، بمیرم تا تە چەشم تەڕ نەوینی، هەمیدانەم [هەمیزانەم] کە ناڵانەم شەو و ڕووج»
زانستن [= زانین]: ئەم کردارە لە لەکی و کەڵهوڕیش هەیە. یەکێ لەو کردارەیش لەو شێعرانە زۆر دووپات بووەتەوە. لە هەندێ دەستنووس گۆڕدراون بە ڕەگی کرداری فارسی «دان».
ئەڵبەت لەو دەستکاری کردنەی شێعرەکان جاری وایە ڕەگی «زانستن» هەم بێ هیچ بارێکی زمانەوانی گۆڕدراوە بە «زوون». کە ئەمیش هەڵەیە و بۆ نموونە «نەزوونم/ نەزوونوم» دەبێ بکرێتە «نەزانم». جا پێویستە لە ساغکردنەوەی دیوانەکەدا ئەمیش دابڕێژرێتەوە سەر کرداری «زانستن».
«تە کە سوود و زیان خوەد نەزانی، [نەزوونم دڵ کەهە دڵبەر کەرroomە، ئەرجێ دیداری تە دووران چە زانەند]»
[**سۆچین**، سۆتیان، سووتیان، سووزیان، سزیان: ئەمیش یەکێ لەو کردارانەیە لە شێعرەکانی باباتاهیردا دووپات بووەتەوە.
«ئەگەر جسمەم بسووجێ سووتە خواهەم، سەرێ سووچێ سەرێ خوناوە ڕێژێ، کە یەک سەر سوتە بی یەک سەر بەرمست، بوورێ سووتەدڵان گرد هەم ئاییم، مە ئان سووتەدڵ بی پا سەرستم»].

بی: [بوون] کرداری پێوەندی «بی» لە هەورامی و لەکیدا هەیە. لە کەلهوڕی بە «بی» و «بُی: BÜ» [و سۆرانی و کرمانجی بە «بوو» بێژە دەکرێ.]
«نە خانم بی نە مانم بی نە لەنگەر، گونەە چەشمان کەرۆ دڵ موبتەڵا بی»
[بەشێک لە دەستووسەکان ئەو کردارەیان بە «بُد» و «بود» گۆڕیوە بەرەو فارسی.]

٢) کردارەکانی لەکی لە شێعری باباتاهیر

وەک باسمان کرد بەپێی (لحن اورامن) کە قەیس ڕازی باسی کردووە ئەو شێوەزارە هەتا ئیستەش لە ناوچەی هەوراماندا هەیە. لەحنی ئەورامەن لەناو باقی هۆز و ناوچەکانی کوردەواریدا بۆ زمانی شێعر و نووسین (سەبکی ئەدەبی شێعر) باوی بووە و بە «گۆرانی» ناسراو بووە، واتا تێکەڵە هەورامی و شێوەزاری دیکەی کوردی. نموونەی دەیان کەلام و دیوانی شێعرە کە ئیستە بۆ ئێمە بەجێ ماوە.

تایبەتمەندی گۆرانی ئەوەیە بەپێی ناوچەکە کاریگەری لە شێوەزاری بێژەری کەلام یا شێعرەکە وەرگرتووە [و بووەتە ئامێتەی لە لەکی¬--گۆرانی، کەڵهوڕی¬--¬گۆرانی، لوڕی¬--¬گۆرانی و سۆرانی¬--¬گۆرانی. بڕوانە لە: کەلامەکانی شاخوەشین، فاتمەلەڕە، باواناوس سەرگەتی و باواسەرهەنگی دەودانی یا شێعرەکانی مەلا پەرێشانی دینەوەری، بێسارانی، یۆسف یاسکە، سەیدی هەورامی، خانای قوبادی و مەولەوی و ... بە هەمان شێوە زمانی شێعری باباتاهیری هەمەدانی بە ئامێتەی لە هەورامی¬--¬لەکی¬ ئەژمار دەکرێ. بۆیە هەندێ کرداری لەکی و هەورامی زۆر بەکارهاتوو لەو شێعرانە وەکوو «بووریێ، دیرم، داروم، سۆچین، کەردەن، زانستن، کەتم، دین، وینین، شین، بەرشیەن و واتەن» زمانی ئاخاوتنی ئەو شاعیرە دەبێتە کوردی گۆرانی.]

بووریێ [= بێ، بەو، باو، وەرە]: کرداری ئەمری بووریێ ئیستا لە لەکی [و هەورامی ناوچەی لهۆندا]دا ماوە. لە دووبەیتیەکانی باباتاهیردا زۆر هاتووە.

«بووریێ بووریێ کە جانانم تویی تو، بووریێ یەک دەم بنالیم و بسووجیم».

لە دیوانە چاپکراوەکان ئەم وشەیە بە هەڵە نووسراوە: «بورە». دەبێ لە ساغکردنەوەی دیوانەکەی بکرێتەوە بە «بووریێ».

دیرم: داروم. ئەم وشەیە لە گۆرانی بە «داروم» و لەکی و کەڵهوڕی بە «دیرم» هاتووە. ئەوەی لە هەندێ دەستنووس «دیرۆم» نووسراوە، هیچ بەڵگەی نییە و لە زمان و شێوەزاری بەرچاو ناکەوێ. کەواتە «دیرۆم» تەواو هەڵەیە.

«هەزاران غەم بە دڵ ئەندووتە دیرم، غەمی دیرم کە هەرگز کەم نەمیبوو، جورمەم ئینە کە ئەز تە دووست داروم.»

لە سەرەوە باسی شێعرێکی پێش ساڵی ٩٨٢ کۆچی کرا کە شاعیر ئەم ڕستەیە بە کوردی داناوە «گە بە کُردی گویدم بوری هنی ورنا بوَر». کەواتە گومان لە کوردبوونی وشەی «بووریێ» باباتاهیردا نامێنێتەوە.

٣) گۆڕانی «ان» بە «وون» و «ام» بە «ووم»:

بەپێی نوسخەی قۆنیە و شێوەزاری لەکی کە زمانی ئاخاوتنی باباتاهیر بووە، گۆڕانی «ان» بە «وون» و «ام» بە «ووم» هەڵەیە. واتا: هەمەدانی/ هەمەدوونی، نەچیرەوانی/ نەچیرەوونی، نام/ نوم، ئاسمان/ ئاسموون، نشان/ نشوون، سامان/ ساموون، خەندان/ خەندوون.

٤) گۆڕانی «مە» بە «مو»:
ئەم گۆڕانکارییە دیارە بەهۆی بێژەوە دروست بووە و لە دەستنووسە تازەکاندا هاتووەتە ئاراوە. لە شێوەزاری لەکی و کەڵهوڕی جێناوی یەکەم کەس بە «مە» بێژە دەکرێ و خوێندنەوەی بە «مو» هەڵەیە.
[«مە کە سەر ئەژ بیابانم شەو و ڕووج/ مو کە سر در بیابونم شو و روز، بە مە واچی کە سەرگەردان چراێی/ بمو واجی کە سرگردان چرائی، بوی دەرد مە و دەرمانم ئەژ دووست/ بود درد مو و درمونم از دوست».]
٥) گۆڕانی «ئەژ» و «ئەج» بە «ئەز/ ز»:
بە نوسخەکەی قۆنیە شێوەی ڕەسەنی وشەکە «ئەژ» دروستە. ئەگەر لە شێعردا پێویست بە کورتکردنەوەی بوو، دەبێتە «ژِ» و «جِ». کە ئەمیش دیسان لەو نوسخەیە هاتووە.
«گەر ئەژ ئەو نهی دیوانە ئەژ گڵ، دامەن ئەژ دوو گێتی ها وەشانم، داڵِ ج/جە ئەڵوەند کووهان کەرد پەرواز».
٦) گۆڕانی «واوی نەبزوێن¬-نیوبزوێن/ و» بە «واوی کورت/ ـو»:
لە فارسی دەری [هاوشێوەی کوردی ئیستە] واوی سادەی کورت بووە، وەکوو: خوەرشید و خوەر. لە دەستنووسی قۆنیە نموونەی «خوەرد/ خوَرد» هەیە.
«زارەجش کوشت و مووران زارەج ئەدخوەرد، [خوەشا ئانان کە ئەژ پا سەر نەزانن/ خوشا آنون کە از پا سر نذونند، خوەشا ئانەنا کە هەر شامان تە وینەن/ خوشا آنان کە هر شامان تَە وینند]» یا لەم شێعرەی تەبریزی کرندی: «شاخوەشین خوەشنام قەدەم-ڕەنجە کەرد   تەشریف وە یانەی باباتاهر بەرد».
٧) گۆڕانی «ڵ» بە «ل»:
لە شێوەزارەکانی کوردی [جگە لە زۆرینەی کرمانجەکان] پیتی «ڵ» لەسەر زاران باوە و هەیە. دەستکاری وا هەڵەیە و واتا دەگۆڕێت. وەکوو: کەڵ/ بزنی نێری، کەل/ نوقستان و دەستکاریکراو [یا ملەی کێو، گوڵ/ گُل و گول/ جُزام]. کەواتە دەبێ وشەیەک وەکوو «بنالم» لە شێعری باباتاهیر بکرێتە «بناڵەم».
٨) گۆڕانی «اُی: ۆ» بە «وو»:
لەکی و کەڵهوڕی ئەم تایبەتمەندییە زمانیەی تێدا ماوە و وشەکانی «دوور» و «موو» بە «مۆ» و «دۆر» بێژە دەکات، بەڵام ئەمە لە لوڕی و مازەنی بە شێوەی «دیر» و «می» بەکار دەچێ.
«نشانم تۆلە و مویم بە زاری، یا لەم شێعرە فەهلەویەی گۆرانیەی کە ئەنجەوی شێرازی هێناویەتی: چەن پادشاهان شاسەڤی نەسەب   ژە لام ویەردەن چۆین یوز و ئەدەب.»

٩) گۆڕانی «ێ: ژێره» به «ی»: [زووتر له فارسی دەری هەم بزوێنی «ێ» بووه و ئیسته نەماوه.] هەر بۆیه وشەکانی «سیر» و «دیر» به «سێر/ واته: تێر» و «دێر» بێژه کراوه. [ئەم تایبەتمەندییه له شێوەزارەکانی کوردی وەکوو لەکی و هەورامی ماوه و نەگۆڕاوه.] جا بۆیه ئەو گۆڕان و دەستکارییه له شێعرەکانی باباتاهیر هەڵەیەکی زەقه.

«ناگەهان بامەدەند بازێ وه دارێ، داڵێ جه ئەڵوەند کووهان کەرد پەرواز».

١٠) گۆڕانی «ته» به «تو/ تۆ»: ئەمەش دیسان هاوشێوەی «مه» به «مو» دەستکارییەکی ڕێزمانی دیکەیه. له کەڵهوڕیدا بەڕاشکاوی هەتا ئەوڕۆ «تو» به «ته» بێژه دەکرێ و نەسواوه.

«من ئەژ ئان ڕو به دامان ته زەد دەست، [ته زانی حاجەتم ڕا مووچه واچم/ تو دونی حاجتم را موچه واچم، نه ته دیرم نه جایم مەکەرۆ دەرد/ نه تو دیرم نه جایوم میکرو درد، کەس بێکەس تەیی مه مانده بێکەس/ کس بی‌کس تویی مو مانده بی‌کس، بوورێ بوورێ که سوڵتانم تەیی ته/ بوره بوره که سلطانم تویی، تو، کەمەند عەنبەرین تا ته وینم/ کمند عنبرین تار تو وینم].»

جیا لەو خاڵانەی بەڕێز دکتۆر حوسەینی ئاب-باریکه باسی کردووه، گەلێ وشەی شێوەزارەکانی کوردی لەو شێعرانه بەڕاشکاوی دەبینرێن که دەکرێ ئەوانیش بخرێنه بەرچاو که زیاتر کوردبوونی باباتاهیرمان بۆ بسەلمێندرێت:

- **«آز/ ئەز»** له نوسخەی قۆنیه بەواتای «من - ئەمن» سێ جار دووپات بووەتەوه، هەروەها «آز» و «آژ» به ڕێنووسی جیا هاتوون. ئەمه دەرخەری ئەوەیه که زمانی ئەو شێعرانه ئەو دوو وشەیه به جیا داناوه هەم له خوێندنەوه و هەم نووسین. بەداخەوه له دیوانەکانی چاپکراوی باباتاهیردا هەتا ئەو شوێنەی کراوه «ئەژ» بەواتای «له» کراوه به «ئەز». باباتاهیر هەر له نموونەی ئەو دەستنووسەی قۆنیه «مەن/ مِن: واتا ئەمن» هەم هاتووه. واتا «ئەز» و «مِن» هەر دوو باو بووه.

«ئەز ئان ئەسبیده بازم هەمەدانی، یا ئەز ئین بەند دەر ئیزناوه کەتم، خوونم ئەز خوەر و دەر خووناوه کەتم». نموونەی ئەم «ئەز»ی باباتاهیره له دیوانی شاعیرانی کۆنی کورددا هەیه:

ئەزەو بازام ئەزەو بازام ئەزەو باز	که گرد لامەکانم کەرد پەرواز...
ئەز به پەنهان مەبەروون ئەو خەزینه	ساقیش کەردەنان ئەورامەی سینه

(جەشنی نەهاوەندی، مردن: ٧٣٨ کۆچی. بڕوانه: جەباری، ٢٠٢٤: ١٥٦-١٥٧)

ئەز فەقیر و بێنەوا هەم تۆ جەلیل و ئەکبەری	پەی جەمیع ئوممەتانت شافیعی ڕۆی مەحشەری...
ئەز شەهابی ڕەنگ زەردم تۆ حەکیمی حاڵزان	ئەز فەقیر دەردمەندم داروویه دەردم نەمان

(شێخ شەهابی کاکۆزەکریایی، ١٠٠٣-١٠٧٢ کۆچی. بڕوانه: مورادی، ١٣٩٧: ١٥٧-١٥٨)

ئەز ئورۆمۆن مەکانم بێ وەڵاتم	سەروپری خوای گێرتەن خەڵاتم...
ئەز ئاشق بێنێ گێرەم یاوو ئەشکێ	گرینێو سۆچێنم من یاوو ئەشکێ...
ئەزو خەم پێوه گرتەنما برایی	نه خەم چێمەنه من چادیم جیایی

(سەیدی هەورامی، ١١٩٩-١٢٦٥ کۆچی. بڕوانه: کاردۆخی، ١٣٨٥: ٢٠-٢٧)

- لە نوسخەی قۆنیە لە چیرۆکی کەو و مێلوورە و داڵەکە وشەی «زارەج» هاتووە. ئەگەر جێگۆڕکێ پیتەکانی «ژ»، «ج» و «ز» لەبەرچاو بگرین ئەو وشەیە لە ئەسڵدا «ژارەژ/ ژەرەژ» واتا کەو بووە. بۆ سەلماندنی ئەمە سەیری شێعرەکەی نوسخەی «جامع الالحان» کە «ئەنداجە»ی هێناوە. لە نوسخەکەی قۆنیە بووەتە «ئەنداژە».
- لە نوسخەکەی قۆنیە دوو جار «بە پەرچینەش کەری وانەوشە و ول، بی کە بوڵبوڵ هەنی وا ول نشانم» و لە نوسخەکەی کتێبخانەی ڤاتیکان یەک جار «خوەش خودایی کە ڕەنگی با ولان دا» وشەی «ول» لەگەڵ نێرگس و وەنەوشە و بولبولدا هاتووە. لە بەشێکی کوردەواری وەکوو هەورامان و ئەردەڵان هێشتا وشەی «ول» بۆ جۆرەکانی گوڵی شیلان (ولەزەردە، ولەتووتی، وڵەگوڵاوی، ولەچەرموو، ولەسەگانە و ولەتسنە) بەکار دەچێ. (خزری، ١٣٩٠: ٢٩٦ و مورادی، ١٣٩٤: ٢٩٣ و مەردۆخ ڕۆحانی، ١٣٩٧: ٢٨٦١-٢٨٦٢) هەروەها وەک شوێنەناو ماوەتەوە: «ول: ئاواییەکی بەرپلەی ساراڵ - مەریوان»، «ولەژێر: ئاواییەکی دەشتی مەریوان»، «دۆڵ ولەکان: دۆڵێکە لە ئاوایی گەنمان - سنە»، «ولانی: شاخێکە لە نزیک شاری ڕەوانسەر. وێدەچێ ولەهانی واتە: کانی ول بێ» و شاری «دێولان».
- لە نەسخەکەی قۆنیە کرداری «شاندن» چوار جار و لە چاپکراوی دەستگردی (١٣٤٧) یەک جار «میان تختۀ نردم نشاندی» دووپات بووەتەوە. دیارە ئەم کردارە ئیستە لە فارسی دەری و کۆن بە شێوەی (نشاندن)، هەورامی (نا)، سۆرانی و کرمانجیدا بە «ناشتن»، کوردی لای سنە (نیان - دانیان) و لە کەڵهوڕی و لەکی بە «نان» ماوەتەوە.

بەشۆم بە ئەڵوەند دامانی مەو نیشانم — دامەن ئەژ هەر دوو گێتی ها ویشانم
نیشانم تووله و موویەم بە زاری — بی کە بلبل هەنی وا ول نیشانم

- کۆمەڵێ وشەی باو کە هێشتا لە شێوەزارەکانی کوردی ماوە و لە نوسخەی قۆنیە هاتووە: گەر، ئەژ، زەڕ، گڵ، پەرچین، وانەوشە، دار، ئان، ئەو، بولبول، سەرەنجام، پا، گوور، دەست، دوو، خودا، دەرد، باز، داڵ، جە، کوشت، پاک، نەچیرەوان، کار، نام، دەریە، یار، خوەر، گهان، دامان، گەردوون، پەڕ، میهر، دەم، خوێش، بێگانە، ئینە، کە، پیر، قەلەندەر، لەنگەر، گێتی، سەر، بەند، خووناوە، شووم، بێ-بار، کەتم، پەنج، خەندان، زەمین، ئاسمان، ئەلف، نوون، گەردان، ئەنداژە، مێو، تووله، تەنها.
- بەدڵنیاییەوە ئەگەر دەستنووسە ڕەسەنەکانی دیکەی شێعری باباتاهیر تاوتوێ بکرێت، زیاتر پەی بە بەرگ و ناوەرۆکی کوردیبوونی دەبەین.

بەرەو دیوانێکی پاڵفتە و ڕەسەنی بابا تاهیر

یەکەم جار (Huart, Cl.: ۱۸۸۵) دیوانۆچکەیەکی باباتاهیری لە ٥٩ دووبەیتی و بە وەرگێڕانی فەڕانسەوی چاپ کردووە. دیسانەوە هوارت ۱۹۰۸، سەرەڕای ئەوەی پێشوو ۲۸ دووبەیتی¬تر و غەزەلێکی بڵاو کردووەتەوە. هەروەها ئالن ساڵی ۱۹۰۲ پاڵپشت بەو ٥٩ دووبەیتیەی هوارت و دەستنووسێکی ئەرشیڤی خۆی، لەگەڵ وەرگێڕانی بە ئینگلیسی لە لەندەن دیوانەکەی چاپ کردووە. (مەقسوود، ١٣٥٤: ٩٧-٩٨) ساڵی ١٣٠٦ هەتاوی حەسەن وەحید دەستگردی ئەسفەهانی (بەرپرسی گۆڤاری ئەرمەغان) لە ٢٩٦ دووبەیتی و ٤ غەزەل لە تاران دیوانەکەی چاپ کرد. لەو ژمارەیە ٦٠ دووبەیتی پرژوبڵاو لە کەشکۆڵ و دەستنووسەکان و ٣ غەزەل هەم لە (هرون ئالن) وەرگرتووە و لەسەری داناوە. باقیەکەی لە ڕووی دەستنووسی عبرەت نائینی (١٢٨٣-١٣٢١ هەتاوی) نووسیوە کە ئەویش لە ڕووی دەستنووسێکی نەناسراو بە ناوی (سەردار مۆئەید مەراغەیی) وەریگرتووە. وەک دیارە دەستگردی بۆ ئەوەی دەربڕینی وشەکان و ئاخاوتنی بە زمانی فەرمی و فارسییەوە نزیک بکاتەوە، دەستکاری شێعرەکانی باباتاهیری کردووە. بۆ نموونە جیاوازی نێوان چەند چوارینە لە خوارەوە کە لای هرون ئالن بووە و دەستگردی وەریگرتووە، لە دیوانەکەی بە دەستکارییەوە دایناوە:

دەستگردی: هرون ئالن:

اگر دل دلبرو دلبر کدام است	اگر دل دلبره دلبر چه نومه
وگر دلبر دل و دل را چه نام است	وگر دلبر دل دل از چه نومه
دل و دلبر بهم آمیته وینم	دل و دلبر بهم آمیته دیرم
ندونم دل که و دلبر کدام است	ندونم دل کهه دلبر کرومه

(غولامی، ١٣٩٩: ٥٤-٥٥)

خوشا آنان که هر شامان ته وینند	خرم آنان که هر زامان ته وینن
سخن وا ته کرن وا ته نشینند	سخون وا ته کرن وا ته نشینن
گرم دسرس نبی آیم ته وینم	گرم پاپی نه بی کآیم ته وینم
بشم آنان بوینم که ته وینند	بشم آنون بوینم که ته وینن

(غولامی، ١٣٩٩: ٥٦)

مو که سر در بیابونم شو و روز	مو که سر در بیابونوم شو و روز
سرشک از دیده بارونم شو و روز	سرشک از دیده بارانوم شو و روز
نه تب دیرم نه جایم می¬کند درد	نه تو دیرم نه جایوم میکرو درد
همی¬دونم که نالونم شو و روز	همی¬ذونم که نالونوم شو و روز

(غولامی، ١٣٩٩: ٥٧)

هزارت دل بغارت برته ویشه	هزارت دل بغارت برده ویشه
هزارانت جگر خون کرته ویشه	هزارانت جگر خون کرده ویشه
هزاران داغ ویش از ویشم اشمر	هزاران داغ ویش از ویشم اشمرت
هنی نشمرته از اشمرته ویشه	هنی نشمرته از اشمرته ویشه

(سەرچاوەی پێشوو: ٥٧)

مسلسل گیسوان پرتاب مکره پریشان سنبلان پرتاو مکه
خمارین نرگسان پرخواب مکره خمارین نرگسان خوناو مکه
همی خواهی که مهر از مو ببری وریئی ته که مهر از ما وریئی
برینه روزگار اشتاب مکره ورینه روزگار اشتاو مکه
(غولامی، ۱۳۹۹: ۵۸)
مسلسل زلف بر رو ریته دیری مسلسل زلف بر رو ریته دیری
گل و سنبل بهم آمیته دیری گل و سنبل بهم آمیته دیری
پریشان چون کری آن تار زلفان پریشان چون کری اون تار زلفون
بهر تاری دلی آویته دیری بهر تاری آویته دیری
(سەرچاوەی پێشوو: ۵۸)
ته که نازنده بالا دلربائی ته کت نازنده چشمون سرمه سایه
ته که بی سرمه چشمان سرمەسائی ته کت بالنده بالا دلربایه
ته که مشکین دو گیسو در قفائی ته کت مشکینه گیسو در قفایه
بمو واجی که سرگردان چرائی ابی واجی که سرگردون چرایه
(غولامی، ۱۳۹۹: ۵۹)
اگر آئی بجانت وا نوازم اگر آیی بجانت وا نواژم
وگر نائی ز هجرانت گدازم وگر نآیی ز هجرانت گداژم
بیا دردی که داری بر دلم نه هر اون دردی که داری بر دلم نه
بمیرم یا بسوزم یا بسازم بمیرم یا بسوجم یا بساژم
(سەرچاوەی پێشوو: ۵۹)

دیوانەکەی باباتاهیر دەبێ جیا لە پاڵاوتنی شاعیری شێعرەکان، بخرێتە سەر فۆرمی زمانی ڕەسەن واتا (هەورامی¬-لەکی). واتا ئەوەی پاڵپشت بە بەڵگە و سەرچاوە مێژووییەکان پێی گەیشتین، زمانی شێعر و ئاخاوتنی باباتاهیر لەسەر کوردیەکی ئامێتە (هەورامی¬-لەکی) بووە. هەروەها سەرنجی ئەوەیش بدرێت کە بەشێ لەو شێعرانەی دراونەتە پاڵ باباتاهیرەوە یا تەواو فۆلکلۆرین و مافیان بەو شاعیرەوە نیە یا ئەوەی دەقە ڕەسەنەکە خراوەتە سەر فۆرمی شێعری فۆلکلۆری. دکتۆر خەزنەدار لە بەرهەمە دانسقەکەی ئاماژەی بەم خاڵە کردووە و نموونەیەکی لەو شێعرە فۆلکلۆریە هێناوەتەوە:
کی گوتی ک نینە ل دنیادا راز ئەڤ ک من شەیدایی تایەرم ئەو راز نینە
(خەزنەدار، ۲۰۰۰: ۱/۱۸۷)

یا دەیشکرێ شێعری بابا تاهیر بن و تەنیا سەرچاوەیان یادگەی خەڵک بێ. ئەمەیان دیارە بەپێی ئاخاوتنی بێژەر یا گێڕەوە گۆڕاوە، بۆ نموونە (شێوەزاری لەکی):

مِ دەوریشم لەکم ئعجاز دیرم   مِ دووسی چوی خوشین دەمساز دیرم
مِ معشوقی وە نام فاتمە لەڕ[لوڕ]   سنەوبەر قامەت و پڕ ناز دیرم

(عەسگەری عالەم، ١٣٨٢: ١١٤ و حەکیم، ٢٠٠٤: ١٦٠)

یا ئەم شێعرانەی خوارەوە کە هی شاعیرانی دیکەیە و خزاونەتە ناو دیوانی بابا تاهیر یا ئەوەیەکە گومانیان لەسەرە کە هی ئەو شاعیرە بن:

مو را نە فکر سودایی نە سودی   نە در دل فکر بهبودی نە بودی
نخواهم جوکنار و چشمەساران   کە هر چشمم زندەرودی

(خانلەری، ١٣٦٩: ١٩٨)

صفاهونم صفاهونم چە جا بی   کە هر یاری گرفتم بی-وفا بی
شوم یکسر برونم تا بە شیراز   کە در هر منزلم صد آشنا بی

(خانلەری، ١٣٦٩: ٦٢)

خانلەری ڕای وایە ئەمانە هی بابا تاهیر نین و هی شاعیرێکی لای ئەسفەهانە. دیارە ئەویش لە ڕووی وشەکانی (زندەرود: زایندەڕوود) و (صفهان: ئەسفەهان) بەوە گەیشتووە. یا لەوانەیە هی پوورفەرێدوون بێت کە باسی شیرازی تێدایە.

ببخشا گر نە گیتی را بسوزم   جهان را جملە سرتاپا بسوزم
اگر در نیم شب آهی برآرم   دماغ چرخ پرسودا بسوزم
بسوزوم عالم از کارم نسازی   چە فرمایی بسازی یا بسوزم

(زیا، ١٣٩٤: ٢٥٧-٢٥٨)

ئەمە پاڵپشت بە کەشکۆڵی (سفینە شاعران قدیم، لاپەڕە ٤٤٠) هی مهذب ئەسفەهانییە.

بە آهی گنبد خضرا بسوجم   فلک را جملە سرتاپا بسوجم
بسوجم از نە کارم نە بساجی   چە فرمائی بساجی یا بسوجم

(دەستگردی، ١٣٤٧)

لە چاپکراوەکەی دەستگردی بە شێوەی سەرەوە گۆڕدراوە و کراوە بە دووبەیتی.

دلی دارم خریدار محبت   کزو گرمست بازار محبت
لباسی بافتم بر قامت دل   ز پود محنت و تار محبت
غلط کردم رخ طاقت سیە باد   کە پیشت کردم اظهار محبت

(ئەوحەدی بلیانی، ١٣٨٩: ٩٠٠)

پاڵپشت بە کتێبی (تذکرە عرفات العاشقین) ئەم شێعرە هی تەقیەدین ئەوحەدی بلیانییە.
ئەمیش هاوشێوەی شێعری پێشوو سێ-بەیتیە.

دلی دیرم خریدار محبّت   دلی دیرم خریدار محبّت
لباسی بافتم بر قامت دل   ز پود محنت و تار محبّت

(دەستگردی، ١٣٤٧)

لە چاپکراوەکەی دەستگردی بە شێوەی سەرەوە گۆڕدراوە و کراوە بە دووبەیتی.

ار به دریا رسم دریا ته وینم ور به صحرا رسم صحرا ته وینم
به جز ته هیچ کیجی نی به گیتی از آن هر یا رسم هر یا ته وینم

(مەغربی، ١٣٥٨: ٢٥٧)

سحرگاهان که چشمم آوه گیری کهان اج آو چشمم لاوه گیری
انان خوناوه اج چشمان بوارم که گیتی سربەسر خوناوه گیری

(سەرچاوەی پێشوو: ٢٥٨)

ژمارەیەک لەو شێعرانەی وا پاڵ دراون بە بابا تاهیرەوە لە دیوانی مەغربی هەیە. ئەوەی سەرەوە دوو نموونە لەو شێعرانەیە.

(١)

چو من یک سوتەدل پروانەای نی جهان را همچو من دیوانەای نی
همه موران و ماران لانه دارند من دیوانه را ویرانەای نی

(٢)

در این بوم بر انجم پرورش نی شوانم خاو روزانم خورش نی
سری دارم که مغزش اندرش نی تنی دارم که پروای سرش نی

(٣)

دلا راه تو خار و خسک بی گزارت بر سر چرخ و فلک بی
گر از دستت در آیو پوس از تن بیوکن تا که بارت کمترک بی

(سۆفی مازەندەرانی، ١٣٤٧: ٧٠)

ئەگەرچی شەهاب تاهیری کە دیوانی سۆفی مازەندەرانی ساغ و چاپ کردۆتەوە و ئەو سێ دووبەیتیە بە هی بابا تاهیر نازانێ و لەو دیوانە هێناویەتی. بەپێی سەرنجی موراد ئەورەنگ لەوانەیە ئەو سێ دووبەیتیە نەدرێنە پاڵ بابا تاهیرەوە، بەڵام نابێ هی سۆفی مازەندەرانیش بێ. چونکە شێعرەکانی ئەو شاعیرە فارسین و هیچ نزیکایەتیان بە زمانی شێعری بابا تاهیرەوە نییە. بۆ نموونە شێعری خوارەوە:

ما را ز غم و غصه امانی نرسد بی محنت رنج نیم نانی نرسد
تا رو نشود ز صد سگ و صد گربەاز خوان جهانم استخوانی نرسد

(ئەورەنگ، ١٣٥٠: ٧٠)

جیا لەو سەرنجە شێعری (چو من یک سوتەدل پروانەای نی...) لە کۆنترین سەرچاوەدا واتا (دەستنووسی ژمارە ١٠٩٧ کتێبخانەی مەجلسی شوورای ئیسلامی – نووسراو لە ٩٣٠ کۆچی) هاتووە و کە ئەو مێژووە دەبێتە سەد ساڵ پێش لەدایکبوونی سۆفی مازەندەرانی.

سەرچاوەکان

١. ئازەربیگدلی لوتفعەلی بەیگ، آتشکده آذر، ساغکردنەوەی سەید جەعفەر شەهیدی، وەشانخانەی موسسه نشر کتاب، تاران، ١٣٣٧
٢. ئیبن الشجری، امالی، ساغکردنەوەی محمد الطناحی، ٣ بەرگ، وەشانخانەی مکتبه الخانجی، قاهیره، ١٤١٢ کۆچی
٣. ئیبن حوقل موحەمەد، سفرنامه ابن حوقل: ایران در صورة الارض، وەرگێڕانی دکتۆر جەعفەر شوعار، وەشانخانەی ئەمیرکەبیر، تاران، ١٣٦٦
٤. ئیبن خوردادبه عوبەیدوڵا، المسالک و الممالک، وەشانخانەی دارصادر، بەیرووت، ١٩٩٢
٥. ئیبن کەسیر، تفسیر القرآن العظیم، بەرگی ٦، وەشانخانەی دار الکتب العلمیة (منشورات محمد علی بیضون)، بەیرووت، ١٤١٩ کۆچی (١٩٩٨)
٦. ئیبن نەدیم محمد بن اسحق، الفهرست، وەرگێڕانی ڕەزا تەجەدود، وەشانخانەی ئیبن سینا، تاران، ١٣٤٦
٧. ئیبن نەدیم، کتاب الفهرست، وەرگێڕان: موحەمەد ڕەزا تەجەدود، چاپی یەکەم، وەشانخانەی ئەساتیر، ١٣٨١
٨. ئیبن ئەسیر عیزەدین عەلی، الکامل فی التاریخ، بەرگی ٩، وەشانخانەی دار صادر، بەیرووت، ١٣٨٥ کۆچی
٩. ئیبن ئەسیر عیزەدین عەلی، اللباب فی تهذیب الانساب، وەشانخانەی دارصادر، بەیرووت، ١٤١٤ کۆچی
١٠. ئیبن¬مازه موحەمەد بن عومەر، لطائف الاذکار للحضار و السفار فی المناسک و الاداب، ساغکردنەوەی ڕەسووڵ جەعفەریان، وەشانخانەی علم، تاران، ١٣٩٢
١١. ئێدمۆندز سیسیل جی، کردها ترکها عربها، وەرگێڕانی ئیبراهیم یۆنسی، وەشانخانەی ڕوزبهان، تاران، ١٣٦٧
١٢. ئیزەدپەنا حەمید، تاریخ جگرافیایی و اجتماعی لرستان، وەشانخانەی انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، تاران، ١٣٧٦
١٣. ئیگرات، م. ڕەشید، سیاهپووش و چەند غەزەل و هەلبەست، ١٩٩٩، ئینستیویا کوردی ستەمبولێ.
١٤. ئەدوایی مەزهەر و دلریش بوشرا، روابط و مناسبات حکومت صفویه با الکای هورامان، گۆڤاری (فصل¬نامه پژوهش-های تاریخی)، زانکۆی ئەسفەهان، ژماره ٣١، ١٣٩٥
١٥. ئەزکایی پەرویز، تکمله و تعلیق بر گفتار مینورسکی، بابا طاهرنامه، تووس، تاران، ١٣٧٥، لاپەڕە: ١٢٥-١٤٤
١٦. ئەزکایی پەرویز، فرمانروایان گمنام، ١٣٦٧
١٧. ئەسکەندەر بەیگی مونشی، تاریخ عالم¬آرای عباسی، ئامادەکردنی موحەمەد ئیسماعیل ڕزوانی، وەشانخانەی دنیای کتاب، تاران، ١٣٧٧

١٨. یەعقووبی ئیبراهیم و مەزاهری خوداکەرەم، کوچ والیان لرستان فیلی به پشتکوه: بازخورد سیاست قاجاری کردن ایران، گۆڤاری (فصلنامه علمی فرهنگ ایلام)، ژماره ٦٦ و ٦٧، ١٣٩٩
١٩. ئەفشار ئیرەج، ایلام و تمدن دیرینه آن، بڵاوکراوەکانی وزارەتی فەرهەنگ و ئیرشادی ئیسلامی، تاران، ١٣٧٢
٢٠. ئەڵماس خان، دیوان خان الماس لرستانی، کۆکردنەوە و وەرگێڕانی سەید خەلیل عالی-نژاد، دەستنووس، ١٣٧٦
٢١. ئەمانوڵاهی بەهاروەند ئەسکەندەر، قوم لر، چاپی دووەم، وەشانخانەی ئاگاه ، تاران، ١٣٧٤
٢٢. ئەوحەدی بلیانی تەقیەدین، عرفات العاشقین و عرصات العارفین، ساغکردنەوەی زەبیحوڵا ساحبکاری و ئامنه فەخرئەحمەد، وەشانخانەی میراث مکتوب، تاران، ١٣٨٩
٢٣. ئەورەنگ موراد، سرودهای بابا طاهر همدانی، وەشانخانەی پەرچەم، تاران، ١٣٥٠
٢٤. بدلیسی شەرەفخان، شەرەفنامە، ئامادەکردنی موحەمەد عەباسی، وەشانخانەی نشر حدیث، تاران، پاییزی ١٣٧٣
٢٥. بۆرەکەیی سدیق، وەرگێڕانی دووبەیتیەکانی بابە تایەری هەمەدانی، چاپی یەکەم، چاپخانەی فرووهەر، تاران، ١٣٦٠
٢٦. بێ-ناو، ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده: عملکرد ده ساله بازسازی و نوسازی مناطق آسیب-دیده از جنگ، تاران، ١٣٧١
٢٧. بێ-ناو، مجمل التواریخ و القصص، وەشانخانەی کلاله خاور، تاران، ١٣٧٨
٢٨. بەرجیان حەبیب، زبان گفتار شهر اصفهان کی و چگونه فارسی شد، گۆڤاری زبان و گویشهای ایرانی، ژماره ٣، ڕەشەمەی ١٣٩٢
٢٩. بەرزگەر خالقی موحەمەد ڕەزا، شاخ نبات حافظ، چاپی پێنجەم، وەشانخانەی زەوار، تاران، ١٣٨٩
٣٠. بەکر بن النطاح، شعر، ئامادەکردنی حاتم صالح التضامن، زنجیرەی ٢-٥ گۆڤاری البلاغ، چاپخانەی المعارف، بەغداد، ١٩٧٥
٣١. بەهار ملک-الشعرا، سبک-شناسی، وەشانخانەی ئەمیرکەبیر، تاران، ١٣٣٧
٣٢. پوورجەوادی نەسروڵا، بابا طاهر: شرح احوال و نگاهی به آثار ابومحمد طاهر جصاص همدانی، چاپی دووەم، وەشانخانەی فرهنگ معاصر، ١٣٩٧
٣٣. تاهیری تەیۆب، سرزمین پهلویان در زمان شاه خوشین (قرن پنجم هـ. ق)، گۆڤاری شنروێ، ژماره ٢، پاییزی ١٣٩٩
٣٤. تووسی ئەدیب، فهلویات لری، گۆڤاری زانکۆی ئەدەبیاتی تەبرێز، ژماره ٤٤، ١٣٣٧
٣٥. تێهرانی شیخ ئاقا بوزورگ، الذريعة إلى تصانيف الشيعة، وەشانخانە: اسماعیلیان قم و کتابخانه اسلامیه تهران، ١٤٠٨ کۆچی

٣٦. تەبریزی کرندی حسامەدین، دوره شاه خوشین لرستانی، دەستنووس، کرماشان، ١٣٨٠
٣٧. جەباری ڕزگار، جەشنی شاعیرێکی دێرینی نەناسراوی کورد، گۆڤاری دۆکیۆمێنت، ژمارە ٣، تەمووزی ٢٠٢٤
٣٨. جەیحوونابادی نعمت الله، شاهنامه حقیقت، ڕاڤەی نوورعەلی ئیلاهی، وەشانخانەی جەیحوون، تاران، ١٣٧٣
٣٩. حاجی قادری کۆیی، دیوان، ئامادەکردنی سەردار حەمید میران و کەریم موستەفا شارەزا بە پێداچوونەوەی مەسعوود موحەممەد، وەشانخانەی کوردستان، سنە، ١٣٩٠
٤٠. حوسەینی سەید سەعید، از دیار عرفان: زندگی اندیشه و آثار سید عبدالله بلبری، وەشانخانەی ئیحسان، تاران، ١٣٩٧
٤١. حوسەینی ئاب-باریکی سەید ئارمان، نگاهی تازه به زبان شعری بابا طاهر همدانی، کتاب ماه: ادبیات، ژماره ٨٠، سەرماوەزی ١٣٩٢، لاپەڕە ٢٤-٣٣
٤٢. حەبیبی عەبدوڵا، دیوانوو سەیدی هەورامی، چاپی یەکەم، وەشانخانەی کوردستان، سنە، ١٣٩٨
٤٣. حەبیبی عەبدوڵا، کەشکۆڵی مەحموود پاشای جاف، بەرگی ١، وەشانخانەی کوردستان، سنە، ١٤٠٠
٤٤. حەکیم مەلا ساڵەح، هەڵەبجە لە ئامێزی مێژوودا، بەرگی ١، چاپخانەی منارە، ٢٠٠٤
٤٥. خانلەری پەرویز، دوبیتی-های بابا طاهر: هفتاد سخن، بەرگی ٣، وەشانخانەی تووس، تاران، ١٣٦٩
٤٦. خانلەری پەرویز، دوبیتی-های باباطاهر، گۆڤاری پیام نو، ژمارە ٨: لاپەڕە ٢٦-٣٠ و ژمارە ٩، ١٣٢٤: لاپەڕە ٣٩-٦٠
٤٧. خزری شەهاب، فرهنگ گیاهان دارویی کردستان، چاپی دووەم، وەشانخانەی کوردستان، سنە، ١٣٩٠
٤٨. خەزنەدار، مارف، مێژووی ئەدەبی کوردی: لە سەرەتاوە تا سەدەی چواردەم، بەرگی ١، بڵاوکراوەی ئاراس، هەولێر، ٢٠٠١
٤٩. دخویە میخائیل جان، المسالک و الممالک: ابن‌خردادبە عبیدالله، وەشانخانەی لیدن، ١٣٠٦ ق/ ١٨٨٩، بەیرووت
٥٠. دەستگردی وەحید، دیوان اشعار: بابا طاهر عریان همدانی، چاپی چوارەم، وەشانخانەی ئیبن سینا، تاران، ١٣٤٧
٥١. دەستگردی وەحید، دیوان کامل بابا طاهر همدانی، وەشانخانەی مطبعە ئەرمەغان، چاپی دووەم، تاران، ١٣١١
٥٢. دەفتەری دەورەی بابا ناوس، ساغکردنەوەی حسین روحتافی و بە خۆشنووسی سەید ئیمان خامۆشی، دەستنووس، سەحنە، ١٣٨٤

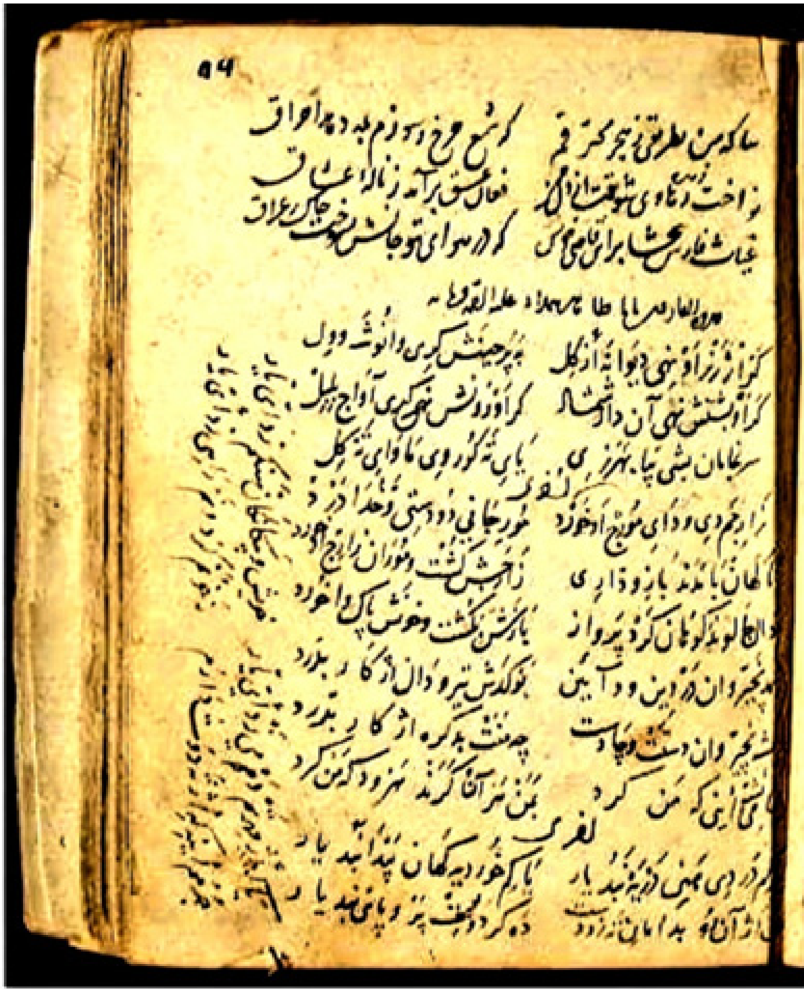
٥٣. ڕاوەندی محمد بن علی، راحة الصّدور وآیة السّرور در تاریخ آل سلجوق، ساغکردنەوەی موحەمەد ئێقباڵ و موجتەبا مینوویی، چاپی دووەم، وەشانخانەی ئەمیرکەبیر، ١٣٦٤
٥٤. ڕەزمارا حوسەین-عەلی، فرهنگ جغرافیای ایران (آبادیها): استان پنجم: کردستان، بەرگی ٥، تاران، ١٣٥٥
٥٥. ڕەشید یاسەمی غوڵامڕەزا، بابا طاهر عریان، گۆڤاری ئەرمەغان، ژمارە ١، ١٣٠٨، لاپەڕە: ٦٦-٧٠
٥٦. زیا موحەمەد ڕەزا، اوراق پریشان ٤، گۆڤاری بوخارا، ژمارە ١٠٨، ڕەزبەر و گەڵاڕێزانی ١٣٩٤
٥٧. زەڕین-کووب عبدالحسین، جست-وجو در تصوف ایران، وەشانخانەی ئەمیرکەبیر، تاران، ١٣٥٧
٥٨. سادینی خالید، فەقێ تەیران: ژیان و بەرهەمێن و هەلبەستێن وی، چاپی دووهەم، وەشانخانەی نووبهار، ئەستەمبۆڵ، ٢٠٢٠
٥٩. ساڵحی مەحیەدین، سرود بادیه: در احوال شعرای کرد و لک و لر، چاپی یەکەم، وەشانخانەی کوردستان، سنە، ١٣٨٠
٦٠. سوڵتانی ئەنوەر، کەشکۆڵە شێعرێکی کوردیی گۆران، چاپی دووەم، بڵاوکراوەکانی بنکەی ژین، سلێمانی، ٢٠١٠
٦١. سوڵتانی هەورامی موزەفەر بەهمەن، تاریخ هورامان، ئامادەکردن و ڕێکخستنی نادر کەریمیان سەردەشتی، چاپی یەکەم، وەشانخانەی ئیحسان، تاران، ١٣٨٦
٦٢. سۆفی مازەندەرانی موحەمەد، دیوان، ساغکردنەوەی شەهاب تاهیری، وەشانخانەی ئیبن-سینا، تاران، ١٣٤٧
٦٣. سیستانی ئەفشار، کرمانشاهان و تمدن دیرینه آن، وەشانخانەی زەڕین، تاران، ١٣٧١
٦٤. سەفا زەبیحوڵا، تاریخ ادبیات در ایران، بەرگی ١، وەشانخانەی زانکۆی تاران، ١٣٥٢
٦٥. سەفا زەبیحوڵا، تاریخ ادبیات در ایران، بەرگی ٥، چاپی پێنجەم، وەشانخانەی فردوس، تاران، ١٣٦٩
٦٦. سەمعانی عبدالکریم، الانساب، ساغکردنەوەی عبدالرحمن معلمی، دایرة المعارف العثمانیە، حەیدەرئاباد، ١٣٨٢ کۆچی
٦٧. سەنجابی عەلی ئەکبەر، ایل سنجابی و مجاهدات ملی ایران، ئامادەکردنی کەریم سەنجابی، وەشانخانەی شیرازە، تاران، ١٣٨٠
٦٨. شاخەوان سدیق، ئەدەبیاتی هەورامی و چەند باسێک، بڵاوکراوەکانی کۆمەڵگەی پەروەردەیی مارگرێت، سلێمانی، ٢٠٢١
٦٩. شەیدا مەردۆخی مەلا عەبدوڵا، تاریخ سلاطین مەردۆخی، ئامادەکردنی ئەحمەد نەزیری، چاپی یەکەم، وەشانخانەی پەرتۆبەیان، سنە، ١٣٨٣

٧٠. شیرازی حافیز، دیوان خواجه شمس¬الدین حافظ شیرازی، کۆکردنەوەی قەزوینی موحەمەد و غەنی قاسم، چاپخانەی سینا، تاران، ١٣٢٠
٧١. شەریف حوسەین¬پەناهی، ملوانکەی شین، چاپی یەکەم، سنە، ١٣٥٧
٧٢. شەفیعی کەدکەنی موحەمەد ڕەزا، قلندریه در تاریخ: دگردیسی¬های یک ایدئولوژی، وەشانخانەی سوخەن، تاران، ١٣٨٦
٧٣. شەمس قەیس ڕازی، المعجم فی معاییر اشعار العجم، ساغکردنەوەی موحەمەد قەزوینی و مودەڕس ڕەزەوی، تاران، ١٣٣٦
٧٤. شەمس ئیمسماعیل، بازخوانی و نقد تاریخی نظریه مینورسکی درباره گوران و پیوند آن با گیلان و کنارەهای دریای خزر، گۆڤاری تاریخ و تمدن اسلامی، ژماره ٤٤، پاییزی ١٤٠٢، لاپەڕە ١٢٦-١٥٠
٧٥. شەمیسا سیروس، سیر رباعی در شعر فارسی: به ضمیمه اجمالی در باب فهلوی، وەشانخانەی ئاشتیانی، تاران، ١٣٦٣
٧٦. عین القضات هەمەدانی، نامەها، ئامادەکردنی عەلینەقی مونزەوی و عەفیف عوسیران، چاپی سێهەم، وەشانخانەی ئەساتیر، تاران، ١٣٧٧
٧٧. عەسگەری عالەم عەلیمەردان، فهلویات یا تک¬بیت¬های کهن سور و سوگ به زبان لکی، وەشانخانەی ئەفلاک، خورەماباد، ١٣٨٢
٧٨. عەلیڕەزایی کەرەم، نگرشی به گویش چارپارەهای باباطاهر، وەشانخانەی شیداسب، ١٣٩٦
٧٩. عەلیزاده خەیات ناسر و حوسەینی ئاب¬باریکی سەید ئارمان، پژوهشی در وزن فهلویات: با تکیه بر فهلویات کردی، گۆڤاری فصلنامه ادبیات و زبان¬های محلی ایران زمین، ژماره ١٩، بەهاری ١٣٩٧
٨٠. غوڵامی سالومه، گویش¬شناسی اشعار بابا طاهر و اهمیت آن در بازسازی زبان بومی پیشین همدان، گۆڤاری (نشریه پژوهش-های زبان¬شناسی تطبیقی)، ژماره ٢٠، ١٣٩٩، لاپەڕە ٤٥-٧٨
٨١. فرووتەن عبدالرسول و سەیف عبدالرضا، تاملی در دوبیتی¬سرایی بطرز بابا طاهر، گۆڤاری (ماهنامه تخصصی سبک-شناسی نظم و نثر فارسی)، ژماره ٤، ١٣٩٩
٨٢. فیرووزبەخش پژمان، پراکندەها ١، گۆڤاری بوخارا، ژماره ٨٦، بەهاری ١٣٩١، لاپەڕە ٤٤٤-٤٤٩
٨٣. قانع: شێخ موحەمەدی دۆڵاش، کۆی بەرهەمەکانی قانع، چاپی یەکەم، وەشانخانەی ئامیار، سنە، ١٤٠٠
٨٤. قەزوینی ئەحمەد بن موحەمەد، تاریخ جهان¬آرا، وەشانخانەی حافظ، تاران، ١٣٤٣
٨٥. کاردۆخی موحەمەد ئەمین، دیوانی سەیدی، وەشانخانەی کوردستان، سنە، ١٣٨٥

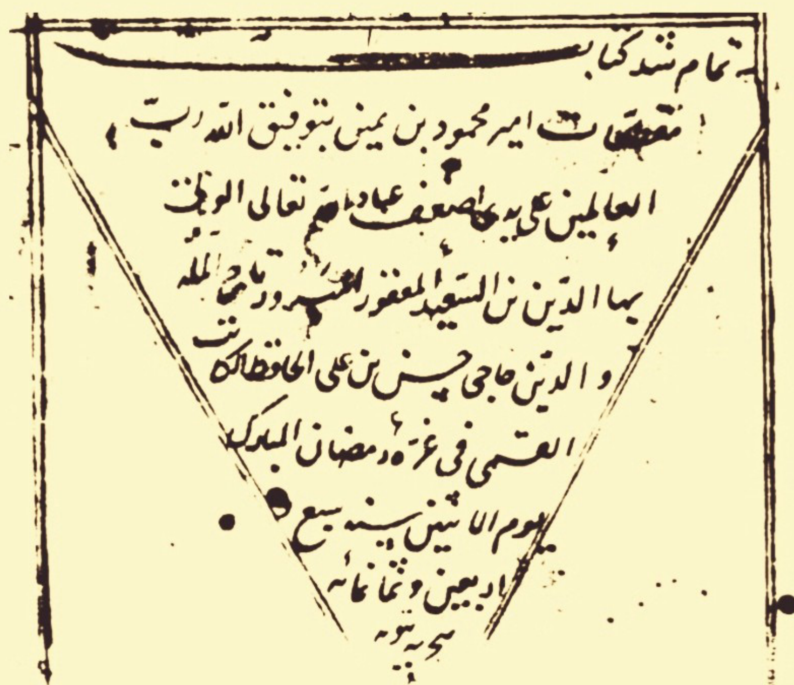
٨٦. کازەروونی ئیزەدی موحەمەد مەهدی مەزلووم¬زادە، کازرونیه: دفتر اول، ئامادەکردنی عمادالدین شیخ الحکمایی، وەشانخانەی کازرونیه، تاران، ١٣٨١
٨٧. کەسرەوی ئەحمەد، زندگی و زمانه احمد کسروی، ئامادەکردنی موحەمەد ئەمینی، شرکت کتاب، لۆس¬ئانجلس، ٢٠١٦
٨٨. کەشکۆڵی دەستنووس (سید صالح ماهیدشتی – نسخه کتابخانەی ملی – شماره کتابشناسی ١١٢٠٣٥٧): لاپەڕەکانی ١٤، ٢٩ و ٨٨
٨٩. گۆران عەبدوڵا، دیوانی گۆران، چاپی سێیەم، وەشانخانەی پائیز، تاران، ١٣٨٦
٩٠. مستەوفی حەمدوڵا، نزهة القلوب، ئامادەکردنی موحەمەد دەبیرسیاقی، وەشانخانەی تەهووری، تاران، ١٣٣٦
٩١. مودەڕس مەلا عەبدولکەریم و فاتح عەبدولکەریم، کۆمەڵەی شێعری فەقێ قادری هەمەوەندی، بڵاوکراوەکانی کۆڕی زانیاری کورد، بەغداد، ١٩٨٠
٩٢. مورادی ئیرەج، شاعیرانی کۆنی کەڵاتەرزان، بەرگی ١، بڵاوکراوەکانی دەستنووسخانەی زانکۆی سۆران، ٢٠١٩
٩٣. مورادی ئیرەج، فەرهەنگی ڕوەکناسی کوردستان، وەشانخانەی کانی کتێب، سنە، ١٣٩٤
٩٤. مورادی ئیرەج، گەنجینەی پزیشکی حەکیمانی کوردەواری، بەرگی ١، چاپی یەکەم، وەشانخانەی ڕۆژ، سنە، ١٣٩٨
٩٥. مورادی ئیرەج، هەوڵێک بۆ نووسینەوەی ژیان و بەسەرهاتی یۆسفی یاسکە، گۆڤاری زانکۆی جیهان – سلێمانی، بەرگی ٦، ژمارە ٣، ٢٠٢٢، لاپەڕە ٦٠-٩١
٩٦. مونزەوی عەلینەقی و عەسیران عەفیف، نامەهای عین‌القضات همدانی، بەرگی ٢، وەشانخانەی ئەساتیر، تاران، ١٣٦٢
٩٧. مووسەوی غوڵامڕەزا، فرهنگ¬واژه پشتکوهی ایلام، وەشانخانەی گویش، ئیلام، ١٣٨٦
٩٨. موئەزەنی عەلی موحەمەد و زەهیر تەیوب، نامدار گمنان: بررسی متن بلاغة المراد فی الطریق الاوارد – علی عاشق خبوشانی جشنی صوفی و عارف صدەهای ٧ و ٨ قمری (زنده در ٧١٩ قمری)، گۆڤاری فصلنامه عرفان اسلامی، ژمارە ٥٨، ١٣٩٧
٩٩. میرزا سەمیعا، تذکرة الملوک، ئامادەکردنی موحەمەد دەبیرسیاقی، چاپی دووەم، وەشانخانەی ئەمیرکەبیر، تاران، ١٣٦٨
١٠٠. مینووی موجتەبا، از خزاین ترکیه، گۆڤاری (دانشکدۀ ادبیات دانشگاه تهران)، ساڵی چوارەم، ژمارە ٢، ١٣٣٥، لاپەڕە ٥٤-٥٨
١٠١. مینۆرسکی ولادیمیر، زیست¬نامه بابا طاهر، بابا طاهرنامه، تووس، تاران، ١٣٠٧، لاپەڕە ١١٥-١٢٣
١٠٢. مەردۆخ ڕۆحانی ماجد، فەرهەنگی زانستگای کوردستان، بەرگی ٣، وەشانخانەی زانکۆی کوردستان، سنە، ١٣٩٧

١٠٣. مەسعوودی ابوالحسن علی، التنبیه و الاشراف، وەرگێڕانی ابوالقاسم پاینده، بڵاوکراوەکانی علمی و فرهنگی، تاران، ١٣٣٨
١٠٤. مەسعوودی ابوالحسن علی، التنبیه و الاشراف، وەشانخانەی بریل، لایدن (هۆڵەند)، ١٨٩٣
١٠٥. مەسعوودی ابوالحسن علی، مروج الذهب، ئامادەکردنی کەمال حەسەن مەرعی، بڵاوکراوەکانی مکتبة العصریه، بەیرووت، ٢٠٠٥
١٠٦. مەعدەن-کەن مەعسوومە، شخشیت بابا طاهر، نامه فرهنگستان، دەورەی شەشەم، ژماره ٢: زنجیرەی ٢٢، ڕێبەندانی ١٣٨٢
١٠٧. مەغربی شەمس، دیوان کامل به انضمام رساله جام جهان-نما، ئامادەکردنی ئەبووتالب میرعابدینی، وەشانخانەی زەوار، تاران، ١٣٥٨
١٠٨. مەقدەسی ابوعبدالله شمس-الدین، احسن التقاسیم فی معرفة الاقالیم، وەرگێڕانی عەلینەقی مونزەوی، وەشانخانەی کۆمش، تاران، ١٣٨٥
١٠٩. مەقسوود جەواد، شرح احوال و آثار و دوبیتی-های باباطاهر عریان: به انضمام شرح و ترجمه قصار وی منسوب به عین-القضات همدانی با اصل و ترجمه کتاب فتوحات الربانیه فی مزج الهمدانیه به شرح و تفسیر محمد بن ابراهیم مشهور به خطیب وزیری، زنجیره بڵاوکراوەکانی انجمن آثار ملی ١١٣، ١٣٥٤
١١٠. نەفیسی سەعید، پورفریدون، باباطاهرنامه، وەشانخانەی تووس، تاران، ١٣٧٥
١١١. هجویری عەلی بن عوسمان، کشف المحجوب، ئامادەکردنی مەحموود عابدی، وەشانخانەی سرووش، تاران، ١٣٨٤
١١٢. هومەند نەسروڵا، بومی سرود: رضا خراتی، شێعر، ژماره ٨، بەفرانباری ١٣٧٢
١١٣. هیدایەت تەبەرستانی ڕەزا قولی خان، مجمع الفصحا، ئامادەکردنی مەزاهر موسەفا، وەشانخانەی مووسەوی، تاران، ١٣٣٩
١١٤. هێمن موکریانی، دیوانی هێمن: سەرجەمی شێعرەکانی، ئامادەکردنی وریا حەبیب، پەخشانگای ئازادی، چاپی یەکەم، سلێمانی، ٢٠٠٨
١١٥. Dehqan Mostefa, Muzik uzerine Bir Ehli-Hak Kurt Folyosu: Folyoyeke kurdi ya Ehli Heqe li ser Muzike. Nubihar Akademi. No ١٧, ٢٠٢٢, ١٦١-١٧٠.
١١٦. Huart, Cl. Les quatrains de Baba Tahir Uryan en Pehlevi musulman.١٨٨٥, ser. JA, ٨, no. ٦: ٥٠٢-٤٥.
١١٧. Huart, Cl. Nouveaux quatrains de Baba Tahir, Spiegel Memorial Volume, ed. J. Modi, Bombay, ١٩٠٨, ٢٩٠-٣٠٢.
١١٨. Lewis Goefferyy, The Turkish Language Reform: A Catastrophic Success, Oxford: University Press. ١٩٩٩, p: ١١.

بەڵگەکان

وێنەی ١: لاپەڕەی شێعرەکانی باباتاهیری هەمەدانی لە نوسخەی ژمارە ٢٥٤٦ مۆزەخانەی شاری قۆنیە - تورکیە

تمام شد کتاب
مقطعات امیر محمود بن یمین بتوفیق الله رب
العالمین علی ید اضعف عباد الله تعالی الوثق
بها الدین بن السعید المغفور المبرور تاج الملة
و الدین حاجی حسن بن علی الحافظ الکاتب
العتمی فی غرة رمضان المبارک
یوم الاثنین بسنه سبع
و اربعین و ثمانمائه
هجریه نبویه

انجامه نسخه مجموعه اشعار در موزه قونیه به شماره ۲٥٤٦ و تاریخ ۸٤۷ (تصویر از میکروفیلم کتابخانه دانشگاه تهران)

وێنەی ٢: لاپەڕەی کۆتایی نوسخەی ژمارە ٢٥٤٦ مۆزەخانەی شاری قۆنیە - تورکیە

وێنەی ٣: سێ لاپەڕە لە شێعرەکانی باباتاهیری هەمەدانی لە دەستنووسی (لەیلێ و مەجنوون) – نوسخەی: Ms.or.oct.٩٠٦- کتێبخانەی (Staatsbibliothek zu Berlin)

وێنەی ٤: سێ لاپەڕە لە کەشکۆڵی (سفینە تبریز: ژمارەی بایەگانی ١٤٩٥٠، ژمارە قفس ١٤٥٩٠، کتێبخانەی مەجلس شوورای ئیسلامی¬--¬تاران) کە لە لاپەڕەی (٢٥٨-٥١٧-٦٦٨) باسی (فهلویات و اورامنان همدان و اورام)ی تێدایە.

356 AVRIL-MAI 1857.

lement; به bé ou بو bou, il est; هلالة helalé, en persan لالة lalé, coquelicot; شيلران chilerân, pluriel de شيلر chiler, torrent de montagnes.

II.

سری سوجی سری خوناوه ریزی

بشم واشم ازالی عالم بدر شیم

تو بسیر بافة بیمار جان

اگر دوری وشه تا دور تر شیم

Vois-tu cette branche, dont un bout brûle et dont l'autre bout verse de la sève? C'est l'image de mon cœur, qui brûle et qui saigne à la fois. Je partirai, pauvre et oublié, je m'en irai de ce monde, et, de l'autre monde, j'écrirai une lettre à l'idole de mon âme, pour lui dire : «Si mon absence peut te faire du plaisir, j'irai encore plus loin.

Nous n'avons jamais vu les poésies de Dabel; mais, s'il n'a pas mieux mérité de la langue kurde que son compatriote Baba Tahiri, allons la chercher plutôt dans le Kurdistan, chez les pâtres et les paysans illettrés du pays.

A. Chodzko.

(La fin à un numéro prochain.)

ÉTUDES SUR LA LANGUE KURDE. 355

POÉSIE.

Les Kurdes aiment à chanter, et ils improvisent avec facilité. Malheureusement ils ne cherchent pas à conserver par écrit leurs compositions poétiques. Outre le célèbre Dabel, dont nous avons déjà parlé, ils ont un poëte lauréat, Baba Tahiri, natif de la ville de Hamadan, qui vivait, ce me semble, vers la fin de notre XVIe siècle. Baba Tahiri a laissé un recueil de ses œuvres complètes, composé de soixante et douze رباعی et d'un غزل. Le reproche qu'on fait à Dabel, de n'avoir pas cherché à se servir exclusivement de mots kurdes, peut aussi s'appliquer à Baba Tahiri, dont les compositions sont plutôt persanes que kurdes. Nous en donnerons ici deux échantillons :

I.

بنفشة جوبباران هفتة بە

هلالة كوهساران هفتة بە

منادی کردکان شیلران بە

وفای گل عذاران هفتة بە

La violette des fontaines ne vit qu'une semaine, le coquelicot des montagnes ne vit qu'une semaine. Le torrent qui mugit est le crieur public des Kurdes. La constance des jeunes filles aux joues de rose ne vit qu'une semaine.

On voit qu'il n'y a que quatre mots kurdes seu

JOURNAL ASIATIQUE

RECUEIL DE MÉMOIRES

D'EXTRAITS ET DE NOTICES

RELATIFS À L'HISTOIRE, À LA PHILOSOPHIE, AUX LANGUES ET À LA LITTÉRATURE DES PEUPLES ORIENTAUX

ET PUBLIÉ PAR LA SOCIÉTÉ ASIATIQUE

CINQUIÈME SÉRIE

TOME IX

PARIS

A L'IMPRIMERIE IMPÉRIALE

M DCCC LVII

وێنەی ٥: گۆڤاری فەڕانسەوی (Jornal Asiatique periodique – semestrial بەرگی ٩، ژمارە ٥، پاریس، ژانۆیە ١٨٥٧: لاپەڕە ٣٥٥-٣٥٦) کە باسی کوردبوونی باباتاهیر و شێعرەکانی دەکا.

گەلێکی بێ وڵات: مێژوویەکی دوورودرێژ لە جەنگی ناسنامە و مانەوە

شیکارییەک بۆ کتێبی (A People Without a Country)

ئامادەکردنی/ د. بەختیار زرار

پێشەکی:-

کتێبی «A People Without a Country: The Kurds and Kurdistan» کە لە ساڵی ١٩٨٠ بڵاوکرایەوە، وەرچەرخانێکی گەورە بوو لە کتێبخانەی سیاسی جیهانیدا. جیرارد چالیاند، وەک توێژەرێکی ستراتیژی، توانی کۆمەڵێک لە گەورەترین مێژوونووس و چالاکوانانی کورد (وەک د. کەمال مەزهەر، عیسمەت شەریف وانلی و عەبدولڕەحمان قاسملوو) کۆبکاتەوە بۆ ئەوەی ئەم دەقە بنووسن. کتێبەکە تەنها باس لە چەوسانەوە ناکات، بەڵکو نەخشەیەکی وردی جوگرافی، ئابووری و کۆمەڵایەتی کوردستان پێشکەش دەکات، کە تا ئێستاش وەک سەرچاوەیەکی فەرمی لە زانکۆکانی ئەوروپا و ئەمریکا دەخوێندرێت.

١. ڕەگ و ڕیشەی مێژوویی: لە میرنشینەکانەوە بۆ خیانەتی لۆزان

چالیاند و هاوکارانی لەم بەشەدا بەڵگەی مێژوویی دەخەنە ڕوو کە کوردەکان لە سەدەکانی ناوەڕاستدا خاوەنی سیستمێکی «نیمچە دەوڵەت» بوون لە شێوەی میرنشینەکاندا. نووسەران جەخت دەکەنەوە کە «کوردبوون» پێش دروستبوونی دەوڵەتە مۆدێرنەکان هەبووە.

کتێبەکە بە وردی باس لەوە دەکات، چۆن پەیماننامەی سیڤەر (١٩٢٠) کە تێیدا مافی دەوڵەت بە کورد درابوو، بەهۆی بەرژەوەندی تورکیا، بریتانیا و فەرەنسا، لە پەیماننامەی لۆزاندا (١٩٢٣) سڕایەوە. چالیاند ئەمە بە «خاڵی وەرچەرخانی کارەساتبار» ناودەبات، کە وایکرد کورد ببێتە گەورەترین نەتەوە لە جیهاندا، کە خاکی هەبێت و خاوەنی دەوڵەت نەبێت. ئەم بەشە ڕوونی دەکاتەوە کە چۆن جوگرافیای کوردستان کرا بە چوار پارچە بەبێ گوێدانە ویستی دانیشتووانەکەی.

٢. باکووری کوردستان: جینۆسایدی کەلتووری.

لەم تەوەرەیەدا، کتێبەکە باس لە توندترین شێوازی چەوسانەوە دەکات کە لە تورکیا پەیڕەو کراوە. نووسەران بە بەڵگەوە باس لە قۆناغی دوای ساڵی ١٩٢٥ دەکەن، کاتێک دەوڵەتی تورکیا هەموو بوونێکی کوردی قەدەغە کرد. چالیاند ڕوونیدەکاتەوە کە چۆن ویستراوە لە ڕێگەی گۆڕینی ناوی گوندەکان، قەدەغەکردنی جلوبەرگی کوردی و زمان، ناسنامەی کورد لەناو ببات. کتێبەکە باس لە کۆمەڵکوژییەکانی دەرسیم و ئاگری دەکات، وەک بەڵگەیەک بۆ سڕینەوەی جەستەیی کورد. نووسەران ئاماژە بەوە دەکەن کە کورد لەو کاتەدا نەک هەر مافی سیاسی نەبووە، بەڵکو بوونیشی وەک مرۆڤ خراوەتە ژێر پرسیارەوە. ئەم بەشە زۆر گرنگە چونکە پیشانیدەدات چۆن بەرگریی کورد لە باکوور لە شێوەی ڕاپەڕینە عەشایەرییەکانەوە گۆڕا بۆ بزووتنەوەیەکی نەتەوەیی مۆدێرن کە تا ئێستاش بەردەوامە.

٣. باشووری کوردستان: ململانێ لەگەڵ بەغدا و گەمەی نێودەوڵەتی
ئەم بەشەی کتێبەکە کە زیاتر لەلایەن توێژەرە کوردەکانەوە نووسراوە، باس لە مێژووی خوێناوی کورد و عێراق دەکات و تەرخانکراوە، بۆ شیکردنەوەی شۆڕشەکانی ئەیلوول و گوڵان. کتێبەکە بەڵگەی گرنگ دەخاتەڕوو لەسەر ڕێککەوتننامەی ١١ی ئازاری ١٩٧٠، کە وەک یەکەمین دانپێدانانی فەرمی بە ئۆتۆنۆمی کورد دەبینرێت، بەڵام دواتر ڕژێمی بەعس لێی پەشیمان بووەوە.
چالیاند بە وردی باس لە «خیانەتی جەزائیر» لە ساڵی ١٩٧٥ دەکات، کاتێک ئەمریکا و شای ئێران پشتیان لە کورد کرد، ڕێگەیان بە سەدام حوسێن دا شۆڕشی کورد تێکبشکێنێت. کتێبەکە پیشانی دەدات، کە چۆن باشووری کوردستان بووە گۆڕەپانی جەنگی سارد و چۆن کوردەکان باجی ململانێی زلهێزەکانیان دا. لە چاپە نوێیەکاندا، بەڵگەکانی ئەنفال و کیمیابارانی هەڵەبجە وەک «ل تاوانەکانی بەعس» زیاد کراون.

٤. ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوای کوردستان: بزووتنەوەی سیاسی و چەوسانەوەی بێدەنگ
لەم بەشەدا، عەبدولڕەحمان قاسملوو (کە یەکێکە لە نووسەرانی کتێبەکە) بە وردی باس لە مێژووی کورد لە ئێران دەکات و تەرخان کراوە بۆ باسی «کۆماری مەهاباد» وەک وێستگەیەکی شکۆداری مێژوویی. کتێبەکە ڕوونی دەکاتەوە چۆن کورد لە ئێران، چ لە سەردەمی شا و چ دوای شۆڕشی ئیسلامی، ڕووبەڕووی پەراوێزخستنی ئابووری و سیاسی بوونەتەوە.

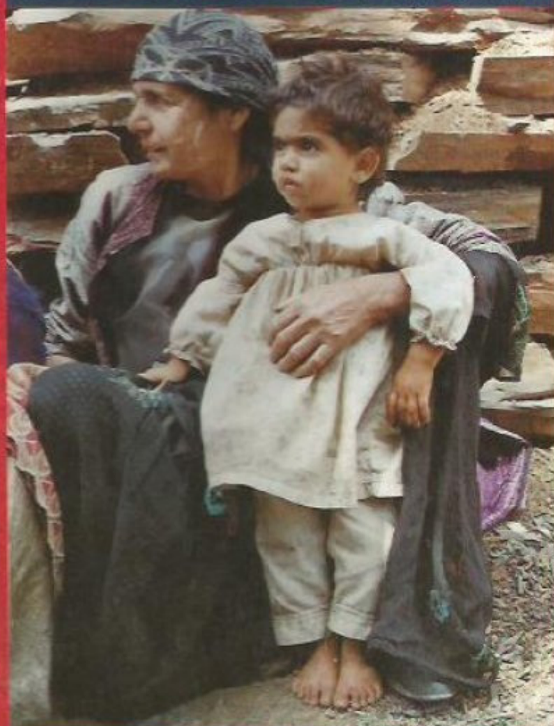
هەروەها باس لە دۆخی کورد لە سووریا دەکرێت، بەتایبەت پرۆسەی «کەمەری عەرەبی» کە تێیدا حکومەتی بەعسی سووریا، ویستی دیمۆگرافیای ناوچە کوردییەکان بگۆڕێت و هەزاران کوردی لە مافی هاوڵاتیبوون بێبەش کرد. کتێبەکە نیشانی دەدات کە چۆن کورد لەم دوو پارچەیەدا، سەرەڕای فشارەکان، توانیویانە ڕێکخستنی سیاسی و کلتووری خۆیان بپارێزن و وەک هێزێکی کارا بمێننەوە.

- **ئابووریی کوردستان و نەوت: نیعمەت یان نەفرەت؟**

خاڵێکی ناوازەی ئەم کتێبە ئەوەیە کە تەنها سۆزداری نییە، بەڵکو شیکاری ئابووری دەکات. لێرەدا باس لە سەرچاوە سروشتییەکانی کوردستان (نەوت، ئاو و کانزاکان) دەکات. چالیاند دەڵێت یەکێک لە هۆکارە سەرەکییەکانی دابەشکردنی کوردستان و ڕێگریکردن لە دەوڵەتی سەربەخۆ، بوونی نەوتی کەرکوک و موسڵ بووە.

کتێبەکە ڕوونیدەکاتەوە، کە چۆن دەوڵەتە داگیرکەرەکان سوودیان لە سامانی کوردستان بینیوە بۆ ئاوەدانکردنەوەی ناوەندەکانی خۆیان (تاران، ئەنقەرە و بەغدا)، لە کاتێکدا ناوچە کوردییەکانیان بە ئەنقەست بە هەژاری و دواکەوتوویی هێشتووەتەوە. ئەم «ئیستعمارە ناوخۆییە» وەک بەشێک لە ستراتیژی لاوازکردنی کورد دەبینرێت تاوەکو نەتوانن ببنە خاوەن ئابوورییەکی سەربەخۆ.

A PEOPLE WITHOUT

A COUNTRY

THE KURDS & KURDISTAN

EDITED BY GERARD CHALIAND

FOREWORD BY DAVID McDOWALL

دۆزی کورد لە تەرازووی یاسای نێودەوڵەتیدا
خوێندنەوەیەک بۆ بەڵگەنامەکانی عەبدولفەتاح عەلی یەحیا

ئامادەکردنی/ هاوکار حمەفرەج.
پرسی کورد لە کۆمەڵەی نەتەوەکانەوە تاوەکو نەتەوە یەکگرتووەکان

کتێبی **«القضية الكردية في الوثائق الدولية»** لە نووسینی توێژەر و یاساناس **عەبدولفەتاح عەلی یەحیا**، وەک یەکێک لە سەرچاوە دۆکیۆمێنتارییە هەرە گرنگەکان دادەنرێت، کە بە زمانێکی یاسایی و سیاسیی ورد، مێژووی کورد لەناو هۆڵەکانی بڕیاردانی نێودەوڵەتیدا دەخاتەڕوو. ئەم کتێبە تەنها گێڕانەوەیەکی مێژوویی نییە، بەڵکو کۆکردنەوەی هەموو ئەو پەیماننامە، ڕێککەوتن و بڕیارانەیە کە لە ئاستی جیهانیدا دەربارەی کورد و کوردستان دەرچوون. نووسەر توانیویەتی بیسەلمێنێت کە دۆزی کورد تەنها کێشەیەکی ناوخۆیی وڵاتانی داگیرکەر نییە، بەڵکو پرسێکی نێودەوڵەتییە و ڕەهەندێکی یاسایی گەورەی هەیە.

١. سەردەمی کۆمەڵەی نەتەوەکان و دابەشکردنی کوردستان

لە بەشەکانی سەرەتایی کتێبەکەدا، نووسەر تیشکدەخاتە سەر ئەو قۆناغەی کە دوای جەنگی جیهانی یەکەم و دروستبوونی «کۆمەڵەی نەتەوەکان» (League of Nations) دەستی پێکرد. لێرەدا بە وردی باس لە هەموو ئەو بەڵگەنامانە دەکرێت، کە پەیوەستن بە نەخشەی سیاسیی نوێی ناوچەکە.

کتێبەکە بە وردی شیکاری بۆ **پەیماننامەی سیڤەر (١٠ی ئابی ١٩٢٠)** دەکات، کە یەکەمین بەڵگەنامەی فەرمیی نێودەوڵەتییە و لە ماددەکانی (٦٢، ٦٣، ٦٤)دا مافی سەربەخۆیی و ئۆتۆنۆمی بۆ کورد دیاری کردووە. نووسەر باس لەوە دەکات، کە ئەم پەیماننامەیە وەک «ناسنامەی لەدایکبوونی سیاسیی کورد» دەبینرێت لە ئاستی جیهانیدا. بەڵام دواتر بە بەڵگەوە باس لە **پەیماننامەی لۆزان (١٩٢٣)** دەکات، کە چۆن وەک بەڵگەنامەیەکی «خیانەتکارانە» مافەکانی کوردی تێدا سڕایەوە و کوردستان بە فەرمی دابەشکرا. ئەم بەشە ڕوونیدەکاتەوە کە چۆن یاسای نێودەوڵەتی لەو سەردەمەدا کرایە قوربانی بەرژەوەندیی زلهێزەکان، چۆن بڕیارەکانی کۆمەڵەی نەتەوەکان دەربارەی ویلایەتی مووسڵ (١٩٢٥) بوونە هۆی لکاندنی باشووری کوردستان بە دەوڵەتی عێراقەوە، بەبێ گەرەنتییەکی نێودەوڵەتیی ڕاستەقینە.

٢. پرسی کورد لەژێر چەتری نەتەوە یەکگرتووەکاندا

لە قۆناغی دوای جەنگی جیهانی دووەم، کتێبەکە تیشکدەخاتە سەر ڕۆڵی **نەتەوە یەکگرتووەکان (UN)** و ئەو بڕیارانەی کە لەم ڕێکخراوەوە دەرچوون. نووسەر باس لەوە دەکات کە هەرچەندە نەتەوە یەکگرتووەکان لە سەرەتادا، بە کێشەیەکی ناوخۆیی سەیری پرسی کوردی دەکرد، بەڵام کارەساتە مرۆییەکان وایانکرد ئەم دیدگایە بگۆڕێت.

یەکێک لە گرنگترین بڕیارەکان کە لە کتێبەکەدا ئاماژەی پێدراوە، **بڕیاری ژمارە ٦٨٨ی ئەنجومەنی ئاسایشە (٥ی نیسانی ١٩٩١).** نووسەر ئەم بڕیارە بە «وەرچەرخانێکی مێژوویی» ناودەبات، چونکە بۆ یەکەمجار لە مێژوودا نەتەوە یەکگرتووەکان لەژێر بەندی حەوتەمدا بڕیاریدا، کە سەرکوتکردنی کورد لەلایەن عێراقەوە مەترسییە بۆ سەر ئاشتی و ئاسایشی نێودەوڵەتی. ئەم بڕیارە بووە بنەمای یاسایی بۆ دروستکردنی «ناوچەی ئارام» و پاراستنی کورد لە کۆمەڵکوژی. هەروەها نووسەر باس لە بڕیارەکانی پەیوەست بە مافی مرۆڤ و کەمینەکان دەکات، کە لە کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە دەرچوون و تێیدا ئاماژە بە چەوسانەوەی کورد لە وڵاتە جیاوازەکاندا کراوە، وەک بەڵگەیەک بۆ پاراستنی ناسنامەی نەتەوەیی کورد لە ئاستی جیهانیدا.

٣. پەیماننامە هەرێمییەکان و کاریگەرییان لەسەر دۆزی کورد

عەبدولفەتاح عەلی یەحیا لەم کتێبەیدا تەنها باس لە بڕیارە ئەرێنییەکان ناکات، بەڵکو هەموو ئەو ڕێککەوتنە «دوژمنکارانە»یانە دەخاتە ڕوو کە دەوڵەتانی داگیرکەر دژی کورد ئەنجامیان داوە. ئەم بەڵگەنامانە پیشاندەدەن، کە چۆن کورد بووەتە هۆکارێک بۆ یەکگرتنی نەیارە مێژووییەکان.

نووسەر باس لە **پەیماننامەی سەعدئاباد (١٩٣٧) و پەیماننامەی بەغدا (١٩٥٥)** دەکات کە تێیدا وڵاتانی (عێراق، تورکیا، ئێران) ڕێککەوتبوون بۆ سەرکوتکردنی هەر جووڵانەوەیەکی کوردی لە ناوچەکەدا. هەروەها بە وردی شیکاری بۆ **ڕێککەوتننامەی جەزائیر (١٩٧٥)** دەکات لە نێوان عێراق و ئێران، کە نووسەر وەک «کودەتایەکی نێودەوڵەتی» دژی شۆڕشی کورد دەیناسێنێت. لێرەدا باس لەوە دەکرێت چۆن یاسای نێودەوڵەتی و ڕێککەوتنە دوو قۆڵییەکان بەکارهێنران بۆ خنکاندنی ئیرادەی نەتەوەیی گەلێک. ئەم بەشە نیشانی دەدات کە چۆن بەڵگەنامە نێودەوڵەتییەکان لە هەمان کاتدا دەتوانن ببنە ئامرازی پاراستن یان ئامرازی سەرکوتکردن، بەپێی بەرژەوەندییە سیاسییەکانی زلهێزەکان

٤. بەڵگەنامەکانی جینۆساید و کیمیاباران

بەشێکی تری کتێبەکە تەرخانکراوە بۆ ئەو بڕیار و ڕاپۆرتە نێودەوڵەتییانەی، کە دوای کارەساتی **هەڵەبجە و ئەنفال** دەرچوون. نووسەر لێرەدا پەنا دەباتە بەر ڕاپۆرتەکانی ڕێکخراوی چاودێری مافی مرۆڤ و لیژنەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان کە تێیدا بەکارهێنانی چەکی کیمیایی لەلایەن ڕژێمی بەعسەوە دۆکیۆمێنتکراوە.

نووسەر ئاماژە بە بڕیارەکانی پەرلەمانی ئەورووپا و چەندین دەوڵەتی جیهان دەکات، کە تێیدا تاوانەکانی دژ بە کورد وەک «جینۆساید» ناسێنراون. ئەم بەڵگەنامانە وەک بناغەیەک دەبینرێن بۆ داواکارییەکانی کورد لە دادگا نێودەوڵەتییەکاندا بۆ قەرەبووکردنەوە و سزادانی تاوانباران. لێرەدا باس لەوە دەکرێت، کە چۆن «بەڵگەنامەی تاوان» دەبێتە بەشێک لە «بەڵگەنامەی نێودەوڵەتی»، و چۆن کورد توانی لە ڕێگەی ئەم دۆکیۆمێنتانەوە مەزلۆمییەتی خۆی بە جیهان بسەلمێنێت. نووسەر جەخت دەکاتەوە، کە ئەم بەڵگەنامانە تا ئێستاش وەک سەرچاوەی یاسایی زیندوون ،بۆ هەر کێشەیەک کە ڕووبەڕووی کورد ببێتەوە لە ئایندەدا.

- **بڕیارە نێودەوڵەتییەکان دەربارەی مافی کلتووری و زمان**

لە کۆتایی کتێبەکەدا، نووسەر کۆمەڵێک بڕیار و ڕێککەوتننامەی تایبەت بە مافی گەلانی بێ دەوڵەت و کەمینە نەتەوەییەکان دەخاتە ڕوو، کە لەلایەن **یونسکۆ** و ڕێکخراوە کەلتوورییەکانەوە دەرچوون. ئەمانە ئەو بەڵگەنامانەن کە پاراستنی زمان و کەلتووری کوردییان کردووەتە ئەرکێکی نێودەوڵەتی.

نووسەر باس لە جاڕنامەی **جیهانیی مافەکانی مرۆڤ (١٩٤٨)** و پەیماننامە نێودەوڵەتییەکانی ساڵی ١٩٦٦ دەکات، کە تێیدا جەخت لەسەر مافی چارەی خۆنووسینی هەموو گەلان کراوەتەوە. نووسەر ڕوونیدەکاتەوە، کە چۆن کورد دەتوانێت سوود لەم «وثائق»ە نێودەوڵەتییانە وەربگرێت، بۆ سەلماندنی شوناسی خۆی. ئەم بەشە ئومێدبەخشە و پیشانیدەدات، کە جیهانی هاوچەرخ خەریکە لە چوارچێوەی «یاسای نێودەوڵەتیی مافەکانی مرۆڤ»دا شوێنێک بۆ کورد دەکاتەوە، دوای ئەوەی لە چوارچێوەی «یاسای نێودەوڵەتیی دەوڵەتان»دا بۆ ماوەی سەدەیەک پەراوێز خرابوو. کتێبەکە بەم پەیامە کۆتایی دێت کە کورد دەبێت وەک چەکێکی یاسایی لە هەموو ناوەندە جیهانییەکاندا ئەم بەڵگەنامانە بەکاربهێنێت.

کورد لە خامە و ڕوانگەی ڕووسەکانەوە

نوسینی: جەنەڕاڵ کارتسۆف (*) ١٨٩٦
ئامادەکردن و وەرگێڕان: د. سەرباز عزیز علی

شوێنی جوگرافی کورد:

کورد لە کۆنترین دانیشتوانی ڕۆژئاوای ئاسیان، بەگوێرەی جۆر و زمانیان سەر بەگەلانی بە ڕەچەڵەک ئارییین، بە پێی زانیارییەکان دەتوانین بڵێین، کە کورد لە کۆنەوە لە چیاکانی ڕۆژهەڵاتی تۆڕس «ڕۆژهەڵاتی فوراتـ» و چیاکانی زاگرۆس نیشتەجێ بوونە.

بەڵام بە تێپەڕبوونی کات ڕووبەرێکی زۆر فراوانتریان داگیرکرد و لە ئێستادا سنووری نیشتەجێبوونی سەرەکی کوردەکان لە ڕۆژئاواوە ڕوباری فوراتـ، لە باشورەوە دەشتی میزۆپۆتامیا و چیاکانی لوڕستانە، لە ڕۆژهەڵاتەوە زنجیرەی تاڤێردی (Тахъ-верды) و لە باکورەوە ڕوباری ئاراسە. لە چوارچێوەی ئەم سنورانەدا کورد زۆرینەی دانیشتوانی ناوچەکە پێکدەهێنێت. لە کاتێکدا تاک و تەرا لە هۆزەکانی تر لەودیو سنوورەکە دەبینرێن.

زۆرترینی ئەم داگیرکارییانەی سەر کورد لە پارێزگای خوراسانی فارس، لە ناوچەی ئێریڤان و ناوچەی قارس بەرەو ڕۆژئاوای فوراتـ دەبینرێن، کە کوردەکان وردە وردە لەگەڵ گەلانی دیکەی کۆچەری تێکەڵ دەبن.

لە چیاکانی دەوروبەری دەرسیم لە بناری باشووری چیای خەرزان-داگ و جودی، لە چیاکانی زاگرۆس و لە بەشێکی بەرچاو لە پارێزگاکانی ئەردەڵان و کرماشان، کوردەکان زۆرینەیەکی بەهێزن نەک تەنها لە گوندەکاندا، بەڵکو لە شارەکانیشدا. لە بەشەکانی دیکەی ئەو ڕووبەر و ناوچەیەی کە تیایدا نیشتەجێن، لە کاتێکدا وەک زۆرترین نەتەوە لە ناوچەکەدا دەمێننەوە، کەمینەیەکیان لە شارەکانن.

جەنەڕاڵ کارتسۆف دەڵێت: (هەرچەندە ناوی کوردستان دەخرێتە پاڵ پارێزگای ئەردەڵانی فارسەوە، بەڵام من ناوی ئەم ناوچەیە دەنێم کوردستان).

ناوی ”ئەرمەنستان“ لەلایەن ئەرمەنەکانەوە بۆ بەشێک لە ویلایەتەکانی وان و ئەرزڕوم و بەتلیس بەکارهاتووە، کە بۆ خەڵکی ڕەسەن بە تەواوی هیچ بنەمایەکی ئێتنۆگرافی نییە. ئەرمەنەکان کەمینەیەکی کەمی دانیشتوانی ئەم ناوچەیە پێکدەهێنن، هەر بۆیە زۆر ڕاستترە کە پێی بڵێین باکوری کوردستان بەو پێیەی کورد لە ناوچەکەدا لە هەموو ڕوویەکەوە نەتەوەیەکی زۆرینە و باڵادەست پێکدەهێنن. ناوچەیەکی ڕوبەر کەم نەبێت نزیک دەریاچەی وان کە ئەرمەنەکان تیایدا زۆرینەن، کە دابەشبوونی دانیشتووان تیایدا زۆر کەمە، هەژارن و ناتوانن گرنگییەکی سیاسی ئەوتۆیان هەبێت.

ناوی ”ئەرمەنستان“ وەک زاراوەیەکی جوگرافی زۆر لەمەوبەر لە ئاسیادا وون بووە و نەماوە، بۆ یەکەمجار لەلایەن گراف پاسکێڤیچ ناوی ئێریڤان خاناتی «ناوچەی ئەرمەنستان» جارێکی تر دووبارە زیندوو کردەوە. لە هەر حاڵەتێکدا دانیشتوانی وان و بەتلیس و ویلایەتەکانی ئەرزڕوم تەنانەت گومانیان لەوە نییە کە لە ئەرمینیا دەژین.

باوەڕ (ئایین):

زۆربەی کوردەکان بیرو باوەڕی ئاینییان هەیە، بیرو باوەڕی ئایینی موسڵمانی سوننە مەزهەبی شافیعیین. ئەوان زۆر زوو بیرو باوەڕی ئیسلامییان قبوڵکرد، بەڵام هۆشیاری نەتەوەیی خۆیان لەدەست نەدا، بۆیە زۆرجار چوونە ناو خەباتی چەکدارییەوە تەنانەت لەگەڵ یەکەم خەلیفەی دانپێدانراوی موسوڵمانانیشدا.

ئەوان ددان بە سوڵتانەکانی ئێستای تورکیا (عوسمانی) وەک خەلیفە دانانێن، بەڵکو بەپێچەوانەوە توانای ئەوەیان هەیە لە نێو شێخەکانیاندا سەرکردەی ئایینی خۆیانیان هەبێت، کە هەندێکیان شوێن پێی ڕەچەڵەکی خۆیان دەبەنەوە سەر خەلیفەکانی شانشینی هۆزی ئۆمەییە.

چینی باڵا لەنێو کوردەکاندا لە زۆربەی کاتدا هەوڵ دەدەن پاکی باوەڕی ئاینیی ئیسلامی خۆیان نیشان بدەن، دەتوانرێ هەمان شت دەربارەی دانیشتوانی نیشتەجێی شار و گوندەکانی باشووری کوردستانیش بگوترێت، باقی خەڵکی تر وەک هەموو کۆچەرییەکانی دیکە بە زۆری تا ڕاددەیەک بێباکانە بابەتەکانی باوەڕ تەنها لە ساتە قەیراناویەکان و ململانێ لەگەڵ مەسیحییەکاندا، فەناتیزم لەهۆش و هەستیان دایە، جگە لەوەش تەواو ئەستەمە بڵێین کە کۆنەپەرستی یان ئارەزووی تاڵانییان هەیە.

هەروەک گوتراوە، کوردەکان هەموویان بیرو باوەڕی ئاینیی ئیسلامییان قبوڵ نەکردووە، بەڵکو هەندێکیان بیرو باوەڕی ئاینیی زەردەشتییان پاراستووە کە بەناوی ئێزیدییەکانەوە ناسراوە، لە کاتێکدا کەمینەیەکی تریان دان بە ئایینێکی تردا دەنێن بەناوی علی اللّه.

ئێزیدییەکان لەبەر ئەوەی ڕووبەڕووی چەوساندنەوەی خوێناوی بەردەوام بوونەتەوە، سەرەتا لەلایەن مەسیحییەکانەوە، پاشان لەلایەن محەمەدییەکانەوە، هەر بۆیە ئێزیدییەکان وا ڕاهاتوون بنەمای باوەڕەکەیان لەکەسانی دەرەوە بشارنەوە، هەر لەبەرئەمەشە کەمترین وردەکاری لەبارەی ئیمان و باوەڕییانەوە زانراوە.

ناوی ئێزیدییەکان لە وشەی فارسی کۆنی (یزد- ئا- خودا) کە ئاماژەیە بۆ بنەچەی فێرگەی ئێرانی دانان بە یەکسانی بنەماکانی چاکە و خراپە لە سروشتدا، ملکەچی و بەرجەستەکردنی بنەماکانی چاکە- ئاگر و خۆر، کەفارەتی ڕۆحی خراپە بەقوربانیدان، بە ڕوونی ئاماژەیە بۆ نزیکی لەگەڵ فێرگەی زەردەشتیدا.

جەنەراڵ کارتسۆف نووسەری ئەم پەرتووکە دەڵێت: (هەندێک لە توێژەران بە لێکچوونی وشەکان فریویان خواردووە، ناوی ئێزدییەکانیان لە سێ خەلیفەی ئۆمەییەکانەوە وەرگرتووە، ئێزیدی یەکەم (٦٨٠-٦٨٣)، ئێزیدی دووەم (٧٢٠-٧٢٤) و ئێزیدی سێیەم (٧٤٤). ناوی ئەم خەلیفانە لە زمانی عەرەبییەوە هاتووە و هەموویان موسڵمانی دڵسۆز و بە پەرۆش بوون، هەر بۆیە بێگومان هیچ پەیوەندییەکیان بە ئایینی ئێزدییەکانەوە نییە.

ڕێزگرتن و بەرز نرخاندنی ڕۆحی تاریکی (مەلیک تاوس) لە لایەن ئێزیدییەکانەوە، ئەو ئەفسانەیەی لێکەوتەوە کە تەنیا شەیتان دەپەرستن و ئەو ڕێوڕەسمە ترسناکانەی کە لە هەمانکاتدا ئەنجامی دەدەن.

شوێنی پیرۆزی سەرەکی ئایینەکەیان دەکەوێتە باکووری ڕۆژهەڵاتی موسڵ، کە دوو ڕۆژە ڕێ لەو شارەوە دوورە، گڵکۆی (گۆڕی) پیرۆزی شێخ ئادی یان (هادی) دروستکراوە، کە وادیارە ڕۆڵێکی گەورەی گێڕاوە لە بڵاوبوونەوەی ئێزیدییەتدا.

ئەوان بناغەی دامەزراندنی ئێزیدییەکان دەگەڕێننەوە بۆ سەدەی سێیەمی پێش زایین، هەندێکی دیکە باوەڕیان وایە کە لە سەدەی دوانزەدا بووە، کاتێک شێخ ئادی لە ڕاستیدا بەشدارییەکی بەرچاوی لە دروستکردنی ویستی ئێزیدییەت هەبووە لە کوردستاندا.

بە پشت بەستن بە قسەی یەکێک لە ئێزیدییەکان کە سەردانی گۆڕی شێخ-ئادی کردووە، جەنەراڵ کارتسۆف پێی وایە ئەم ناوە تەنیا نیشانەی ڕۆحی و ڕووناکی یان نەمرییە.

شێخ ئادی هەرکەسێک بووبێت، لەهەر حاڵەتێکدا پەرستگای سەر گۆڕەکەی پیرۆزگای هاوبەشی هەموو ئێزدییەکانە و لانیکەم جارێک لە ژیانیاندا هەریەکەیان هەوڵدەدەن سەردانی و بەشداری ئەو جەژنە بکەن کە لە سەرەتای بەهاردا لەوێ بەڕێوەدەچێت.

لە پەرستگاکە خانەقایەک هەیە کە قەشەکانی قەواڵە تێیدا دەژین کە پاسەوانی هێمای ڕۆحی تاریکی (مەلیک تاوس) دەکەن، کەڵەشێرێکی زێڕین یان تاووسێکی زێڕین قەواڵەکان- ئەم بتە دەگوازنەوە بۆ هەموو ئەو شوێنانەی کە ئێزدییەکان تێیدا نیشتەجێن و هاوکاری یاخود قوربانی کۆدەکەنەوە.

ئێزیدییەکان بۆ ئەوەی جیاوازییەکی بەرچاوییان لەگەڵ موسڵمانەکاندا نەبێت، ناوی موسوڵمانیان هەیە و ئایەتەکانی قورئان لەسەر گۆڕ و باڵەخانە پیرۆزەکانیان دەنووسن بۆ ئەوەی ناوەڕۆکی دەقەکە پێچەوانەی بیرو باوەڕەکەیان نەبێت.

گەورەترین نیشتەجێبوونی ئێزیدییەکان لە چیاکانی شەنگال لە باشووری کوردستانە، کە لەوێ گەیشتوون بە خۆشگوزەرانییەکی ڕەها، هەروەها گروپێکی بچووک لە ئێزیدییەکان گەیشتوونە سنوورەکانی ڕووسیا، بەگشتی ژمارەی ئێزیدییەکان لەوانەیە لە (٣٠ تا ٤٠) هەزار کەسێک تێپەڕ ناکات.

جگە لە ئێزدییەکان، ئەو کوردانەی کە شوێن ئایینی علی الله دەکەون، لە ئیسلام لایانداوە. ئەم ئایینە تەنیا لەلایەن کوردەکانەوە پەیڕەو ناکرێت، بەڵکو نزیکەی هەموو تورکمانەکانی دانیشتووی ئاسیای بچووک سەر بەو ئایینەن، ئەمەش ئاماژەیەکە بۆ سەرچاوەی عەقیدەکە لە ئاسیای ناوەڕاست.

کوردەکانی تەریقەتی علی الله بۆ ئەوەی خۆیان لە لۆمەی موسڵمانەکان لابدەن، زۆرجار خۆیان بە شیعە ناودەبەن و دراوسێکانیشیان ڕاستەوخۆ بە قزڵ-باش ناویان دەبەن، واتە فارسەکان، بەڵام هەموو ئەمانە هیچ بنەمایەکیان نییە جگە لە ڕێزلێنان و پەیڕەوی ناوی عەلی کە ئەوان دەیپەرستن، وەک چۆن کریستیانەکان مەسیح دەپەرستن.

پەیڕەوانی ئەم باوەڕەی علی الله بەتەواوی هەوڵی شاردنەوەی باوەڕەکەیان دەدەن لە کەسانی دەرەوەی خۆیان، هەروەها هەڵگری ناوی موسڵمانانن و هیچ جیاوازییەکی ڕوخسارییان نییە لەگەڵ موسڵماناندا.

گەورەترین گروپ لە کوردەکانی کۆمەڵەی تەریقەتی علی الله یان قزڵ-باشی لە چیاکانی دێرسیم و بەشی باکووری دەشتی هارپوت دەژین، هەروەها تاقمێکی دیکەیان لە چیاکانی زاگرۆس و لە پارێزگای ئەردەڵانی فارس نیشتەجێن. جیاوازییان لەگەڵ باقی کوردەکانی تر تەنها لە باوەڕەکەیاندا نییە، خۆشگوزەرانییەکی تاڕادەیەک بەرچاویان بەدەستهێناوە، کە بەهۆی هەڵکەوتەی شوێنی جوگرافی ناوچەکەوە شاخەکانیان ئاسانکارییەکی زۆری بۆ کردوون، کە ڕێگەی پێداون بە سەرکەوتوویی ڕووبەڕووی لەشکرکێشییەکانی بەرپرسانی تورکیا ببنەوە.

لە تورکیا کوردی شیعە نییە، هەروەها لە ئێرانیش زۆر کەمیان هەیە، جگە لە خۆراسان، کە کوردەکان هەموویان شیعەن.

بە شێوەیەکی سەرەکی لە سەردەمی شا عەباسی مەزن و نادر شادا، لە کاتی جیاجیادا لە کوردستانەوە بۆ خۆراسان نیشتەجێ کران، بە مەبەستی پاراستنی خۆراسان لە هێرشی تورکمانەکان. لەدوای کۆچکردنیانەوە بەتەواوی لەکوردستان دابڕاون، هەربۆیە بە وردی باسیان ناکەم.

زمان:

ئەو زمانەی کە کوردەکان قسەی پێ دەکەن ڕەگ و ڕیشەی ئارياييە و سەر بە گرووپی زمانە ئێرانییەکانە. زۆرینەی ڕەهای کورد بە زمانی کرمانجی قسە دەکەن. جگە لە وشەکانی ڕەگ و ڕیشەی ئێرانی، ژمارەیەکی کەم وشە لە بنچینەدا ئەرمەنی و تورانی لەخۆگرتووە.

کوردەکانی دێرسیم بە شێوەزارێک بە ناوی زازا قسە دەکەن. ئەم شێوەزارە لە زمانی فارسی نزیکترە وەک لە کرمانجی، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا تێکەڵاوییەکی بەهێزی لەگەڵ وشە ئەرمەنییەکاندا هەیە.

شێوەزاری سێیەم هەیە بەناوی گورانی، کە لەلایەن بەشێک لە کوردەکانی ئەردەڵان و کرماشان قسەی پێدەکرێت. هەمان زمانی کرمانجییە، بەڵام لەگەڵ تێکەڵکردن و بەیەکەوە لکاندنی لەگەڵ وشەی فارسیدا.

هۆز و خێڵ و عەشیرەتە کوردییەکان:

لە بنەڕەتدا کورد دابەش بووە بەسەر چەندین هۆزو خێڵ و عەشیرەتدا، و شێوە ژیانێکی خێڵەکی کۆچەرییان هەیە. « وابەستەیی کورد بە ژیانی کۆچەرییەوە جێگای سەرنجە، کوردی لوڕ و بەختیاری تاکە کۆچەری ئارییاین».

بەڵام بە تێپەڕبوونی کات، لە سەردەمی ململانێ و لەشکرکێشیەکاندا، هەندێک خێڵ لەناوچوون، باوباپیرانیان قڕکردن، و بەم شێوەیە کوردانی بەناو غەیرە خێڵەکی دەرکەوتن. ئەوان تاقەت و توانای کۆچەرییان نەبوو، زۆربەیان لەوانە بوون بە جووتیار و نیشتەجێبوو.

لە ژێر کاریگەری زیادبوونی ژمارەی دانیشتووان و ئەو سوودانەی کە لە کشتوکاڵ و شوێنی نیشتەجێبوونی هەمیشەیی بەتایبەت زستانان وەرییان گرتبوو، بەتایبەتی لە باکوری کوردستان، زۆربەی کوردە خێڵەکییەکان گوندێکیان بۆ خۆیان دروستکرد کە لە زستاندا بۆیان ببێتە پەناگە و لە هاوینانیشدا پارچە زەوییەکی بچووک دادەچێنن و مەڕو ماڵات بەخێودەکەن و دەیانبەنە لەوەڕگەی چیاکان، تەنها بەشێک لە خەڵکەکە دەنێردرێن بۆ دروێنەکردنی دانەوێڵە.

لە کۆتاییدا زۆرێک لە خێڵەکانی باشووری کوردستان، بە کەڵک وەرگرتن لە زستانە گەرمەکانی دۆڵی میزۆپۆتامیا و ئەردەڵان، هەرگیز لە ماڵەکانیاندا ناژین، بەڵکو لەگەڵ مەڕو ماڵاتەکانییاندا کوێستان و گەرمێن دەکەن، تەنانەت بەبێ ئەوەی پابەندبن بە ڕێبازە باوە هەمیشەییەکانەوە.

زۆرینەی ئەو کوردە کۆچەرییانەی لە ڕەشماڵ و خێمەکاندا لە لێواری باشووری چیاکانی تۆڕس لە ڕۆژهەڵاتی دیاربەکر و لە ناوچەکانی هەکاری و سلێمانی و لە کوردستانی ئێرانی فارسیدا دەژین.

بەهۆی ئەوەی جووتیار و باخەوانی ماندوونەناسن، هەندێکجار خۆشگوزەرانییەکی بەرچاو بەدەست دەهێنن، ئەم تایبەتمەندییە کە بە توندی جیایان دەکاتەوە لە کوردە کۆچەری و نیمچە کۆچەرییەکان، بووە هۆی ئەو ڕاستییەی کە هەندێک لە توێژەران بۆیان دەرکەوتووە کە کوردە نیشتەجێبووە هەمیشەییەکان وەک نەتەوەیەکی تایبەت دیاری بکەن.

دابەشبوونی کورد بەسەر عەشیرەت و خێڵەکاندا لە ڕووی قەبارەوە زۆر نایەکسانە، هەندێکیان هەزاران خێزان و خانەوادەن، هەندێکی تریان بەزەحمەت چەند سەد کەسێکن، جگە لەوەش هەندێک لە هۆزەکان لە تەواوی گروپی عەشیرەتەکان پێکدێن، کە ناوی جیاوازیان هەیە، بەڵام ناوی هاوبەشی خۆیان لەبیر ناکەن.

هۆز و خێڵ و عەشیرەتە کوردییەکان:

لە بنەڕەتدا کورد دابەش بووە بەسەر چەندین هۆزو خێڵ و عەشیرەتدا، و شێوە ژیانێکی خێڵەکی کۆچەرییان هەیە. « وابەستەیی کورد بە ژیانی کۆچەرییەوە جێگای سەرنجە، کوردی لوڕ و بەختیاری تاکە کۆچەری ئارییین».

بەڵام بە تێپەڕبوونی کات، لە سەردەمی ململانێ و لەشکرکێشیەکاندا، هەندێک خێڵ لەناوچوون، باوباپیرانیان قڕکردن، و بەم شێوەیە کوردانی بەناو غەیرە خێڵەکی دەرکەوتن. ئەوان تاقەت و توانای کۆچەرییان نەبوو، زۆربەیان لەوانە بوون بە جووتیار و نیشتەجێبوو.

لە ژێر کاریگەری زیادبوونی ژمارەی دانیشتووان و ئەو سوودانەی کە لە کشتوکاڵ و شوێنی نیشتەجێبوونی هەمیشەیی بەتایبەت زستانان وەریان گرتبوو، بەتایبەتی لە باکوری کوردستان، زۆربەی کوردە خێڵەکییەکان گوندێکیان بۆ خۆیان دروستکرد کە لە زستاندا بۆیان ببێتە پەناگە و لە هاوینانیشدا پارچە زەوییەکی بچووک دادەچێنن و مەڕو ماڵات بەخێودەکەن و دەیانبەنە لەوەڕگەی چیاکان، تەنها بەشێک لە خەڵکەکە دەنێردرێن بۆ دروێنەکردنی دانەوێڵە.

لە کۆتاییدا زۆرێک لە خێڵەکانی باشووری کوردستان، بە کەڵک وەرگرتن لە زستانە گەرمەکانی دۆڵی میزۆپۆتامیا و ئەردەڵان، هەرگیز لە ماڵەکانیاندا ناژین، بەڵکو لەگەڵ مەڕو ماڵاتەکانییاندا کوێستان و گەرمێن دەکەن، تەنانەت بەبێ ئەوەی پابەندبن بە ڕێبازە باوە هەمیشەییەکانەوە.

زۆرینەی ئەو کوردە کۆچەرییانەی لە ڕەشماڵ و خێمەکاندا لە لێواری باشووری چیاکانی تۆڕس لە ڕۆژهەڵاتی دیاربەکر و لە ناوچەکانی هەکاری و سلێمانی و لە کوردستانی ئێرانی فارسیدا دەژین.

بەهۆی ئەوەی جووتیار و باخەوانی ماندوونەناسن، هەندێکجار خۆشگوزەرانییەکی بەرچاو بەدەست دەهێنن، ئەم تایبەتمەندییە کە بە توندی جیایان دەکاتەوە لە کوردە کۆچەری و نیمچە کۆچەرییەکان، بووە هۆی ئەو ڕاستییەی کە هەندێک لە توێژەران بۆیان دەرکەوتووە کە کوردە نیشتەجێبووە هەمیشەییەکان وەک نەتەوەیەکی تایبەت دیاری بکەن.

دابەشبوونی کورد بەسەر عەشیرەت و خێڵەکاندا لە ڕووی قەبارەوە زۆر نایەکسانە، هەندێکیان هەزاران خێزان و خانەوادەن، هەندێکی تریان بەزەحمەت چەند سەد کەسێکن، جگە لەوەش هەندێک لە هۆزەکان لە تەواوی گروپی عەشیرەتەکان پێکدێن، کە ناوی جیاوازیان هەیە، بەڵام ناوی هاوبەشی خۆیان لەبیر ناکەن.

ژمارەی هۆزە کوردییەکان ناتوانرێت بە وردی دیاری بکرێت، هەرچەندە لە کاتی پێکهێنانی هێزەکانی حەمیدیەدا هەوڵیان دا ژمارەی کوردەکان بە ژمارەی ئەو فەوجانەی کە لە مەیدانن دیاری بکەن، بەڵام ئەم شێوازە هیچ بنەمایەکی نییە.

هەندێک لە هۆزە گەورەکان نەیاندەویست سوارەکان بنێرن، هەندێکی تریش بە ویستی دڵ ڕازیکردنی دەسەڵاتداران بەڵێنیان دا لەوەی کە لە توانایاندا بوو زیاتر بنێرن. لە کۆتاییدا ژمارەی سوارەکان زیاتر بەندە بە سەروەت و سامانی خێڵەکەوە نەک ژمارەیان، هەندێک لە لێکۆڵەران کوردانی غەیرە خێڵەکی وەک گەلێکی تایبەت دەبینن و بە گۆران ناویان دەبەن، ئەمەش بە تەواوی نادادپەروەرییە، چونکە گۆران بە واتای «شوان» یان شوانەوێڵە دێت، و زۆرجار وەک دەربڕینێکی سووکایەتیکردن بۆ کوردە توندڕەوەکان بەکاردێت. ئەم وشەیە نابێت لەگەڵ ناوی عەشیرەتی گەورەی نیمچە نیشتەجێی گۆران تێکەڵ بکرێت، کە لە ئەردەڵان و کرماشان دەژین.

لیستی هاوپێچی ناوی سەرجەم هۆز و خێڵ و عەشیرەتەکانی تێدایە، کە بێ گومان کۆچەرین و گەرمێن و کوێستان لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر دەکەن، زۆرێک لە خێڵەکان بەهۆی گومانکردن لەو زانیاریانەی کە لەبارەیانەوە لەبەردەستدا بوون، لە ناو لیستەکەدا بوونییان نییە.

ناوی ویلایەت	ناوی عەشیرەتەکان (هۆز، خێڵ)
ئەرزڕوم	حەسەنی
	بێلیک
	(زیلان (کۆچەرین پێشتر لە دەوروبەری ئێریڤان بوون
	ئادەمەن
	(کاسکانی (لە ناوچە و هەرێمی قارسەوە هاتوون
	زاراکانی
	(جلالی (هەندێکیان گەرمێن وکوێستان بۆ ڕووسیا و هەندێکیان بۆ ئێران
	حەیدەری

مامورات عزیز (خارپوت)	قزڵباشی (عەشیرەتی دەرسیمی کە چەندین عەشیرەت لە خۆدەگرێت)
	میلی
حەڵەب (ئەلیپۆ)	کیکی
	شێخانی
	سێلیفان
	شێرکانی
	دودێکی
	تۆڕون
دیاربکر	ئەلیکانی
	کەڕاگیۆچ
	دێنبێلی
	گولەری
	دودێکی
	کومبێلی
	سەرجێلی
	عمری
	پیران-عالی
	سوکردی
	بێریفا
	بۆتان (گەورەترین عەشیرەتە)
	ڕاچکۆتانی
	پێنجیناری

بەتلیس	موت
	مەدالێمی
	شەرەفانی
	مەمانی
	جوبڕانی
وان	مەنگوڕی
	شاوەشی
	تاکوڕی
	شەرەفانی
	جولەمێرگی
	بادینان
	هەکاری
	ئارتەش
موسڵ	عەشیرەتی ڕواندزی ١٢ تاقم و خێڵن
	شێروانی
	باڵەکی
	خۆشناو
	بابان- سنجاق، سلیمانی
	سنجاوی- سنجاق، سلێمانی
	دزەیی- سنجاق، سلێمانی
	جاف- سنجاق، سلێمانی (عەشیرەتێکی گەورەیە ژمارەی زۆریان دەکەنە ئێران)
	خێڵی ئێزیدییەکان

ئێرانی- فارس	بەشێکی عەشیرەتی جەلالی
	مەنگوڕی (عەشیرەتێکی گەورەیە)
	ئاکۆ
	(بڵباس (عەشیرەتێکی گەورەیە
	زازایی
	موکریانی
	ئەردەڵانی
	جاف
	گۆران
	هەورامی
	سنجاوی
	کەلهوڕی
ڕووسیا	کاسکانی
	ڕادیکاڵ
	جەمالی
	جلالی
	خێڵی ئێزیدییەکان

کوردە نیشتەجێ بووەکان کە لە پێدەشتە نزیکەکان دەژین، بەتەواوی ملکەچی دەسەڵاتی تورکیا بوون و هەموو فەرمانەکان بەجێ دەهێنن، تەنانەت بەشداری ئەرکی خزمەتی سەربازیش دەکەن، وە لە چارەنووسی کوردستاندا، دەنگی یەکلاکەرەوە هەمیشە لەلایەن سەرکردەی خێڵە کۆچەری و نیمچە کۆچەرییەکانەوە دەبێت.

عەشیرەتی کوردی لە بنەڕەتدا بە مانا سەرەتاییەکەی بەم تەختە یاخود کورسیە دەگوترێت، کە هەندێکجار ناسناوی شێخ، یاخود ئاغا هەڵدەگرێت. ئاغا هەمیشە لە هەمان خێزانی فەرمانڕەواوە هاتووە، بەڵام میراتێکی نا بەجێ یە.

لە پێشتردا چەندین بنەماڵەی ئاغا هەبوون، کە تەواوی گروپی خێڵەکان ژێردەستەی ئەو بنەماڵانە بوون، هەر یەک لە میری هەکاری، بۆتان و بادینان، پاشای ڕواندز و بەتلیس و بایەزید و هیتر.

تورکەکان هەوڵی قڕکردن و تێکدانی ئەو خێڵ و عەشیرەتانەیانداوە، کە تا ئێستاش لە نێو کورددا گەورەترین ڕێزییان هەیە. پلەی دەسەڵاتی ئاغای عەشیرەتەکان بە تەواوی پشت دەبەستێت بە دەسەڵاتی کەسیی و تایبەتی خۆیەوە، بەگشتی دەسەڵاتییان بێ سنوورە.

لە ژێر کاریگەری ڕووداوە سیاسییەکاندا، هەندێک جار عەشیرتەکان بەش بەش و پارچە پارچە دەکرێن، بەڵام پارێزگاری لە هێشتنەوەی ناوی عەشیرەتەکانییان دەکەن، کە لەهامانکاتدا دەگاتە ڕاددەیەک هەموو پەیوەندییەکان لەدەست دەدەن.

ڕکابەریی نێوان گەورەکان، هەروەها ناکۆکی لەسەر لەوەڕگە، ئاو، خوێن، ناکۆکییەکی زۆر باوە لە نێو کورددا، زۆرجار دەبێتە هۆی ناکۆکی و ململانێی خێڵەکان لەگەڵ یەکتردا. بێگومان حکومەتی تورکیا هەوڵی ڕێگری نائارامییەکان دەدات، بەڵام بە دەگمەن سەرکەوتوو دەبێت.

لە ساڵانی ١٨٩٢ و ١٨٩٣ شەڕێکی ڕاستەقینە لە نێوان عەشیرتە گەورەکانی حەیدەری و حەسەنی ڕوویدا و سەرەڕای هەبوونی نزیکی ناوەندی هێزەکانی تورک، دەسەڵاتدارانی تورک نەیانتوانی هیچ بکەن. ڕوون و ئاشکرایە کە لە باشووری کوردستان، کە بەنزیکەیی هیچ سەربازێک بوونی نییە، حاڵەتی لەم جۆرە زیاتر ڕوودەدات.

سەرەکیترین بژێوی ژیانی کورد، مەڕوماڵاتەکەیەتی. کشتوکاڵی نیمچە سەرەتایی کورد بۆ دابینکردنی دانەوێڵە و بژێوی سەرەتایی، لە ڕادەبەدەر بێ بایەخە و تەنیا بۆ تێرکردنی پێداویستییە کەمەکانی خۆی بەکاری دەهێنێت.

کوردەکان پێستە و مەڕی زیندوو دەفرۆشن، ژنانیش فەرش و مافوور دەچنن، پێشتر جل و بەرگ و قوماشی کوردی بەناوبانگ بوو، بەڵام ئێستا نزیکە لە نەمان و لە ناوچوون، تەقلیدی ئینگلیز جێگەی گرتەوە.

نووسەر دەڵێت: «کورد زۆر پەرۆشی بەدەستهێنانی تفەنگی خێرایە، و زۆرجار بۆسە لەسەر سنوورەکانمان دادەنێن، تەنها بە مەبەستی دەستبەسەرداگرتنی تفەنگی کازاخی یان سەربازێکی پاسەوانی سنوور». هەروەها وا باوە کوردەکان تا بتوانن زۆرترین فیشەک هەڵدەگرن، هەندێک جار دەگاتە ٢٠٠ دانە، لەناو مەخزەنەکانیاندا لە دەوری کەمەر و لە سەرانسەری هەردوو شانەکانیاندا.

جل و بەرگی کوردی لە چەندین تایبەتمەندیی پێکدێت، لەوانە قاتێک لەبەشی سەرەوەی قەفتانێک (چۆخەڵ) لەبەردەکرێت، بەزۆری دوگمە یاخود قۆپچەی داخستنی نییە، پانتۆڵی پان و بەرینە، پێڵاوەکانیشیان چەرمێکی ئەستوورە کە گۆرەوییەکی درێژی (ساقە و گۆری، بەلەک پێچ) لەسەر لەبەردەکەن، ئەمەش تەواوکەری قاتەکەیە. کوردە دەوڵەمەندەکان بە تایبەت لە بۆنە تایبەتەکاندا جل و بەرگی زۆر لوکس و گرانبەها دەپۆشن، بە گشتی، ئەوان حەزیان لە ڕەنگی کراوەیە، بەتایبەتی شینی کاڵ و سوور. سەرپۆشەکەشییان پێکهاتووە لە کڵاوێک و عەمامەیەک کە بە دەوریدا پێچراوەتەوە، (مەبەست لێی کڵاو و جەمەدانی)یە. شێوە و قەبارەی کڵاو و عەمامە بە پێی ئەوەی سەر بە کام عەشیرەتە جیاوازە لەبەستنیدا، لە باشووری کوردستان هەندێک لە عەشیرەتەکان کوڵاو و جامانەکەیان بە قەبارەیەکی گەورەی باوەڕپێنەکراو لەسەر دەکەن.

کورد بەزۆری ڕیش دەتاشێت و سمێڵێکی گەورە دەهێڵێتەوە، تەنها پیاوە بەتەمەن و مەلاکان ڕیش دەهێڵنەوە، بێجگە لە کوردانی قزلباش کە ڕیش دەهێڵنەوە و تەنانەت زۆرجار بە خەنە ڕەنگی دەکەن.

کورد لە سایەی بەرزی بالای، جل و بەرگ و زیرەکی لە تەنسیق گونجاندنی لەگەڵ چەکەکەی، وا دەکات جەنگاوەرێکی کەشخە و چاپووک و ئازا دەربکەوێت، لە ڕووی جلوبەرگەوە کوردەکانی ئەردەڵان و کرماشان جیاوازترن، زیاتر جل و بەرگی مات و تاریک لەبەر دەکەن، کە لە ڕواڵەتدا زیاتر لە جووتیارانی فارس دەچن نەک کورد.

کورد لە زستاندا لە خانووی نزمی نیمچە چەقیوی زەویدا دەژین، کە بە کونەکانی سەقف ڕووناک دەکرێنەوە، هەر لێرەدا هەموو ئاژەڵەکانیشی زستانی لەگەڵ بەسەر دەبەن، لە زۆربەی حاڵەتەکاندا، ژووری مرۆڤ لەسەرەوەیە، بە تۆڕێک (چیخێک) لەگەڵ کوخی ئاژەڵەکاندا سیاج کراوە و جیاکراوەتەوە، کوردە دەوڵەمەندەکان ژووری جیاوازیان هەیە و تەنانەت هەوڵ دەدەن سەقفەکانییان بەڕەنگی جیاوازی بۆیە و فەرش و...هتد بڕازێننەوە.

هەروەها لە سەردەمانی پێشوودا، سەرکردەو شازادە گەورەکان لە کۆشک و قەڵا پارێزراوەکاندا دەژیان. نموونەی پێکهاتەیەکی لەو شێوەیە دەکرێت قەڵای بایەزید بێت. ئێستا هەموو ئەمانە کاڵ بوونەوە و بوون بە ئەفسانە.

لە وەرزی هاویندا کورد لە خێمەیەک «چادرێک»دا دەژی، کە لە ماددەی مووی ڕەشی ئاژەڵ دروستکراوە، کە (مەبەست لێی ڕەشماڵ)ە، ئەم چادرە زۆر ئاسوودە و فراوان و لەبارە، بە یەکسانی پارێزگاری لە باران و تیشکی خۆری بەتینی کوردستان دەکات.

هەرچەندە ژنانی کورد خۆیان و دەموچاویان لە پیاوان ناشارنەوە و داناپۆشن، بەڵام بەشێکی تایبەتی بۆ ژنان لە چادرەکەدا هەیە، کە کەسانی نامۆ ناچنە ژوورەوە بۆ لایان.

کورد نزیکەی تەنیا شیر و پەنیر دەخوات. نان تەنها لەناو دەوڵەمەندەکاندا بەردەوام بەکاردەهێنرێت، لەکاتێکدا زۆرینەیان کولێرە و نانی ئاردی بە ڕێژەیەکی زۆر سنووردار دەخۆن. لە باشووری کوردستان بەکارهێنان و خواردن بەزۆری برنجە، گۆشت تەنها لە بۆنە و مەراسیمەکاندا دەخۆرێت، چونکە ئاژەڵ گرانە.

لە ڕۆژانی جەژن و لە ئاهەنگی هاوسەرگیری و هتد. کوردەکان پێشبڕکێی ئەسپ سواری بەچەکەوە دەکەن، هەروەها لە یاری فڕێدانی ڕم زۆر لێزان و شارەزان. لە زۆربەی حاڵەتەکاندا کورد لە تەقەکردندا خراپە، سەبارەت بە پێکانی ئامانج و تەقەکردن لە مەودای دووردا، هەرچەندە لە تەقاندنی فیشەک بە شێوەیەکی هەڕەمەکی بێزار نابن.

جەنەراڵ کارتسۆف دەڵێت: لەکاتی پێکدادانەکان لەسەر سنوورەکەمان هەوڵدەدەن لە بۆسەیەکی مەودا کورتدا، کە کەمترە لە ٢٠٠ هەنگاو «یارد» تەقە بکەن، ئەمەش ترسناکە.

(*) Заметки Курдох Гөнеральнаго Штаба Полковникъ Карцовъ, ١٨٩٦, Тифлис.

پوختەی گرنگترین بڕیارە نێودەوڵەتییەکان کە لە کتێبەکەدا هاتوون:

١. **پەیماننامەی سیڤەر (١٩٢٠):** ناساندنی مافی سەربەخۆیی بۆ کورد.
٢. **بڕیارەکانی کۆمەڵەی نەتەوەکان (١٩٢٥):** پەیوەست بە ویلایەتی مووسڵ و مەرجەکانی پاراستنی کورد.
٣. **بڕیاری ٦٨٨ی ئەنجومەنی ئاسایش (١٩٩١):** ناساندنی سەرکوتکردنی کورد وەک مەترسییەکی نێودەوڵەتی و دروستکردنی ناوچەی ئارام.
٤. **بڕیارەکانی دادگای دادی نێودەوڵەتی و ڕاپۆرتەکانی UN:** دەربارەی جینۆساید و بەکارهێنانی چەکی قەدەغەکراو.
٥. **ڕێککەوتننامە هەرێمییەکان (سەعدئاباد، بەغدا، جەزائیر):** وەک بەڵگەنامەی هەوڵەکان بۆ لەناوبردنی دۆزی کورد.

Compiled by
Col. Lawrence Martin

FIGURE 11. TURKEY IN 1920

کوردستانی سوور: بابەتێکی لەبیرکراوی مێژووی کورد

ئامادەکردنی/ ستافی گۆڤار

مێژوی کورد هەرگیز قەتیس نەبوە لەو سنورانەی، کە لەسەر نەخشە مۆدێرنەکان کێشراون. زۆر پێش ئەوەی دەوڵەتی نەتەوەیی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و قەفقاز دروستبکرێن، پێشتر هۆزە کوردەکان لە زنجیرە چیاکان، دۆڵەکان، ناوچە سنوورییەکان لە ئەنادۆڵەوە تا ئێران و لە باکووری میزۆپۆتامیا تا باشووری قەفقاز بونیان هەبوو. لە نێو زۆرێک لە ئەڵقە فەرامۆشکراوەکانی مێژووی کورددا، کەم ڕووداو هەیە بەقەد دروستبوون و نەمانی کوردستانی سوور بە شێوەیەکی دراماتیکیی چاوپۆشی لێبکرێت. هەرێمێکی ئۆتۆنۆمی کە لە نێوان سالانی ١٩٢٣ بۆ ١٩٢٩ لە چوارچێوەی یەکێتی سۆڤیەتدا بە کردەی هەبووە. کتێبی Красный Курдистан (کوردستانی سوور) ئەم چیرۆکە لەبیرکراوە دەهێنێتەوە بیرمان، کە پێکدێت لە بەڵگەی ئەرشیفی سۆڤیەت، تۆمارە مێژووییەکان و داتای دیمۆگرافی، بۆ دووبارە بنیاتنانەوەی قۆناغێکی گرینگ لە مێژووی کوردی قەوقازدا.

ئەوەی لە لاپەڕەکاندا نوسراون، تەنیا چیرۆکی هەرێمێکی ئیداری نییە، بەڵکو وێنایەکی زیندووە، پیشانیدەدا، کە چۆن ناسنامەی کورد، خواستە سیاسییەکان و مانەوەی کەلتوری لە گۆڕەپانێکی ئاڵۆزی جیۆپۆلەتیکیدا یارییان کردووە. خوێنەر لە ڕێگەی لێکۆڵینەوەیەکی وردی کتێبەکەوە، دەست دەکات بە تێگەیشتن، لە قووڵایی بوونی کورد لە قەفقاز و ئەو پاڵنەرە سۆڤیەتانەی کە بوونە هۆی دروستکردنی و دواتر هەڵوەشاندنەوەی ئەم قەوارە خۆسەریە کوردیە. کتێبەکە پەنجەرەیەک بەڕووی جیهانێکدا دەکاتەوە، کە گوندەکانی کوردی، پێکهاتەی عەشیرەت، نەریتە کەلتوورییەکان بەشێکیان لە پیکهاتەی کۆمەڵایەتی شوێنەکانی وەک لاچین، کەلباجەر، قوبادلی و زەنگیلان پێکهێنابوو. تۆمارەکانی سۆڤیەت کە لە کتێبەکەدا ئاماژەیان پێکراوە، پشتڕاستی دەکەنەوە کە ژمارەی دانیشتوانی کوردی ئەو ناوچانە بە شێوەیەکی ڕەها باڵادەست بووە، لە هەندێک حاڵەتدا گەیشتووەتە ٩٠ بۆ ٩٩٪ی دانیشتووان.

مرۆڤ بۆ تێگەیشتن لە کوردستانی سوور، سەرەتا دەبێت لەو جیهانە تێبگات، کە تێیدا لەدایک بووە. ساڵانی دوای جەنگی جیهانی یەکەم دارمانی ئیمپراتۆریەتەکان و سەرهەڵدانی دەوڵەتە ئایدیۆلۆژییەکان بوو. ئیمپراتۆریەتی عوسمانی هەڵوەشایەوە و دانیشتوانی کورد لە نێوان چەند قەوارەیەکی سیاسی نوێدا دابەشبوون. شۆڕشی ڕووسیا یەکێتی سۆڤیەتی دروست کرد، کە بە خێرایی قەفقازی باشووری هەڵمژی. ئەرمینیا، ئازەربایجان و جۆرجیا بوونە کۆماری سۆڤیەت و مۆسکۆ دەستی کرد، بە جێبەجێکردنی سیاسەتی گرنگیدان بە نەتەوەکانی نیشتەجێی سۆڤیەت. هەر لەو چوارچێوەی ئەزموونە سیاسییەدا بوو، کە بیرۆکەی هەرێمێکی ئۆتۆنۆمی کوردی سەریهەڵدا.

لەلایەکی ترەوە کتێبەکە بە وردی باس لەوە دەکات، کە چۆن سەرکردایەتی سەرەتایی سۆڤیەت هەوڵی بەڕێوەبردنی هەمەجۆریی نەتەوەیی دەدات، بە پێدانی دانپێدانانی کارگێڕی بە هەندێک گروپی کەمینە. بۆ کورد کە بەشێکی زۆریان لە ناوچە شاخاوییەکانی نێوان ئەرمینیا و ئازەربایجان دەژیان، ئەم دانپێدانانە شێوەی قەزایەکی ئۆتۆنۆمی وەرگرت کە لە ٧ی تەممووزی ١٩٢٣ دامەزرا، ئەو فەرمانەی کە کوردستانی سووری دامەزراند، ئاماژەیەکی ڕەمزی نەبوو. دەسەڵاتی ئیداریی بەخشی، ڕێگەی بە پێکهاتەکانی حوکمڕانی ناوخۆییدا و کەلتوور و زمانی کوردی وەک پێکهاتەی ڕەوای سۆڤیەت ناساند. لاچین وەک پایتەخت هەڵبژێردرا- شارۆچکەیەک کە بە گوندگەلێک دەورە دراوە، کە دانیشتووانەکەی زۆرینەیان کورد بوون، وەک لە داتای دیمۆگرافیای سۆڤیەتدا دەردەکەوێت کە لە سەرانسەری کتێبەکەدا خراوەتەڕوو.

ئەو گێڕانەوەیەی نووسەر ئەوەمان بۆ دەردەخات، کە کوردستانی سوور تەنیا لە بەخشندەیی دروست نەبووە. بەڵکو سۆڤیەت لە بەهای ستراتیژی کورد تێگەیشت. مۆسکۆ بە داننان بە خودموختاری کورد هەوڵی سەقامگیرکردنی ناوچەکە و لاوازکردنی گرژییە ناسیۆنالیستیەکان و دەستەبەرکردنی دڵسۆزی لە سەرکردە عەشیرەتە کوردەکان دەدا. جگە لەوەش، داڕێژەرانی سیاسەتی سۆڤیەت پێیان وابوو، کە ناسیۆنالیزمی کوردی، ئەگەر بە دروستی ڕێنمایی بکرێت، دەتوانێت لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا خزمەت بە ئەجێندای ئەوان بکات، کە کوردەکانی ژێر دەسەڵاتی بەریتانیا و تورکیاش دەستیان کردووە، بە خستنەڕووی داواکارییەکانی مافی چارەی خۆنووسین. بەم مانایە کوردستانی سوور هەم ئەزموونێکی ئیداری ناوخۆیی بوو و هەمیش پڕۆژەیەکی جیۆپۆلەتیکی دەرەکی بوو.

ژیانی ڕۆژانە لە کوردستانی سووردا، وەک لە کتێبەکەدا باسکراوە، پێکهاتە خێڵەکییە کوردییەکان بە کاریگەرییەوە مانەوە و زۆرێک لە بنەماڵە دیارەکان ڕۆڵیان لە حوکمڕانی ناوخۆییدا هەبوو. لە هەمانکاتدا ئیدارەی سۆڤیەت هانی هەڵمەتەکانی خوێندەواری دەدا، قوتابخانەی زمانی کوردیی کردەوە و سپۆنسەری چالاکییە کەلتوورییەکانی کرد، بە ئامانجی پەروەردەکردنی هەستکردن بە ناسنامەی سۆسیالیستی کورد. ڕۆژنامە و بڵاوکراوەی زمانی کوردی دەرکەوتن، کە یەکێک لە سەرەتاییترین هەوڵە فەرمییەکان بوو، بۆ بەدامەزراوەییکردنی خوێندنی کوردی. ئەم جۆرە پێشهاتانە لە ناوچەکەدا بێوێنە بوون و پلەیەک ئۆتۆنۆمی کەلتوورییان نیشاندا کە بۆ کورد لە شوێنەکانی دیکە لەو سەردەمەدا نەناسرابوو.

دەخاتەڕوو، کە ئاراستەی دەسەڵاتدارانی سۆڤیەت کراوە و باس لە سەختییەکانی پەیوەست بە باجدان، دابەشکردنی زەوی، ناکۆکی لەگەڵ پێکهاتەکانی ئەرمەنی و ئازەربایجانی دراوسێ و پەیوەندی ئاڵۆزی نێوان دەسەڵاتی خێڵەکی و یاسای سۆڤیەت دەکات.

سۆڤیەت هەوڵی لاوازکردنی دڵسۆزی خێڵەکیانیدا، وەک بەربەستێک لە بەردەم گۆڕانی سۆسیالیستی سەیریان دەکرد، لە کاتێکدا سەرکردەکانی کورد هەوڵیان دەدا هەندێک ئاستی دەسەڵات و بەردەوامی کەلتووری بپارێزن. ئەم گرژییە لە سەرانسەری کتێبەکەدا باسکراوە. سەرژمێری سۆڤیەت لە ساڵی ١٩٢٦، کە بە وردی شیکاری بۆ کراوە پیشاندەدات، کە لە زۆرێک لە قەزاکانی کوردستانی سووردا، ژمارەی دانیشتوانی کورد گەیشتووەتە ڕێژەیەکی سەرسوڕهێنەر بەرز لە هەندێک ناوچەدا زیاتر لە سەدا ٧٠، لە هەندێک ناوچەدا زیاتر لە سەدا ٩٠ بووە. کتێبەکە ئامار و پۆلێنبەندی وردی خستووەتەڕوو، کە پیشانیدەدات کە بوونی کورد لەم خاکانەدا هەم لە ڕووی مێژووییەوە قووڵ بووە و هەم لە ڕووی ئامارییەوە زۆرینەبووە.

ئەم ژمارانە بەرپەرچدانەوەی ئەو قسەڵۆکانەیە کە لە مشتومڕە سیاسییەکاندا خراونەتەڕوو، کە هەوڵی کەمکردنەوەی ڕۆڵی کورد لە ناوچەکەدا یان پشتگوێخستنیان دەدا. هەروەها یارمەتیدەرن بۆ ئەوەی ڕوونیبکەنەوە، بۆچی یەکێتی سۆڤیەت لە سەرەتادا دروستکردنی هەرێمێکی ئۆتۆنۆمی کوردی، هەم لەڕووی ئیدارییەوە هەم لەڕووی لۆژیکی و هەم لەڕووی سیاسییەوە بە قازانج زانیوە.

بەڵام ڕێڕەوی ئومێدبەخشی کوردستانی سوور تەمەنی کورت بوو. تا کۆتاییەکانی بیستەکانی سەدەی ڕابردوو، سیاسەتی نەتەوەکانی سۆڤیەت گۆڕانکارییەکی گەورەی بەسەردا هات. جۆزێف ستالین بە پێچەوانەی لینین پشتگیری لە بیرۆکەی بەهێزکردنی ئۆتۆنۆمی بچووکی نەتەوەیی نەدەکرد. بەڵکو بەدوای مەرکەزییەت و کەمکردنەوەی شوناسە ناوچەییەکاندا دەگەڕا، کە پێیوابوو دەتوانێت هەڕەشە لە یەکێتی سۆڤیەت بکات. ئەم گۆڕانکارییە لە ئایدۆلۆژیادا هاوکات بوو لەگەڵ زیادبوونی فشارەکانی هەردوو دەسەڵاتی ئەرمەنستان و ئازەربایجان، کە هەریەکەیان خواستی داگیرکرنی ئەو خاکەیان هەبوو، کە کوردستانی سوور بەڕێوەدەبردن. نووسەر ئەوەی خستوەتەڕوو، کە چۆن بەرپرسانی یەریڤان و باکۆ ڕاپۆڕتی سیاسییان ئاڕاستەی مۆسکۆکردوە بە مەبەستی دروستکردنی کاریگەری بۆ هەڵوەشاندنەوەی کوردستانی سور.

ساڵی ١٩٢٩ حکومەتی سۆڤیەت بەبێ ڕوونکردنەوەی گشتی، لەناکاو هەرێمی ئۆتۆنۆمی کوردی هەڵوەشاندەوە. هەڵوەشاندنەوەکە بە شێوەیەکی کارگێڕیبوو توندوتیژی تێدانەبو، بەڵام لێکەوتەکانی قووڵبوون. قەزا کوردنشینەکان لە پێکهاتە کارگێڕییەکانی ئازەربایجاندا نوقمکران و بەرپرسانی کورد گۆڕدران و دامودەزگاکانی پەرەپێدانی زمانی کوردی دەستیان کرد بە نەمان. لە ساڵانی دواتردا زۆرێک لە کوردانی قەفقاز ڕووبەڕووی گواستنەوەی زۆرەملێ بوونەتەوە، بەتایبەتی لە کاتی دیپۆرتکردنەوەی ستالینییەکان لە ساڵانی ١٩٣٠ و ١٩٤٠دا. نووسەر لە پەرتوکەکەیدا ئەو حاڵەتانە بەڵگە دەکات، کە تەواوی پێکهاتە کوردییەکان گواستراونەتەوە بۆ ئاسیای ناوەڕاست یان لە شوێنێکی دیکە نیشتەجێکراون و دانیشتووانێکیان پارچە پارچە کرد، کە بۆ چەندین سەدە لە هەمان ناوچەدا ژیاون. ئەم سڕینەوە نەک هەر دیمۆگرافی بەڵکو کەلتووریش بوو: بەرە بەرە ناوی شوێنەکانی کورد گۆڕا

و گێڕانەوەی مێژوویی نووسرایەوە و یادەوەری کوردستانی سوور هەم لە تۆمارە فەرمییەکان و هەم لە هۆشیاری گشتی کاڵ بووەوە.

لەگەڵ ئەوەشدا کتێبەکە ئەوە ڕوون دەکاتەوە کە میراتی کوردستانی سوور نەما. نووسەر لە ڕێگەی پاراستنی وردی بەڵگەنامە ئەرشیفییەکانەوە، جوگرافیای سیاسی ناوچەکە و مشتومڕەکانی ناو ئیدارەی سۆڤیەت و خواستەکانی سەرکردەکانی کورد و واقیعی ڕۆژانەی ژیانی گوندنشینی کورد لە قەفقازدا ئاوەدان دەکاتەوە. لەوەش گرنگتر، کتێبەکە ئەو ڕاستییە مێژووییە دەگەڕێنێتەوە کە کورد لە قەفقازی باشوور کۆچبەری پەراوێزی یان دانیشتووی کاتی نەبوون، بەڵکو دانیشتوویەکی ڕەسەنی ڕەگداکوتاو بوون کە بوونیان ناسنامەی ناوچەکەی لە قاڵب داوە.

Красный Курдистан لە پێکەوە بونی شیکاری سیاسی و داتای دیمۆگرافی و گێڕانەوەی مێژوویيدا نیشان دەدات کە چۆن ئەزموونی کورد لە قەفقاز لاپەڕەیەکی بەرچاو لە مێژووی فراوانتری کورد پێکدەهێنێت. چیرۆکی کوردستانی سوور قسە لەسەر بابەتگەلێک دەکات کە تا ئەمڕۆش پەیوەندیدارن: خەبات بۆ دانپێدانان، لاوازی ئۆتۆنۆمی کەمینەکان، دەستکاریکردنی سیاسی شوناس و شێوازی دووبارەبوونەوەی پێدانی مافەکان تەنها بۆ کشانەوەیان لە دواتردا. هەروەها تیشک دەخاتە سەر ئاڵۆزی شوناسی کورد- کە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستەوە درێژدەبێتەوە بۆ ناو قەفقاز، کە لە ژێر کاریگەری نەریتی خێڵەکی و ئایدۆلۆژیای سۆڤیەت و ڕکابەرییە ناوچەییەکاندایە.

لە کۆتاییدا کتێبەکە ئەوەمان بیردەخاتەوە کە نەخشەی جیهانی مۆدێرن نەخشەی مێژوو نییە. ڕەنگە کوردستانی سوور لەسەر کاغەز بوونی نەمێنێت، بەڵام یادەوەرییەکەی لە لاپەڕە ئەرشیفییەکان کە لە کتێبەکەدا بەرهەم هێنراوەتەوە و لە نەوەی ئەو بنەماڵە کوردانەی کە ڕۆژگارێک لەو شاخ و دۆڵانەدا ژیاون، ماوەتەوە. تێگەیشتن لەم خودموختارییە لەدەستچووە، تێگەیشتنمان لە مێژووی سیاسی کورد قووڵتر دەکاتەوە و توێژینەوەیەکی کەیسێکی زۆرەملێ پێشکەش دەکات کە چۆن ئیمپراتۆریەت و دەوڵەتەکان چارەنووسی گەلانی وەک کوردیان لە قاڵب داوە، سەرکوتیان کردووە، یان گۆڕانکاریان کردووە. Красный Красный Курдистан لە ڕێگەی وردەکاری ورد و گێڕانەوەی مێژوویی بەهێزی خۆیەوە پارچەیەکی ونبووی ناسنامەی کورد دەگەڕێنێتەوە و لاپەڕەیەک دەپارێزێت کە جارێکی تر نابێت لەبیر بکرێت.

- Kurdistan Uyezd (Kurdistan Province; Red Kurdistan), administrative unit of Azerbaijan SSR from 1923 to 1929

- Autonomous provinces of Azerbaijan (Nagorno-Karabakh AO)

- Other territories of Azerbaijan

کورد لە بەڵگەنامە بریتانییەکاندا

گەشتێک بەناو نهێنییەکانی سیاسەتی لەندەن:-

خوێندنەوەیەک بۆ لێکۆڵینەوە و بەڵگەنامە کۆکراوەکانی

ئامادەکردنی/ ستافی گۆڤار

کتێبی **«الكرد في الوثائق البريطانية»** کە لەلایەن بیرمەند و توێژەری کۆچکردوو **دکتۆر فازڵ ڕەسوڵ** ئامادە کراوە، بە یەکێک لە سەرچاوە هەرە بڕواپێکراوەکان دادەنرێت بۆ تێگەیشتن لەوەی چۆن بریتانیا وەک زلهێزێکی جیهانی لە سەدەی بیستەمدا مامەڵەی لەگەڵ دۆزی کورد کردووە. ئەم کتێبە تەنها کۆمەڵە بەڵگەنامەیەک نییە، بەڵکو شیکارییەکی وردی سیاسییە کە نیشانی دەدات چۆن بڕیارەکان لە «لۆندۆن»ەوە کاریگەرییان لەسەر چارەنووسی نەتەوەیەک لە «کوردستان» هەبووە. نووسەر توانیویەتی دەست بخاتە سەر ئەو بەڵگەنامە نهێنییانەی کە بۆ چەندین دەیە لە ئەرشیفەکاندا شاردرابوونەوە.

١. ململانێی بەرژەوەندی و بەڵێنە پچڕاوەکان

دکتۆر فازڵ ڕەسوڵ لەم بەرهەمەدا پەردە لەسەر قۆناغی دوای جەنگی جیهانی یەکەم لادەدات. لێرەدا نزیکەی ٢٠٠ وشە تەرخان کراوە بۆ شیکردنەوەی ئەو بەڵێنانەی کە بریتانیا بە سەرکردە کوردەکانی دابوو. بەڵگەنامەکان نیشانی دەدەن کە چۆن بریتانیا لە نێوان ساڵانی ١٩١٨ بۆ ١٩٢٠ بە جۆرێک مامەڵەی لەگەڵ کورد کردووە کە گوایە پشتگیری لە مافی چارەی خۆنووسین دەکات، بەڵام هەموو ئەمانە تەنها تاکتیک بوون بۆ لێدانی پاشماوەی دەوڵەتی عوسمانی.

بەپێی ئەو بەڵگەنامانەی د. فازڵ کۆی کردوونەتەوە، دەردەکەوێت کە دیپلۆماتە بریتانییەکان لە نامە نهێنییەکانیاندا زۆر بە ڕاشکاوی باسیان لەوە کردووە کە «کوردستانێکی سەربەخۆ» تەنها کاتێک سوودی هەیە کە وەک قەڵغانێک بێت بۆ پاراستنی بەرژەوەندییەکانی بریتانیا لە بەرامبەر ڕووسیا و تورکیای نوێ. کاتێک بەرژەوەندییەکانیان گۆڕا، بەتایبەت دوای دۆزینەوەی نەوت لە ویلایەتی مووسڵ، هەموو ئەو بەڵێنانە فەرامۆش کران. ئەم بەشەی کتێبەکە بە وردی باس لە گەمە سیاسییەکانی نێوان (شێخ مەحموودی حەفید) و نوێنەرانی بریتانیا دەکات و دەری دەخات چۆن بریتانیا «سەربەخۆیی کورد»ی کردە قوربانیی «نەوتی مووسڵ».

٢. شۆڕشی شێخ مەحموود و کاردانەوەی سەربازیی بریتانیا

بەشێکی گرنگی کتێبەکە تەرخانکراوە بۆ بەڵگەنامەکانی پەیوەست بە شۆڕشەکانی شێخ مەحموودی حەفید (مەلیکی کوردستان). دکتۆر فازڵ ڕەسوڵ ڕاپۆرتە سەربازییەکانی فەرماندە بریتانییەکان دەخاتە ڕوو کە تێیدا باس لە هێز و توانای شەڕڤانانی کورد دەکرێت. لێرەدا نزیکەی ٢٠٠ وشە باس لەو نامەو تەلەگرافە نهێنییانە دەکات کە لە «سلێمانی»یەوە بۆ «بەغدا» و «لەندەن» نێردراون.

ئەم بەڵگەنامانە ئاشکرای دەکەن کە بریتانیا چەند بە مەترسییەوە سەیری کەسایەتی شێخ مەحموودی کردووە. نووسەر بەڵگەی ئەو گفتوگۆیانە بڵاو دەکاتەوە کە تێیدا بڕیاری بەکارهێنانی «هێزی ئاسمانی» و بۆمبی فۆسفۆڕی دژی گوندەکانی کوردستان دراوە. ئەمە یەکێکە لە تاریکترین لاپەڕەکانی مێژووی بریتانیا لە کوردستان کە د. فازڵ بە بەڵگەی فەرمی وەزارەتی دەرەوە دەیسەلمێنێت. کتێبەکە نیشانی دەدات کە چۆن بریتانیا هەوڵی داوە شێخ مەحموود وەک کەسێکی «یاخی و سەرکێش» نیشان بدات تا شەرعیەت بدات بە سەرکوتکردنی بزووتنەوەکەی، لە کاتێکدا لە ڕاپۆرتە نهێنییەکاندا دانیان بەوەدا ناوە کە ئەو خاوەنی جەماوەرێکی فراوان و داوایەکی ڕەوای نەتەوەییە.

٣. پرسی ویلایەتی مووسڵ و نەخشەی نوێی ڕۆژهەڵات

ئەم تەوەرەیە یەکێکە لە ئاڵۆزترین بەشەکانی کتێبەکە. دکتۆر فازڵ ڕەسوڵ بەڵگەنامەکانی کۆمەڵەی نەتەوەکان و لیژنەی لێکۆڵینەوەی مووسڵ (١٩٢٤-١٩٢٥) دەخاتە ڕوو. لێرەدا نزیکەی ٢٠٠ وشە تەرخان کراوە بۆ شیکردنەوەی ئەو ململانێیە سێ لایەنەیەی لە نێوان (بریتانیا، تورکیا و کورد)دا هەبوو لەسەر چارەنووسی باشووری کوردستان.

بەڵگەنامەکان نیشانی دەدەن کە چۆن بریتانیا کوردەکانی بەکارهێنا تا لە ڕاپرسییەکاندا دەنگ بدەن بۆ لکاندنی مووسڵ بە عێراقەوە، بەو مەرجەی مافە نەتەوەییەکانیان پارێزراو بێت. بەڵام دوای ئەوەی مووسڵ بوو بە بەشێک لە عێراقی ژێر ماندێتی بریتانیا، هەموو ئەو مافانە کرانە پەراوێزەوە. دکتۆر فازڵ لێرەدا جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە «نەوت» ئەکتەری سەرەکی بووە لە کێشانی سنوورەکانی کوردستاندا. کتێبەکە بە وردی باس لەوە دەکات چۆن نەخشەی ئێستای ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لەسەر بنەمای دابەشکردنی سامانی سروشتی کێشراوە، نەک لەسەر بنەمای ناسنامەی نەتەوەیی و مێژوویی گەلان.

٤. ڕاپۆرتە کونسوڵییەکان و باری کۆمەڵایەتیی کوردستان

کتێبەکە تەنها باس لە سیاسییەکان ناکات، بەڵکو دکتۆر فازڵ کۆمەڵێک ڕاپۆرتی کونسوڵە بریتانییەکانی تێدا کۆکردووەتەوە کە باس لە ژیانی کۆمەڵایەتی و ئابووریی کورد دەکەن. لێرەدا نزیکەی ٢٠٠ وشە تەرخان کراوە بۆ ئەو زانیارییانەی کە باس لە پێکهاتەی هۆزەکان، پەیوەندییەکانی نێوان ئاغا و جوتیار، و دۆخی ئایینی لە کوردستان دەکەن.

ئەم بەڵگەنامانە وەک «تیشکێکی سینی» (X-ray) وایە بۆ ناو کۆمەڵگەی کوردی لە سەرەتای سەدەی بیستەمدا. کونسوڵە بریتانییەکان بە وردی باسیان لە ڕێژەی خوێندەواری، جۆری بەروبوومی کشتوکاڵی و تەنانەت کێشە خێڵەکییەکانیش کردووە. دکتۆر فازڵ نیشانی دەدات کە چۆن بریتانیا ئەم زانیارییانەی کۆکردووەتەوە تا بزانێت کام هۆز یان کام سەرۆک هۆز دەتوانرێت بە پارە یان بە پلەوپایە بکرێتە دۆستی بریتانیا. ئەم بەشە زۆر گرنگە بۆ تێگەیشتن لەوەی کە چۆن بریتانیا بە «زانست و زانیاری» توانیویەتی بۆ چەندین دەیە بەسەر ناوچەکەدا زاڵ بێت و چۆن درزی خستووەتە ناو پێکهاتەی کۆمەڵایەتیی کورد تا ڕێگری بکات لە دروستبوونی یەکگرتوویی نەتەوەیی.

- **کۆتایی و ئایندەی کورد لە دیدگای بەڵگەنامەکاندا**

لە بەشی کۆتاییدا، دکتۆر فازڵ ڕەسوڵ کۆبەندییەک بۆ هەموو بەڵگەنامەکان دەکات. ئەو پێی وایە کە بریتانیا گەورەترین غەدری مێژوویی لە کورد کردووە، چونکە هەمیشە وەک «کارتێکی کاتی» سەیری کردووە. لێرەدا نزیکەی ٢٠٠ وشە تەرخان کراوە بۆ شیکردنەوەی دەرەنجامە درێژخایەنەکانی ئەو سیاسەتە بریتانییەی کە تا ئێستاش کاریگەریی لەسەر دۆزی کورد ماوە.

نووسەر باس لەوە دەکات کە کورد لە بەڵگەنامە بریتانییەکاندا هەمیشە وەک «کێشەیەکی ئەمنی» بینراوە نەک وەک «مافێکی مرۆیی». ئەو داوا دەکات کە نەوەی نوێی کورد دەبێت بە قووڵی لەم بەڵگەنامانە بکۆڵنەوە تا جارێکی تر نەکەونەوە ناو هەمان داوی دیپلۆماسیی نێودەوڵەتی. کتێبەکە بەم پەیامە کۆتایی دێت کە مێژوو خۆی دووبارە دەکاتەوە، بەڵام تەنها بۆ ئەوانەی کە بەڵگەنامەکان ناخوێننەوە و پەندی لێ وەرناگرن. ئەم بەرهەمە وەک ئاوێنەیەک وایە کە تێیدا دەبینین چۆن مافی گەلێک لە ژووره تاریکەکانی وەزارەتی دەرەوەی بریتانیادا کراوەتە قوربانی.

ئەنجامگیری

کتێبی **«الكرد في الوثائق البريطانية»** ئینسایکلۆپیدیایەکی ڕاستەقینەیە بۆ هەر کەسێک کە بیەوێت لە ڕیشەی کێشە سیاسییەکانی کوردستان تێبگات. دکتۆر فازڵ ڕەسوڵ بەم کارە ناوازەیەی، گەورەترین خزمەتی بە مێژووی کورد کردووە و نیشانی داوە کە «بەڵگەنامە» بەهێزترین چەکە بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ئەو شێواندنە مێژووییانەی کە داگیرکەرانی کوردستان ئەنجامیان داوە.

٢. شۆڕشی شێخ مەحموود و کاردانەوەی سەربازیی بریتانیا

بەشێکی گرنگی کتێبەکە تەرخانکراوە بۆ بەڵگەنامەکانی پەیوەست بە شۆڕشەکانی شێخ مەحموودی حەفید (مەلیکی کوردستان). دکتۆر فازڵ ڕەسوڵ ڕاپۆرتە سەربازییەکانی فەرماندە بریتانییەکان دەخاتە ڕوو کە تێیدا باس لە هێز و توانای شەڕڤانانی کورد دەکرێت. لێرەدا نزیکەی ٢٠٠ وشە باس لەو نامەو تەلەگرافە نهێنییانە دەکات کە لە «سلێمانی»یەوە بۆ «بەغدا» و «لەندەن» نێردراون.

ئەم بەڵگەنامانە ئاشکرای دەکەن کە بریتانیا چەند بە مەترسییەوە سەیری کەسایەتی شێخ مەحموودی کردووە. نووسەر بەڵگەی ئەو گفتوگۆیانە بڵاو دەکاتەوە کە تێیدا بڕیاری بەکارهێنانی «هێزی ئاسمانی» و بۆمبی فۆسفۆڕی دژی گوندەکانی کوردستان دراوە. ئەمە یەکێکە لە تاریکترین لاپەڕەکانی مێژووی بریتانیا لە کوردستان کە د. فازڵ بە بەڵگەی فەرمی وەزارەتی دەرەوە دەیسەلمێنێت. کتێبەکە نیشانی دەدات کە چۆن بریتانیا هەوڵی داوە شێخ مەحموود وەک کەسێکی «یاخی و سەرکێش» نیشان بدات تا شەرعیەت بدات بە سەرکوتکردنی بزووتنەوەکەی، لە کاتێکدا لە ڕاپۆرتە نهێنییەکاندا دانیان بەوەدا ناوە کە ئەو خاوەنی جەماوەرێکی فراوان و داوایەکی ڕەوای نەتەوەییە.

٣. پرسی ویلایەتی مووسڵ و نەخشەی نوێی ڕۆژهەڵات

ئەم تەوەرەیە یەکێکە لە ئاڵۆزترین بەشەکانی کتێبەکە. دکتۆر فازڵ ڕەسوڵ بەڵگەنامەکانی کۆمەڵەی نەتەوەکان و لیژنەی لێکۆڵینەوەی مووسڵ (١٩٢٤-١٩٢٥) دەخاتە ڕوو. لێرەدا نزیکەی ٢٠٠ وشە تەرخان کراوە بۆ شیکردنەوەی ئەو ململانێیە سێ لایەنەیەی لە نێوان (بریتانیا، تورکیا و کورد)دا هەبوو لەسەر چارەنووسی باشووری کوردستان.

بەڵگەنامەکان نیشانی دەدەن کە چۆن بریتانیا کوردەکانی بەکارهێنا تا لە ڕاپرسییەکاندا دەنگ بدەن بۆ لکاندنی مووسڵ بە عێراقەوە، بەو مەرجەی مافە نەتەوەییەکانیان پارێزراو بێت. بەڵام دوای ئەوەی مووسڵ بوو بە بەشێک لە عێراقی ژێر ماندێتی بریتانیا، هەموو ئەو مافانە کرانە پەراوێزەوە. دکتۆر فازڵ لێرەدا جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە «نەوت» ئەکتەری سەرەکی بووە لە کێشانی سنوورەکانی کوردستاندا. کتێبەکە بە وردی باس لەوە دەکات چۆن نەخشەی ئێستای ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لەسەر بنەمای دابەشکردنی سامانی سروشتی کێشراوە، نەک لەسەر بنەمای ناسنامەی نەتەوەیی و مێژوویی گەلان.

کوردستان لە ئاوێنەی دیپلۆماتەکاندا: خوێندنەوەی ئەرشیفی (British Documents on Foreign Affairs)

ئامادەکردنی/ هاوکار حمەفرەج حسن.

تایبەت بە بەڵگەنامەکانی بریتانیا دەربارەی تورکیا و پرسی کورد (١٨٥٦ - ١٩٣٩)

ئەرشیفی بەڵگەنامە بریتانییەکان دەربارەی کاروباری دەرەوە، بەتایبەت ئەو بەشەی پەیوەستە بە دەوڵەتی عوسمانی و تورکیا، بە یەکێک لە دەوڵەمەندترین و جێمتمانەترین سەرچاوە مێژووییەکان دادەنرێت، بۆ تێگەیشتن لە مێژووی هاوچەرخی کورد. ئەم بەڵگەنامانە کە لە کاتی خۆیدا وەک پەیامی نهێنی و تەلەگرافی دیپلۆماسی لە ناو جەرگەی ڕووداوەکانەوە، بۆ وەزارەتی دەرەوە لە لەندەن نێردراون، وێنەیەکی ڕاستەقینە و بێ پەردەمان لەسەر دۆخی سیاسی، کۆمەڵایەتی و سەربازیی کوردستان پێشان دەدەن. لەم ئەرشیفەدا، کورد نەک وەک ژمارەیەکی پەراوێزخراو، بەڵکو وەک کارەکتەرێکی سەرەکی لە هاوکێشەی پاراستن یان ڕووخانی ئیمپراتۆریەتەکاندا دەردەکەوێت.

١. چاوی کونسوڵەکان: ڕاپۆرتە وردەکان لە ناو جەرگەی کوردستانەوە

لە سەدەی نۆزدەهەم و سەرەتای سەدەی بیستەمدا، بەریتانیا خاوەنی تۆڕێکی فراوانی کونسوڵخانە بوو لە شارە گرنگەکانی وەک دیاربەکر، ئەرزەڕوم، مووسڵ و وان. ئەرشیفی ئەم کتێبە نیشانی دەدات، کە چۆن کونسوڵەکان تەنها کاری دیپلۆماسییان نەکردووە، بەڵکو وەک چاودێرێکی ورد، هەموو جووڵەیەکی عەشایەرە کوردەکان، ململانێی نێوان میرنشینەکان و تەنانەت باری دەروونی و بژێوی خەڵکیان تۆمارکردووە. ئەم ڕاپۆرتانە زانیاریی ورد دەربارەی هێزی چەکداری هۆزەکان، پێگەی ئایینی شێخەکان و ئاستی دڵسۆزییان بۆ دەوڵەتی ناوەندی دەخەنەڕوو.

ئەم بەڵگەنامانە دەریدەخەن، کە چۆن کونسوڵە بریتانییەکان وەک «ئینسایکلۆپیدیایەکی گەڕۆک» مامەڵەیان کردووە. ئەوان نەک تەنها باسی سیاسەت، بەڵکو باسی وردەکاریی دابونەریتی خێڵەکی، جۆری چەکەکانیان، و ڕێژەی بەرهەمی کشتوکاڵی ناوچە کوردنشینەکانیان کردووە. هۆکاری ئەم وردەکارییەش بۆ ئەوە دەگەڕایەوە، کە بەریتانیا دەیویست بزانێت لە کاتی ڕووخانی پیاوە نەخۆشەکە (عوسمانی)، کام هێزە دەتوانێت جێگەی بگرێتەوە. بۆ نموونە، ڕاپۆرتەکانی کونسوڵی دیاربەکر باس لەوە دەکەن، کە چۆن شێخ و ئاغا کوردەکان وەک حکومەتێکی سێبەر لە ناوچەکەدا کار دەکەن. بریتانیا لە ڕێگەی ئەم ڕاپۆرتانەوە نەخشەی ناسنامەی نەتەوەیی کوردی کێشاوە، تەنانەت پێش ئەوەی خودی کوردەکان

خاوەنی ناوەندێکی لێکۆڵینەوە بن. ئەم زانیارییانە بۆ بەریتانیا وەک چەکێکی ستراتیژی وابوون، تا بزانن کەی و چۆن پشتیوانی لە کورد بکەن یان دژیان بوەستنەوە، بەپێی بەرژەوەندییەکانیان لە هیندستان و کەنداو.

٢. ململانێی پێکهاتەکان و سیاسەتی «پەرت بکە و زاڵ بە»

بەشێکی زۆری ئەم ئەرشیفە تەرخانکراوە، بۆ پەیوەندییەکانی نێوان کورد و پێکهاتە مەسیحییەکان، بەتایبەت ئەرمەنەکان لە قۆناغی کۆتایی دەسەڵاتی عوسمانیدا. بەڵگەنامەکان پەردە لەسەر زۆر ڕاستی لادەدەن دەربارەی دروستبوونی «سوارەی حەمیدییە» و چۆنیەتی بەکارهێنانی هێزی کورد لەلایەن سوڵتان عەبدولحەمیدەوە، بۆ سەرکوتکردنی بزووتنەوە نەتەوەییەکانی تر. لە هەمان کاتدا، تەلەگرافە نهێنییەکان پیشانیدەدەن کە بەریتانیا چۆن ئەم ململانێیانەی وەک کارتی فشار دژی عوسمانییەکان بەکارهێناوە.

لەم بەڵگەنامانەدا، دەردەکەوێت کە دیپلۆماتە بەریتانییەکان بە جۆرێک ڕاپۆرتەکانیان دارشتووە، کە کوردەکان وەک «هێزێکی سەرکوتکەر» دژی کەمینەکان پیشانبدەن، تاوەکو لەندەن بتوانێت شەرعیەتی دەستوەردان لە ناوچەکەدا بەدەستبهێنێت، بەناوی «پاراستنی مەسیحییەکان». بەڵام لە هەمان کاتدا، نامە نهێنییەکان ئاشکرای دەکەن، کە بریتانیا خۆی هەوڵی داوە درز بخاتە نێوان ڕیزەکانی کورد و پێکهاتەکانی تر، تا ڕێگری بکات لە دروستبوونی بەرەیەکی نیشتمانیی یەکگرتوو دژی داگیرکاری. نووسراوەکانی ساڵانی ١٨٩٠ بۆ ١٩١٥ پڕن لە وردەکاریی دەربارەی پێکدادانە ناوخۆییەکان، کە تێیدا بریتانیا وەک چاودێرێکی «بێ لایەن» خۆی پیشاندەدات، بەڵام لە بنەڕەتدا خەریکی کۆکردنەوەی زانیاری بووە، بۆ کاتی دابەشکردنی میراتە مێژووییەکە. ئەم بەڵگەنامانە باشترین سەرچاوەن بۆ تێگەیشتن لەوەی چۆن ململانێی نێوان نەتەوە دراوسێیەکان لەلایەن زلهێزەکانەوە ئاڕاستە کراوە، بۆ ئەوەی هیچ لایەکیان نەبێتە هێزێکی سەربەخۆ و خاوەن بڕیار.

٣. ڕووخانی ئیمپراتۆریەت و گەمەی پەیماننامە نێودەوڵەتییەکان

قۆناغی نێوان ساڵانی ١٩١٤ تا ١٩٢٣ پڕ بایەخترین بەشی ئەم ئەرشیفەیە. لێرەدا وردەکاریی ئەو گفتوگۆ نهێنییانە دەردەکەوێت، کە لە پشت پەردەی کۆنفرانسەکانی ئاشتی ڕوویانداوە. بەڵگەنامەکان باس لەوە دەکەن کە چۆن بریتانیا سەرەتا لە پەیماننامەی سیڤەردا بەڵێنی «ئۆتۆنۆمی» و دواتر «دەوڵەتی سەربەخۆ»ی بە کورد دا، بەڵام تەنها وەک تاکتیکێک بۆ لاوازکردنی تورکیا.

نامە گۆڕینەوەکانی لۆرد کیرۆزن و نوێنەرانی بریتانیا لە لۆزان، ئەو «بازرگانییە سیاسییە» دەردەخەن کە تێیدا مافی نەتەوەیی کورد کرا بە قوربانی. بەڵگەنامەکان باس لەوە دەکەن کە چۆن دوای دۆزینەوەی یەدەگی گەورەی نەوت لە ویلایەتی مووسڵ، بریتانیا بڕیاری دا پرسی سەربەخۆیی کورد فەرامۆش بکات لە پێناو جێگیرکردنی سنوورەکانی عێراقی ژێر ماندێتی خۆی. لەم ئەرشیفەدا دەردەکەوێت کە دیپلۆماتە بریتانییەکان چۆن بە ساردی و بێباکی باس لە گۆڕینی بەڵێنەکانیان دەکەن؛ ئەوان کورد وەک «کارتێکی سوتاو» دەبینن کاتێک مستەفا کەمال ئەتاتورک توانی دەسەڵاتی خۆی لە ئەنقەرە جێگیر بکات. ئەم بەڵگەنامانە بەڵگەی حاشاهەڵنەگرن لەسەر ئەوەی کە نەخشەی نوێی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لەسەر بنەمای مافی گەلان نەکێشراوە، بەڵکو لەسەر بنەمای بۆرییەکانی نەوت و پاراستنی بەرژەوەندییە دەریاییەکانی بریتانیا بووە. خوێنەر لێرەدا دەبینێت چۆن نەتەوەیەکی چل ملیۆنی لەسەر مێزی گفتوگۆکان بێدەنگ کرا.

٤. شۆڕشەکانی کورد لە دیدگای سەربازیی بریتانیاوە

لە کۆتایی ئەرشیفەکەدا، ڕاپۆرتەکان تیشکدەخاتە سەر شۆڕشەکانی شێخ مەحموودی حەفید، شێخ سەعیدی پیران و ڕاپەڕینی ئارارات. ئەوەی لێرەدا سەرنجڕاکێشە، دیدگای سەربازیی بریتانیایە؛ ئەوان بە وردی هێز و توانای شەڕکەری کوردیان هەڵسەنگاندووە. ڕاپۆرتەکان باس لە یەکەمین بەکارهێنانەکانی هێزی ئاسمانی (RAF) دەکەن دژی شۆڕشگێڕانی کورد.

لەم بەشەدا، ڕاپۆرتە نهێنییەکانی سوپای بریتانیا ئاشکرای دەکەن، کە چۆن شێخ مەحموودی حەفید ببووە سەرئێشەیەکی گەورە بۆ ئیمپراتۆریەت. بەڵگەنامەکان بە زمانێکی سەربازیی وشک باس لە بۆردومانکردنی گوندەکانی کوردستان و تێکشکاندنی بەرگریی کوردەکان دەکەن. ئەوەی لێرەدا زۆر گرنگە، ئەو «ستایشە نادیارەیە» کە ئەفسەرە بریتانییەکان بۆ شەڕکەرانی کورد دەیکەن؛ ئەوان باس لەوە دەکەن کە کوردەکان لە شەڕی شاخدا بێوێنەن و تەنها لە ڕێگەی تەکنەلۆژیای فڕۆکەوە دەتوانرێت تێکبشکێنرێن. ئەرشیفەکە پیشانیدەدات، کە چۆن لەندەن هەوڵی داوە شۆڕشگێڕانی کورد وەک «کۆمەڵێک تێکدەر» پیشانی جیهان بدات، تا ڕێگری بکات لە هەر هاوسۆزییەکی نێودەوڵەتی بۆ دۆزەکەیان. ئەم بەڵگەنامانە ڕووکاری تاریکی ئیمپریالیزم نیشان دەدەن، کە چۆن هێزی سەربازیی بەکارهێناوە بۆ کپکردنی هاواری ئازادیخوازانەی گەلێک کە تەنها داوای مافی خۆی لەسەر خاکی خۆی دەکرد.

ئەنجامگیری

کتێبی (British Documents on Foreign Affairs) تەنها کۆمەڵە کاغەزێکی کۆن نییە، بەڵکو ئینسایکلۆپیدیایەکی زیندووە بۆ تێگەیشتن لەوەی چۆن بڕیارە سیاسییەکان مێژووی نەتەوەیەکیان گۆڕیوە. ئەم ئەرشیفە پێمان دەڵێ، کە زانیاری، چەکێکی بەهێزە؛ بریتانیا لە ڕێگەی تێگەیشتنێکی قووڵ لە جوگرافیا و کۆمەڵگەی کوردستان توانی بۆ چەندین دەیە ناوچەکە بەڕێوە ببات. خوێندنەوەی ئەم بەڵگەنامانە، بۆ ئێمەی کورد پێویستییەکی مێژووییە، تاوەکو بزانین لە کوێدا کراوینەتە قوربانیی بەرژەوەندییەکان و چۆن دەتوانین لە ئایندەدا مامەڵە لەگەڵ هاوکێشە نێودەوڵەتییەکاندا بکەین. ئەم بەرهەمە دەیسەلمێنێت کە مێژوو لەلایەن ئەوانەوە نووسراوەتەوە کە هێزیان هەبووە، بەڵام بەڵگەنامەکان هەمیشە ڕاستییەکان بۆ نەوەکانی دواتر دەپارێزن.

کوردانی «دیواری ئاسنین»: خوێندنەوەیەک بۆ مێژووی ونبووی کوردانی وڵاتانی سۆڤیەتی جاران

خوێندنەوەیەک بۆ پەرتووکی (کوردانی دیاسپۆرا) لە نووسینی گاجار ئەسکەرۆڤ

ئامادەکردنی/ د. فەریق غازی

پێشەکی

کتێبی «کوردانی دیاسپۆرا لە وڵاتانی سەربەخۆی هاوبەرژەوەند»، کە لە ساڵی **٢٠٠٧** لە شاری بیشکەک بە زمانی ڕووسی بڵاوکرایەوە، تەنها لێکۆڵینەوەیەکی ئەکادیمی نییە، بەڵکو هاوارێکی مێژووییە بۆ ناساندنی پارچە ونبووەکەی جەستەی نەتەوەی کورد. نووسەر، **گاجار ئەسکەرۆڤ (Hejarê Şamîl)**، بە وردی تیشکدەخاتە سەر ژیانی **کوردانی وڵاتانی سۆڤیەتی جاران**، کە بۆ چەندین سەدە لە ناوچەکانی قەفقاز و ئاسیای ناوەڕاست، لەژێر سایەی ئیمپراتۆریەتی ڕووسیا و دواتر یەکێتیی سۆڤیەتدا ژیاون. ئەم کتێبە وەک پردێک وایە کە خوێنەری کورد دەبەستێتەوە بە مێژوویەکی پڕ لە ئازار، کۆچ، دابڕان و لە هەمان کاتدا بەرگری کەلتوری. گرنگی ئەم بەرهەمە لەوەدایە کە نووسەر خۆی کوڕی ئەم دیاسپۆرایەیە و بە دیدێکی نەتەوەیی و زانستی پەردە لەسەر زۆر ڕاستی لادەبات، کە پێشتر تەنها لە دیدی بێگانەکانەوە دەبینران.

١. ڕەگ و ڕیشەی مێژوویی و پرسی ناسنامە

نوسەر لەم بەشەدا باس لە «ئەو ئازارە دەکات کە مێژووەکەی نەنووسراوەتەوە». ئەو پێی وایە **کوردانی وڵاتانی سۆڤیەتی جاران،** قوربانیی کێبڕکێی ئیمپراتۆریەتەکان بوون. نووسەر لێرەدا بە قووڵی دەچێتە ناو پرسی «جینۆسایدی کەلتووری». ئەو ڕوونی دەکاتەوە، کە چۆن گۆڕانکارییە سیاسییەکان وایان کردووە کوردەکان لە نێوان چەندین ناسنامەی جیاوازدا سەرگەردان بن. لە قۆناغی قەیسەریدا وەک «موسڵمانانی قەفقاز» دەبینران، و لە قۆناغی سۆڤیەتدا وەک «کەمینەیەکی نەتەوەیی» کە دەبوو لە چوارچێوەی ئایدیۆلۆژیای کۆمۆنیستیدا بتوێنەوە.

ئەسکەرۆڤ جەخت دەکاتەوە کە نەبوونی قەوارەیەکی سیاسی سەربەخۆ، وای کردووە مێژووی کورد لەم ناوچەیە هەمیشە وەک پاشکۆی مێژووی نەتەوەکانی تر باسبکرێت. ئەو داوا دەکات، کە دەبێت مێژوونووسانی کورد پشتبەست بە ئەرشیفە نهێنییەکانی سۆڤیەت، ئەم مێژووە لە نوێ بنووسنەوە بۆ ئەوەی نەوەی نوێ بزانێت، کە ڕەگ و ڕیشەیان لە کوێوە هاتووە. بەبێ ئەم گەڕانەوە مێژووییە، پرۆسەی توانەوە (Assimilation) بە خێرایی

بەردەوام دەبێت. نووسەر ئاماژە بەوە دەکات کە کورد لەم ناوچانەدا نەک تەنها وەک کۆچبەر، بەڵکو وەک خاوەن خاک لە هەندێک ناوچەی قەفقازدا بوونیان هەبووە، بەڵام مێژووەکەیان هەمیشە لە ڕوانگەی بەرژەوەندیی دەوڵەتانی ڕووس، ئەرمەن یان ئازەرییەوە نووسراوە، نەک لە ڕوانگەی خودی کورد خۆیەوە، ئەمەش بووەتە هۆی «نامۆبوونی مێژوویی» بۆ نەوەکانیان.

٢. ئەزموونی «کوردستانی سوور» و شکستی ئۆتۆنۆمی

ئەم بەشەی کتێبەکە بە وردترین بەش دادەنرێت. نووسەر باس لە ساڵانی ١٩٢٣ تا ١٩٢٩ دەکات، کاتێک حکومەتی سۆڤیەت ناوچەیەکی کارگێڕی بەناوی «کوردستانی سوور، لەناو خاکی ئازەربایجان دروست کرد کە پایتەختەکەی شاری «لاچین» بوو. بەپێی ئامارەکان، لەو کاتەدا نزیکەی ٧٣٪ی دانیشتووانی ناوچەکە کورد بوون. نووسەر بە وردی باس لە هۆکارە شاراوەکانی هەڵوەشاندنەوەی ئەم قەوارەیە دەکات. ئەو پێی وایە فشارەکانی تورکیا لە لایەک و ترسی بەرپرسانی ئازەربایجان لە گەشەی نەتەوەیی کورد لە لایەکی ترەوە، وای کرد کە مۆسکۆ بڕیاری کۆتاییهێنان بەم ئۆتۆنۆمییە بدات.

لەو سەردەمەدا «کوردستانی سوور» ببووە ناوەندێک بۆ دەرچوونی ڕۆژنامە و کتێبی کوردی، و سیستەمێکی پەروەردەیی مۆدێرن خەریک بوو دروست دەبوو. ئەسکەرۆڤ ئاماژە بەوە دەکات کە دوای ساڵی ١٩٢٩، زۆربەی چالاکوان و ڕۆشنبیرانی کورد کە لەو ناوچەیەدا کاریان دەکرد، دوورخرانەوە یان بێدەنگکران. ئەمە وەک وێستگەیەکی شکستی گەورە دەبینێت کە ئەگەر بەردەوام بووایە، ئێستا کورد لە قەفقاز خاوەن قەوارەیەکی بەهێز دەبوو. نووسەر دەڵێت ئەمە تەنها گۆڕانکارییەکی کارگێڕی نەبوو، بەڵکو دەسپێکی سیاسەتی «ئازەری کردن» و «ڕووسی کردن» بوو بۆ سڕینەوەی ناسنامەی کورد لە قەفقاز. هەڵوەشاندنەوەی ئەم قەوارەیە دەرگای بۆ تراژیدیای گەورەتری وەک کۆچپێکردنی زۆرەملێ واڵا کرد، کە دواتر بووە هۆی دابڕانی تەواوەتی ئەم بەشەی کورد لە جیهانی دەرەوە.

٣. تراژیدیای کۆچە زۆرەملێکان.

ئەمە خەمناکترین بەشی کتێبەکەیە. نووسەر بە بەڵگەوە باس لەوە دەکات چۆن لە ساڵانی ١٩٣٧ و ١٩٤٤دا، ستالین بڕیاری دا **کوردانی وڵاتانی سۆڤیەتی جاران** لە قەفقازەوە بگوێزێتەوە بۆ بیابانە ساردەکانی کازاخستان و قرغیزستان. نووسەر ئاماژە بەوە دەکات کە نزیکەی **٣٠,٠٠٠** کورد لەناو شەمەندەفەری باربەردا، بەبێ ئاو و نان گواستراونەتەوە و نزیکەی ١٥٪ یان لە ڕێگادا گیانیان لەدەستداوە. تاوانی ئەم کوردانە تەنها ئەوە بوو کە «کورد» بوون.

ئەسکەرۆف باس لە دۆخی خێزانەکان دەکات لە کاتی گەیشتنیان بۆ ئاسیای ناوەڕاست. ئەوان لە بیابانە بێ ئاو و ئاوەدانەکاندا جێهێڵران و ناچارکران، لە ژێر زەوی یان کەپرە کاتییەکاندا بژین. زۆرێک لە پیر و منداڵان لەبەر سەرما و نەخۆشی گیانیان لەدەستدا. نووسەر جەخت دەکاتەوە، کە ئەم کۆچە تەنها گواستنەوەیەکی جوگرافی نەبوو، بەڵکو هەوڵێک بوو بۆ پارچەپارچەکردنی کۆمەڵگەی کوردی؛ چونکە خێزانەکان بەسەر گوندە جیاوازەکاندا دابەشکران بۆ ئەوەی نەتوانن بەیەکەوە کۆببنەوە. ئەم قۆناغە لە مێژووی **کوردانی وڵاتانی سۆڤیەتی جاران** بە «ساڵە ڕەشەکان» ناسراوە. ئەسکەرۆف لە ڕێگەی گێڕانەوەی شاهید حاڵەکانەوە، وێنای ئەو زوڵمە دەکات، کە دەرهەق بە مرۆڤی کورد کراوە تەنها لەبەر ناسنامەکەی. ئەم کۆچە زۆرەملێیە بووە هۆی ئەوەی کوردەکان بۆ چەندین دەیە لە جیهانی دەرەوە دابڕێن و لەناو تەمومژێکی بێدەنگیدا بژین، کە ئەمەش کاریگەرییەکی درێژخایەنی لەسەر زمان و کلتووریان جێهێشت.

٤. دۆخی کەلتووری، زمان و زانایانی کورد لە سۆڤیەت

لێرەدا نووسەر باس لە ڕۆڵی **کوردانی وڵاتانی سۆڤیەتی جاران** دەکات لە پاراستنی زمان و ئەدەبی کوردیدا لە کاتێکدا لە پارچەکانی تر قەدەغە بوو. ئەسکەرۆف بە درێژی باس لەو «ڕێنسانسە کلتوورییە» دەکات، کە لە یەریڤان و مۆسکۆ دروست بوو. ئەو ئاماژە بەوە دەکات کە ئەم کوردانە یەکەم کەس بوون، کە ڕۆمانی کوردییان نووسی و زانستی «کوردناسی»یان لە ئاستی ئەکادیمیدا بەرزکردەوە. بۆ نموونە، کارەکانی قەناتی کوردۆ لەسەر ڕێزمانی کوردی تا ئێستاش وەک سەرچاوەی سەرەکی دەمێننەوە. تیشکدەخاتە سەر ڕۆڵی **ڕادیۆی یەریڤان** و زانایانی وەک **عەرەبی شەمو.**

بەڵام نووسەر لایەنە تاریکەکەش دەخاتە ڕوو؛ ئەویش گۆڕینی ئەلفوبێیە لە لاتینییەوە بۆ سیریلیک بە فەرمانی دەسەڵاتدارانی سۆڤیەت. ئەمە بووە هۆی ئەوەی نەوەکانی دواتر نەتوانن ئەو کتێبانە بخوێننەوە کە پێشتر چاپکرابوون. نووسەر دەڵێت زمان تەنها ئامرازی ئاخاوتن نییە، بەڵکو قەڵای ناسنامەیە، و کاتێک گەنجێکی کورد لە مۆسکۆ یان ئاڵمانی ناتوانێت بە کوردی بدوێت، ئەوا ئەو قەڵایە خەریکە دەڕووخێت. نووسەر نیگەرانی خۆی دەردەبڕێت کە ئێستا بەهۆی زاڵبوونی زمانی ڕووسی، زیاتر لە ٨٠٪ ی گەنجانی کورد لەو ناوچانە خەریکە زمانی دایکیان لەدەستدەدەن. ئەو داوا دەکات کە دیاسپۆرا دەبێت لە ڕێگەی خوێندنی زمانەوە ئەو پەیوەندییە مێژووییە لەگەڵ نیشتمان زیندوو بکاتەوە.

٥. پشتیوانی نەتەوەیی و پردی نێوان غوربەت و نیشتمان

ئەم بەشە باس لە پەیوەندی ڕۆحی **کوردانی وڵاتانی سۆڤیەتی جاران** بە نیشتمانی دایک دەکات. ئەسکەرۆڤ باس لەوە دەکات،، کە ئەم کوردانە هەمیشە وەک «سییەکانی» نەتەوەی کورد بوون لە دەرەوە. کاتێک لە ساڵی ١٩٤٧دا مەلا مستەفا بارزانی گەیشتە سۆڤیەت، بووە هۆی ئەوەی کوردانی ئەو ناوچەیە هەست بکەن کە بەشێکن لە شۆڕشێکی گەورە. نووسەر دەگێڕێتەوە کە چۆن گەنجانی کورد لەو سەردەمەدا بە نهێنی وێنەی بارزانییان دەپاراست و وەک سیمبولی ڕزگاری دەیانبینی.

هەروەها، لە کاتی کارەساتە نەتەوەییەکاندا (وەک کیمیابارانی هەڵەبجە و ئەنفال)، ئەم کوردانە سەرەڕای هەژاری و دوورییان، پارەیان کۆدەکردەوە و لە ناوەندە زانستی و سیاسییەکانی ڕووسیادا لۆبییان بۆ دۆزی کورد دەکرد. ئەسکەرۆڤ جەخت دەکاتەوە، کە ئەم پشتیوانییە تەنها ماددی نەبووە، بەڵکو مەعنەوی بووە. نووسەر باس لەوە دەکات کە کوردانی ئەم ناوچانە، سەرەڕای ئەوەی خۆیان لەژێر فشاری «ڕووسی کردن»دا بوون، بەڵام هەرگیز پشتیان لە دۆزی ڕەوای گەلەکەیان نەکردووە. ئەو داوا دەکات، کە نەتەوەی کورد لە پارچەکانی تر، ئەم مێژووەی پشتیوانییە فەرامۆش نەکەن و **کوردانی وڵاتانی سۆڤیەتی جاران** وەک بەشێکی سەرەکی و کاریگەر لە هاوکێشەی نەتەوەییدا ببینن، نەک وەک کەمینەیەکی دابڕاو کە تەنها لە مێژوودا ناویان هەیە.

٦. ئایندەی کوردانی وڵاتانی سۆڤیەتی جاران و مەترسییەکانی دوای ١٩٩١

لە بەشی کۆتاییدا، نووسەر شرۆڤەی قۆناغی دوای ڕووخانی یەکێتیی سۆڤیەت دەکات. ئەسکەرۆڤ باس لەوە دەکات کە دوای ساڵی ١٩٩١، کوردەکان لە نێوان چەندین ئاگری جیاوازدا بوون. لە لایەکەوە شەڕی ئەرمینیا و ئازەربایجان وایکرد هەزاران کورد لە ناوچەکانی قەرەباغ و لاچین ماڵوحاڵیان جێبهێڵن و بەرەو ڕووسیا کۆچ بکەن. لە لایەکی ترەوە، گۆڕانی سیستەمی ئابووری وایکرد زۆرێک لە کوردەکان بکەونە ژێر هێڵی هەژارییەوە. ڕووخانی سۆڤیەت بۆ کوردەکان هەم دەرفەت بوو بۆ ڕێکخستنی نەتەوەیی، هەم کارەسات بوو چونکە شەڕی نێوان وڵاتە نوێیەکان وایکرد کوردەکان جارێکی تر ئاوارە ببنەوە.

نووسەر لێرەدا پەیامێکی ستراتیژی دەدات: ئەو پێی وایە ئایندەی **کوردانی وڵاتانی سۆڤیەتی جاران** بەستراوەتەوە بە دروستکردنی ڕێکخراوێکی نەتەوەیی یەکگرتوو، کە بتوانێت لە ئاستی نێودەوڵەتیدا نوێنەرایەتییان بکات. ئەو ڕەخنە لەوە دەگرێت، کە ئێستا ئەم دیاسپۆرایە پەرتەوازەیە و زۆرجار دەکەوێتە ژێر کاریگەری ململانێی سیاسی پارچەکانی تر. ئەو داوای «سەربەخۆیی فیکری» دەکات بۆ ئەم دیاسپۆرایە بۆ ئەوەی بتوانن وەک پردێکی ڕاستەقینە کار بکەن. کۆتایی کتێبەکە بە ئومێدێکە کە ئەگەر ئیرادەی نەتەوەیی هەبێت، هیچ سنوورێک ناتوانێت ناسنامەی کورد بمرێنێت، بەڵام ئەمە پێویستی بە کارێکی جیدی هەیە بۆ پاراستنی زمان و کلتوور لەناو نەوەی نوێدا.

ئەنجامگیری

کتێبی «کوردانی دیاسپۆرا» ئاوێنەیەکە بۆ بینینی ڕابردوویەکی پڕ لە مەینەت و داهاتوویەکی پڕ لە ئومێد. کارەکەی گاجار ئەسکەرۆڤ پەیامێکی ڕوونە: «جوگرافیا دەتوانێت جەستەکانمان لێک جودا بکاتەوە، بەڵام تەنها بێئاگایی دەتوانێت ناسنامەمان لەناو ببات.» ئەم کتێبە پێویستە وەک وانەیەکی مێژوویی لەلایەن هەموو کوردێکەوە بخوێندرێتەوە تا تێبگەین چۆن بەشێکی گەورەی گەلەکەمان لە سۆڤیەتدا ژیاوە و ماوەتەوە.

خوێندنەوە بۆ پەڕتووکی: «کوردی ئازەربایجان»
(Букшпан, Азербайджанские курды)

ئامادەکردنی/ د. گۆران مامەند

کتێبی **«کوردی ئازەربایجان: لاچین، قەڵبەجەر، نەخچەوان»**، کە لەلایەن **Букшпан ەوە** نوسراووە و لە باکۆ لە ساڵی ١٩٣٢ بڵاوکراوەتەوە، بەرهەمێکی گرنگی توێژینەوەی ئەتنۆگرافی و کۆمەڵایەتی-ئابووریە. ئەم کارە ئەنجامی گەشتێکی لێکۆڵینەوەی مەیدانیی شاندێکی حکومەتی سۆڤیەتی ئازەربایجان لە هاوینی ساڵی **١٩٣١** دارێژراوە، و تیشکدەخاتە سەر کوردانی نیشتەجێی قەزاکانی پێشووی **کوردستان** (لاچین و قەڵبەجەر) و ناوچەی **نەخچەوان.**

١. ئاراستەی ئایدۆلۆژی و شێوازی توێژینەوە: پلانی سۆسیالیستی بۆ گەلانی ناوچەکە

کتێبەکە لە بنەڕەتدا بەڵگەنامەیەکی سیاسییە، کە ئاراستەکردنی پلانی گۆڕانکاریی کۆمەڵایەتی دەکات. ئامانجی سەرەکی نووسەر، جگە لە بەڵگەنامەدانانی دۆخی کوردان، داڕشتنی نەخشەڕێگایەکە بۆ جێبەجێکردنی سیاسەتی شۆڕشگێڕی سۆڤیەت لەناو پێکهاتە نەتەوەییە بچووکەکاندا. Букшпан پشتی بە تێزەکانی **لێنین و ستالین** بەستووە، بەتایبەت ئەو بیردۆزەی کە دەڵێت گەلانی دواکەوتوو دەتوانن بە ڕێگەیەکی خێرا و جیاوازدا، بەبێ تێپەڕاندنی قۆناغی سەرمایەداری، ڕاستەوخۆ بەرەو سۆسیالیزم بڕۆن. ئەمەش پێویستی بە توێژینەوەیەکی وردی کۆمەڵایەتی-ئابووری هەیە. بۆیە، کتێبەکە بە چڕی باس لە بارودۆخی کوردەکان لە ڕووی ئابووری و کەلتوورییەوە دەکات، و ئەمە وەک **ڕەوایەتیدان بە دەستتێوەردانێکی توند** و گۆڕینی سستەمی کۆنی ژیانیان بەکارهاتووە. شاندەکە لەلایەن دامەزراوە پەروەردەیی و زانستییە فەرمییەکانی ASSRەوە ڕێکخرابوو، کە جەخت لەسەر سروشتی زانستی و سیاسیی کارەکە دەکاتەوە وەک بەشێک لە پڕۆژەی گشتیی دەوڵەت بۆ «دروستکردنی ژیانێکی نوێ» بۆ نەتەوە لەبیرکراوەکان. شێوازی کارکردنیان لێکۆڵینەوەی مەیدانی و کۆکردنەوەی داتای ئاماری و ئەتنۆگرافی بووە لە ناوچە سەختە شاخاوییەکان.

٢. ئابووریی سەرەکی و پڕۆژەی سۆڤیەت

بەپێی زانیارییەکانی کتێبەکە، ژیانی ئابووریی کوردەکان بە شێوەیەکی یەکجار زۆر پەیوەستبووە بە **ئاژەڵداری و شوانکارییەوە.** ئەمە بە تایبەت لە ناوچەی لاچین و قەڵبەجەر ڕاستە، کە زۆربەی دانیشتووان ژیانێکی **نیوە-کۆچەریان** بەڕێوەدەبرد. لێکۆڵینەوەکە بە وردی باس لە سیستەمی گواستنەوەی ئاژەڵ دەکات و چۆن ئەمە بووەتە هۆی دواکەوتنی پەرەسەندنی **کشتوکاڵ** کە لە چاو ئاژەڵداریدا کەم گرنگی پێدراوە. بوکەشپان جەخت دەکاتەوە کە ئەم شێوازە کۆچەرییە لەگەڵ سیستەمی سۆڤیەتدا ناگونجێت، چونکە ڕێگری دەکات لە ڕێکخستنی ژیانی ئابووری و کارگێڕی. بۆیە، سیاسەتی سەرەکی سۆڤیەت بۆ ئەم ناوچانە دوو ئامانجی ستراتیژی لەخۆگرتبوو: یەکەم، **کۆمەڵایەتیکردنی ئاژەڵداری** (وەک بەشێک لە پڕۆژەی دروستکردنی کۆلخۆزەکان) و دووەم، **نیشتەجێکردنی هەمیشەیی (سەدەنتەریزاسیۆن).** ئەم پڕۆژانە بە تایبەت لە لاچین و قەڵبەجەر، کە ناوەندی سەرەکی کوردستانی پێشوو بوون، بە گرنگییەکی زۆرەوە سەیر دەکران. کتێبەکە جیاوازییەکیش دەخاتە ڕوو لەنێوان ئەو کوردانە و کوردانی نەخچەوان کە هەندێکیان ژیانێکی جێگیرتریان هەبووە و پابەندبوونیان بە کشتوکاڵ زیاتر بووە، ئەمەش ئاماژەیە بۆ ئەوەی سیاسەتی گۆڕانکاری دەبوو بەپێی تایبەتمەندیی ناوچەیی بێت.

٣. هێزە کۆمەڵایەتی و ئایینییە کۆنەکان: بەربەستەکانی گۆڕانکاری

کتێبەکە ڕووبەڕووبوونەوەیەکی کولتووری و سیاسی قووڵ لەناو کۆمەڵگای کوردی دۆکیۆمێنت دەکات. لێکۆڵینەوەکە دەریدەخات کە چۆن **دەرەبەگەکان و ئاغاکان** هێشتا کاریگەرییەکی بەهێزیان بەسەر دانیشتووان و سەرچاوە ئابوورییەکانەوە هەبووە، و بە شێوەیەکی سروشتی دژایەتی پرۆژەی **کۆلەکتیڤیزاسیۆن** و **دابەشکردنەوەی زەوییان** دەکرد. ئەوان پارێزەری سیستەمی فیوداڵی پێشوو بوون کە دەسەڵات و بەرژەوەندییەکانی ئەوانی پاراستبوو. لە لایەکی ترەوە، **پیاوانی ئایینی (مەلا و شێخەکان)** وەک هێزێکی دژە-شۆڕشگێڕ و دژە-عەلمانی سەیر دەکران. ئەوان لە ڕێگەی مەکتەبە ئایینییەکان و ڕێنماییە کۆمەڵایەتییەکانەوە دژایەتی بڵاوبوونەوەی **خوێندەواریی سۆڤیەتی** و زانستیان دەکرد، کە ئامانجی سەرەکی بوو بۆ لەناوبردنی باوەڕە کۆنەکان و دانانی ئایدۆلۆژیای نوێ. بەتایبەتی، کتێبەکە جەخت لەسەر نالەباریی دۆخی ژنانی کورد دەکاتەوە کە لەژێر کۆنترۆڵی توندی ئەم پێکهاتە کۆمەڵایەتییە و بارگرانی کاری بێوێنەدا بوون. پەرەپێدانی **پەروەردەی کچان** و هاندانیان بۆ بەشداریکردن لە ژیانی سیاسی و گشتیدا، وەک یەکێک لە ستراتیژە سەرەکییەکان بۆ تێکشکاندنی کۆنترۆڵی دەرەبەگی و ئایینی لەسەر خێزانەکان، لە کتێبەکەدا پێشنیاز کراوە.

٤. پەروەردە و ئامرازە کولتوورییەکان: پرۆژەی گۆڕانی کولتووری

گرنگییەکی زۆر دراوە بە پرۆسەی **پەروەردە** و وەک ڕێگەی سەرەکی بۆ شکاندنی دواکەوتوویی و کاریگەریی پیاوانی ئایینی دیاری کراوە. داتاکانی کتێبەکە ئاستێکی زۆر نزمی **خوێندەواری** لەناو کورداندا دەخەنە ڕوو. بۆیە، سیاسەتی سۆڤیەت هەوڵیدا لە ڕێگەی کرانەوەی قوتابخانەی نوێ و بەکارهێنانی **زمانی کوردی** (بە ئەلفوبێی گۆڕاوی ئەو سەردەمە) وەک زمانی پەروەردە، کۆمەڵگا نوێ بکاتەوە. ئەمە نەک هەر یارمەتی بڵاوکردنەوەی زانیاری دەدا، بەڵکو وەسیلەیەکی بەهێز بوو بۆ بڵاوکردنەوەی ئایدۆلۆژیای عەلمانی و سۆسیالیستی لەناو گەنجاندا. Букшпан باس لە پێویستیی چالاککردنی ڕێکخراوە شۆڕشگێڕەکان وەک **یەکێتی گەنجان (کۆمسۆمۆڵ)** و **ڕێکخراوەکانی ژنان** دەکات، بۆ ئەوەی ببنە **کەرەستەی شۆڕشگێڕی** و دژ بە باوەڕە کۆنەکان و دەسەڵاتی خێڵەکی بوەستنەوە. ئەمەش بەشێکە لە هەوڵی گشتی دەوڵەت بۆ چاودێریکردنی ورد و ڕێکخستنی ژیانی ڕۆژانەی هاوڵاتییان لەژێر سیستەمی سۆڤیەتدا. بە گشتی، کتێبەکە نەخشەیەکی وردی پێشکەش دەکات بۆ ئەوەی چۆن دەوڵەت دەتوانێت گۆڕانکاریی ئابووری و کولتووری لەو ناوچانەدا بەدەست بهێنێت.

دەرەنجام و گرنگیی کتێبەکە: بەڵگەنامەیەک بۆ مێژووی کوردستانی سوور

لە کۆتاییدا، کتێبی Букшпан بەڵگەنامەیەکی مێژوویی یەکجار گرنگە کە تیشک دەخاتە سەر قۆناغێکی چارەنووسساز لە ژیانی کوردانی ئازەربایجان. نووسەر ئەوە دەخاتەڕوو کە **دواکەوتوویی ئابووری و پاشماوەی فیوداڵی و ئایینی** بە دوو دوژمنی سەرەکی پەرەسەندنی سۆسیالیستیی کوردەکانی ناوچەکە دادەنرێن. ئەم بەرهەمە زانیارییەکی دەگمەن دەربارەی دابەشبوونی کارگێڕی و دۆخی کۆمەڵایەتی **قەزای کوردستانی پێشوو (کوردستانی سوور)** لە سەرەتای سێ دەیەی سەدەی بیستەمدا لەخۆدەگرێت. ئەم کتێبە نەک تەنها داتای ئەتنۆگرافی پێشکەش دەکات، بەڵکو وەک **نەخشەڕێگایەکی سیاسی** خزمەت دەکات بۆ ئەوەی چۆن دەسەڵاتی سۆڤیەت هەوڵی داوە گەلانی بچووک لە ڕێگەی کۆلەکتیڤیزاسیۆن و پەروەردەوە تێکەڵ بە سیستەمە گەورەکەی سۆڤیەت بکات. ئەم شیکردنەوەیە بەڵگەیەکە لەسەر شێوازی کارکردنی حکومەتی سۆڤیەت بۆ کۆنترۆڵکردن و گۆڕینی ژیانی ئەو کۆمەڵگایانە.

کوردانی ڕووسیا: دوو سەدە لە ململانێ بۆ مانەوە و پاراستنی ناسنامە

خوێندنەوەیەک بۆ لێکۆڵینەوەی ئەکادیمی ڕادیکۆڤ و تۆزاڵ لەسەر مێژووی کورد لە ڕووسیا.

ئامادەکردنی/ ستافی گۆڤار.

پێشەکی

پرسی کەمینە نەتەوەییەکان لە ڕووسیا یەکێکە لە بابەتە ئاڵۆز و فرەڕەهەندەکان، و لەناو ئەم بازنەیەدا، مێژووی کورد وەک یەکێک لە دێرینترین کەمینەکان جێگەی سەرنجە. ئەم لێکۆڵینەوە ئەکادیمییەی (ڕادیکۆڤ و تۆزاڵ) تیشکدەخاتە سەر دوو سەدە لە ژیانی کوردانی وڵاتانی سۆڤیەتی جاران و ڕووسیای فیدراڵ. لێکۆڵینەوەکە باس لەوە دەکات کە چۆن کوردەکان لە ناوچەی قەفقاز و ڕووسیادا توانیویانە، لە نێوان بەرداشی سیاسەتە جیاوازەکاندا، ڕەسەنایەتی نەتەوەیی خۆیان بپارێزن. ئەم بابەتە تەنها گێڕانەوەی مێژوو نییە، بەڵکو شیکردنەوەی ئەو میکانیزمانەیە کە کوردی لە ڕووسیا وەک قەوارەیەکی کەلتووری زیندوو هێشتووەتەوە، سەرەڕای هەموو ئەو ئاڵەنگاریە جیۆپۆلیتیکیانەی کە ڕووبەڕوویان بووەتەوە.

١. مێژووی دەرکەوتن و قۆناغەکانی جێگیربوون

لێکۆڵینەوەکە باس لەوە دەکات کە ئامادەیی کورد لە ڕووسیا بۆ سەرەتای سەدەی نۆزدەهەم دەگەڕێتەوە، بەتایبەت دوای جەنگەکانی ڕووسیا لەگەڵ ئیمپڕاتۆریەتی عوسمانی و ئێران. نووسەران ڕوونیدەکەنەوە، کە کوردەکان وەک نەتەوەیەکی شەڕکەر و خاوەن کلتوورێکی دەوڵەمەند، لە ناوچە سنوورییەکانی قەفقازدا جێگیر بوون. ئەم قۆناغە سەرەتای دروستبوونی پەیوەندییەکی ستراتیژی بوو لە نێوان دەسەڵاتی قەیسەری و هۆزە کوردەکاندا. کوردەکان نەک تەنها وەک پەنابەر، بەڵکو وەک هێزێکی کاریگەر لە پاراستنی سنوورەکان و هاوسەنگی هێز لە ناوچەکەدا بینران.

نووسەران بۆ ئەم خاڵە زیاتر قووڵدەبنەوە و دەڵێن: «کۆچی کورد بۆ ناو خاکی ڕووسیا پرۆسەیەکی ئارەزوومەندانە و ناچاری بوو لە یەک کاتدا». زۆرێک لە کوردەکان بۆ ڕزگاربوون لە چەوسانەوەی ئایینی و نەتەوەیی لە دەوڵەتانی دراوسێ، ڕووسیایان وەک پەناگەیەکی ئارام دەبینی. لەم قۆناغەدا، حکومەتی ڕووسیا سیاسەتێکی نەرمی بەرامبەر کوردەکان پەیڕەو دەکرد و ڕێگەی پێدەدان بە شێوازی عەشایەری و کلتووری خۆیان بژین. ئەم ئازادییە ڕێژەییە بووە هۆی ئەوەی، کە کوردەکان خێرا تێکەڵی کۆمەڵگەی نوێ ببن بێ ئەوەی

ناسنامەی خۆیان ونبکەن. نووسەران جەخت دەکەنەوە کە مێژووی کورد لە ڕووسیا بە سێ شەپۆلی سەرەکی کۆچدا تێپەڕیوە، کە هەر یەکێکیان تایبەتمەندی و بارودۆخی سیاسی خۆی هەبووە و کاریگەرییەکی جیاوازی لەسەر پێکهاتەی دیمۆگرافی کورد لە ڕووسیا جێهێشتووە.

٢. گەشەی کەلتووری و زانستی (سەردەمی زێڕینی کوردناسی)

خاڵێکی بەهێزی ئەم لێکۆڵینەوەیە، تیشکخستنە سەر ڕۆڵی ڕووسیا و سۆڤیەتە لە گەشەپێدانی زانستی «کوردناسی» (Kurdology). نووسەران ئاماژە بەوە دەکەن کە قوتابخانەی ڕووسی لە کوردناسیدا، بە یەکێک لە بەهێزترین قوتابخانەکان لە جیهاندا دادەنرێت. لە شارەکانی وەک سانت پێترسبۆرگ و یەریڤان، ناوەندی لێکۆڵینەوەی گەورە دامەزران، کە خزمەتێکی بێوێنەیان بە زمان، مێژوو و فلکلۆری کوردی کرد. ئەمە وایکرد کە کوردانی وڵاتانی سۆڤیەتی جاران ببنە خاوەنی یەکەمین ئەلفوویێ لاتینی، سیریلیکی و یەکەمین ڕۆژنامە و چاپەمەنییە کوردییەکان لەسەر ئاستی جیهان.

نووسەران باس لەوە دەکەن کە ئەم گەشە کەلتوورییە تەنها بۆ نوخبەیەک نەبووە، بەڵکو کاریگەری لەسەر هەموو چینەکانی کۆمەڵگەی کوردی هەبووە. دەوڵەت هاوکاری دەکردن بۆ کردنەوەی قوتابخانەی کوردی و بڵاوکردنەوەی کتێبی خوێندن بە زمانی دایک. ئەمە وایکردبوو کە کوردانی ڕووسیا و سۆڤیەت لە ڕووی ڕۆشنبیرییەوە لە پێش کوردانی پارچەکانی ترەوە بن. لێکۆڵینەوەکە ئاماژە بە ناوی زانایانی گەورەی وەک (مار، ئۆربێلی، و قەناتی کوردۆ) دەکات کە ژیانی خۆیان بۆ خزمەتی دۆزی کەلتووری کورد تەرخان کرد. ئەم قۆناغە وەک «سەردەمی زیندووبوونەوەی نەتەوەیی» ناوزەد دەکرێت، چونکە بۆ یەکەمجار کورد توانی لە چوارچێوەی سیستەمێکی ئەکادیمی و زانستیدا مێژوو و کەلتووری خۆی بپارێزێت و بە جیهانی بناسێنێ، ئەمەش بووە بنەمایەک بۆ مانەوەی نەتەوەیی کورد لە ڕووسیا تا ڕۆژی ئەمڕۆ.

٣. ئاستەنگە سیاسییەکان و پرسی ڕاگواستن

هاوشێوەی کتێبەکەی ئەسکەرۆف، ئەم لێکۆڵینەوەیەش فەرامۆشی ناکات کە کوردانی وڵاتانی سۆڤیەتی جاران لە سەردەمی ستالیندا تووشی تراژیدیای گەورە بوون. نووسەران باس لەوە دەکەن کە لە ساڵانی ١٩٣٠ و ١٩٤٠دا، بەهۆی گۆڕانی سیاسەتی ناوخۆیی و ترسی سۆڤیەت لە کاریگەرییە دەرەکییەکان، کوردەکان لە ناوچە سنوورییەکانی قەفقازەوە بۆ ناوچە دوورەدەستەکانی ئاسیای ناوەڕاست ڕاگوێزران. ئەمە قۆناغێکی تاریک و پڕ لە ئازار بوو، کە بووە هۆی دابەشبوونی کۆمەڵگەی کوردی و پچڕانی پەیوەندییە نەتەوەییەکان بۆ ماوەیەکی درێژ.

لێکۆڵینەوەکە بە وردی شرۆڤەی ئەو فشارە سیاسییانە دەکات کە لەو سەردەمەدا هەبوون. نووسەران دەڵێن: «ڕاگواستنی کوردەکان تەنها بڕیارێکی سەربازی نەبوو، بەڵکو هەوڵێک بوو بۆ لاوازکردنی ناسنامەی نەتەوەیی ئەو گەلانەی کە لە سنوورەکاندا دەژیان». ئەم پرۆسەیە بووە هۆی ئەوەی کە زۆرێک لە دەستکەوتە کەلتوورییەکانی پێشوو لەدەست بچن؛ قوتابخانە کوردییەکان داخران و پەیوەندی نێوان ڕۆشنبیران و جەماوەر پچڕا. بەڵام نووسەران سەرنج بۆ لایەنێکی سەرسوڕهێنەر ڕادەکێشن، ئەویش ئەوەیە کە کوردەکان تەنانەت لە ناوچە دوورەدەستەکانی وەک کازاخستان و قرغیزستانیشدا، توانییان زمان و دابونەریتی خۆیان لەناو خێزانەکانیاندا بپارێزن. ئەم «بەرگرییە ناوخۆییە» وایکرد کە دوای کۆتاییهاتنی سەردەمی ستالین، کوردەکان دووبارە دەست بە چالاکییە نەتەوەییەکانیان بکەنەوە و داوای مافە کلتوورییەکانیان بکەن، ئەمەش نیشانەی توندوتۆڵی و ڕەسەنایەتی نەتەوەیی کوردە لەو وڵاتەدا.

٤. پاراستنی ڕەسەنایەتی لەناو کۆمەڵگەی ڕووسیای هاوچەرخدا

نووسەران لەم بەشەدا باس لە دۆخی ئێستای کوردانی وڵاتانی سۆڤیەتی جاران دەکات، بەتایبەت لەناو فیدراسیۆنی ڕووسیادا. ئەوان ئاماژە بەوە دەکەن کە ڕووسیا وەک دەوڵەتێکی فرەنەتەوە، دەرفەتی یاسایی بۆ کوردەکان ڕەخساندووە تاوەکو ڕێکخراوی کلەتووری و کۆمەڵەی نەتەوەیی خۆیان هەبێت. لێکۆڵینەوەکە باس لەوە دەکات کە کوردەکانی ڕووسیا ئێستا وەک کەمینەیەکی «چالاک و نیشتمانپەروەر» دەبینرێن، کە توانیویانە هاوسەنگییەک لە نێوان پاراستنی کەلتووری کوردی و تێکەڵبوون لەگەڵ ژیانی هاوچەرخی ڕووسیادا دروستبکەن.

لێکۆڵینەوەکە بە وردی تیشکدەخاتە سەر ڕۆڵی «ئۆتۆنۆمی کەلتووری نەتەوەیی» کە یاسای ڕووسی ڕێگەی پێداوە. کوردەکان لە ڕێگەی ئەم یاسایەوە توانیویانە ناوەندی فێرکاری، تیپی هونەری و میدیای تایبەت بە خۆیان دابمەزرێنن. نووسەران دەڵێن: «کوردەکانی ڕووسیا نموونەیەکی سەرکەوتوون لە پاراستنی زمان لەناو جیهانێکی جیهانگیریدا». سەرەڕای ئەوەی کە گەنجەکان بە ڕووسی دەخوێنن و کار دەکەن، بەڵام هێشتا پەیوەندییە خێزانییەکان و جەژنە نەتەوەییەکانی وەک نەورۆز ڕۆڵێکی گەورە دەبینن لە کۆکردنەوەیان. لێکۆڵینەوەکە باس لەوەش دەکات، کە حکومەتی ڕووسیا پشتگیری لە چالاکییە کلتوورییەکانی کورد دەکات وەک بەشێک لە سامانی نەتەوەیی وڵاتەکە. ئەمەش پیشاندەدات کە دوای دوو سەدە لە ململانێ، کوردەکان توانیویانە پێگەیەکی جێگیر و ڕێزلێگیراو بۆ خۆیان لەناو کۆمەڵگەی ڕووسیادا دەستەبەر بکەن.

٥. کوردانی ڕووسیا وەک پردی دیپلۆماسی نەتەوەیی

لە کۆتایی لێکۆڵینەوەکەدا، نووسەران باس لە گرنگی پێگەی کوردانی ڕووسیا دەکەن لە پەیوەندیی نێوان ڕووسیا و پارچەکانی تری کوردستان. ئەوان پێیان وایە کە ئەم کەمینەیە ڕۆڵێکی «دیپلۆماسیی میللی» دەبینن. بەهۆی ئەوەی کە کوردانی ڕووسیا زمان و کەلتووری هەردوو نەتەوەکە دەزانن، دەتوانن ڕۆڵێکی گەورە ببینن لە لێکتێگەیشتنی سیاسی و ئابووری لە نێوان مۆسکۆ و ناوچە کوردییەکاندا.

نووسەران باس لەوە دەکەن، کە کوردانی ڕووسیا تەنها کۆمەڵگەیەکی دابڕاو نین، بەڵکو پەیوەندییەکی توندوتۆڵیان لەگەڵ ڕووداوەکانی باشوور، باکوور و ڕۆژئاوای کوردستان هەیە. ئەوان هەمیشە وەک لۆبییەکی بەهێز لە ناوەندە بڕیاربەدەستەکانی ڕووسیا کار دەکەن بۆ پشتیوانی لە مافەکانی کورد لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. لێکۆڵینەوەکە جەخت دەکاتەوە کە ئەم پەیوەندییە دووسەرەیە؛ لە لایەکەوە کوردانی ڕووسیا کەلتووری ڕووسی بە کوردەکان دەناسێنن، و لە لایەکی ترەوە دەبنە دەنگی کورد لەناو ڕووسیادا. نووسەران کۆتایی بە لێکۆڵینەوەکەیان دەهێنن بەو ئەنجامەی کە دۆزی کورد لە ڕووسیا تەنها کێشەیەکی کەمینە نییە، بەڵکو بەشێکە لە پەیوەندییە مێژوویی و ستراتیژییەکانی ڕووسیا لەگەڵ ناوچەکەدا، و پاراستنی ئەم کەمینەیە خزمەت بە سەقامگیری و فرەکلتووری لە هەموو ناوچەکەدا دەکات.

ئەنجامگیری

لێکۆڵینەوەکەی (ڕادیکۆڤ و تۆزاڵ) بەڵگەیەکی بەهێزە بۆ ئەوەی کە کوردانی وڵاتانی سۆڤیەتی جاران، سەرەڕای هەموو کارەساتەکان، توانیویانە مێژوو و ناسنامەی خۆیان بە زیندوویی بهێڵنەوە. ئەم لێکۆڵینەوەیە پەیامێکی گرنگ دەدات: «کورد لە هەر کوێیەک بێت، ئەگەر خاوەنی ئیرادەیەکی کەلتووری بێت، دەتوانێت لەناو هەموو بارودۆخێکی سەختدا گەشە بکات.»

«کرۆنۆلۆژیای گەشەسەندنی مێژووی هونەری شانۆ لە کوردستان (١٩١٩ - ١٩٩١)»

م.ی. دانا محمد عبدالله

بەشی سینەماوشانۆ، کۆلێژی هونەرەجوانەکان، زانکۆی سلاحەدین-هەولێر،

هەرێمی کوردستان، عێراق

Dana.abdulla@su.edu.krd

پێشەکی:-

هونەری شانۆ، وەک یەکێک لە دێرینترین و کاریگەرترین کەرەستە کولتوورییەکانی مرۆڤایەتی، هەمیشە ئاوێنەیەک بووە بۆ نیشاندانی ئازار، هیوا و گۆڕانکارییە قووڵەکانی ناو کۆمەڵگە. لای گەلی کورد، شانۆ تەنها نواندنێکی سادە نەبووە لەسەر تەختەیەکی بێگیان، بەڵکو پرۆسەیەکی زیندووی ململانێ بووە بۆ چەسپاندنی شوناسی نەتەوەیی و پاراستنی زمانی دایک لە بەرانبەر هەوڵەکانی سڕینەوە و بێدەنگکردن.

ئەم توێژینەوەیە هەوڵێکی ئەکادیمییە بۆ گەڕان و پشکنین لە مێژووی پڕ هەوراز و نشێوی شانۆی کوردیدا لە نێوان ساڵانی (١٩١٩ - ١٩٩١). ئەم ماوە مێژووییە، تەنها ژمارە نین، بەڵکو گوزارشت لە قۆناغی جیاواز دەکەن؛ لە یەکەمین نمایشەکانی شانۆی قوتابخانەیی لە سەرەتاکانی سەدەی بیستەمدا، تا دەگاتە سەرهەڵدانی تیپە شانۆییە پێشەنگەکان لە شارە جیاوازەکانی کوردستان، دواجار گەیشتن بە لوتکەی شانۆی بەرگری لە شاخ و شار. گرنگیی ئەم توێژینەوەیە لەوەدایە کە هەوڵ دەدات وەڵامی ئەم پرسیارانە بداتەوە: شانۆی کوردی چۆن توانی لە ناو جەرگەی جەنگ و فشارە سیاسییەکاندا گەشە بکات؟ ڕۆڵی تیپە شانۆییەکان و هونەرمەندە پێشەنگەکان لە مۆدێرنکردنی زمانی شانۆدا چی بوو؟ هەروەها چۆن تەختەی شانۆ لە هۆڵە داخراوەکانەوە گۆڕا بۆ سەنگەرێکی فیکری و سیاسی لە دژی چەوسانەوە؟

لەم پێناوەدا، توێژینەوەکە بەسەر پێنج قۆناغی سەرەکیدا دابەش کراوە، کە تێیدا تیشک دەخرێتە سەر دامەزراندنی تیپە دیارەکانی وەک (تیپی نواندنی سلیمانی، تیپی پێشڕەو، تیپی سالار، تیپی باواجی، و کۆمەڵەی هونەرەجوانەکان)، بە ئامانجی دروستکردنی سەرچاوەیەکی پوخت بۆ تێگەیشتن لە ژێرخانی کولتووری و هونەریی نەتەوەکەمان.

بەشی یەکەم: جینۆلۆژیای نواندن؛ لە سرووتە ئەنترۆپۆلۆژییەکانەوە بەرەو درامای سۆسیۆ-کولتووری

١-١. تێڕوانینی فەلسەفی: چەمکی «پێش-شانۆ» (Proto-Theatre)

لە زانستی شانۆناسیدا، مێژووی نواندن لەو ساتەوەختە ئەنتۆلۆژیانەوە (Ontological) سەرچاوە دەگرێت کە مرۆڤی کورد «جەستە»ی وەک میدیۆمێکی گوزارشتکار بۆ لێکدانەوەی نهێنییەکانی سروشت و مێتافیزیک بەکار هێناوە. کولتووری کوردی، بەهۆی تێکەڵبوونی بە ئایینە سروشتییە دێرینەکانی وەک (میترایزم و زەردەشتی)، خاوەنی ژێرخانێکی دەوڵەمەندی «شانۆی سرووتی» (Ritual Theatre)**یە. لێرەدا نواندن، تەنیا کردارێکی هونەریی رووت نەبووە، بەڵکو پرۆسەیەکی پیرۆز بووە بۆ رووبەڕووبوونەوەی ترس، مەرگ و گۆڕانکارییە گەردوونییەکان. ئەم قۆناغە بە «پێش-شانۆ» دەناسرێت، چونکە توخمەکانی وەک (ئەکتەر، نمایش و بینەر) بە شێوەیەکی خۆرسک تێیدا ئامادە بوون.

١-٢. شیکاریی ئەنترۆپۆلۆژیی رێوڕەسمە نمایشکارییەکان

یەکەم: کارنیڤاڵی (میرمیرێن)؛ دیالێکتیکی دەسەڵات و بەتاڵکردنەوەی فشار ئەم نمایشە مێژووییە، وەک نموونەیەکی باڵای «کولتووری کارنیڤاڵی» بە دیدی (میخائیل باختین) پۆلین دەکرێت. لە (میرمیرێن)دا، ئێمە ڕووبەڕووی دیاردەی «شلۆقبوونی ناسنامە» (Identity Fluidity) دەبینەوە.

• شیکاریی زانستی: کاتێک «گەدا» دەبێتە «میر»، کورسیی دەسەڵات لە چوارچێوە سیاسییەکەی دادەماڵرێت و دەگۆڕێت بۆ «تەختەی شانۆ». ئەمە تەنیا یارییەکی سادە نییە، بەڵکو میکانیزمێکی سۆسیۆ-دەروونییە بۆ شکاندنی پیرۆزیی دەسەڵات و هێنانەخوارەوەی سیستم بۆ ناو جەرگەی خەڵک. لێرەدا سنووری نێوان «ئەکتەر و بینەر» بەتەواوی ون دەبێت، کە ئەمە لە تیۆریی شانۆی هاوچەرخدا بە «شانۆی بەشداریکردن» (Participatory Theatre) دەناسرێت.

دووەم: (کۆسە و پیر)؛ ململانێی ئارکیتایپی و تێپەڕین بەرەو تراژیکۆمیدیا

ئەم نمایشە بەرجەستەکردنی ململانێی ئارکیتایپی نێوان «زستان/مەرگ» و «بەهار/ژیان»ە.

• ڕەهەندی سیمبۆلی و تەکنیکی: بەپێی سەرچاوە فۆلکلۆرییەکان، بەکارهێنانی «دەمامک» (Mask)، پۆشاکی پێستی ئاژەڵ، ڕیشی سپی و زەنگوڵە، یەکەمین هەوڵە سەرەتاییەکانی مرۆڤی کوردن بۆ جیاکردنەوەی «خودی ڕاستەقینە» لە «کارەکتەری نمایشکراو». لێرەدا (کۆسە) ئەرکێکی دراميی ئاڵۆزی هەیە؛ ئەو لە ساتێکدا دەمرێت (تراژیدی) و لە ساتێکی تردا بە سەما و گۆرانی زیندوو دەبێتەوە (کۆمیدی). ئەم تێکەڵکێشییە فۆرمێکی سەرەتاییە لە چەمکی «تراژیکۆمیدیا» لە مێژووی نواندنی کوردیدا.

٣-٣-١. «حەکایەتخوان» وەک یەکەمین «سۆلیست»ی درامی

حەکایەتخوانی کورد تەنیا چیرۆکبێژ (Storyteller) نەبووە، بەڵکو «شانۆیەکی تاکەکەسی گەڕۆک» بووە کە توانیویەتی فەزا (Space) تەنیا بە دەنگ و جووڵە بونیاد بنێت. هەروەها حەکایەتخوان تەکنیکی «فرە-دەنگی» (Polyphony) بەکار هێناوە. ئەو بە تەنیا و لە یەک کاتدا ڕۆڵی (پاڵەوان، دوژمن ، پیاو و ژن)ی گێڕاوە تەنیا لە ڕێگەی گۆڕینی «ئاماژەی جەستەیی» (Gesture) و تۆنی دەنگ (Vocal Modulation). ئەم شێوازە بە تەواوی لەگەڵ تیۆریی «نامۆکردن» (Alienation Effect)ی (بێرتۆڵد برێخت) دەگونجێت؛ چونکە حەکایەتخوان «دیواری چوارەم» دەشکێنێت و ڕاستەوخۆ دەبێتە بەشێک لە هۆشیاریی بینەر و بەشدارییان پێ دەکات.

٤-١. «بووکە بارانێ»؛

ئەم نمایشە مۆرکێکی ئایینی-کۆمەڵایەتی هەیە و وەک نموونەیەکی بێهاوتای (Applied Theatre) دەناسرێت. لێرەدا ئامانجی نمایش تەنیا چێژبەخشین نییە، بەڵکو «گۆڕینی واقیع» و کاریگەریکردنە لەسەر گەردوون (داوای باران).

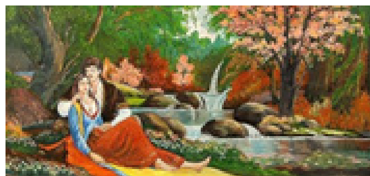
• بونیادی نمایش و دیالۆگ: ئەم نمایشە خاوەنی دەقێکی شیعریی کورت و ڕیتمیکە کە بە کۆرس دەوترێتەوە. لێرەدا بینەران تەنیا چاودێر نین، بەڵکو بە ڕشتنی ئاو بەسەر نمایشکاراندا، دەبنە بەشێک لە «سینۆگرافیای نمایشەکە». ئەمە بەرزترین ئاستی تێکەڵبوونی هونەر و ژیانە لە پێناو پێویستییەکی بایۆلۆژی و ژینگەییدا.

ئەم شیکارییە ئەنترۆپۆلۆژییە دەیسەلمێنێت کە نمایشی کوردی «بەرهەمێکی هاوردەکراو» نییە، بەڵکو لە ناو جەرگەی «ژیانی ئەتۆنۆمی» و ژینگەی شاخاویی کوردستانەوە سەرچاوەی گرتووە. ئەگەرچی ئەم قۆناغە خاوەنی «دەق»ی نووسراوی مۆدێرن نەبووە، بەڵام هەموو «کۆدەکانی نمایش» (Performance Codes) و زمانێکی درامیی قووڵی تێدا بەرجەستە بووە. ئەم ڕێوڕەسمانە بوونە ئەو «هەوێنە فیکری و جەستەییەی» کە لە ساڵی ١٩١٩دا زەمینەیان خۆش کرد بۆ وەرگرتنی یەکەمین شانۆنامەی نووسراو (مەم و زین).

بەشی دووەم: قۆناغی سەرهەڵدان (١٩١٩ - ١٩٥٨)

بقۆناغی بێداربوونەوە و مۆدێرنیتە؛ لە دەقی نووسراوەوە بۆ شوناسی نەتەوەیی. ئەم قۆناغە وەک «چرکەساتی لەدایکبوون»ی شانۆی مۆدێرنی کوردی دادەنرێت. لێرەدا شانۆ لە فۆرمە سرووتی و فۆلکلۆرییەکانی پێشوو دەترازێت و دەچێتە ناو کایەی «نووسین، دەرهێنان و بونیادنانی بینەر».

٢-١. مەم و زینی (هەکاری)؛ یەکەمین مانیفێستۆی درامی (١٩١٩)

مێژووی نووسراوی شانۆی کوردی لە ساڵی ١٩١٩ و بڵاوبوونەوەی شانۆنامەی (مەم و زین)ی نووسەر (عەبدولرەحیم ڕەحمی هەکاری) دەست پێ دەکات. ئەم دەقە کە لە گۆڤاری (ژین) لە ئەستەنبوڵ بڵاوکرایەوە، یەکەمین هەوڵی جددی بوو بۆ گۆڕینی داستانێکی کلاسیکی بۆ سەر زمانێکی دیالۆگی و نمایشی. هەکاری توانی «شوناسی نەتەوەیی» بکاتە ناوەڕۆکی درامای کوردی. ئەم دەقە بووە پردێک بۆ گواستنەوەی ئەزموونی ڕووناکبیرانی کورد لە ئەستەنبوڵەوە بۆ ناوەوەی خاکی کوردستان.

٢-٢. هەولێر و یەکەمین نمایش (١٩٢١)

شاری هەولێر لە سەرەتای دەیەی بیستەمدا لە شانۆی پەروەردەییدا یەکەمین نمایشی قوتابخانەیی لە (ئەربیلی یەکەمی کوڕان) نمایش کرا. لێرەدا شانۆ وەک میتۆدێکی پەروەردەیی و ئامرازێکی بێدارکردنەوەی گەنجان بەکارهێنرا. نمایشی شانۆگەری «سەلاحەدین ئەیووبی» لە دەرهێنانی (ارشد افندی العمری) لە نواندنی (عبدوڵا عەزیز، غەریب سەلیم، حسامەدین یحیا، سید جمیل) خاڵێکی وەرچەرخان بوو. کە نمایشێک بوو لەشاری موسڵەوە هێنرابوو لە هەولێر نمایشکرا. هەروەها دەرکەوتنی (دانیال قەساب) وەک نیگارکێش و دەرهێنەر، ڕەهەندی «سینۆگرافیا» و جوانیزانی (ئیستاتیکا)ی بەخشییە شانۆی کوردی.

وێنەی دانیال قەساب

٢-٣. سلێمانی و کۆیە؛ عیلم و جەهل (١٩٢٩)

لەم ماوەیەدا شانۆ گەیشتە قۆناغی «شانۆی ڕەخنەیی» و «شانۆی سیاسی»: لە ساڵی ١٩٢٩ (عیلم و جەهل):

لەدەرهینانی (فواد رەشید) ئەم نمایشە لە سلێمانی لەسەر سەکۆی (بەهی خان) هاوژینی شێخ محمود و دواتر لە کۆیە پێشکەش کرا. ئەم نمایشە ململانێی نێوان «مۆدێرنێتە و کۆنەپەرستی» بوو. هاوکات ڕۆڵی پیرەمێرد (١٩٣٤) بە نووسینی «مەم و زین» و نمایشکردنی لە ساڵی ١٩٣٥، شێوازێکی نوێی لە شانۆدا داهێنا کە پشتبەستوو بوو بە «ئارکیتایە» فۆلکلۆرییەکان. ئەو توانی شانۆ لە هۆڵە داخراوەکانەوە بۆ فەزایەکی جەماوەریی بەرفراوان ببات.

وێنەی مامۆستا فواد ڕەشید یەکەم دەرهێنەری شانۆی لە سلیمانی

٢-٤. دهۆک: کاوەی ئاسنگەر (١٩٤٥)

دەڤەری بەهدینان و بەتایبەت شاری دهۆک، لە ساڵی ١٩٤٥دا بە نمایشی «کاوەی ئاسنگەر» لە قوتابخانەی (دهۆکی یەکەم) چووە ناو کاروانی شانۆوە. ئەمە نیشانی دا کە شانۆ وەک «زمانی بەرگری» لە هەموو ناوچەکانی کوردستاندا خەریکی ڕەگداکوتانە. پێشەنگانی وەک (محەمەد عەلی سەفۆ) بناغەی شانۆیەکیان دانا کە دواتر بووە بەشێکی گرنگ لە بزووتنەوەی هونەریی کوردستان.

٢-٥. وەرگێڕان و کرانەوە بەسەر شاکارە جیهانییەکاندا (١٩٥٠ - ١٩٥٨)

لە کۆتایی ئەم قۆناغەدا، شانۆی کوردی ئاسۆیەکی جیهانی وەرگرت: بەهۆیبوەرگێڕانی دەقەکان و بەکارهێنانی دەقەکانی (مۆلییێر، شەکسپیر، و گۆگۆڵ) وەک «پیسکەی تەرپیر» و «جەنابی موفەتیش»، وایکرد ئەکتەری کورد لە «نواندنی ڕووت»ەوە بەرەو «شیکاریی دەروونیی کارەکتەر» هەنگاو بنێت.هەروەها ئاستەنگە کۆمەڵایەتییەکانی ئەم قۆناغە لە «غیابی ڕەگەزی مێینە» دەناسرێتەوە، کە تێیدا پیاوان ڕۆڵی ژنیان دەبینی. ئەمە نیشانەی ئەو ململانێیە توندە بوو کە شانۆ وەک هونەرێکی مۆدێرن لەگەڵ پێکهاتە سۆسیۆ-کولتوورییەکانی کۆمەڵگەدا دەیکرد.

٢-٦. دروستبوونی تیپە هونەرییەکان:

لە کۆتایی چلەکان و سەرەتای پەنجەکاندا، شانۆ لە قاڵبی تەنها قوتابخانە دەرچوو. «تیپی نواندنی سلێمانی» و دواتر کۆمەڵە هونەرییەکانی تر دروست بوون. ڕەفیق چالاک یەکێک بوو لەو کارەکتەرە دەگمەنانەی کە میوزیک و شانۆ و ڕادیۆی تێکەڵ کرد. ئەو توانی شانۆ لە «کۆڵان و قوتابخانە»وە بباتە ناو «میدیا» (ڕادیۆی کوردی بەغدا). ئەمە وایکرد دەنگی ئەکتەری کورد بگاتە ناو ماڵەکان، تەنانەت ئەوانەشی کە نەدەچوونە هۆڵەکانی شانۆ. هەروەها تەکنیکی نواندن لەم قۆناغەدا نواندن زۆر زیادەڕۆیی تێدابوو، کە کاریگەر بوو بە شێوازی شانۆی تەقلیدی. ئەکتەرەکان زیاتر بە دەنگی بەرز و جووڵەی زۆر گوزارشتیان دەکرد، چونکە هێشتا تەکنیکی مۆدێرنی وەک «ڕیالیزم» بە تەواوی جێگیر نەببوو.

٢-٧. شانۆی کوردی لە (تاراوگە)

لەم قۆناغەدا واتا پێش ساڵێ ١٩٥٨ کوردانی پارچەکانی تر و ئەوانەی لە پایتەختەکانی وڵاندا بوون، کاری گرنگیان کرد: بۆ نموونە کوردانی سۆڤیەت (ئەرمینیا): لە ساڵانی سییەکاندا، کوردانی ئەرمینیا بە پشتیوانی یەکێتی سۆڤیەت، تیپی شانۆیی و ڕادیۆییان هەبوو. ئەوان یەکەم کەس بوون کە سوودیان لە سیستەمی «ستانیسلاڤسکی» وەرگرت لە نواندندا، چونکە لە ناو جەرگەی وڵاتێکدا بوون کە شانۆ لای ئەوان زانست بوو.هەروەها ڕۆژهەڵاتی کوردستان (کۆماری کوردستان - ١٩٤٦): لە تەمەنی کورتخایەنی کۆماری مەهابادا، شانۆ وەک «دەنگی فەرمی دەوڵەت» سەیر دەکرا. لە مەهاباد نمایشەکان بە زمانی کوردی بوون و پێشوازییەکی زۆریان لێ دەکرا. ئەمە یەکەمین جار بوو لە مێژوودا کە «حکومەتێک» خۆی سەرپەرشتی و بودجەی شانۆ دابین بکات. دەتوانین بڵێن لە ڕووی زانستییەوە قۆناغی (١٩١٩ - ١٩٥٨) قۆناغی بونیادنانی «خانە جەستەیی و فیکرییەکانی» شانۆی کوردی بوو. لەم قۆناغەدا شانۆ لە دەقێکی نووسراوەوە لە ئەستەنبوڵ دەستی پێکرد، بە ناو قوتابخانەکانی هەولێر و دهۆکدا تێپەڕی، لە سلێمانی و کۆیەدا بووە مانیفێستۆیەکی سیاسی، و لە کۆتاییدا بە وەرگێڕانی دەقە جیهانییەکان ئامادە کرا بۆ ئەوەی بچێتە ناو «سەردەمی زێڕین»ی دەیەی حەفتاکان.

بەشی سێیەم: قۆناغی گۆڕانی فۆرمی شانۆیی کوردی (١٩٥٨ - ١٩٧٠)

ئەم قۆناغە لە مێژووی شانۆی کوردیدا بە «قۆناغی تاقیگە» دەناسرێت. دوای ڕووخانی پاشایەتی لە عێراق ساڵی ١٩٥٨، کەشێکی سیاسیی نوێ هاتە کایەوە کە ڕێگەی دا کورد بۆ یەکەمجار بە شێوەیەکی فەرمیتر گوزارشت لە کولتووری خۆی بکات.

٣-١. دامەزراندنی «کۆمەڵی هونەرە جوانەکان» و کۆتایی شانۆی قوتابخانە

کۆمەڵەی هونەرە جوانەکان (جمعية الفنون الجميلة) لە بنەڕەتدا لە ساڵی ١٩٦٩ لە شاری بەغدا لەلایەن کۆمەڵێک هونەرمەندی کوردەوە مۆڵەتی فەرمی وەرگرت. ئەمە هەنگاوێکی مێژوویی بوو چونکە یەکەمجار بوو کورد بە فەرمی ببێتە خاوەنی کۆمەڵەیەکی تایبەت بە هونەرەکان (شانۆ، مۆسیقا، شێوەکاری)

٣-٢. تیپی نواندنی سلێمانی (١٩٦٩)؛ وەرچەرخان بەرەو کاروانی ئەکادیمی

لە کۆتایی دەیەی شەستەکاندا، شاری سلێمانی وەرچەرخانێکی مێژوویی بەخۆوە بینی. دامەزراندنی «تیپی نواندنی سلێمانی» لە ساڵی ١٩٦٩دا، خاڵی کۆتاییهێنان بوو بە شانۆی تەقلیدی. تیپی نواندنی سلێمانی بە «دایکی تیپە شانۆییەکان» لە سلێمانی دادەنرێت. پێش ئەم تیپە، زۆربەی نمایشەکان لە ژێر ناوی چالاکیی قوتابخانەکان بوون، بەڵام ئەمە بووە یەکەم

تیپی مۆڵەتپێدراوی تایبەت بە نواندن لە شاری سلیمانی. لە پێشەنگە دامەزرێنەرەکانی ئەم تیپە هونەرمەندانی وەک (ڕەفیق چالاک، تەها خەلیل، عومەر علی، ئەنوەر زەنە و غازی جاف) بناغەی ئەم تیپەیان دانا.

• شکاندنی تابووەکان: یەکێک لە گەورەترین دەستکەوتەکانی ئەم تیپە، ڕەخساندنی دەرفەت بوو بۆ ژنانی کورد تا بێنە سەر تەختەی شانۆ. دەرکەوتنی خانمە هونەرمەندانی وەک (فوئادە ڕەشید و سەبیحە بەکر) وەرچەرخانێکی کۆمەڵایەتی مەزن بوو کە کۆتایی بە سەردەمی «پیاو لەبری ژن» هێنا.

٣-٣. نموونەی نمایشە دیارەکان و وەرگێڕان (١٩٥٨-١٩٧٠)

لەم قۆناغەدا شانۆ لە بابەتی مێژوویی ڕووتەوە گۆڕا بۆ بابەتی کۆمەڵایەتی و ڕەخنەیی، لە دەیەی ١٩٥٠دا، شانۆی کوردی کرایەوە بەسەر ئەوروپادا. دەقەکانی نیکۆلای گۆگۆڵ (جەنابی موفەتش)، شەکسپیر (ئۆتێل، بازەرگانی ڤینیسیا) و مۆلێر (پیسکەی تەرپیر) وەرگێڕدرانە سەر زمانی کوردی، ئەمەش ئاستی فیکری و تەکنیکیی ئەکتەر و دەرهێنەرانی کوردی گۆڕی.

١. شانۆگەری (پزیشکی زۆرەملێ): کە وەرگێڕانی دەقێکی (مۆلێر) بوو، چەندین جار لەم قۆناغەدا نمایشکرا. ئەمە نیشانەی ئاشنابوونی کورد بوو بە کۆمیدیای جیهانی.

٢. شانۆگەری (قوربانییانی عیشق): کە زۆرجار لە نمایشەکاندا ناوەڕۆکەکەی ڕەخنە بوو لە دابونەریتە کۆنەکان.

٣. داستانی قەڵای دمدم: پێشکەشکردنی ئەم داستانە بە شێوەیەکی درامی، یەکەم هەوڵ بوو بۆ «شانۆیی کردنی داستانە نەتەوەییەکان» بە شێوازێکی مۆدێرنتر لە چاو قۆناغی پێشوو.

٣-٤. ڕەفیق چالاک؛ پردی نێوان دوو سەردەم

لەم قۆناغەدا (١٩٥٨-١٩٧٠)، ڕەفیق چالاک ڕۆڵی «مایسترۆ»ی دەگێڕا. ئەو نەک تەنها وەک ئەکتەر و دەرهێنەر، بەڵکو لە ڕێگەی «بەشی کوردی لە ڕادیۆی بەغدا»وە، شانۆی کوردی کردە جەماوەری. هەروەها توانی «شانۆی ڕادیۆیی» دروست بکات، کە ئەمە وایکرد تەنانەت ژنانی ناو ماڵیش کە نەدەهاتنە هۆڵەکان، ئاشنای هونەری نواندن بن. ئەمە زەمینەسازییەکی گەورە بوو بۆ ئەو جەماوەرە زۆرەی کە لە ساڵانی حەفتاکاندا ڕوویان لە هۆڵەکان کرد.زمانی شانۆ لە زمانی «وتارخوێنی سیاسی» گۆڕا بۆ زمانی «دیالۆگی درامی». ئەکتەرەکان فێربوون کە نواندن تەنها هاوارکردن نییە، بەڵکو گوزارشتە لە دەروونی کارەکتەر.

١٠/٣/١٩٦١ وێنەی شانۆگەری بوکی ژێر دەواری ڕەش (شیرزاد شوقی-رفیق چالاک-کمال عباس)

بەشی چوارەم: ڕێککەوتنامەی ئازار و داهێنانی شانۆیی (١٩٧٠ - ١٩٨٠)

ئەم دەیەیە لە مێژووی شانۆی کوردیدا بە «سەردەمی زێڕین» (The Golden Era) دەناسرێت. ئەم قۆناغە تەنها گەشەیەکی ژمارەیی نەبوو، بەڵکو قۆناغی «پێگەیشتنی هزری هونەری شانۆیی بوو. دوای بەیاننامەی ١١ی ئازاری ١٩٧٠، فەزایەکی یاسایی ڕەخسا کە ڕێگەی دا هونەرمەندان لە چوارچێوەی «تیپی مۆڵەتپێدراو»دا کار بکەن، ئەمەش بووە هۆی ئەوەی شانۆ لە «هەوڵە خۆرسکەکان»ەوە بگۆڕێت بۆ پڕۆژەیەکی هونەری بەردەوام.

٤-١. ڕێککەوتنامەی ئازار؛ زەمینەسازی بۆ ژێرخانی هونەری

دوای ڕێککەوتنامەکە، حکومەتی عێراق ناچاربوو دان بە هەندێک مافی کولتووریدا بنێت. ئەمەش بووە هۆی:

- دامەزراندنی بەڕێوەبەرایەتی ڕۆشنبیری کوردی لە بەغدا.
- دابینکردنی بودجە و هۆڵ بۆ نمایشە شانۆییەکان.
- گەڕانەوەی بەلێشاوی هونەرمەندان لە بەغداوە بۆ شارەکانی کوردستان.

٤-٢. دەرکەوتنی گروپە شانۆییەکان:

لەم قۆناغەدا چەندین گروپی شانۆیی دامەزران کە هەریەکەیان خاوەن فۆرمێکی تایبەت بوون:

یەکەم. تیپی پێشڕەوی شانۆی کوردی (١٩٧٠ - سلێمانی)

.دامەزراندنی «تیپی پێشڕەوی شانۆی کوردی» لە ساڵی ١٩٧٠ لە شاری سلێمانی، وەرچەرخانێکی مێژوویی بوو. ئەم تیپە لە ئەنجامی یەکگرتنی (تیپی نواندنی سلێمانی) و (تیپی کۆمەڵەی هونەرە جوانەکان) دروست بوو، کە کۆمەڵێک لە ناودارترین شانۆکارانی وەک (ڕەئوف حەسەن، ئەحمەد سالار، حەمەڕەشید هەرەس، دڵشاد مەریوانی، مستەفا ئەحمد، کەمال سابیر، تەها باراوی).

هەروەها شانۆکار ئەحەی کرنوو بەوە دەناسرایەوە کە ئەکتەرێکی «کۆمیدی»ی بەسەلیقە بوو. ئەو زۆربەی کارەکانی لەگەڵ تیپە پێشەنگەکانی وەک (تیپی نواندنی سلێمانی) و (تیپی پێشڕەو) ئەنجام داوە. ئەو لەو نەوەیە بوو کە لە نیوەی دووەمی سەدەی بیستەمدا، بە تایبەت لە ساڵانی شەستەکان و حەفتاکان و هەشتاکاندا، ئەستێرەیەکی دیاری سەر تەختەی شانۆ و کۆڕ و کۆبوونەوە کۆمەڵایەتییەکان بوو.

وێنەی شانۆکاری کۆمیدی ئەحەی کرنوو

دووەم تیپی شانۆی سالار (١٩٧٣)

یەکێکی تر لە ستوونە سەرەکییەکانی ئەم قۆناغە، دامەزراندنی «تیپی شانۆی سالار» بوو لە ساڵی ١٩٧٣ لە شاری سلێمانی. ئەم تیپە لەلایەن هونەرمەندی گەورە (ئەحمەد سالار و تەها خەلیل، خالید سەرکار،) و کۆمەڵێک هونەرمەندی دیکە دامەزرا. تیپی شانۆی سالار وەک گرووپێکی هونەری و وەک ناوبانگ، لە ساڵی ١٩٧٣ لە سلێمانی دەرکەوت. یەکەمین کارە گەورەکانیان نمایشی (قوربانییانی دەستی کچ) بوو.

- ڕۆڵی هونەری: دروستبوونی تیپی سالار ڕکابەرییەکی هونەریی تەندروستی لەگەڵ تیپی پێشڕەو دروست کرد، ئەمەش وایکرد ئاستی نواندن و دەرهێنان لە کوردستاندا بازدانێکی گەورە بەخۆوە ببینێت. کارەکانی ئەم تیپە.

سێیەم. تیپی کۆمەڵەی هونەرە جوانەکانی هەولێر

کاتێک دەرفەتی یاسایی بۆ دامەزراندنی تیپە هونەرییەکان ڕەخسا. ئەمە ئەو بەشەیە کە زۆرترین بایەخی هەیە بۆ مێژووی شانۆی هەولێر. کۆمەڵەی هونەرە جوانەکان - لقی هەولێر لە ٢٠ی تەممووزی ١٩٧٠ بە فەرمی دامەزرا. دەستەی دامەزرێنەران هونەرمەندانی وەک (فەلەکەدین کاکەیی، جەوهەر محەمەد کەلەکچی، غازی بامەڕنی، و عیزەدین فەیزی). گرنگی ئەم کۆمەڵەیە وەک «دایکی تیپەکان» لە هەولێر سەیر دەکرێت و زۆربەی شانۆکارە گەورەکانی هەولێر لەم کۆمەڵەیەوە پێگەیشتن. پێگەی هونەری: ئەم تیپە تەنها بۆ شانۆ نەبوو، بەڵکو ناوەندێکی گشتگیر بوو بۆ (مۆسیقا، شانۆ، و شێوەکاری). لە ڕووی شانۆییەوە، تیپەکە توانی فۆرمێکی تایبەت بە شاری هەولێر دروست بکات کە ڕەسەنایەتی ناوچەکە و تەکنیکی نوێی شانۆیی تێدا کۆبکاتەوە.

وێنەی هۆڵی گەل (هەولێر) دەیەی ١٩٧٠

تیپەکە بە نمایشکردنی کۆمەڵێک دەقی کوردی و وەرگێڕدراو دەستی پێکرد کە کاریگەرییەکی زۆریان لەسەر هۆشیاریی نەتەوەیی و گەشەی هونەری لە هەولێر هەبوو. ناو دیارەکان: (تەڵعەت سامان، فەیسەڵ ئەحمەد، سەباح عەبدولڕەحمان، عەبدولڕەزاق بیمار). نموونەی کارەکانیان شانۆگەری «بووکی مەرگ» کە تەڵعەت سامان دەرهێنەری بوو، یەکێک بوو لەو کارانەی کە جەماوەرێکی زۆری لە دەوری خۆی کۆکردەوە و باسێکی قووڵی کۆمەڵایەتی و سیاسی بوو.

چوارەم تیپی شانۆی دهۆک ڕۆڵێکی هاوتەریب و بەهێزیان گێڕا لە چەسپاندنی شوناسی شانۆی بەهدینی و سۆرانی، وەک یەک یەکەی کولتووری لە بەرامبەر هەوڵەکانی تەعریب.

٤-٣. شانۆ وەک پەیامی نەتەوەیی (شانۆی سیاسی)

لە کۆتایی حەفتاکاندا، بەهۆی توندبوونەوەی فشاری ڕژێمی بەعس، شانۆ بووە «زمانێکی ناڕاستەوخۆ» بۆ خەبات. بەکارهێنانی «هێما و سیمبۆل» لە دەقەکاندا ڕێگەی دا هونەرمەندان پەیامی شۆڕش و ئازادی بگەیەننە ناو جەرگەی شارەکان، بەبێ ئەوەی ڕاستەوخۆ بکەونە بەردەم سانسۆری دەسەڵات. شانۆ جێگەی «تفەنگ»ی گرتەوە. نموونەی شانۆییەکان، شانۆگەری «پێشەوا» (دەربارەی قازی محەمەد). ئەم نمایشە لە ناو جەرگەی سلێمانی و هەولێر، جۆرێک بوو لە یاخیبوون. کاتێک ئەکتەرەکە لەسەر تەختەی شانۆ باسی ئازادی دەکرد، بینەران دەگریان و دروشمیان دەدا.

• سیمبۆلیزم: لێرەدا هونەرمەندان فێربوون چۆن پەنا بۆ «هێما» بەن. بۆ نموونە بۆ باسکردنی «ئازادی»، باسی «هاتنی بەهار» یان «شکاندنی زنجیر»یان دەکرد بۆ ئەوەی لە چاوی سانسۆری حکومەت دەرباز بن.

١- ڕێککەوتنامەی ئازار بووە هۆی «شۆڕشێکی دامەزراوەیی» لە شانۆی کوردیدا.

٢- گروپەکانی وەک (پێشڕەو، سالار، کۆمەڵەی هونەرە جوانەکان) بوونە قوتابخانەی پێگەیاندنی سەدان ئەکتەر.

٣- شانۆ لەم قۆناغەدا بوو بە «تاکە پانتایی ئازاد» کە تێیدا مرۆڤی کورد دەیتوانی پەیامە نەتەوەییەکانی تێدا ببیستێت.

بەشی پێنجەم: شانۆی بەرگری لە نێوان سانسۆر و ئازادییدا (١٩٨٠ - ١٩٩١)

ئەم قۆناغە بە «قۆناغی مانەوە» دەناسرێت. جەنگی هەشت ساڵەی عێراق-ئێران، شاڵاوەکانی ئەنفال و کیمیاباران، و توندبوونی سانسۆری سیاسی، سیمایەکی نوێیان بە شانۆی کوردی بەخشی. لەم دەیەیەدا شانۆ بووە دوو بەشەوە: شانۆیەک لە ناو شارەکاندا کە بە «زمانێکی هێما و سیمبۆل» دەدوا، و شانۆیەک لە شاخ کە وەک بەشێک لە ڕاگەیاندنی شۆڕش سەریهەڵدا.

١-٥. شانۆی شار؛ گوتاری سیمبۆلی و ستراتیژیی مانەوە

لەم قۆناغەدا (١٩٨٠ - ١٩٩١)، شاری سلێمانی، هەولێر و دهۆک بوونە مەیدانی ململانێیەکی بێدەنگی هونەری. شانۆکاران ڕووبەڕووی سانسۆری توندی «وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان» دەبوونەوە، کە ڕێگەی نەدەدا هیچ وشە یان ئاماژەیەکی کوردییانەی ڕاستەوخۆ بەکاربهێنرێت. لێرەوە «شانۆی سیمبۆلی» وەک زمانێکی نوێی بەرگری سەریهەڵدا.

یەکەم: میتۆدی

هونەرمەندان پەنایان بۆ دەقە جیهانییەکان دەبرد. بۆ نموونە کاتێک باس لە زۆردارێک لە مێژووی یۆنان یان دەقێکی شەکسپیر دەکرا، جەماوەری کورد دەیزانی مەبەست لێی ڕژێمی ئەوکاتەی بەغدایە. لێرەدا «دیالۆگی نێوان ئەکتەر و بینەر» لە ئاستێکی فیکریی بەرزدا بوو.

دووەم: تیپە پێشەنگەکان

لە ناو شارەکاندا، ئەم تیپانە بەردەوامییان بە نمایشی شانۆی دا:

- تیپی پێشڕەوی شانۆی کوردی و تیپی سالار (سلێمانی): کە توانییان لە ڕێگەی دەقە پڕ لە سیمبۆلەکانی (ئەحمەد سالار)ەوە، جەماوەر لە دەوری شانۆ کۆبکەنەوە.
- تیپی هونەریی هەولێر و لقی کۆمەڵەی هونەرە جوانەکان (هەولێر): سەرەڕای فشاری سیاسی، توانییان ڕووداوە کۆمەڵایەتییەکان و ئازاری جەنگی عێراق-ئێران لە کارەکانیاندا ڕەنگ بدەنەوە.
- تیپی باواجی (کۆیە): کە وەک قەڵایەک بۆ پاراستنی فۆلکلۆر و شانۆی ڕەسەن مایەوە.

چوارەم: ئاستەنگەکان و تێکشکاندنی سانسۆر

ڕژێم تەنها چاودێری دەقی نووسراویان نەدەکرد، بەڵکو دەچوونە ناو (پرۆڤە) بۆ چاودێریی «ئاماژەی دەست و جووڵەی ئەکتەر». بەڵام هونەرمەندان تەکنیکی وەک «بێدەنگیی درامی» و «تاریکیی سەر سەکۆ» یان بەکارهێنا بۆ گەیاندنی پەیامەکان. بۆ نموونە، بەکارهێنانی ڕەنگی «سوور، زەرد، یان سەوز» لە جلوبەرگ یان ڕووناکیدا، جۆرێک بوو لە یاخیبوون کە بینەر تێی دەگەیشت.

٥-٢. شانۆی شاخ؛ فۆرمی «شانۆی گەڕۆک» و پەیامی شۆڕش

ئەم قۆناغە وەرچەرخانێکی فیزیکی و فیکری بوو؛ کاتێک تەختەی شانۆ لە هۆڵە مۆدێرنەکانەوە گوازرایەوە بۆ سەر تاشەبەرد و ژێر سێبەری داربەڕووەکانی چیا. شانۆ لێرەدا لە ئامرازێکی جوانیزانییەوە گۆڕا بۆ «چەکێکی فیکری» لە پاڵ تفەنگی پێشمەرگەدا.

شانۆی شاخ سەلماندی کە هونەر لە کوردستاندا تەنیا بۆ «کات بەسەربردن» نییە، بەڵکو بەشێکە لە ستراتیژیی مانەوە. ئەم قۆناغە قوتابخانەیەکی نوێی لە شانۆدا بونیادنا کە پێی دەوترێت «شانۆی بەرگریی گەڕۆک»، کە دواتر بووە هەوێن بۆ بووژانەوەی شانۆی کوردی دوای ڕاپەڕینی ١٩٩١.

٥-٣. تراژیدیای ئەنفال و کیمیاباران لە ئاوێنەی شانۆدا

ساڵانی ١٩٨٧ و ١٩٨٨ ڕەشترین ساڵەکانی مێژووی کورد بوون. شانۆ وەک یەکەمین هونەر کاردانەوەی هەبوو. هەروەها تۆمارکردنی کارەساتەکان دوای کیمیابارانی هەڵەبجە، هونەرمەندان (چ لە ناوەوە و چ لە دەرەوەی وڵات) هەوڵیان دا لە ڕێگەی «مۆنۆدراما» و «شانۆی بێدەنگ»ەوە دەنگی مەزلومییەتی کورد بگەیەننە جیهان. شانۆ لێرەدا لە ئاستی «جوانکاری» دەرچوو و بووە «بەڵگەیەکی مێژوویی».

٥-٤. تیپی هونەریی هەولێر و دهۆک

لە هەولێر، تیپی هونەریی هەولێر و لقی کۆمەڵەی هونەرە جوانەکان، سەرباری جەنگی عێراق-ئێران، توانییان چالاکییەکانیان بەردەوام بکەن. لە دهۆکیش، شانۆکاران توانییان لە ڕێگەی کارە فۆلکلۆرییەکانەوە پارێزگاری لە شێوەزاری بەهدینی و شوناسی ناوچەکە بکەن، کە ئەمە خۆی لە خۆیدا جۆرێک بوو لە بەرگریی کلتووری.

٥-٥. ئافرەت لە ناو گەردەلولی جەنگدا

لەم قۆناغەدا، ژنانی شانۆکار قارەمانێتییەکی ناوازەیان نیشان دا.

- بەدیعە دارتاش: لەناو جەرگەی بەغدا و سلێمانی، وەک «دایکی شانۆی کوردی» بەردەوام بوو لە پێگەیاندنی نەوەی نوێ و پاراستنی قوتابخانە ئەکادیمییەکە لە هەرەسهێنان.
- گەزیزە عومەر عەلی: ئەو نەک تەنها وەک ئەکتەر، بەڵکو وەک دەرهێنەر و نووسەرێک دەرکەوت کە خەمی «ژنی کورد»ی لە ناو جەنگدا دەگێڕایەوە. ئەو لە نمایشەکانی وەک (سرووودێ بۆ باران)دا، ئازاری دایکانی ئەنفالکراوی کردە تابلۆیەکی هونەری.

ئەنجامەکان:

لە دوای شیکردنەوەی ئەم پێنج قۆناغە مێژووییە، دەگەینە ئەم دەرەنجامە زانستییانەی خوارەوە:

١. شانۆ وەک پارێزەری زمان: لە هەموو ئەو قۆناغانەی کە زمانی کوردی لە ناوەندە فەرمییەکاندا قەدەغە یان پەراوێزخراو بووە، تەختەی شانۆ وەک «پەناگەیەکی زمانەوانی» کاری کردووە و نەیلهێشتووە ڕیتم و میوزیک و زمانی کوردی لەبیر بچێتەوە.

٢. خۆماڵیکردنی تەکنیکە جیهانییەکان: شانۆکاری کورد (وەک رفیق چالاک و ئەحمەد سالار) توانییان میتۆدە جیهانییەکانی وەک «برێخت» و «ستانیسلاڤسکی» لەگەڵ ڕۆحییەتی فۆلکلۆری کوردی تێکەڵ بکەن و «شانۆیەکی خاوەن شوناس» بەرهەم بهێنن.

٣. شانۆ وەک چەکێکی سیاسی: لە قۆناغی پێش ڕاپەڕین، شانۆ ڕاهێنانی بە ویژدانی جەماوەر دەکرد بۆ یاخیبوون. زۆرێک لەو چەمکە سیاسیانەی کە لە ڕاپەڕینی ١٩٩١دا بوونە دروشمی شەقام، پێشتر لەسەر تەختەی شانۆ بە زمانی هێما کاریان لەسەر کرابوو.

٤. تاراوگە وەک وزەی نوێ: شانۆکارانی دەرەوەی هەرێم پردی گواستنەوەی ئەکادیمی بوون؛ ئەوان نەیانهێشت شانۆی کوردی لە چوارچێوەی ناوخۆیی و گێڕانەوەی سادەدا قەتیس بمێنێت.

٥. سیمبۆلیزم وەک داهێنان: گوشاری سانسۆر لە شارەکاندا نەبووە هۆی کوژانەوەی هونەر، بەڵکو بووە هۆی داهێنانی زمانێکی نوێی پڕ لە سیمبۆل کە ئاستی فیکریی بینەری کوردی بەرز کردەوە.

سەرچاوەکان

یەکەم: سەرچاوە کوردییەکان (کتێب)

- لە کۆتایی توێژینەوەکەتدا بەم شێوەیە ڕێزیان بکە:

١. پیربال، فەرهاد (٢٠٠١). شانۆی کوردی، چاپی یەکەم، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، هەولێر.
٢. سامان، تەڵعەت (٢٠٠٥). شانۆی کوردی لە هەولێر ١٩٢٠ - ١٩٩١، چاپخانەی وەزارەتی ڕۆشنبیری، هەولێر.
٣. محەمەد، کەمال ڕەئووف (١٩٨٥). مێژووی شانۆی کوردی لە سلێمانی، چاپخانەی ڕاپەڕین، سلێمانی.
٤. سالار، ئەحمەد (٢٠١٠). ژیانی هونەریم، بیرەوەری و مێژووی تیپی سالار، سلێمانی.

- زەنگەنە، جەلیل (٢٠٠٨). ئەزموونی من لە شانۆ و درامادا. کەرکوک: چاپخانەی کەرکوک.

دووەم: گۆڤار و بڵاوکراوەکان

- گۆڤاری شانۆ: ژمارە جیاوازەکانی ساڵانی هەشتاکان
- گۆڤاری ڕۆشنبیری نوێ: چەندین وتاری شیکاری لەسەر شانۆی شاخ و بەرگری.
- گۆڤاری بەیان: تایبەت بە چالاکییە شانۆییەکانی هەولێر و کەرکوک لە ساڵانی حەفتاکان و هەشتاکان.

گۆڤاری (هونەر و وێژە): بڵاوکراوەی کۆمەڵەی هونەر و وێژەی کوردی،

سێیەم: چاوپێکەوتن و بەڵگەنامەکان

- ئەرشیفی تیپی پێشڕەوی شانۆی کوردی (بەڵگەنامەی نمایشەکان و وێنەی پۆستەرەکان).
- چاوپێکەوتنی تۆمارکراو لەگەڵ هونەرمەندانی پێشەنگ (ئەحمەد سالار، تەها خەلیل، بەدیعە دارتاش، عومەر عەلی ئەمین).

بەشی یەکەمی دەسنووسی ژمارە ٣١٤(زیادکراو) :ڕێزمانی کوردی بە زمانی کلدانی(سریانی)

پێداچوونەوە و ئامادەکردنی
د. کەوسەر نەجیب عەبدولئەحەد

پێشەکی

ئەمە بەشێکە لە دەسنووسێکی گەورە، لەبارەی ڕێزمانی کوردیی باکوورەوەیە. وەرگێڕانێکی ڕێنووسییە لە زمانی کلدانییەوە بۆ کوردی. لە چوار بەش پێک هاتووە، لەگەل فەرهەنگۆکێک لە وشە و واتاکانیان.

دەسنووسەکە بە نوێژ دەسپێدەکات، پاشان ئەوە دەردەخات کە ئەم دەسنووسە لە نووسینی قەشەی ڕەبەن(ئەبلەحەد ئەلقووشی) یە، سەر بە ڕەبەنیی هورمزدیی کلدانییە، بێ ئەوەی ئاماژە بە ناوی بکات. لە ساڵی ١٨٨٨ ئامادەی کردووە، لەو کاتەی کە ئەرکی موژدەبەریی لە چیاکاندا بەسەر دەبرد. ئەمەش دەسپێکەکەیێتی:

(«بشێم ئاوا وەورا وروحا دقوذشا حەذ ئالاها محەیلانا دەمحیلێ. وەمسەیعانا دخۆل. وەمحەکمانا دووۆرێ وەپشیطێ کاتێونا کثاوا دثوراص مەملا کەرتوایا. دەعویذ لئاوا رەببەن قەششیشا ئەبلەحەد ئەلقۆشایا. حەذ من دەیراێ درەببەن وماری هورمێزد شنەث ١٨٨٨ مشیحایتا. کەذ هو بەشلیحوثا بطورێ. مارەن عەددەرەین وەلشوملایا مەننەعەین بطهبوب دمنناخ ئامێن»).

هەوڵم دا زاراوە کلدانییەکان وەرگێڕمە سەر زمانی کوردی و بە ڕێنووسی کوردیی(عەرەبی) بیاننووسمەوە. لەمەدا دووچاری هەندێ گرفت بووم بەتایبەیی لە وەرگێڕانی زاراوەکاندا بۆ کوردیی باکوور.

دەسنووسەکە هەندێ هەڵەی ڕێنووسیی تێکەوتووە، هەندێکیان چاککرانەوە و دەستکاریی ئەوانەش نەکرا کە کار لە تێگەییشتنی دەقەکە ناکەن. ئاماژەم بە زاراوە ڕێزمانییەکانی زمانی کلدانی کرد و بەرانبەریانم بە کوردی لێکدایا [illegible] خرانە نێوان دوو کەوانەوە.

سەبارەت بە گوێزانەوەی نووسینی کلدانی بۆ کوردی وشەکان چۆن دەوترێ ئاوام نووسینەوە. پیتە شەددەدارەکان کران بە دوو. بۆ نموونە بەم جۆرە نووسرا(سەگگینانایا).

ئەوەی پەیوەندیی بە زمانی کوردییەوە هەیە، لەبەر نەبوونی پیت بۆ بزرۆکە لە سیستەمی ئەلفونێی عەرەبیدا، لە هەندێکیاندا فەرامۆش کران و لە هەندێکیان بە(ی) جێگیرکران.

ئەم کارە دەخەمە بەر دەست خوێنەر و لێکۆڵەوەران و دەڵێم هیچ کارێکی تەواوی بێ هەڵە نییە. ئاواتەخوازم لە کەموکوڕییەکانم ببوورن.

القسم الأول من مخطوط ٣١٤ (المضافة) قواعد اللغة الكردية باللغة الكلدانية (السريانية)

مراجعة وإعداد
د. كوثر نجيب عبدالاحد

المقدمة

تُعد هذه المخطوطة جزءًا من مخطوطة كبيرة ذات أربعة أقسام، كُتبت بالكتابة الكلدانية (بحسب تسميتها من قبل كاتبها، أنظر الصفحة رقم ٢ من المخطوطة)، وهي تتعلق بالقواعد الكوردية، إلى جانب مجموعة من معاني الكلمات. اقتبسنا منها هذا الجزء كمحاولة لقلب خطّها إلى الكوردية من أجل أن يستفاد منها الشخص الكوردي أو الذي يجيد الكوردية.

تبدأ المخطوطة، التي جاءت بالكلدانية والكوردية الكورمانجية، بصلاة، وبعدها يذكر فيها كاتبها، بأنها من تأليف الراهب القس أبلحد الألقوشي، راهب من الرهبنة الهرمزديه الكلدانية سنة ١٨٨٨ ميلادية، وهو في رسالته الدينية في الجبال. لم يذكر الكاتب أو الخطاط اسمه.

وهذا مطلعها: «بشێم ئاوا وەورا وروحا دقوذشا حەذ ئالاها محەيلانا دەمحيلێ. وەمسەيعانا دخۆل. وەمحەكمانا دوۆرێ وەپشيطێ كاثێونا كثاوا دثوراص مەملا كەرتوايا. دەعويذ لئاوا رەببەن قەششيشا ئەبلەحەد ئەلقۆشايا. حەذ من دەيرايێ درەببەن وماری هورمێزد شنەث ١٨٨٨ مشيحايتا. كەذ هو بەشليحوثا بطورێ. مارەن عەددەرەين وەلشوملايا مەننەعەين بطەيبو دمنناخ ئامێن»

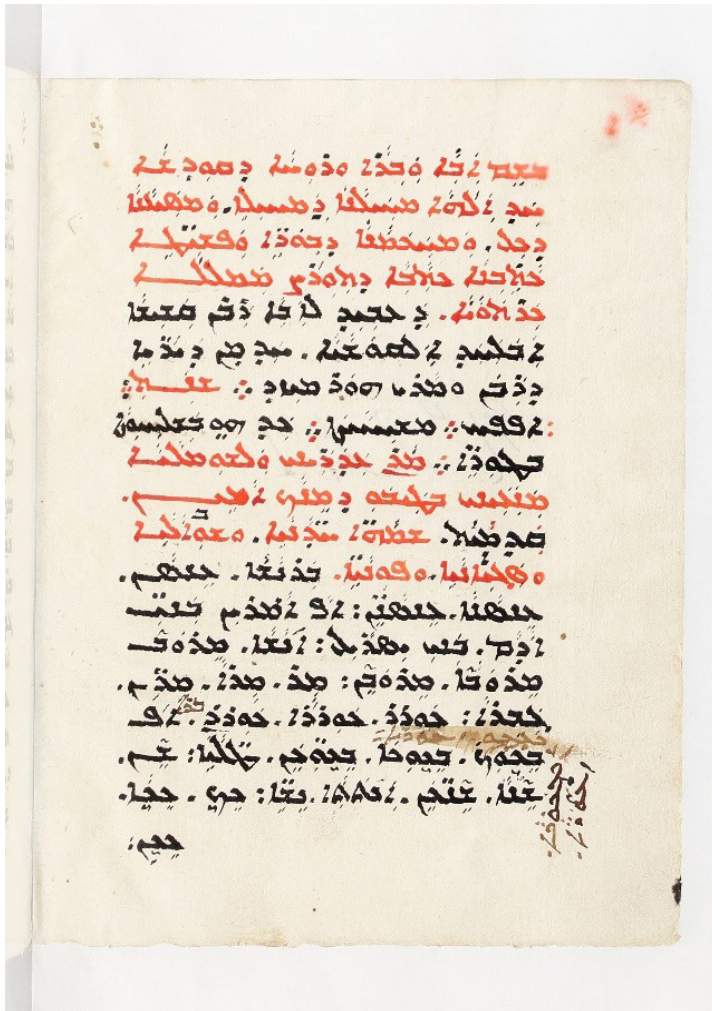
حاولتُ في هذا المخطوط ترجمة المصطلحات الكلدانية الى الكوردية مع كتابتها بالخط الكوردي (العربي)، لتكون مفهومة. لقد واجهت عملية النقل بعض الصعوبات وأهمها ترجمة المصطلحات إلى اللغة الكوردية الكورمانجية، والذي تطلب استفسار المختصين بها. كما ووردت في المخطوطة بعض الأخطاء الإملائية التي تم تصحيح بعضها وترك البعض كما هو لعدم تأثيره على النص. أمّا بخصوص المصطلحات القواعدية الكلدانية الموجودة، فقد ذكرتها مثلما هي ومقابلها الترجمة الكوردية. وقد وُضعت تارة بين القوسين وتارة أخرى بدون قوسين.

وما يتعلق بتحويل الخط الكلداني إلى الكوردي، تمت كتابة المفردة كما تلفظ، فالحرف المضعّف كُرر، دون كتابة الشدّة، مثلًا: ܣܓܝܐܢܝܐ كُتبت: سەگگيئانايا. وما يتعلق بالكوردية، وبسبب عدم وجود رمز للكسرة الخفيفة أو (الشوا)، فقد أُهملت الحركة تارة، أو عُوضت بياء تارة أخرى. وأخيرًا أقول: ما من عملٍ يخلو من نواقصَ أو أخطاءٍ، فنرجو العفو عمّا فيها.

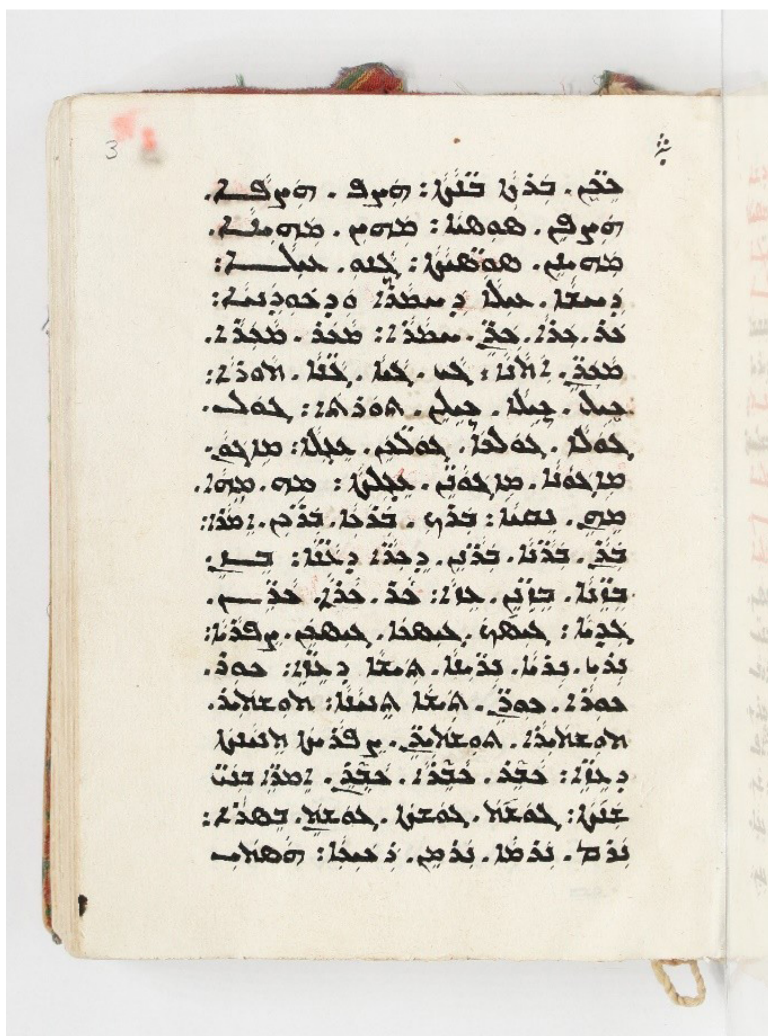
بانگا یەکێ ژ دەستنڤیسا هژمار ٣١٤ (لێزێدەکری) رێزیمانا زمانێ کوردی ب زمانێ کلدانی.

قەذمائیث (پێشەکی)

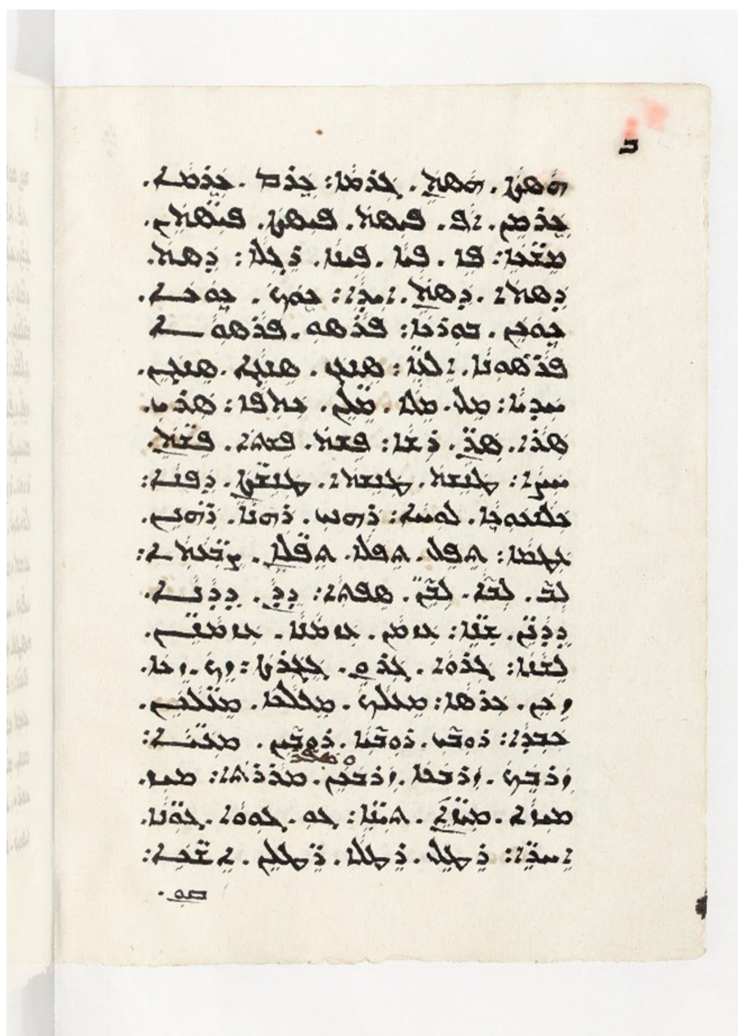
شماهێ حذاناییێ (ناڤێن تاک). وشوئالایی (پرسیار) وسەگگیئاناییێ (کۆ). وپوناییێ (بەرسڤ). بەرناشا. عێنسان. عێنسانا. عێنسانێن: ئاپ ئامرین (هەروەسا دبێژین) بەنی ئادەم. بنەی ئیسرایل: ناشا. مرۆڤ مرۆڤا. مرۆڤن: مێر. مێرا. مێرێن. گەورا: کوڕ. کوڕا. کورن. برا. ئاپ (هەروەسا) کجکۆکا. زعۆرا. بچوک. بچوکا. بچوکەن. طلاییێ: ژن. ژنا. ژنکێن. ئەتثا. نشێ: کچ. کچا.

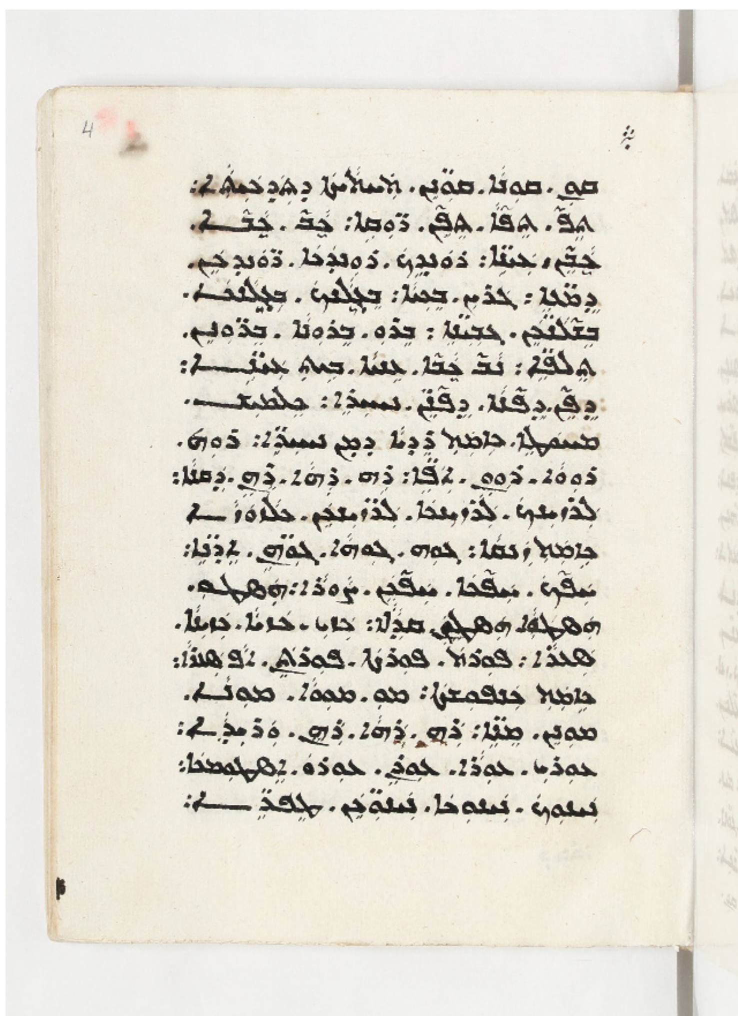
کچن. بەرثا بناثا. هەصپ. هەصپا. هەصپێ. سوسیا: مەهین. مەهینا. مەهینێن. سوسیاثا: جانو. عیلا: دەحشا. عیلا دەحمارا وەدکودەنیا: کەر. کەرا. کەرن. حمارا: ماکر. ماکەرا. ماکەرێن. ئەتانا: گای. گایا. گانا. تاورا: چێل. چێلا. چێلن. تۆرتا: گۆل. گۆلا. گۆلکا. گۆلکن. عجلا: مێگوان. مێگوانا. مێگوانن. عگلتا: مێە. مێها. مێهێن. نقیا: بەرخ. بەرخا. بەرخن. ئمرا: بەرن. بەرنا. بەرنن. ذخرا دعانا: بزن. بزنا. بزنن. عزا: کار. کارا. کارێن. گەدیا: گیسک. گیسکا. گیسکەن. صپرایا: نێری. نێریا. نێرینا. تەیشا دعزێ: کور. کورا. کورێن. تەیشا تنیانا: توشتەیر. توشترەیرا. توشتەیرێن. صپارتا. تنیانتا دعزێ: کافر. کافرا. کافرن. ئمرێ بنەی شەتا: گۆشت. گۆشتا. گۆشتن. بسرا: نەرم. نەرما. نەرمن. رەککیخا: هاستی.

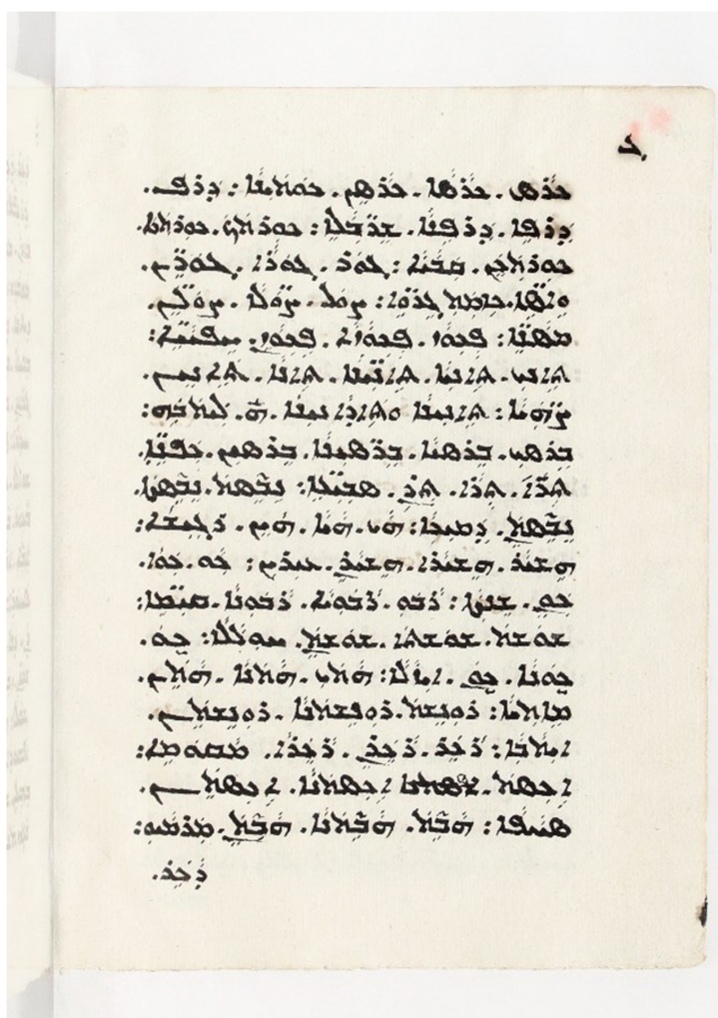
هاستا. هاستین گەرما کەرم کەرما. کەرمن ئاپ پیست پیستا پیستێن. مشکی پێ پیا پینا رغلا دەست. دەسئا دەسئێن ئیدا کۆک کۆکا. کۆکەن بورکە پرس پارسوا. پارسونا ئلعێ سنگ سنگا سنگێن. حدیا مل ملا. ملێن. کەثپا: سەری. سەرا سەرن رێشا پێش پشتا پێشەن. حزا طەنش طەنشئا طەنشنەن دپنا. کەلنکوخا لوحا رێەن رەهنا رەهنێن. عەطما تپل تپلا تپلێن صوعائا. لێب لێبا لێبەن سپثا ددان ددانا. ددانێن شنێ عەزمان. عەزمانا. عەزمانێن. لشانا گەروا گەرۆن گەگەرنا زک زکا. زێکەن کەرسا معلاک معلکا معلکێن. کەودا رو رویا روێن منەیا. زەربک زەرنکا زەربکێن وسەپر مەررتا میێ. میزا میزێن تێنا گو گووا گونا. ئحرێ رطل رطلا رطلێن ئێشکێ.

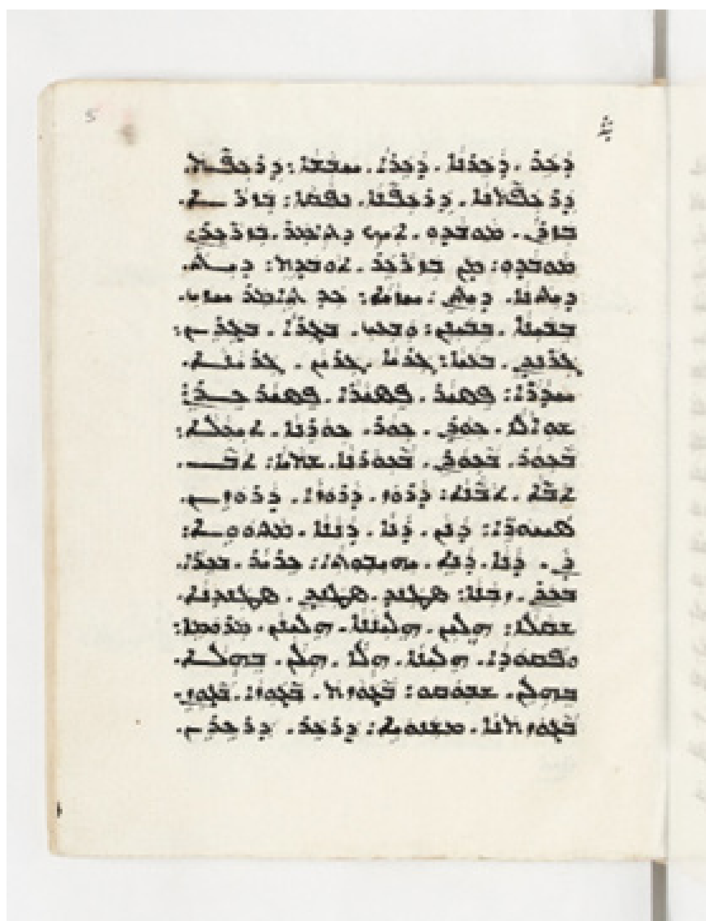
قون. قونا. قونێن. تەحتاحا دتەدکەیتا: تف. تفا. تفن. روڨێ: چاڤ. چاڤا. چاڤن. عەینێ: رۆندێک. روندکا. رۆندکێن. دمنێ: گرین. بخیا: بجلانک. بێجلانکا. بێژلانکن. گبینێ: برو. برونا. برونێن. تلپێ. ناڤ. چاڤا. عنیا. بێث عەینێ: دفان. دفنا. دفنێن. نحرێ: کلمیش. محوطێ. کێمەت ردیا دمن نحرێ: رو. رووا. رووێن. ئەپێ: رێە. رێها. رێهەن. دەقنا: لەرزینخ. لەرزینکا. لەرزینکێن. کلازۆزا کێمەت زەنقا: گوێە. گوها. گوهێن. ئدنێ: حەفاک. حەفکا. حەفکنێن. صاورا: هەسطو. هەسطوا. هەسطوێن. قدلا: کەزی. کزیا. کزینا. سەعرا: پورت. پورتا. پورتێن. هەروەسا (ئاپ) سەرنا. کێمەت. کەنمپشتا. مو. مووا. مونا. مونن. منێ. رەە. رەها. رەهێن. وەریدا: عوری. عورا. عورێن. عورۆ. ئسطومکا. نەینوخ. نەینوخا. نەینوخەن. طپرێ:

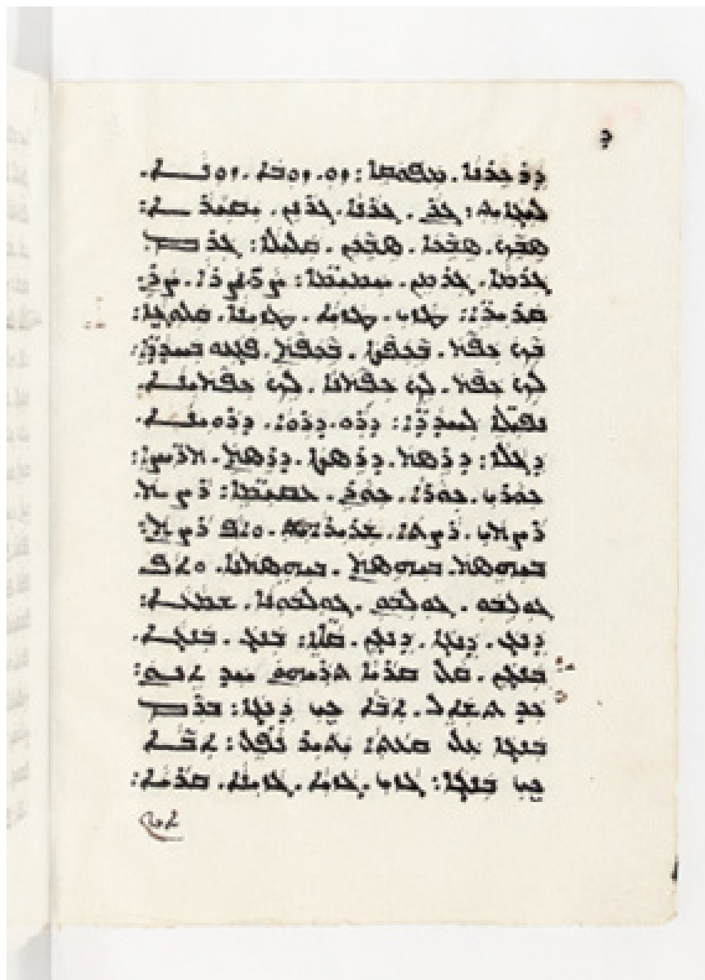
کراس. کراسا. کراسێن. کۆتینا: دەرپ. دەرپا. درپێنا. شروالێ: کوێرتاخ. کورتاتا. کورتێخەن . قەبایا: گۆر. گۆرا. گۆرێن. وێئسێ. کێئمەت گێرۆیێ: صۆل. صۆلا. صۆلێن. مسانێ: پێخواز. پێخوازا. پێخوازێن. حپیایێ: تێنی. تێنیا. تێنینا. تێنا. تێنین. صهەیا: تێنینا وتەدا نینا. ه. لەیتبهـ: بێرسی. بێرسیا. بێرسینا. بێرسین. کەپنێ. تێر. تێرا. تێرەن. سویئێ: نێڤێست. نێڤێستا. نێڤستێن. دمیخا: های. هایا. هاین. رغیشا: هێشیار. هشیارا. هشیارێن. عیریێن: خاو. خەوا. خەون. شنثا: رابو. رابوثا. رابونا. قیمێ: شۆشت. شۆشتا. شوشتێن. حولالا: چۆ. چۆنا. چۆن. ئیزالا: هاتی. هاتنا. هاتن. مێثیا: رونێشت. رونێشتانا. رونێشتەن. ئیثایا: راخەر. راخرێن. راخەرا. ماقۆمێ: ئێخست. ئێستنا ئێخستنا. ئێخستێن. سحاپا: هاڤێت. هاڤێتنا. هاڤێتێن. مەرمایو:

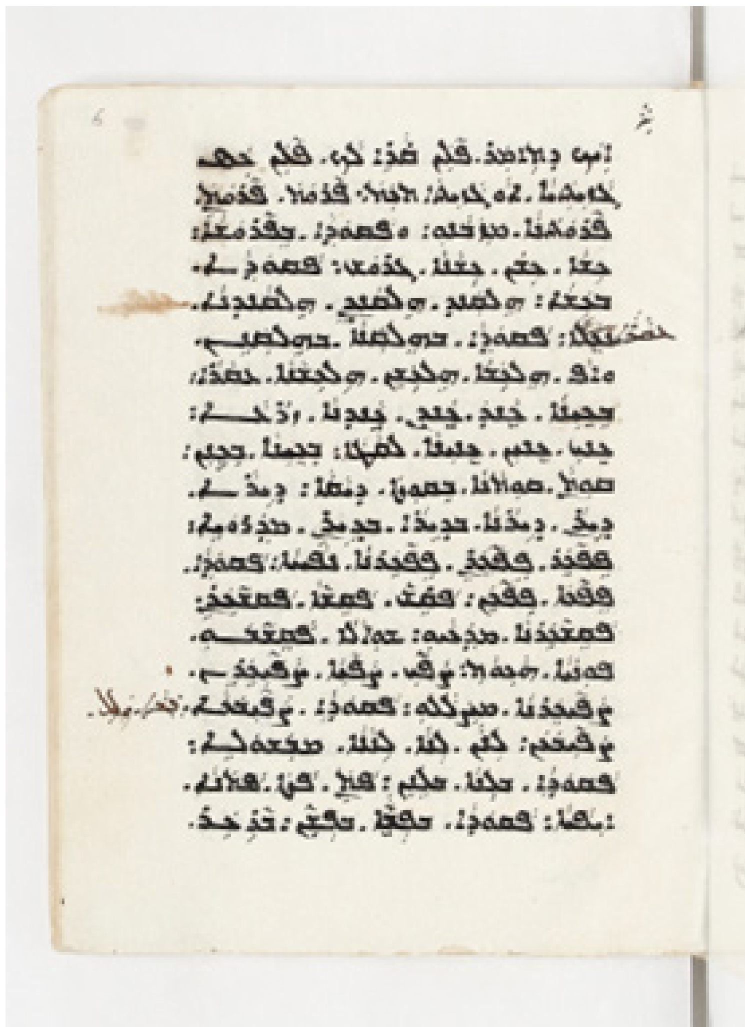
داکێر. داخەرنا. داخەرا. حواشا: دەرکەفت. دەرکەفتنا. دەرکەفنا. نپاقا. بەزرا. بەزران. ماوبادو. (ئەخ دتێمەر/ وەکی تو د بێژی). بەزراکێرەن. ماوبادو: من بەزراخەر. ئاوبدێت. دیەت. دیەتنا. دیتەن. حزایا: کەذ تێمەر (کو د بێژیت) حزی. ببینا. ببینێن. وەوعی: بگەرا. بگەرین: گەندێن. بعایا: گەریا. گەریان. گەریانا. حدارا: پسیار. پسیارا. پسیارکرێن: شوئالا. خوارن. خوار. خوارنا. ئیخالا: ڤاخوار. ڤاخوارن. ڤاخوارنا. شتایا؛ ئاڤ. ئاڤا. ئاڤانا: دارۆژ. دارۆژا. دارۆژێن. سحۆریێ: دانان. دانا. دانانا. قاتۆویێ: دان. دانا. دانێ. یهیوثا: کریار. بکرا. بکرن. زوانا: سطەند. سطەندن. سطەندنا. شقالا: هلین. هلینانا. هلیلان. مەرۆمیێ: وپاقۆذا (کاری داخوازی). هلینا. هێلا. هێلان. بهێلا. بهێلن. شوۆق: ڤاگوازت. ڤاگوزا. ڤاگوزێن. ڤاگوازتنا. مشەنۆی. دەرکەر. دەرکرێن.

دەرکرنا. مەپۆقێ: زو. زوبا. زونا. ليغائيث: گران. گرانا. گرانن. يەقيرا: سڤک. سڤکا. سڤک ەن. قەليلا: گەرم. گەرما. گەرمن. حەميما: صارێصرا. صارێن. قەريرێ: طازی. طازيا. طەزينا. قەلوغا: ڤێک کەڤت. ڤێکەفتا. ڤێکافتن. پگەع بەحدادێ: لێخ کەفت. لێخ کەڤتانا. لێخ کەفتينا. نپيلێ لەحدادا. درەو. درەوا. درەوينا. دەگالا: درێست. درێستا. درێستێن. ترەيصێ: خواری. خوارا. خوارن. عقيمێ: راصط. راصتی. راسطا شەريرائث. (وئاپ هەروەسا) راصتەن: بيهێست. بيهێستن. بيهێستنا. وئاپ هەروەسا گولێبو. گولێبون. گولبونا. شماعا: دەنگ. دەنگا. دەنگن. قالێ: بەنگ. بەنگا. بەنگن. قال قرايا ترەيهۆن حەد ئێننۆن: کەذ تشەئل: ئەڤا چی دەنگا: برەم بەنگا عەل قلاثا يەتير ناپل: ئەڤا چێ بەنگا: گازی. گازيا. گازينا. قرايا:

ئەخ دثێمەر (وەك دبێژیت). فلەن قارێ لاخ. فلان کەس گازیتەیا. ئاو گازیتا تکەت: فرۆت . فرۆتن. فرۆتنا. مزەبانو: وپاقۆذا (داخوازی). برۆشا: کێشا. کێشان. کێشانا. گرۆش: پاقۆذا (داخوازی). بکەشا: هێلقەند. هێلقاندن. هێلقاندنا. عمارا. نچرا: پاقۆذا (داخوازی). بهێلقەنا. بهێلقەنێن. وئاپ. هلێکەشا. هێلکەشن. هێلکێشانا. عقارا: بچینا. چاند. چاندن. چاندنا. زراعا: چنی. چنین. چنینا. لقاطا: بچینا. بچینن: قوتان. قوتانا. بقوتا. دیاقا: دێرا. دێران. دێرانا. بدێرا. بدێرێن. مدەرۆیێ: پێفکەر. پێفکەرن. پێفکەرنا. ناپحا: پاقۆذا (داخوازی). پفکا. پفکەن: پاقڗ. پاقڗا. پاقڗخەرێن. پاقڗکەرنا. مدەکایو: شوئالا. پاقڗبو. پونایا هاخواث: صافی. صافیا. صافیکەرێن. صافیکەرنا. میەصلالو. پاقۆذا (داخوازی). صافیبکا. کەکا. زەلێل. صافیبکن: لێنان. لێنا. لێنانا. مبەشۆلێ: پاقۆذا (داخوازی). بلێنا. بلێنێن: پاتن. پاتا. پاتنا. ئیپایا: پاقۆذا (داخوازی). بپێژا. بپێژن: ڤرێکەر.

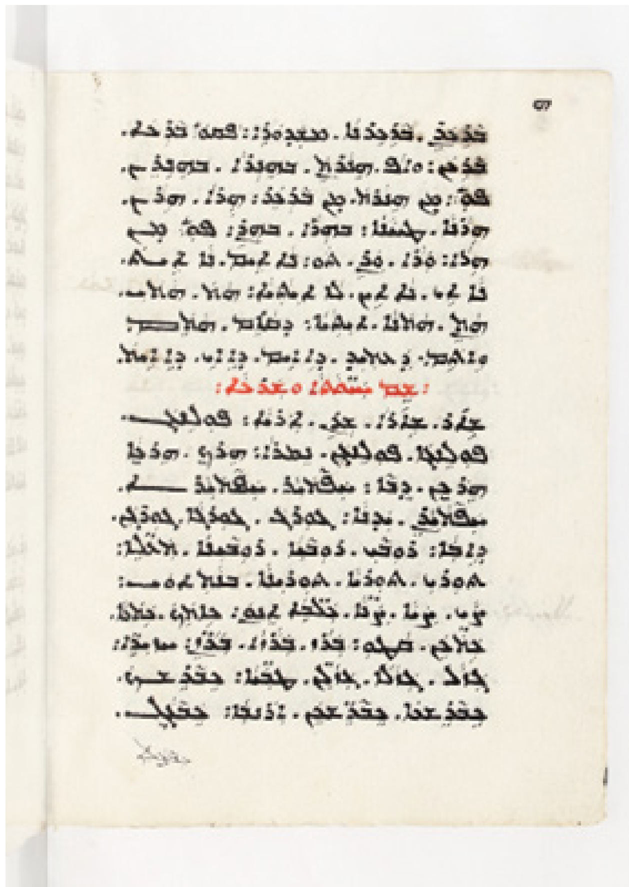

ڤرێکرن. ڤرێکرنا. مشەدۆر: پاقۆذا (داخوازی) ڤرێکە. ڤرێکن. هەروەسا (و ئاپ). هنارتن. بهنێرا. بهێنرن. بەرسڤ (پونایا): من هنارت. من ڤارێکر: هێرا. هێران.هێرانا. طحانا: بهێرا. بهێرن: بەرسڤ (پونایا): من هێرا: وەرە. وەرن. تاو: نایێم. نایێت. نایێ. نایێن. لا ئیثایا: هات. هاتی. هاتن. هاتنا. ئیثایا: دەمێ نهو (دقائیم). هاتم. وێتێم. دەمێ داهاتی (دەعثیذ). دێ ئێم. دێ ئێی. دێ ئێت.

شم حەیواثا و شەرکا

ناڤێن گیانەوەران وهندەکێن دیتر

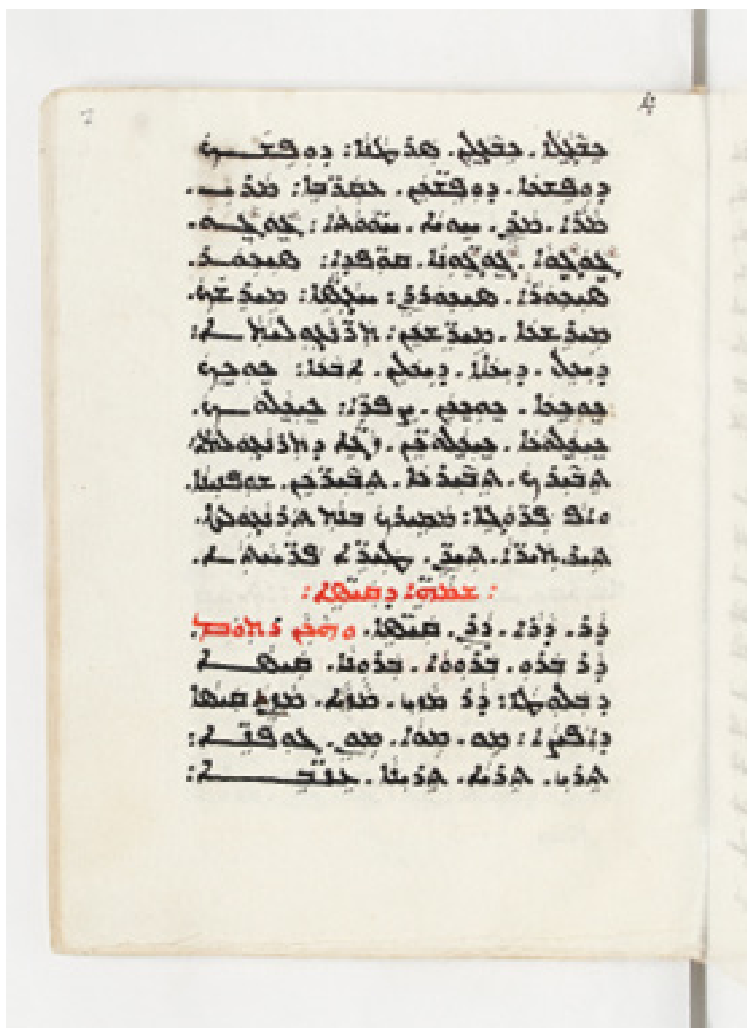
شێر. شێرا. شێرن. ئەریا: پوڵنگ. پوڵنگە. پوڵنگن. نمرا: هرچ. هرچا.هرچن. دڤا: حەفتیار. حەفتیارە. حەفتیارن. یەدنا: گورگ. گورگا. گورگن. دێوا: روڤی. روڤیا. روڤینە. تەعلێ: توری. توریا. تورینا. بناث ئۆی: صای. صەیا. صەنا. کەلبێ ئننۆن: کێتەک. کێتکا. کێتکن. قاطو: بەراز. بەرازا. بەرازن: حزیری: غەزال. غەزالە. غەزالن. طوەییا: کێڤرێشک. کێڤرێشکە. کێڤرێشکن. ئەرنوا. کێڤجال.

کێڤجالا. کێڤجالن. سەرطانا: دوپێشک. دوپێشکە. دوپێشکن. عقەروێ. ماری. مارا. مارن. حویا. حواواثا: جۆجۆ (ژۆژۆ). ژۆژوا. ژۆژونا. قوپدێ: سیخۆر. سیخۆرا. سیخۆرن. حاغسێ. مێرێشک. مێرێشکە. مێرێشکن. تەرناغولیاثا: دیکل. دیکلە. دیکلن. ئەبباکە: چوچک. چوچکە. چوچکن. صپرێ. چیچالۆک. چیچالۆکا. چیچالۆکن. زاغێ دثەرناغۆلتا: تڤیرک. تڤیرکە. تڤیرکن. شوپنینا. هەروەسا (وئاپ) پەررۆغێ: مامێرک بناث تەرناغۆلتا. تەیر. تەیرا. تەیرن. طەیرێ پارحاثا.

شماهێ دقەیسێ: ناڤێن داران

دار. دارا. دارن. قەیسی. هەروەسا بێژە (وهاخەن رثۆم). دار بەڕوو. بەڕووا. بەڕوونا. قەیسا دبەللوطا: دار مازی. مازایا. مازایان. قەیسا دئەپصا: مێو. مێوا. مێون. گوپنێ: تری. تریا. ترینا. عێنوێ:

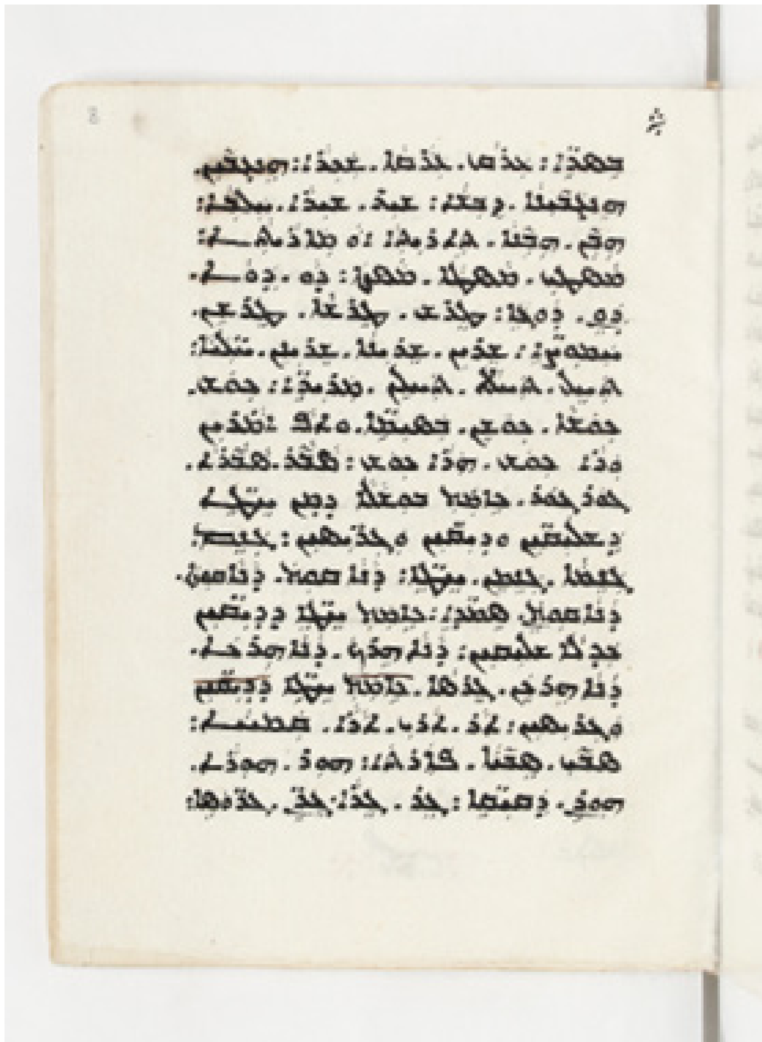

هێژیر. هێژیرا. هێژیرن. تێنێ: هێرمیک. هێرمیکا. هێرمیکن. هێرمینا. کەمثرێ: حێلوک. حێلوکە. حێلوکن. حاجێ ئوکامێ: باهیڤ. باهیڤا. باهیڤن. لوزێ: بیهـ. بیها. بیهن. سپەرگلێ: سێڤ. سێڤە. سێڤن. حەززورێ: گوز. گوزا. گوزن. گەوزێ: کاکلێ گوزا وێ باهیڤا. قنانێ دگەوزێ وەدلوزێ: هنار. هنارە. هنارن. رومانێ. هەلهەلوک. هەلهەلۆکە. هەلهەلۆکن. صەڵمێ. گوهشک. گوهشکە. گوهشکن. صوصانێ: دری. درا. درن. سەننیثا: سپیندار. سپیندارە. سپیندارن. حوریاثا: کاریتە. قاریثا. گلش. گلشا. گلشن. و قرشکە: قەصپا. دقلێ: زەیتونا. زەیتێ.:.

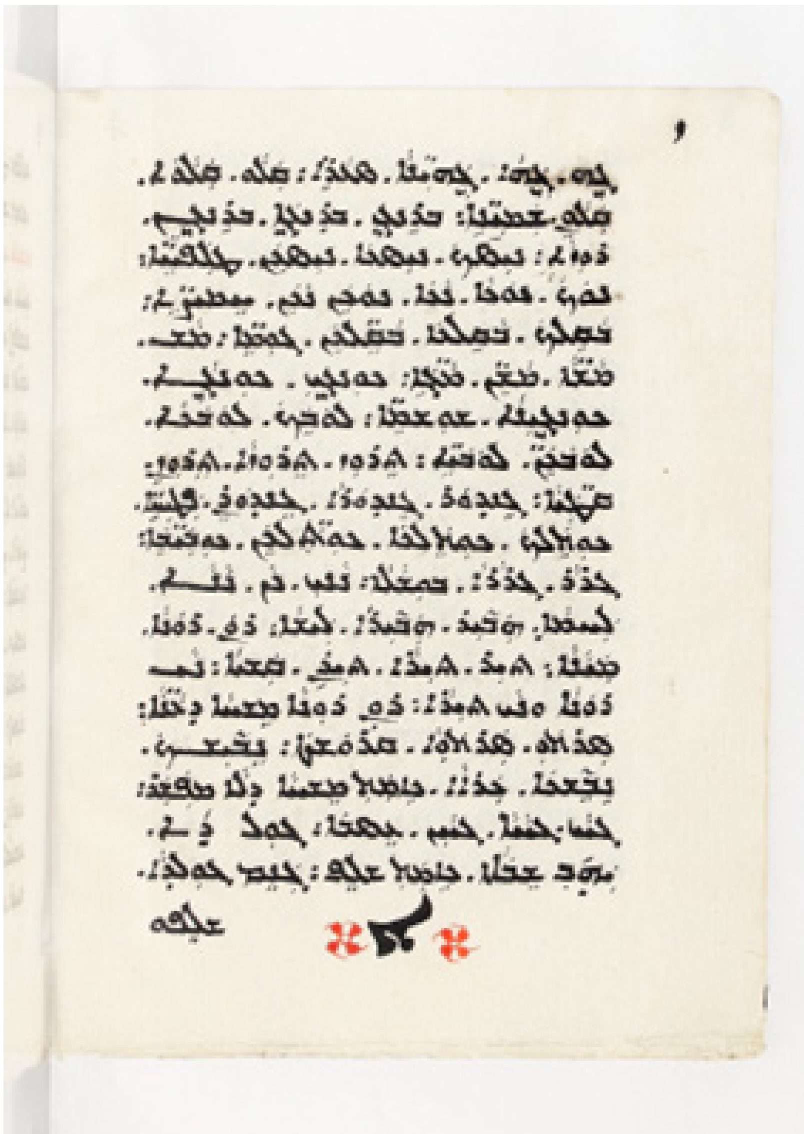
شێم مێخلاثا: ناڤێت خوارنان

مێویژ. مێوێژا. مێوێژن. ئەپشاثا: دۆشاڤ. دۆشاڤا. دۆشاڤن. مەیپوختە. مەی. مەیا. حەمرا: بێیسیر. بێسیرا. بێسیرن.

بێسرێ: عەرەق. عەراقا. شەخرە: هێنگڤین. هێنگڤینا. دیوشا: شیر. شیرا. حەلوا: هێڤێن. هێڤێنا. تێریثا یان (ئاو) مەئرایثا: ماسطی. ماسطا. ماستا: داو. دەوا. دەون. داوگێ: طرش. طرشا. طرشن. حەموصێ: شرین. شرینا. شرینن. حلەییا: تەحل. تەحلا. تەحلن. مەریرێ: خۆش. خۆشا. خۆشن. بەسسیمێ: هەروەسا دبێژین (وئاپ ئامرین) وەرا خۆش. هەرا خۆش: ساڤار. ساڤارا. گۆرگۆر. (کێمەث بوشالا دمن حططێ دەشلیقین و دیقین وەغریسین): گەنم. گەنما. گەنمن. حططێ: دانا قوت. دانا قوتە. دانا قوتن. سمدێ: کێمەث حططێ ددیقین کەذ لا شلیقین: دانا هرك. دانا هێرکا. دانا هێرکن. گرسا. کێمەث حططێ ددیقین وەغریسین: ئار. ئاری. ئارا. قەمحا: سڤی. سێڤیا. پێەرتا: هور. هورا. هورن. دەققیقێ: گر. گرا. گرن. گرۆسێ:

جه‌. جه‌ها. جه‌هینا. سعاریَ: قه‌ڵاو. قه‌ڵاوه‌. قه‌ڵاون. شه‌ممینیَ: برنج. برنجه‌. برنجن. روزا: نیسک. نیسکه‌. نیسکن. طڵه‌پحیَ: نۆک. نۆکا. ناکه‌. نۆکن ناکن. حمصیَ: باقلک. باقلکه‌. باقلکن. گومیَ. ماش. ماشا. ماشن. ماگیَ: کونجی. کونجا. کونجینا. شوشمیَ: لۆبک. لۆبکا. لۆبکن. لۆییَ: تروز. تروزا. تروزن. قطه‌ییا: گندۆر. گندۆر. گندۆرا. گندۆرن. په‌ططیحیَ: کوتلک. کوتلکه‌. کوتلکن. کوبه‌ییَ: گرار. گرارا. بوشالا: نانی. نان. نانا. له‌حما: هه‌ڤیر. هه‌ڤیرا. له‌یشا: رۆن. رۆنا. مه‌ییانا: تیر. تیرا. تیرن. قه‌شیا: نای رۆنا ونای تیرا. رون رونا مشحا دعانا: سه‌رتو. سه‌رتوا. قرۆشته‌. نقیشک. نقێشکه‌. که‌رئا. کێمه‌ث مشحا دلا مپه‌ششه‌ر: گیای. گیایا. گیاین. عسبا: گول دا. یه‌و شبلا. واته‌ (کێمه‌ث) شلپ: گه‌نم گولدا.

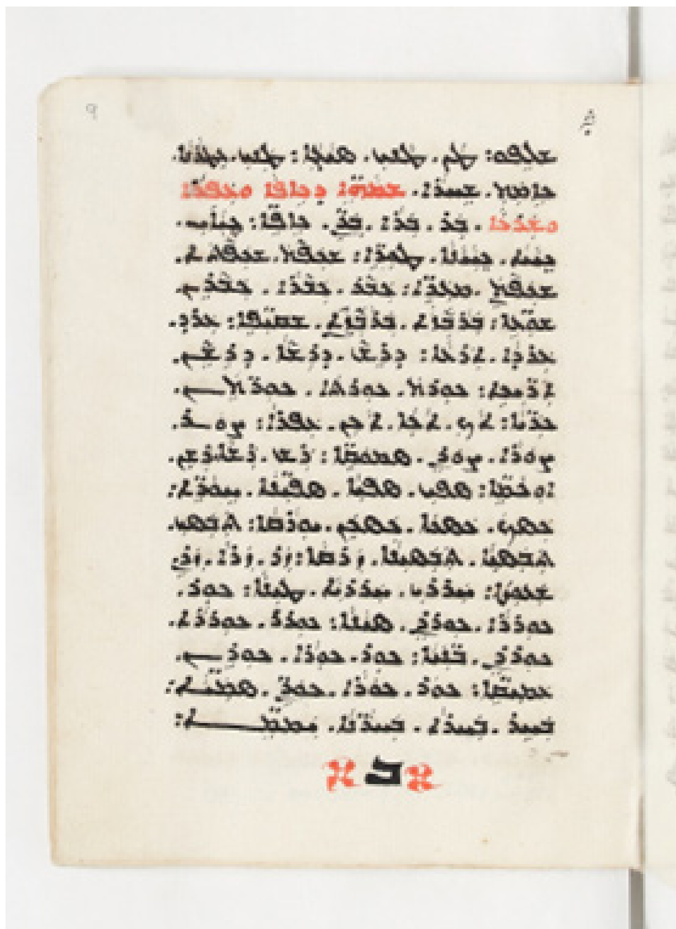

شلپ: طان. طانی. سیاغا: طەنی. عطرانا. واتە (کێمەث). شحرا.

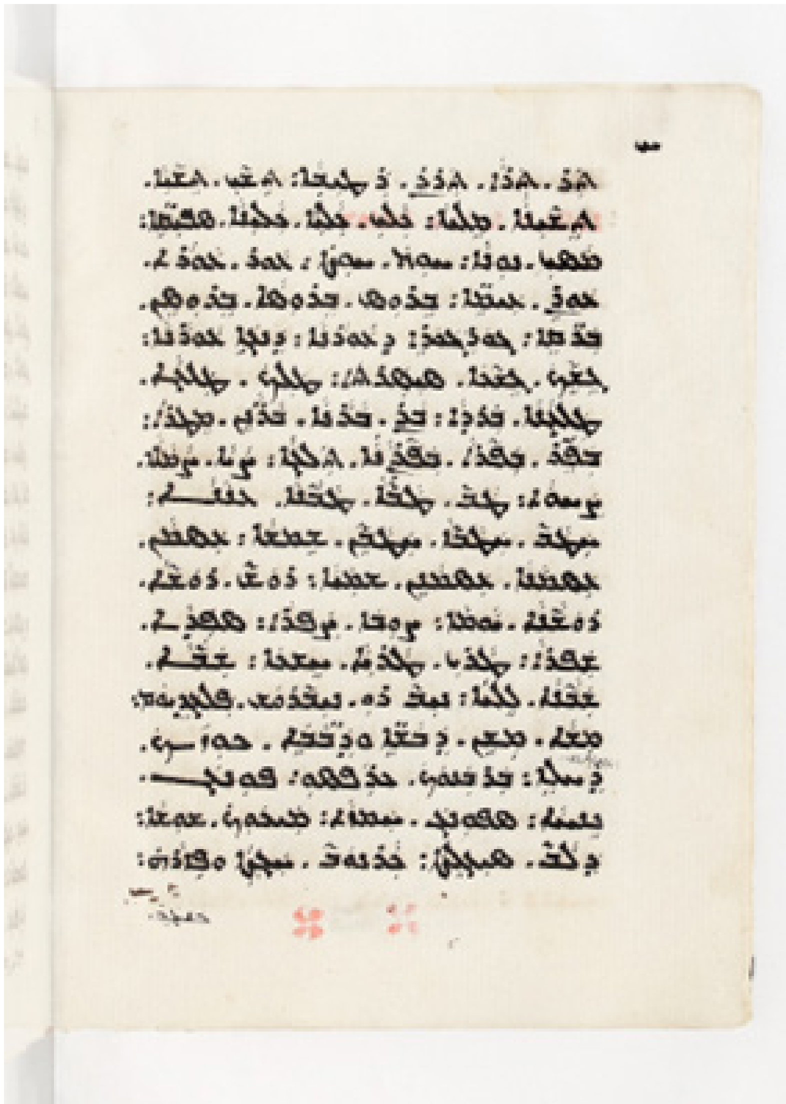
شماهێ دخێپا وعەپرا وشەرکا

ناڤێن بەر وئاخ وپێێن دی

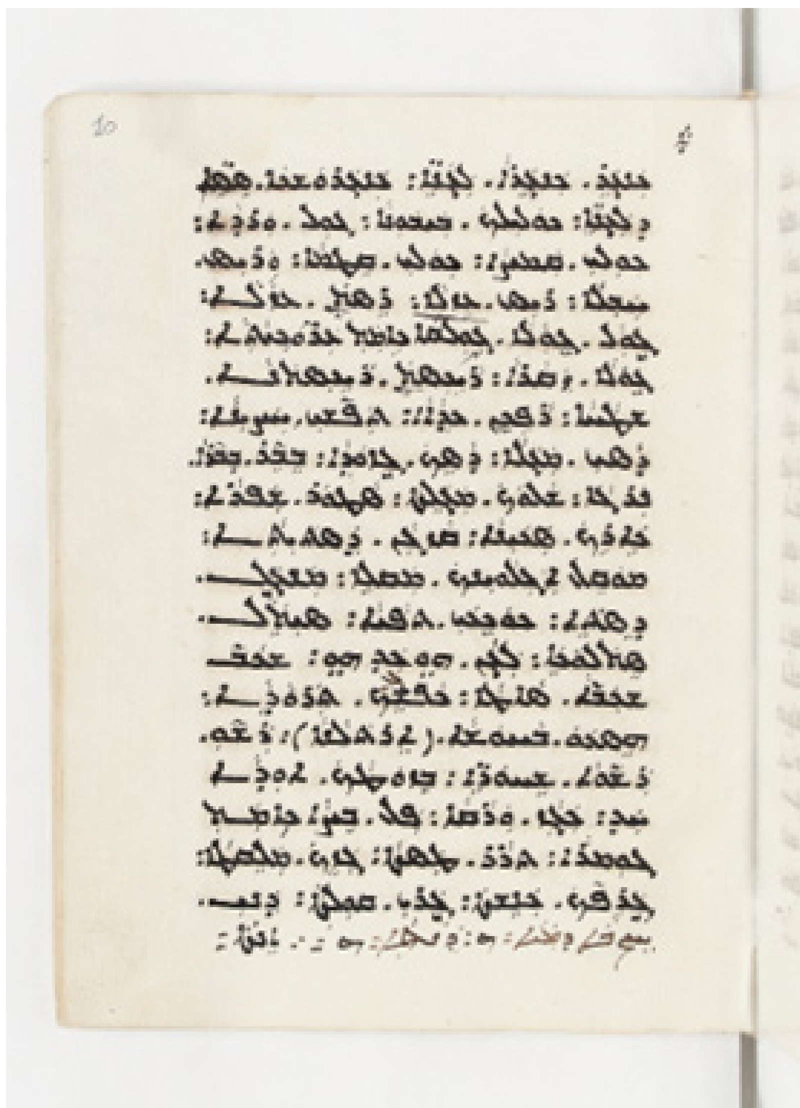
بەر. بەرا. بەرن. کێپێ: چیای. چیایا. چیایانا. طورێ: شکەفت. شکەفتە. شکەفتن. معەررێ: کەڤر. کەڤرا. کەڤرن. شوعێ: بەراڤەزا. بەراڤەزەن. شقیپێ: عەرد. عەردا. ئەرعا: درێژ. درێژا. درێژن. ئەریخێ: کورت. کورتە. کورتن. کەریا. ئاخ. ئاخا. ئاخن. عەپرا: صۆر. صۆرا. صۆرن. سمۆقێ: رەش. رەشا. رەشن. ئوکامێ: سپی. سپیا. سپینا. حوواریێ: کەسک. کەسکە. کەسکن. یوراقا: تەبەسی. تەبەسیا. تەبەسینا. زەرقا: زەر. زەرا. زەرن. شەعوثە: حەڕڕی. حەڕڕیا. طینا: کور. کوررا. کوررن. سیانا: کوڕ. کوڕا کوڕن. بنەییا: کور. کوورا. کوورن. عەممیقێ: کۆر. کۆرا. کۆرن. سمەییا: بەحر. بەحرا. بەحرانا. یەممێ:

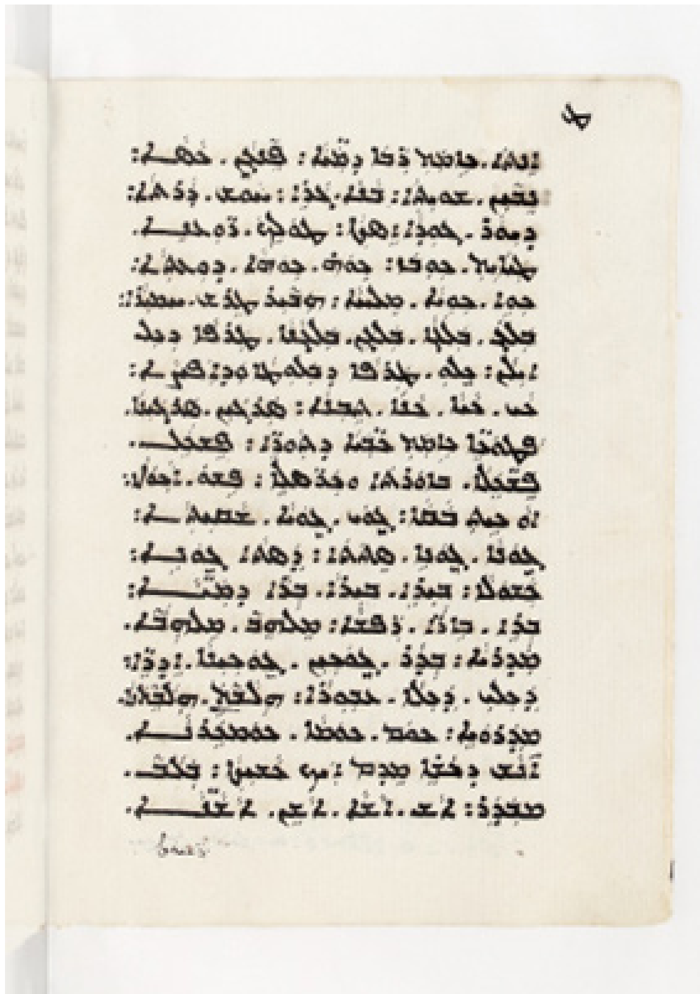
تەر. تەرا. تەرن. رەططيوا: تێژى. تێژيا. تێژينا. مليا: خالى. خاليا. خالينا. سپيقێ: ماسى. نونا: حوت. حوتا: عاور. عاورا. عاورن. عەيمێ: بروس. بروسا. بروسن. بەرقێ: گۆرەگۆرێ. دعاورانا: دەنگێ عەورانا: گێژک. گێژکە. سيسەرتا: طەلک. طەلگا. طەلگانا. بەردا: باران. بارانا. بارانن. مطرا: بەفر. بەفرا. بەفرانا. تەلگا: صايا. صامالا. صەحوا: طاڤ. طاڤا. طاڤانا. عنانا: حەطاڤ. حەطاڤا. حەطاڤن. شمشا: عەسمان. عەسمانا. عەسمانن. شمەييا: رۆژ. رۆژا. رۆژانا. يەوما: صوبە. صەپرا: سپێدا. شەپرا: طارى. طاريا. حشكا: شەڤا. شەڤانا. لليا: نيڤ رو. نيڤرۆش. پەلگديۆم: مێشا. مێشن. دەبباشێ ودەببابێ. كوزک. دەحلێ: بەربەنۆک. كرەپسو: پونگ. ننحا. سپونگ. حەمزا: مەيكوک. شوشا: دەلاڤ. سيعگتتا: خارنۆڤ. حەغثا وپێراە:

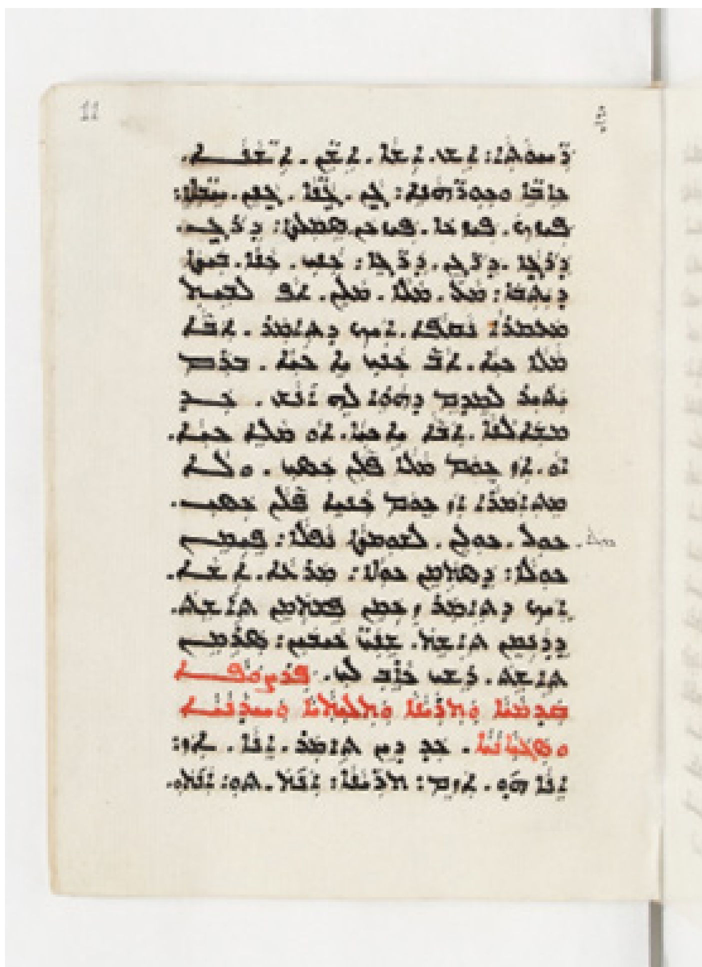
کەنگر. کەنگرا. لەگنێ: کەنگرۆشکە. سسێ دلەگنێ: کۆلیلک. بەیبونا: گوڵ. وەردا: کولی. قەمصا. خۆلی. قطما: وەریس. حەولا: ریس. عزلا: رێستن. عزالا: جووال. جووالا. جولقا واتە (کێمەث) عەرۆخیاثا: جۆلا. زەققارا: رایێخستن. رایێخستنا. شطاحا: راپێچن. کدائا: تەفشی. حەصصینا: داسی. مەگلا: داسک. گێئۆذا: بقر. بقرا. نەرگا: شالۆک. مەگلتا: ساطۆر. شەپرا: کێرێک. سەکینا: قازغان. دەستیثا: مۆقل ئەغلاوینک. مەقلێ: مەنجەل. دستێ: کۆچکی. تپایا: سیتل. ستلۆکێ: لەگان. (هو کەذ هو) (خۆی): شکاف. شکەڤا. ساطا: کاپچک. تەرواذا: هسکۆ. باحۆشا. (ئرتلانا): رەژو. رەژوا. شحجۆرێ: بزۆطاک. ئودا حەد: کەغاز. وەرراقا: پەل. بصصا. واتە (کێمەث) گومرا: ترار. طەستا: گەزک. مەلقطا: جەرێفك. کەنشتا: جەری. قولثا: دەنی. حصبا دمەییا: ه: دەنتا== ئنتە=

ئنته. واته (کێمەث) رەببا دمەییا: فنجان. کاسا: نڤین. شویثا: بانا. گارێ: حاوش. دارتا: دیوار. گودا ئسثا: طۆلک. روعنێ. طەییائیث (بزمانێ عەرەبی): خوبز: خۆە. خۆها. دوعثا: خوێ. خوێیا. ملحا: هەڤیر طرٟش. حمیرا: بەلگ. بەلگا. بەلگن. بەلگانا. طەرپا دخۆل ئیلان: چلو. طەرپا دبەللوطا وەدئەپصا: کای. کایا. کانە. تیونا: سەرگین. سەرگینا. پاطۆخێ کێمەث: کبوبیا دثاورێ: پشکێل. پشکێلا. بئۆرتە وکەرسلێ: پێشۆ. ئاخۆلا: ئاوکێث باقا: جۆی. جۆیا. شاقیثا: جۆنا. جۆنێ. ستتا: دەستا جۆنێ: خاشۆلا: بیرێ. بیرا. بێرا دمەییا: بێرێ. بێرا. رەپشا: ملهڤ. ملهێڤە. مەدریا: بێدار. جۆخین. جۆخینا. ئدرێ: دەخلی. دەخلا. عوۆرا: هێلاڤتن. هێلاڤتنا. مدەرۆیێ: کۆم. کۆما. کۆمکێرنا. ناش دکاشێ مددم ئەخ کاشیثا: بەلاڤ. مبەددەر: ئاش. ئاشا. ئاشن. ئاشانا.

رەحواثا: ئێش. ئێشا. ئێشن. ئیشانا. کیوێ وخورهانێ: جان. جانا. جانن. حیولێ: پەیزک. پەیزکە. پەیزکن. سممەلتە: دەراج. دەراجا. دەراجن. دەرگێ: خانی. خانا. بەیتا دیەثبا: ماڵ. ماڵا. ماڵن. ئاپ لوێیث مەعمرا ناقپا. ئەخ دثێمەر/ وەکی تو د بێژی. ئەڤا ماڵا کییا. ئاڤ خانی یی کییا. برەم یەتتیر لمددێم دهاوێ لێهـ ناش. کەذ مشەئلانا. ئەڤە یێ کییە؟ ئاو ماڵێ کییە؟ ئاو. ئەز چۆم ماڵا فلان کەسی. ولا مثئەمرا (ناهێتە گوتن): ئەز چۆم خانیا فلان کەسی. کول. کولن. لشومتا ناپلا: پێمن کولا: دەستێمن کولا: مەرعا. ئێشا. ئەخ دثێمەر/ وەکی تو د بێژی: زکێمن پشتێمن تێشت. ددانێمن تێشت. شننەی کەیبین: سەرێمن تێشت. رێش کائێو لی.

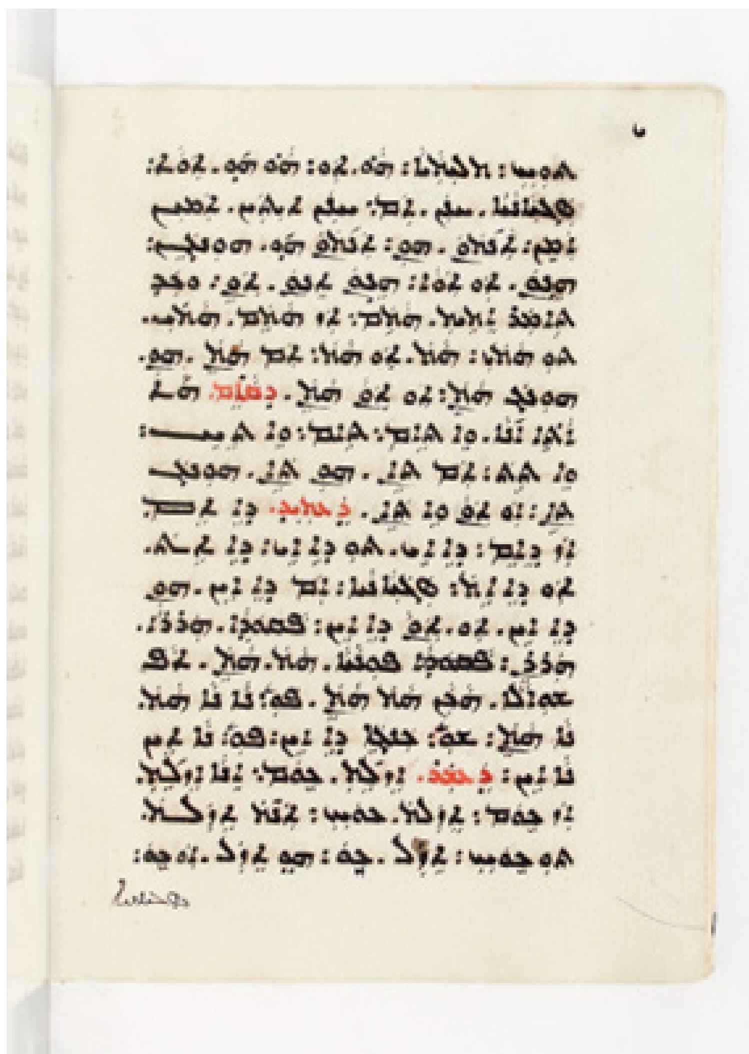

پەرصۆپا قەذمایا وەثرەییانا وەثلیثایا وەحذانایا وسەگگیئانایا.

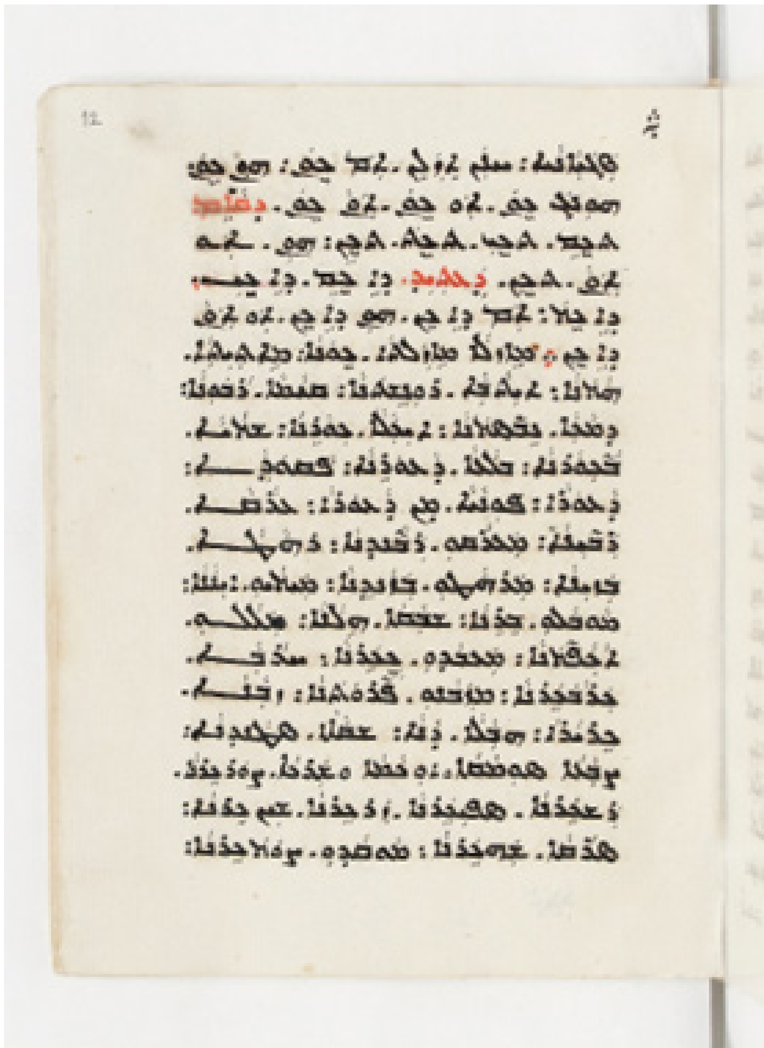
کەسی یەکەم ودووەم و سێیەم وتاک وکۆ

(کەذ دێین تێمەر) کو د بێژیت. ئێننا. ئەز: ئێنناو. ئەزم: ترەییانا. ئەت. تو: ئەتتو.

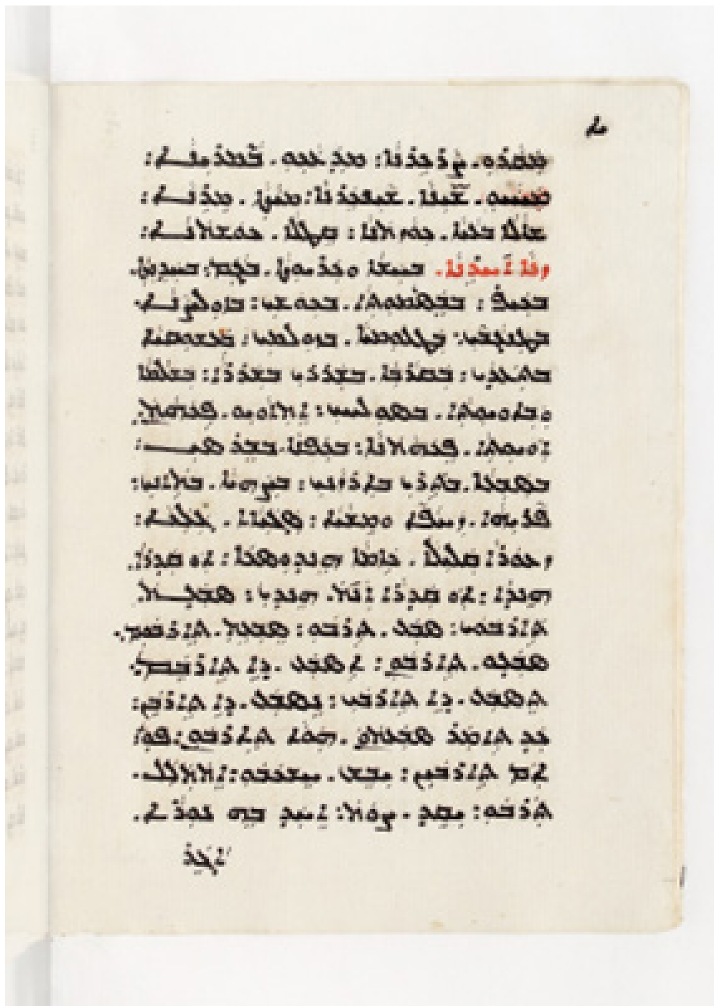
تویی: تلیثایا: هاو. ئەو: هاوو. ئەوا: سەگگیئانایا (کۆ). حنەن. ئەم: حنەن ئیثەین. ئەمین ئەمن: ئەتتۆن. هون: ئەتتۆنو. هونگن: هننۆن. ئەو ئەوا: هننۆن ئننۆن. ئەون: (وخەذ تێمەر) (کو د بێژیت) ئثێث. هاتم: ئەز هاتم. هاتی. تو هاتی: هات. ئەو هات: ئەم هاتن. هون. هونگ هاتن: ئەو ئەوان هاتن. (دقائیم/ دەمێ نهو): ها ئاثێ نا. وێ تێم: تێم: وێ تێی: وێ تێت: ئەم تێن. هون تێن. هونگ تێن: ئەو ئەوان وێ تێن. (دەعثیذ/ دەمێ داهاتی). دێ ئێم. ئەز دێم. دێ ئێ. تو دێ ئێ. دێ ئێت. ئەو دێ ئێت: (سەگگیئانایا/ کۆ). ئەم دێ ئێن. هون دێ ئێن. ئەو. ئەوان دێ ئێن: (پاقۆذا/ داخوازی) هەردا. هەردن: (پونایا/ بەرسڤ) هات. هاتن. (ئاپ شوئالا/ هەروەسا پرسیار). هاخان هات هاتن. (پونایا/ بەرسڤ): نا نا هات. نا هاتن: (شو./ پرسیار): کەنگێ دێ ئێن: (پونایا/ بەرسڤ): نا ئێن نا ئێن: (دەعور/ دەمێ بووری). ئزلێث. چۆم: ئننا ئزلێث. ئەز چۆم: ئززەلت. کۆیی: ئەت ئززەلت. تو چۆیی: ئززەل. چۆ: هو ئززەل. ئەو چۆ:

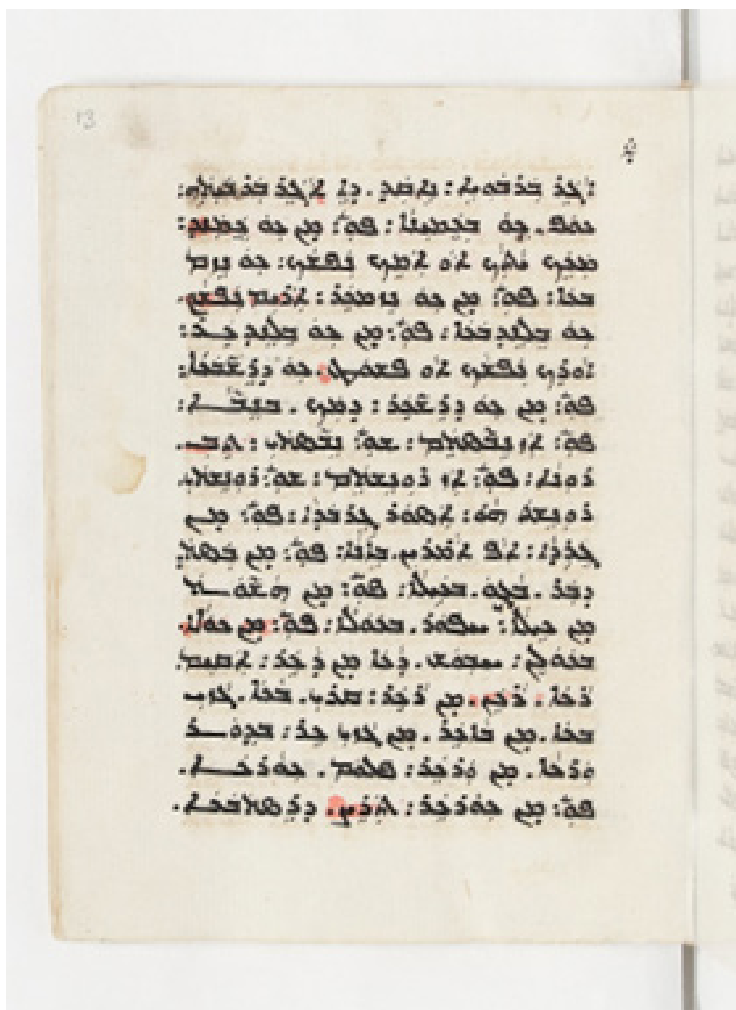
سەگگیئانایا (کۆ): حنەن ئززەلن. ئەم چۆن: هون چۆن: هونگ چۆن. ئەو چۆن. ئەوان چۆن. (دقائێم/ دەمێ نهو). تچێم. تچی. تچت. تچن: هون. ئەو ئەوان. تچن. (دەعثیذ/ داهاتی). دێ چێم. دێ چی. دێ چت: ئەم دێ چن. هون دێ چن. ئەو ئەوان دێ چن. مێزلا مێزەلتا. چۆنا: مێثیثا. هاتنا: ئیتاوا. رونێشتنا: قیاما. رابونا: دماخا. نێڤستنا: ئیخالا. خوارنا: شتایا. ڤاخوارنا: بلاعا. داعۆرنا: (پاقۆذا/ داخوازی): داعۆرا: (پونایا/ بەرسڤ). من داعۆرا: عراقا. رەڤینا: مەعراقو. رەڤاندنا: رهاطا. بەزینا: مەرهاطو. بەزاندنا: مەیتایو. ئینانا: ماوبالو. برنا: شواقا. هێلانا: مەلالو. ئاخافتنا: مەعبادو. چێکێرنا: حراوا. کەرابکێرنا: مزەببانو. فرۆتنا: زوانا. کریارا: هوالا. دانا: شقالا. سطاندنا: صواعا سوماقا وئوکاما...الخ وهندەکێن دیتر. صۆرکرنا. رەشکرنا. سپیکرنا. زەرکرنا. شین کرنا: سراقا. شەهکرنا: ماوقادو. صۆتکرنا:

مەققارو. صارکرنا: مدەععاخو. ڨامرینا: مەححایو. ژینا. ژینکرنا: میاثا. مرنا: شئالا بعایا: خوازتنا: قطلا. کۆشتنا: (زنا حرێنا) (جورەکێ دی). بحەششا وخەریوثا. بغەم. بحاذوثا. بک ەیف: ببسموثا. بخۆشی: بئولصانا. بطەنگاڤی: بەطلومیا. بزولمی: بەعشوقیا. بتەعدای: بەقراوا. بشەڕری بشەڕرا: بەشلاما وەوئەویوثا. بسولحی: ئثئاویو. پێکهاتن: ئەویوثا. پێکهاتنا. بخەپنا. ببرسی: بسەوعا. بتێری بئەرزانی: بصەهیا. بتێنی: فریها. زەحفا ومشایا: سەگگیئا (کۆ). گەلەکا: زعۆرا قەلليلا. کێما هندوسکا: ئەو قەدرا. هێندا. ئەو قەدرا ئەت. هێندی: سوەعت. تێربۆی: سوەع. تێربوو: سیوعێث. تێربووم: سوەع. تێربوون. ئێسبەع. دێ تێربم: تسبەع. دێ تێربی: نسبەع. دێ تێربن: (کەذ تێمەر/ کو د بێژیت) سوەعتۆن. هەوا تێربوون: (پونایا/ بەرسڤ): ئەم تیربین: ئیوش. حشکبوو: ئتتەللەل. تەربوو: یقد. صۆت: ئێححەذ بێھ نورا.

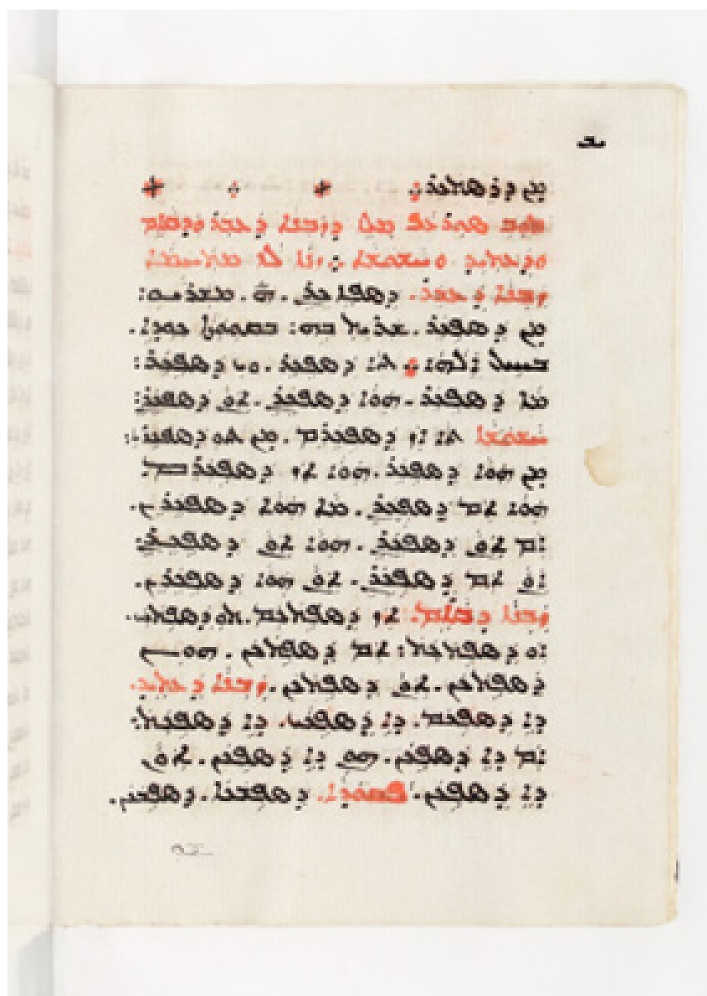
ئاگر بەربویێ: نێقەذ. دێ ئاگر بەرییتێە: کۆپ. خۆ بچەمینا: (پونایا/ بەرسڤ): من خۆ چەمەند: مەکێخ یاثاخ (ئاو/ یان) ئەمێخ نەپشاخ: خۆ نێزم بکە: (پونایا/ بەرسڤ): من خۆ نزمکر: ئەریم نەپشاخ. خۆ بڵند بکە: (پونایا/ بەرسڤ): من خۆ بڵندکر: ئاورخ نەپشاخ (ئاو/ یان) پشۆط. خۆ درێژبکە: (پونایا/ بەرسڤ): من خۆ درێژکر: دمەک. بنڤا: (پونایا/ بەرسڤ): ئەز نڤستم: (شو./ پرسیار): نێڤستێ: تێو: رونا: (پونایا/ بەرسڤ): ئەز رونشتم: (شو./ پرسیار): رونێشتێ: رونێشت هاو: ئەسسۆر گێربدا: (پونایا/ بەرسڤ): من گرێدا: (ئاپ ئامرین/ هەروەسا دبێژین). بێنا: (پونایا/ بەرسڤ): من بەست. دبەر. باجۆ. بکێلا: (پونایا/ بەرسڤ): من هاژۆت من کێلا: حپۆر. بکۆلا: (پونایا/ بەرسڤ): من کۆلا: بکۆلن: حوۆش. داکە من داکێر: ئەققیم. راکە. راکن. من راکر: قری. باکە. گازی بکە. من باکر. من گازی کر: بذۆر وەرکا. من وەرکر: پلۆم. خوارکە: (پونایا/ بەرسڤ): من خوارکر: تەڕڕص. درستبکە.

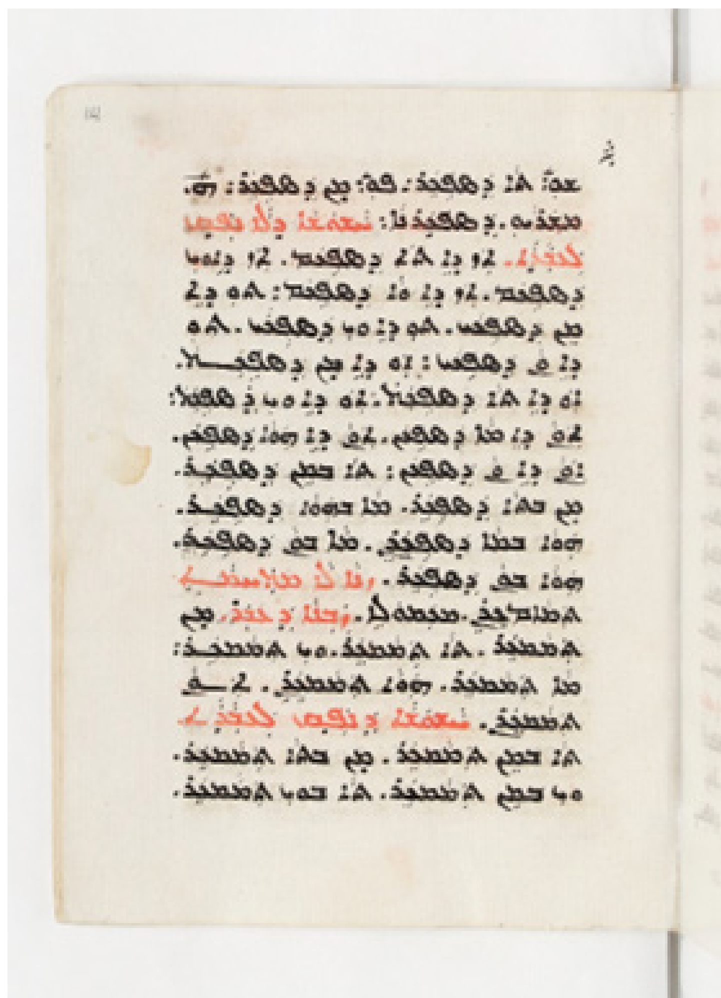
من درێستکر.

تو سورعاپ مللێ دزەونا دەعوەر وەدقائێم وذەعثیذ وحاشۆشا. زنا لا مثەحما زەونا دەعوەر. هەروەسا گەردانکردنی کار، دەمێ بووری ونهو وداهاتی وبکەرنادیار. چاوگی میمی دەمێ بووری

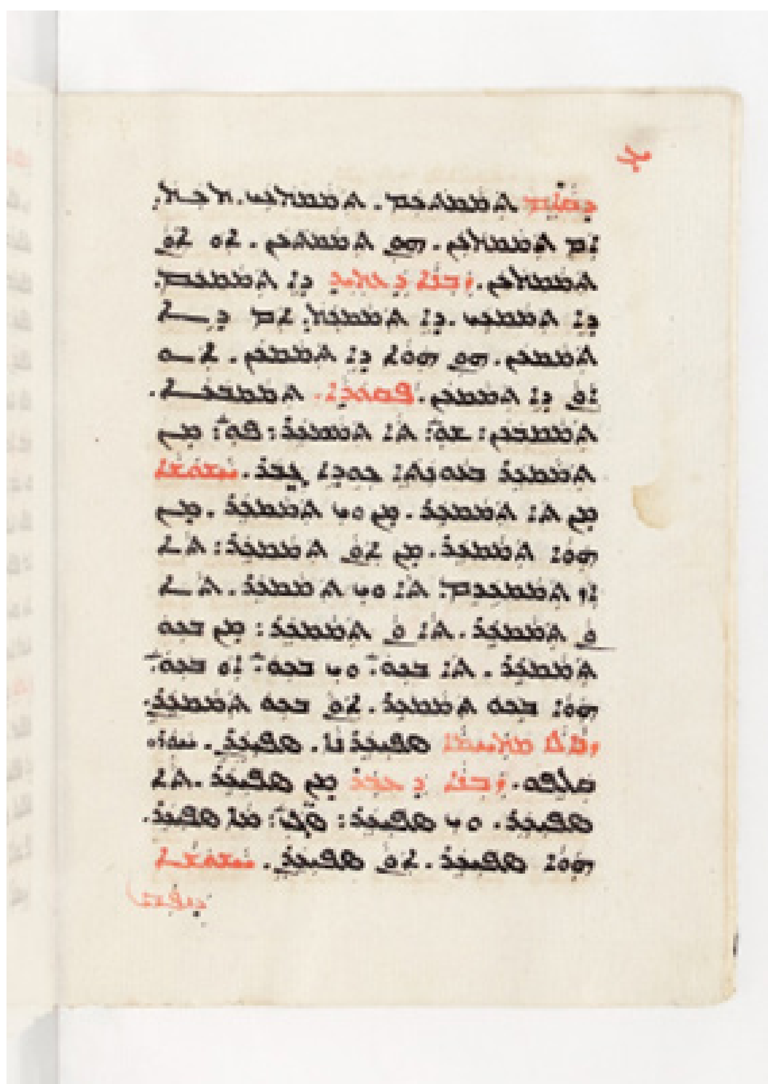
دەسپێ کێرێن. واتا. مشەڕڕایو: من دەسپێکر. شەڕڕیث بێهـ: بقووەتا خودێ. بحێل ئالاها. تا دەسپێکر. وی دەسپێکر: ما دەسپێکر. هەوا دەسپێکرن. ئەوان دەسپێکرن: (حاشۆشا/ بکەرنەدیار) تا ئەز دەسپێکرم. من تو دەسپێکری: من هەوا دەسپێکر. هەوا ئەز دەسپێکرم. هەوا ئەم دەسپێکرن. ما هەوا دەسپیکرن. ئەم ئەوان دەسپێکرن. هەوا ئەوان دەسپێکرن. ئەوان ئەم دەسپێکرن. ئەوان هەوا دەسپێکرن. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو). ئەز دەستپێتکەم. تو دەستپێتکەی. ئەو دەستپێتکەت: ئەم دەستپێتکن. هون دەستپێتکن. ئەوان دەستپێتکن. (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی). دێ دەسپێکم. دێ دەسپێکای. دێ دەسپێکەت: ئەم دێ دەسپێکن. هون دێ دەسپێکن. ئوان دێ دەسپێکن. (پاقۆذا/ داخوازی). دەسپێبکە. دەسپێبکن.

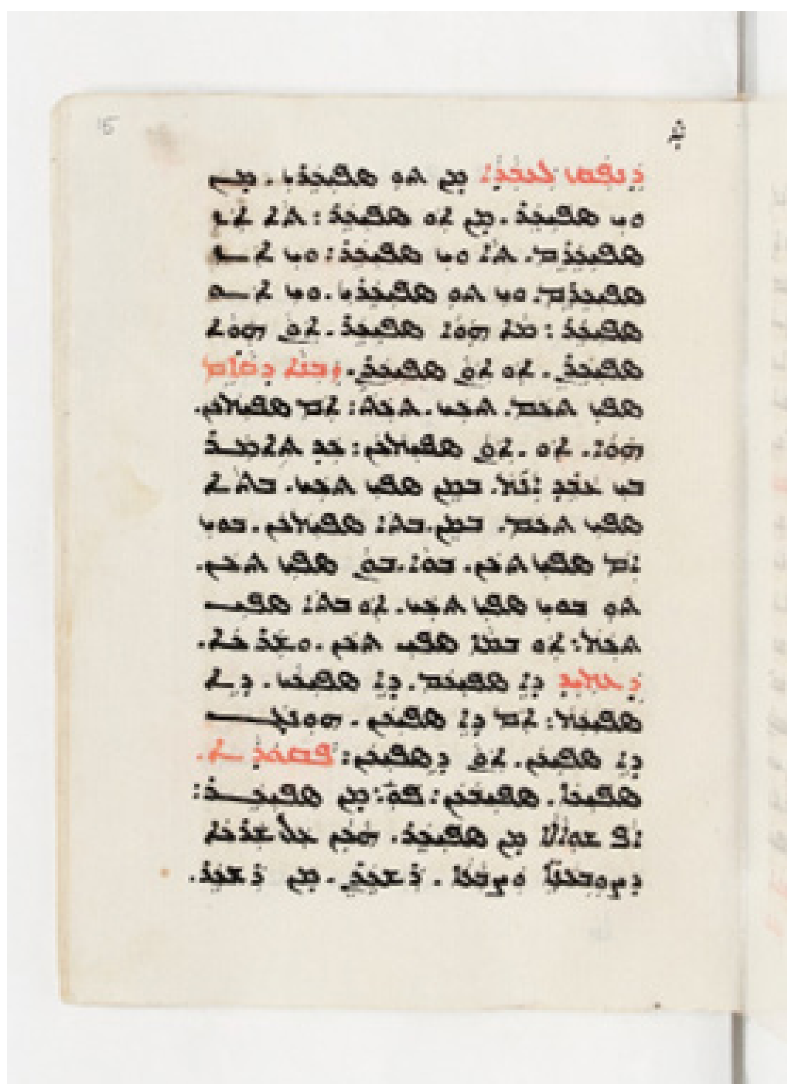
(شو./ پرسیار): تا دەسپێکر: (پونایا/ بەرسڤ): من دەسپێکر: واتە. مشەڕڕایو. دەسپکێرنا: (حاشۆشا دلا نپەق لعوادا/ ناڤی کراو). ئەز دێ تە دەسپێکم. ئەز دێوی دەسپیکم. ئەز دێ وا دەسپێکم: تو دێ من دەسپێکای. تو دێ وی دەسپێکای. تو دێ وان دەسپێکای: ئەو دێ من دەسپێکەت. ئەو دێ تا دەسپێکەت. ئەو دێ وی دەسپێکەت: ئەوان دێ ما دەسپێکن. ئەوان دێ هەوا دەسپێکن. ئەوان دێ وان دەسپێکن: تا بمن دەسپیکر. من بتا دەسپێکر. ما بهەوا دەسپێکر. هەوا بما دەسپێکرن. ما بوان دەسپێکر. هەوان بوان دەسپێکر. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی). تەمام کرن. مکەمۆلێ. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری). من تەمام کر. تا تەمامکر. وی تەمامکر: ما تەمامکر. هەوا تەمامکرن. ئەوان تەمامکرن. (حاشۆشا دەنپەق لەعواذا ناڤی کراو). تا بمن تەمامکر. من بتا تەمامکر. وی بمن تەمامکر. تا بوی تەمامکر.

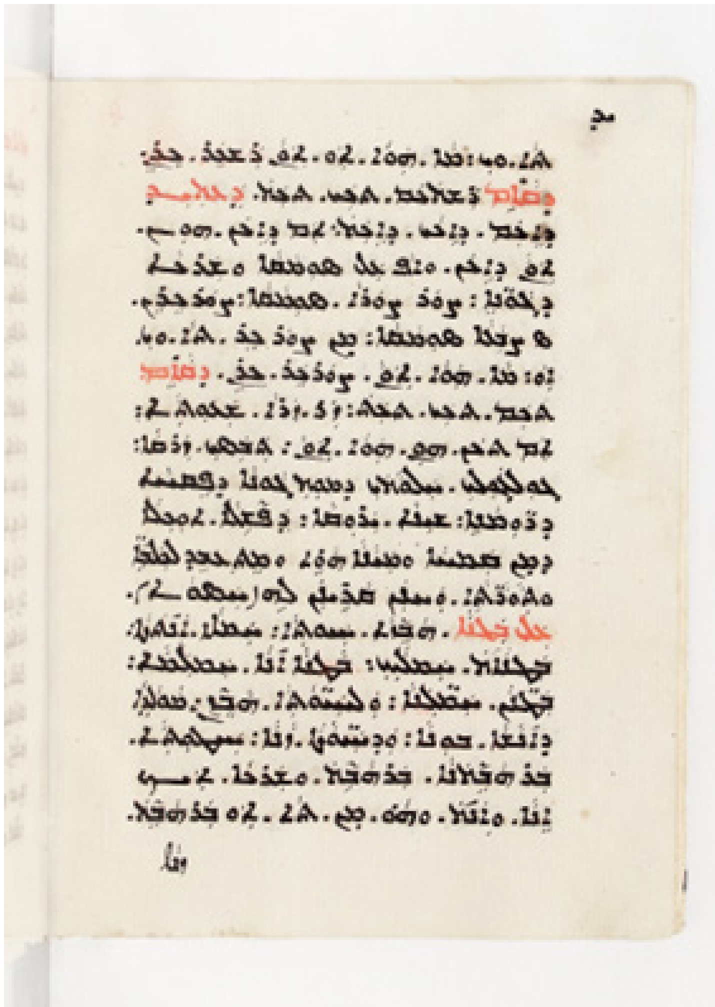
(دقائێم/ دەمێ نهو) تەمامتکەم. تەمامتکەی. تکەت: ئەم تەمامتکەن: هون تەمامتکن. ئەو ئەوان تەمامتکن. (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی). دێ تەمامکم. دێ تەمامکەی. دی تەمامکەت: ئەم دێ تەمامکن. هون هەوا دێ تەمامکن. ئەو ئەوان دێ تەمامکن. (پاقۆذا/ داخوازی). تەمامبکا. تەمامبکن: (شو./ پرسیار): تا تەمامکر: (پونایا/ بەرسڤ): من تەمامکر بعاونەتێ خودێ جەبر. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار). من تا تەمامکر. من وی تەمامکر. من هەوا تەمامکر. من ئەوان تەمامکر: تا ئەز تەمامکرم. تا وی تەمامکر. تا وان تەمامکر. من بخۆ تەمامکر. تا بخۆ. وی بخۆ. ئەو بخۆ. هەوا بخۆ تەمامکر. ئەوان بخۆ تەمامکرن. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی). سپیکرنا. سپیکرن. حاوەر قەللپ. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری). من سپیکر. تا سپیکر. وی سپیکر: (سەگیئانایا/ کۆ): ما سپیکر. هەوا سپیکر. ئەوان سپیکر. (حاشۆشا

دەنپەق لەعواذا/ ناڤى كراو). من تو سپيكرى. من وى سپيكر. من ئەو سپيكر: تا ئەز سپيكرم . تا وى سپيكر: وى ئەز سپيكرم. وى تو سپيكرى. وى ئەو سپيكر: ما هەوا سپيكر. ئەوان هەوا سپيكرن. ئەو ئەوان سپيكرن. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو). سپى تكم. تكەى. تكەت: ئەم سپيتكن. هەوا. ئەو. ئەوان سپيتكن: (كەذ تێمەر/ كو د بێژيت): بى عاوێذ ئەت. بمن سپى تكەى. بتا سپى تكم. بمن. بتە سپيتكن. بوى ئەم سپى تكن. بوا. بوان سپى تكن. تو بوى سپى تكەى. ئەو بتە سپى تكەت: ئەو بما سپى تكن. (وشەركا. وهندەكێن ديتر.). (دەعثيذ/ داهاتى). دێ سپيكم. دێ سپيكاى. دێ سپيكەت: ئەم دێ سپيكن. هونگ دێسپيكن. ئەوان دێ سپيكن: (پاقۆذا/ داخوازى). سپيكە. سپيبكن: (پونايا/ بەرسڤ): من سپيكر: (ئاپ شوئالا/ هەروەسا پرسيار): من سپيكر. (هاخان عەل شەركا دصوعانێ وەصواعا. هەروەسا سەبارت برەنگينى دين). رەشكرن. من رەشكر.

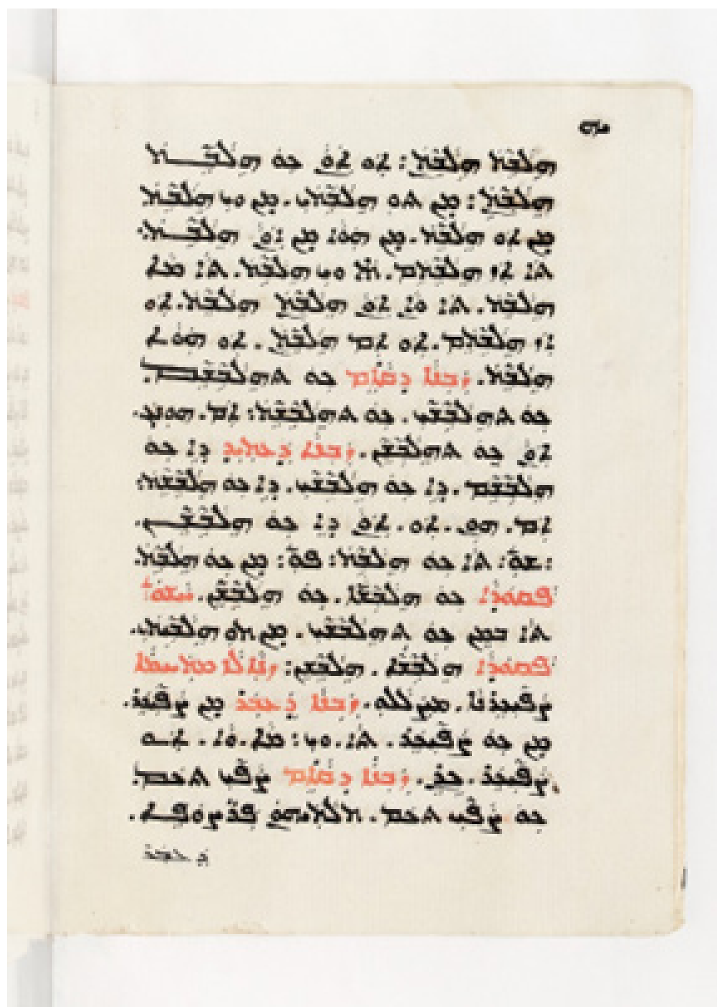

تا. وی: ما. هەوا. ئەو. ئەوان ڕەشکر. کرن. (دقائێم/ دەمێ نهو). ڕەشتکم. تکەی. تکەت. (دەعثیذ/ داهاتی). دێکەم. دێکای. دێکەت: ئەم دێکن. هون. ئەوان دێکن. (وئاپ عەل سوماق ا وشەرکا دگاونێ/ هەروەسا سەبارەت برەنگێ سور و ڕەنگێن دی): صۆر صۆرا. سوماقا: صۆرکرن. س صواعا سوماقا: من صۆر کر. تا. وی. ئەو: ما. هەوا. ئەوان. صۆرکر. کرن: (دقائێم/ دەمێ نهو). تکەم. تکەی. تکەت: زەر. زەرا. شەعوثا: ئەم تکن. هون. هەوا. ئەوان: تەبەسی. زەرقا: گولگولی. حەلواتی (دموث گاونا دپقحا درومانێ/ وەك ڕەنگی گولی هەرمێ): شینا. یەرروقا: دەفشێلا. ئوخلا دمن قەمحا ومەییانا هاوێ ومثعوذ لکەلبێ وثەوراثا. وەحنەن قارێنەن لێه (حەسوا). عەل بەطنا. هاڤزا. حەییوثا: حەملا. ئەتتا: بەطنات. حەملایی: باطنانا. حەملەما: بەطنان. حەملەنا: وەلحەیواثا. هاڤزن: مەولاذا دناشا. بونا: وەدحەیواثا. زانا: حەیطوثا. بەر هاڤێتنا. بەرهاڤێت. (وشەرکا/ وهندەکێن دیتر.) ئەخ (وەك): ئننا. وئەت. وهاو. من. تا. ئەو بەرهاڤێت.

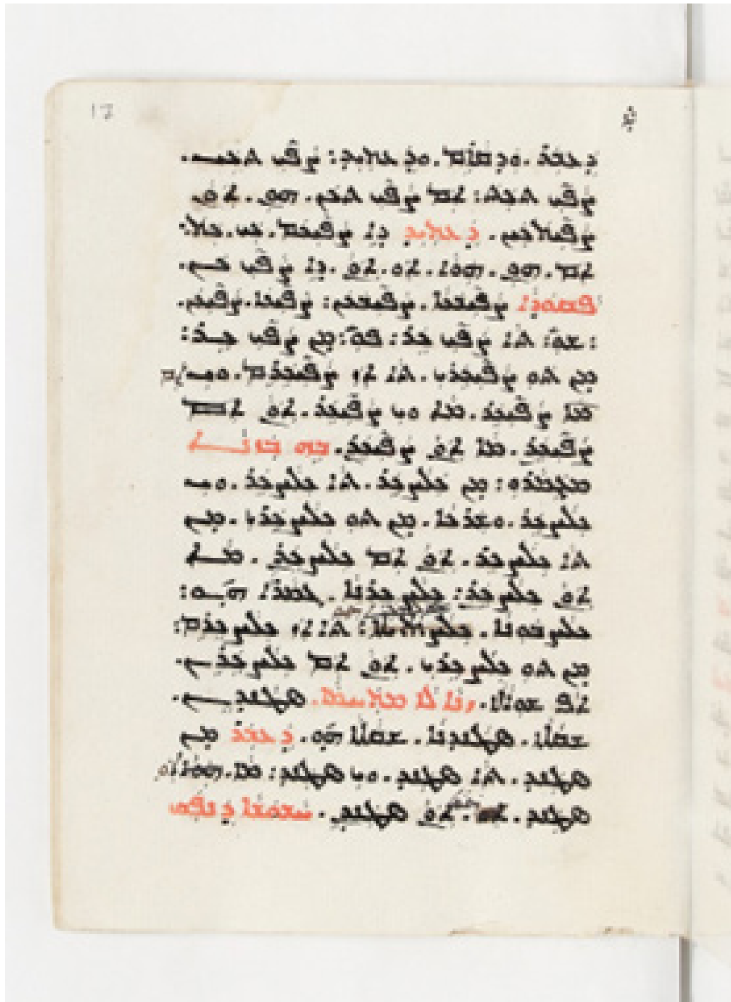

زنا (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی). ترسەک. ترسا. دێحلا. وذێحلشا: ئەذحلتاخ. من تو ترسی. تا ئەز ترسام: من وی ترسیا: وی ئەز ترسەم. من هەوا ترسیان. من ئەوان ترسیان. من هەوا ترسەند. هەوا ئەم ترساندن. ئەوان ئەم ترساندن. ترسیام. ترسیان. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو). ئەز ترسم. ترسی. ترست: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دترسن. (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی). ئێدەحلیو. دێ وی ترسینم. دێ تا ترسینم. دێ من ترسینی. دێ وی ترسینی. ئەم دێ وان ترسینن. ئەم دێ هەوا ترسینن. ئەوان دێ ما ترسینن. هەوا. دێ ما ترسینن. ما دێ هەوا وئەوان ترسینم: پێکڤە. ئەخذا. (پاقۆذا/ داخوازی). بترسینا. بترسینن. نا ترسینا: (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی). هێلاڤتن. مدەرۆیێ. وشوارا. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری). من خۆ هێلاڤێت. تا خۆ هێلاڤێت. وی خۆ هێلاڤێت: ما خۆ هێلاڤێت. وا هەوا خۆ

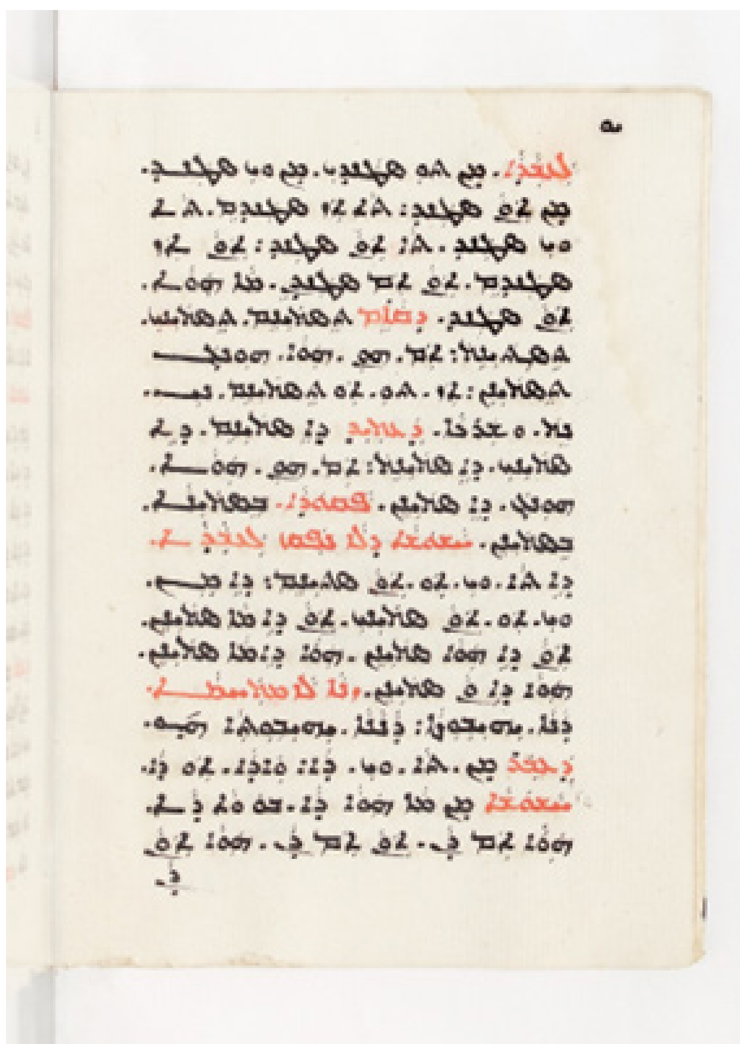
هێلاڤێت هێلاڤتن: ئەو ئەوان خۆ هێلاڤێت هێلاڤتن: من تو هێلاڤێتی. من وی هێلاڤێت. من ئەو هێلاڤێت. من هەوا من ئەوان هێلاڤێت: تە ئەز هێلاڤێتم. تە وی هێلاڤێت. تا ما هێلاڤێت. تا وان ئەوان هێلاڤێتن هێلاڤێت. ئەو ئەز هێلاڤێتم. ئەو ئەم هێلاڤێتن. ئەو هەوا هێلاڤێت. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو). خۆ تهێلاڤێژێم. خۆ تهێلاڤێژی. خۆ تهێلاڤێژێت: ئەم. هونگ. ئەوان خۆ تهلاڤێژن. (زەونا دەعثید/ دەمێ داهاتی). دێ خۆ هێلاڤێژم. دێ خۆ هێلاڤێژی. دێ خۆ هێلاڤێژت: ئەم. هون. ئەو. ئەوان دێ خۆ هێلاڤێژن. (شو./ پرسیار): تا خۆ هێلاڤێت: (پونایا/ بەرسڤ): من خۆ هێلاڤێژت. (پاقۆذا/ داخوازی). خۆ هێلاڤێژا. خۆ هێلاڤێژن. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار): تا بمن خۆ تهێلاڤژی. من تو هێلاڤێتی. (پاقۆذا/ داخوازی). هێلاڤێژا. هێلاڤێژن: (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی). صافیکرنا. مصەلالو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری). من صافیکر. من خۆ صافیکر. تا. وی: ما. وا. ئەو صافیکر. کرن. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو). صافی تکم. خۆ صافی تکم. (تلاثەیهۆن پەرصۆپێ/ هەر سێ کەسی).

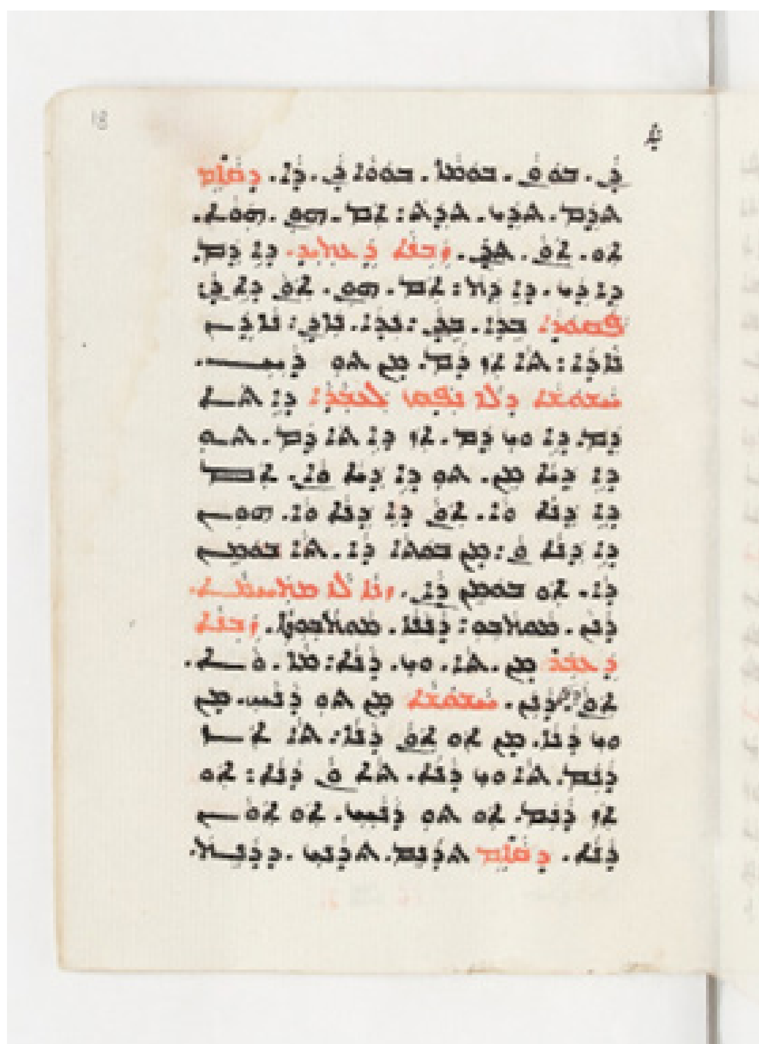
دەعوەر (دەمێ بووری). وەدقائێم (نهو). وذەعثیذ (داهاتی): صافی تکەی. صافی تکەت: ئەم صافی تکن. هون. ئەوان صافیتکەین. (دەعثیذ/ داهاتی). دیّ صافیکم. کەی. کەت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان. دیّ صافی کن. (پاقۆذا/ داخوازی). صافیبکا. صافیبکن: صافیکە. صافیکن. (شو./ پرسیار): تا صافی کر: (پونایا/ بەرسڤ): من صافی کر. من تو صافیکری. تا ئەز صافیکرم. وی ما صافیکر. ما وی صافیکر. ئەوان ئەم صافیکرن. ما ئەوان صافیکرن. (بێهـ بەزنا/ بهەمان جۆر) مگەممارو: من خەلاصکر. تا خلاصکر. وی خلاصکر. (وشەرکا/ وهندەکێن دیتر). من تو خەلاصکری. من تا خلاصکر. ئەوان ئەم خلاصکرن. ما ئەوان خلاصکرن: خلاص کرنا. گماراو: خلاصبوونا. شولامایاوو: تا ئەز خلاصکرم: من تو خلاصکری. ئەوان ئەم خلاص کرن. ئاپ شوئالا/ هەروەسا پرسیار. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی). سطاندن. شقالا. سطاندنا. شقالاو. (دەعوەر/ دەمێ بووری) من سطەند. تا سطەند. وی سطەند: ما. هەوا سطەند. ئەوان سطەندن. (حاشۆشا دەنپەق

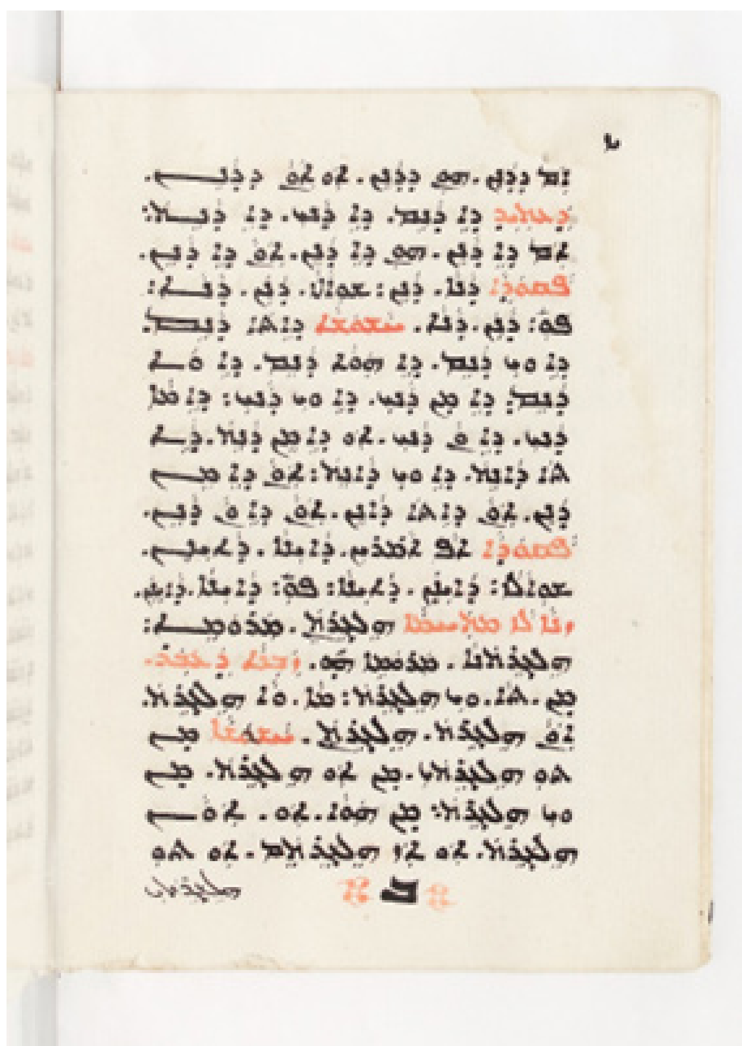
لەعواذا/ ناڤێ کراو). من تو سطاندی. من وی سطەند. من ئەوان سطەند: تا ئەز سطەندم. تا وی سطەند. تا ئەوان سطەند: ئەوان ئەز سطەندم. ئەوان ئەم سطەندم. ما هەوا. ئەوان سطەند. (دقائێم/ دەمێ نهو). تستینم. تستینی. تستینێت: ئەم. هون. هەوا. هونگ تستینن: ئەز. تو. ئەو تستینێم. نی. نت. (وشەرکا/ وهندەکێن دیتر). (دەعثیذ/ داهاتی). دێ ستینم. دێ ستینی. دێ ستینت: ئەم. هون. هەوا. هونگ. دێ ستینن. (پاقۆذا/ داخوازی). بستینا. بستینن. (حاشۆشا دلا نپەق لەعواذا/ ناڤێ کراو). دێ تا. وی. ئەو. ئەوان ستینم: دێ من. وی. ئەو. ئەوان ستینی. ئەوان دێ ما ستینن. ئەوان دێ هەوا ستینن. هەوا دێ ما ستینن. هەوا دێ وان ستینن. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی). دانا. ئیهیووثا: دانانا. یەهیووثاو. (دەعوەر/ دەمێ بووری). من. تا. وی. دا: وەدا. ئەو دا. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار). من ما هەوا دا. بۆ وا دا. هەوا ئەم دان. ئەوان ئەم دان. هەوا ئەوان

دان. بۆ وان. بۆما. بۆوا دان. دا. (دقائێم/ دەمێ نهو). تدەم. تدەی. تدەت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان. تدەن. (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی). دێ دەم. دێ دەی. دێ دەت: ئەم. هون. ئەوان دی دان: (پاقۆذا/ داخوازی) بدا. بدان: نەدا. نەدەن: نادەن. نادا: تا ئەز دام. من تو دایی. (حاشۆشا دلا نپەق لەعواذا/ ناڤێ کراو). دێ تە دەم. دێ وی دەم. ئەز دێ تە دەم. تو دێ دەیا من. تو دێ دەیا وان. ئەم دی دەنا وا. ئەوان دێ دەنا وا. هون دێ دەنا وان: من بۆتا دا. تا بۆمن دا. ئەو بۆمن دان. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی). دانان. ماوتاوو: دانانا. ماوتاووثا. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری). من. تا. وی. دانا: ما. وا. ئەوان. دانا. دانەن. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار). من تو دانایی. من وی دانا. من ئەو ئەوان دانا: تا ئەز دانەم. تا وی دانا. تا وان دانا: ئەو ئەز دانەم. ئەو تو دانایی. ئەو ئەوان دانا. (دقائێم/ دەمێ نهو). تدانم. تدانی. ددانت.

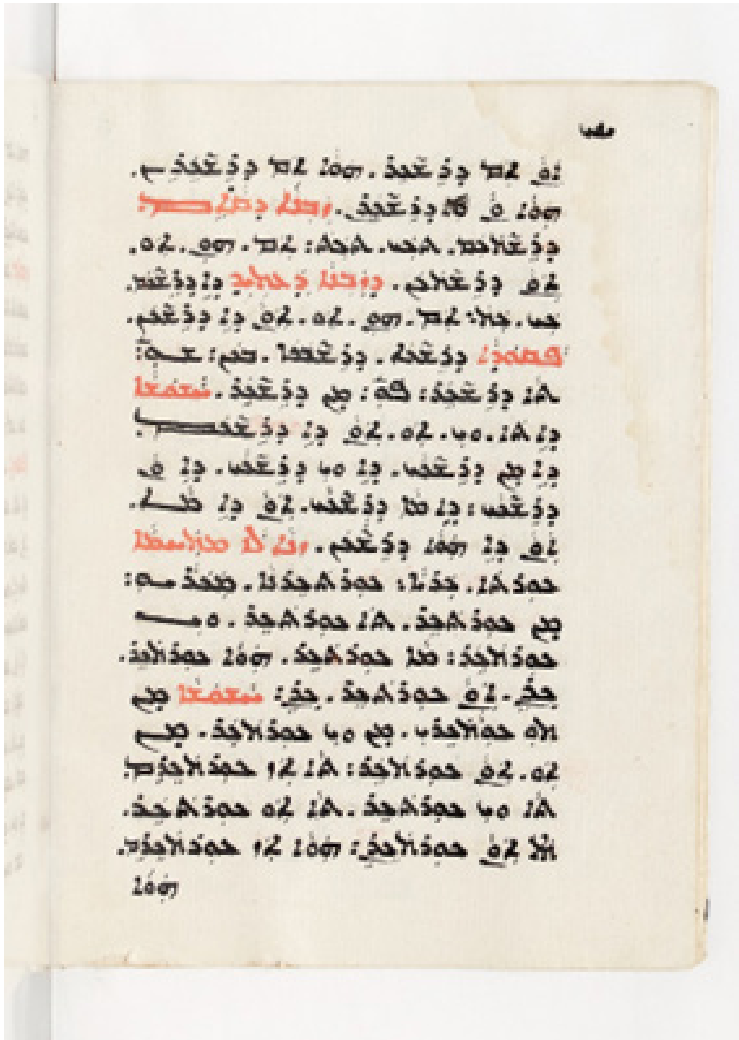

ئەم ددانن. هون ددانن. ئەو ئەوان ددانن. (دەعثید/ داهاتی). دێ دانێم. دێ دانی. دێ دانت: ئەم دێ دانن. هون دێ دانن. ئەوان دێ دانن. (پاقۆذا/ داخوازی). دانا. دانن: (شوئالا/ پرسیار). دانەن. دانا: (پونایا/ بەرسڤ): دانەن. دانا. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار). دێتە دانێم. دێ وی دانێم. دێ هەوا دانێم. دێ وا دانێم: دێ من دانی. دێ وی دانی: دێ ما دانی. دێ وان دانی. ئەو دێ من دانێت. دێ تە دانێت. دێ وی دانێت: ئەوان دێ من دانن. ئەوان دێ تە دانن. ئەوان دێ وان دانن. (پاقۆذا/ داخوازی). (ئاپ ئەمرین/ هەروەسا دبێژین). دائینا. دائینن. (شوئالا/ پرسیار): دائینەن. دائینا: (پونایا/ بەرسڤ): دائینا. دائینەن. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی). هێڵگرتن. مەرۆمێ: هێڵگرتنا. مەرۆمێو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری). من. تا. وی هێڵگرت: ما. وا هێڵگرت. ئەوان هێڵگرت. هێڵگرتن. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار). من تو هێڵگرتی. من ئەو هێڵگرت. من وی هێڵگرت: من هەوا. ئەو. ئەوان هێڵگرت. ئەو ئەز هێڵگرتم. ئەو تو

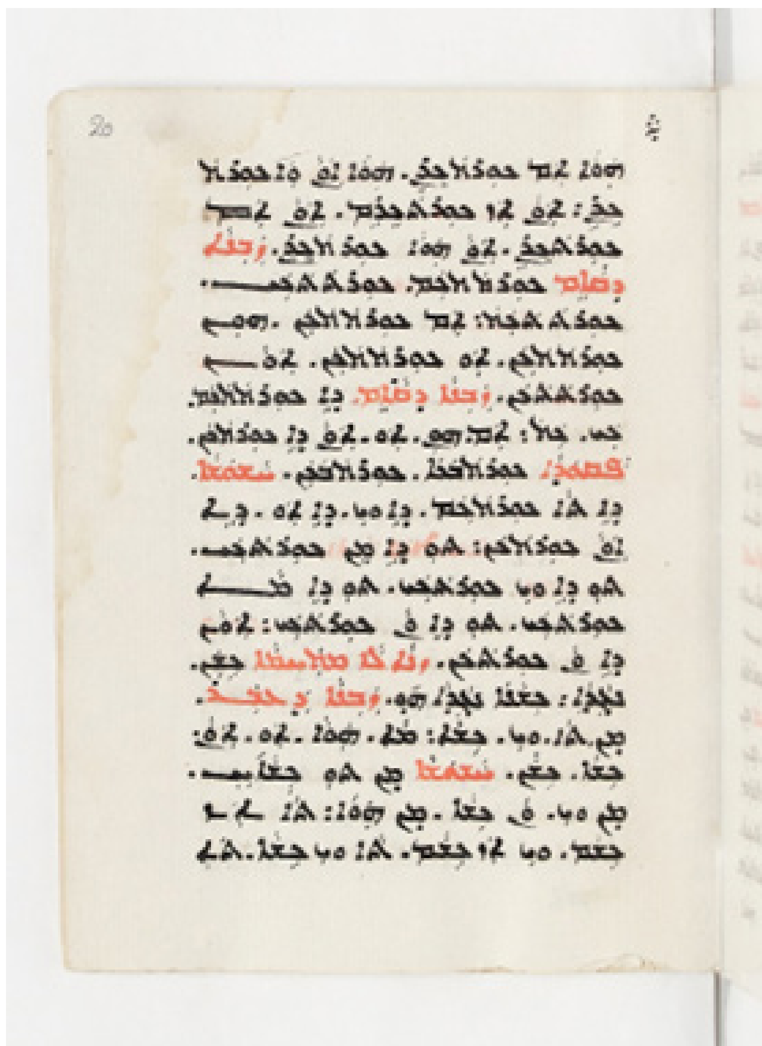

هێڵگرتی. هێڵگرتی. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو). تهێڵگرم. تهێڵگری. تهێڵگرت: ئەم. هون. ئەوان تهێڵگرن. (حاشۆشا دوەعواذا/ بکەرنەدیار). تا تهێڵگرم. تو ما تهێڵگری: ئەو. ئەوان. ئەم تهێڵگرن. ئەم ئەوان تهێڵگرن. ئەوان ئەم تهێڵگرن. (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی). دێ هێڵگرم. دێ هێڵگری. دێ هێڵگرت: ئەم. هون. ئەو. ئەوان دێ هێڵگرم. (پاقوذا/ داخوازی). هێڵگرا. هێڵگرن. (شوئالا/ پرسیار): هێڵگرت. (پونایا/ بەرسڤ): هێڵگرت. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار). ئەز دێ تە هێڵگرم. تو دێ من هێڵگری. تو دێ وی هێڵگری. وی دێ تە هێڵگرت. وی دێ ئەو هێڵگرت. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) درێژکرنا. ماوراخو ئیثاو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری). من درێژکر. تا. وی: ما درێژکر. هەوا. ئەوان درێژکر. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار). من تو درێژکری. تا ئەز درێژکرم. من وی درێژکر. من هەوا درێژکر. من ئەوان درێژکر: تا وی. ئەوان ئەو درێژکر. ئەو ئەم درێژکرن.

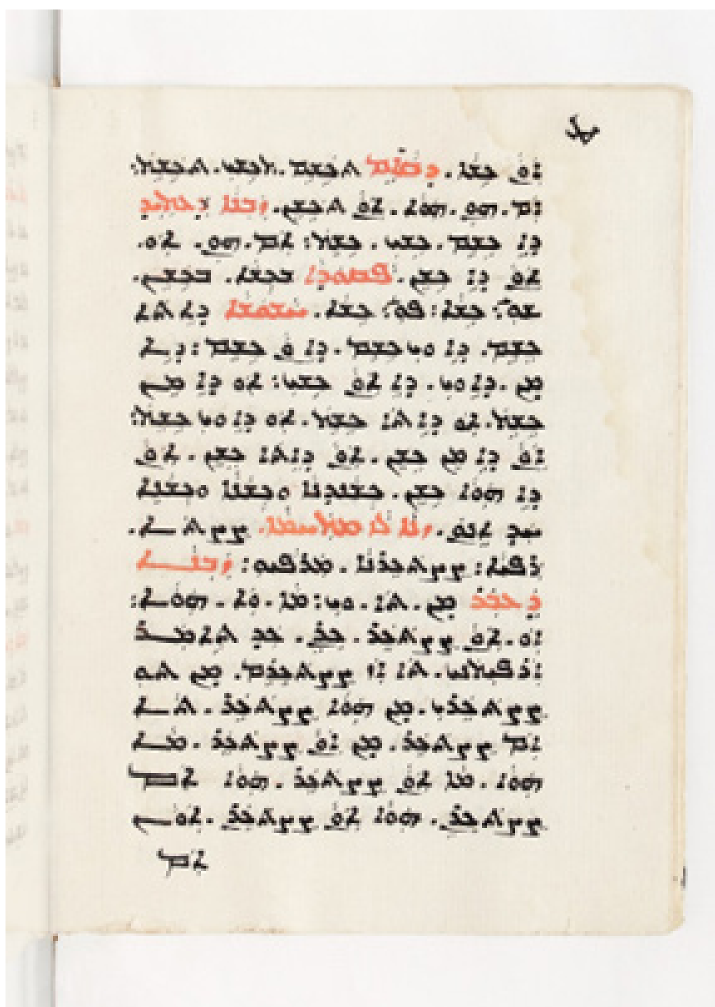
ئەوان ئەم درێژکر. هەوا ئەم درێژکرن: هەوا وان درێژکرن. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو). درێژتکەم. تکەی. تکەت: ئەم. هون. ئەو. ئەوان درێژتکن. (دزەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی). دێ درێژکم. کەی. کەت: ئەم. هون. ئەو. ئەوان دێ درێژکن. (پاقۆذا/ داخوازی). درێژکا. درێژبکە. بکن: (شو./ پرسیار): تا درێژکر: (پونایا/ بەرسڤ): من درێژکر. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار). دێ تە. وی. ئەو. ئەوان دێ درێژکم. دێ من درێژکای. دێ وی درێژکای. دێ وان درێژکای: دێ ما درێژکای. ئەوان دێ ما. ئەوان دێ هەوا درێژکن. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی). کورتە. کەریا: کورتکرنا. مەکرایو: من کورتکر. تە کورتکر. وی کورتکر: ما کورتکر. هەوا کورتکر. کرن. ئەوان کورتکر. کرن: (حاشۆشا/ بکەرنەدیار). من تو کورتکری. من وی کورتکر. من ئەو. ئەوان کورتکر: تا ئەز کورتکرم. تا وی کورتکر. تا ئەو کورتکر. تا ئەوان کورتکرن: هەوا ئەز کورتکرم.

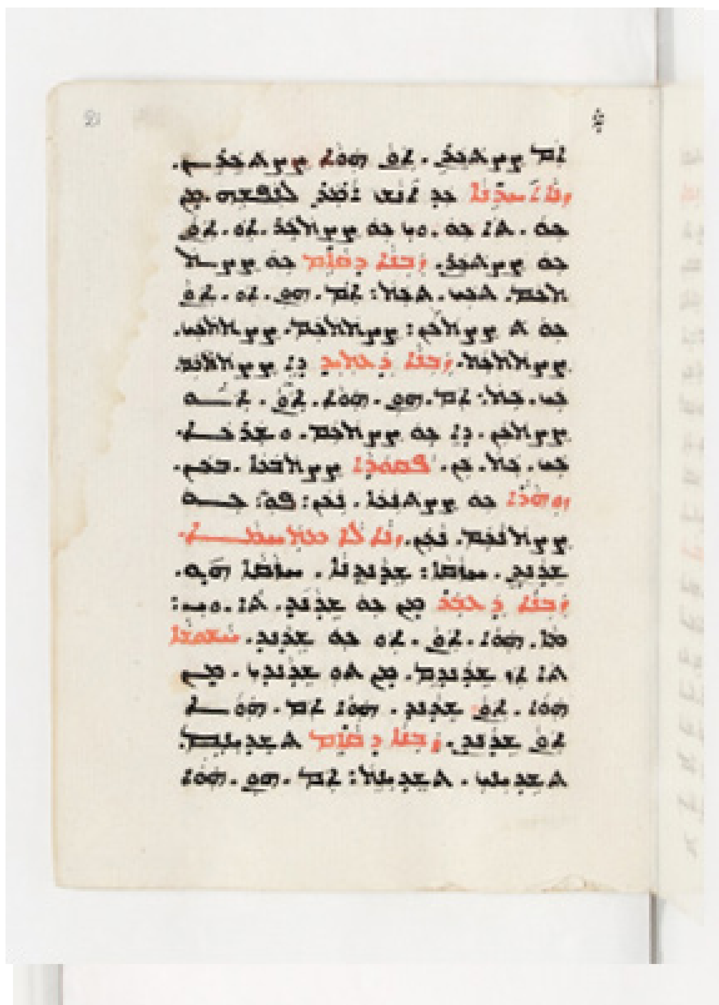
هەوا ئەم کورتکرن. هەوا ئەوان وەکورت کرن: ئەوان ئەز کورتکرم. ئەوان ئەم کورتکرن. ئەوان هەوا کورتکرن. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو). کورت تکەم. کورت تکەی. کورت تکەت: ئەم کورت تکەن. هون کورت تکەن. ئەو کورت تکەن. ئەوان کورت تکن. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو). دێ کورت تکەم. کەی. کەت: ئەم. هون. ئەو. ئەوان دێ کورتکن. (پاقۆذا/ داخوازی) کورت بکە. کورت بکەن. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار). دێ تا کورتکەم. دێ وی. دێ ئەو. دێ ئەوان کورتکن. تو دێ من کورتکەی. تو دێ وی کورتکەی. تو دێ ما کورتکەی. تو دێ وان کورتکەی: ئەوان دێ وان کورتکن. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی). کێشەن. نغادا: کێشانا. نغاداو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری). من. تا. وی. کێشا: ما. هەوا. ئەو. ئەوان. کێشا. کێشان. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار). من تو کێشایی. من وی. وان کێشا. من هەوا: تا ئەز کێشام. وی ئەز کێشام. تا وی کێشا. تە

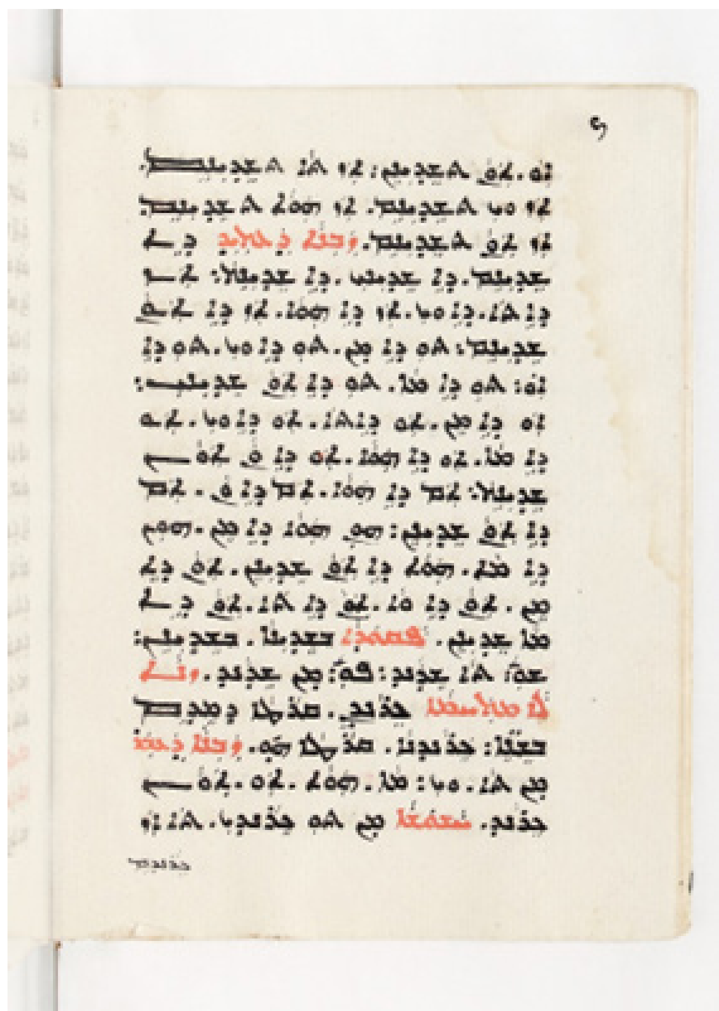
ئەوان کێشا. (دقائێم/ دەمێ نهو). تکێشم. تکێشی. تکێشت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان تکێشن. (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی). دێ کێشم. کێشی. کێشت: ئەم. هون. ئەو. ئەوان دێ کێشن. (پاقۆذا/ داخوازی). بکێشا. بکێشن. (شو./ پرسیار): کێشا: (پونایا/ بەرسڤ): کێشا. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار). دێ تە کێشم. دێ وی کێشم. دێ وان کێشم: دێ من. دێ وی. دێ ئەوان کێشی: ئەو دێ من کێشێت. ئەو دێ تە کێشێت. ئەو دێ وی کێشت: ئەوان دێ من کێشن. ئەوان دێ تە کێشن. ئەوان دێ هەوا کێشن. کێشاندنا وکێشانا وکێشانێ (حەذ ئننۆن/ هەمان شتن). (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی). صێصتە. رەپیا: صصتکرنا. مەرپایو: (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری). من. تە. وی: ما . وە. هەوا: ئەو. ئەوان صصتکر. کرن. (کەذ تێمەر/ کو د بێژیت) ئەرپیتان. تە ئەز صصتکرم. من تو صصتکری. من هەوا صصتکر. تا ئەم صصتکر. من ئەوان صصتکر. ما هەوا. ما ئەوان صصتکر. هەوا ئەم صصتکرن. هەوا ئەوان صصتکرن. ئەوان

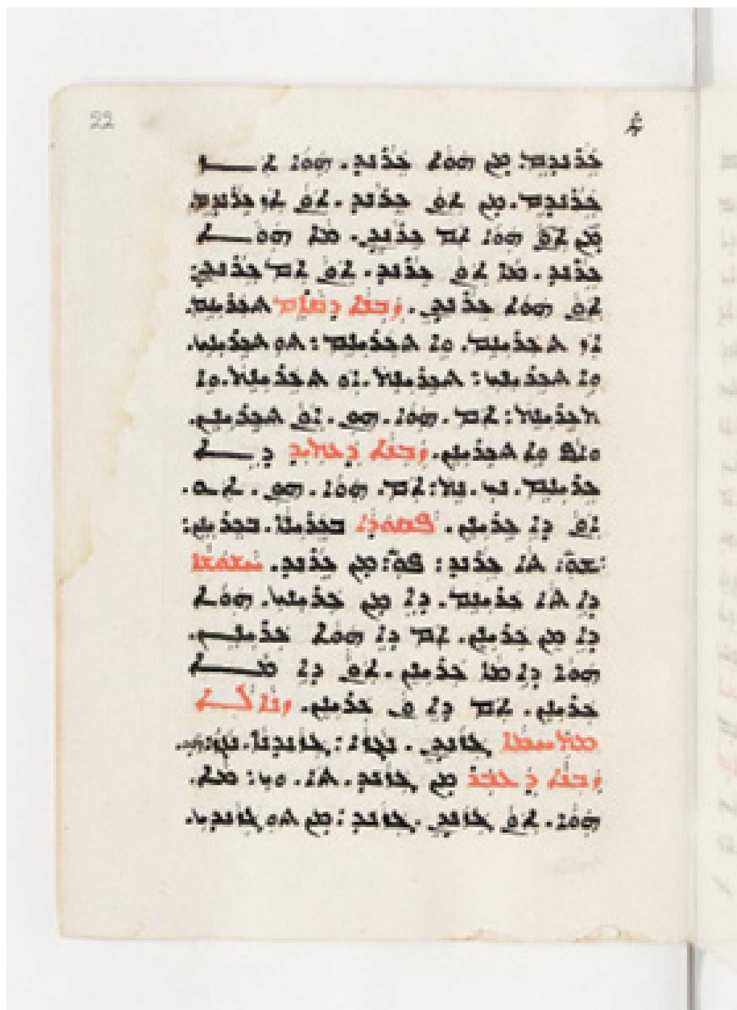
ئەم صصتکرن. ئەوان هەوا صصتکرن. (زنا حرێنا/ جورەکێ دی) (کەذ ناش ئامە ر لنەوشێە/ وەکی مرۆڤ بۆ خۆ د بێژیت). من خۆ. تە خۆ. وی خۆ صصتکر. ئەو. ئەوان خۆ صصتکرن. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو). خۆ صصت تکم. تکەی. تکەت: ئەم. هون. ئەو. ئەوان خۆ صصت تکن: صصت تکەم. صصت تکەی. صصت تکەت. (زەونا دەعثید/ دەمێ داهاتی). دێ صصتکەم. کەی. کەت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان. ئەو صصتکەن. دێ خۆ صصتکەم. (وشەرکا/ وهندەکێن دیتر). کەی. کەت. کەن. (پاقۆذا/ داخوازی). صصتبکە. بکن. (زوهارا/ ئاگەهداری) خۆ صصتنەکە. نەکن: (پونایا/ بەرسڤ) خۆ صصتناکەم. ناکەن. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی). شداندن. حزاقا: شداندنا. حزاقاو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری). من خۆ شداند. تا. وی: ما. هەوا. ئەوان. ئەو خۆ شداند. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار). تە ئەز شداندم. من تو شداندی. من. هەوا. ئەوان شداند. هەوا. ئەم. هەوا ئەوان شداندن. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو). تشدینم. تشدینی. تشدینت: ئەم. هون. هەوا.

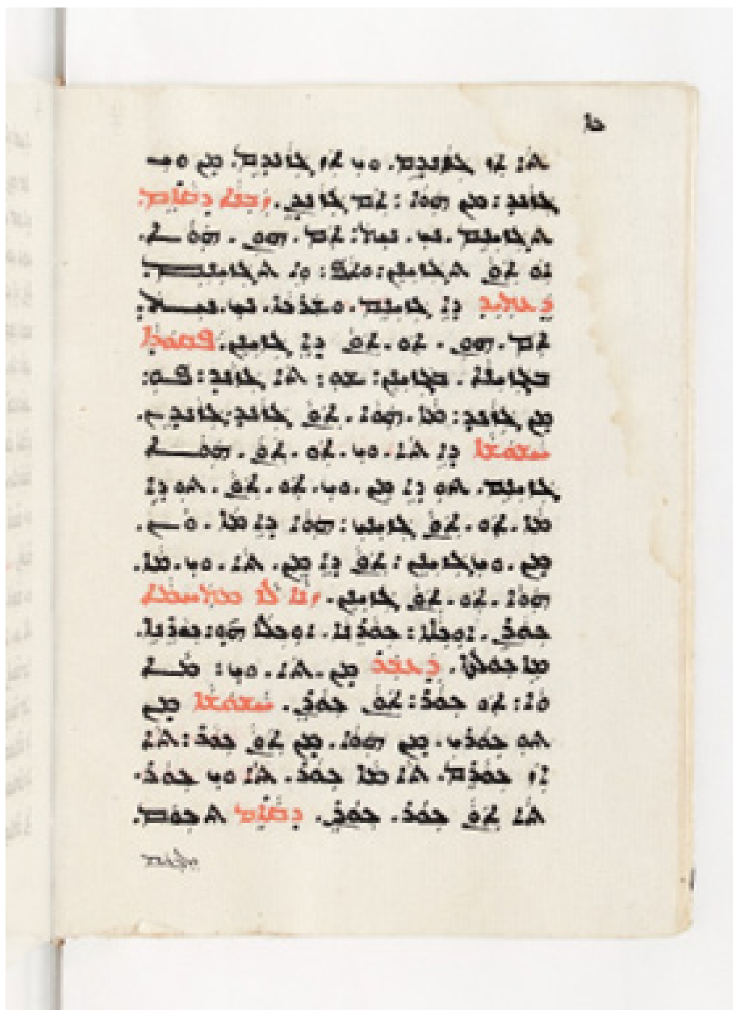
ئەو. ئەوان تشدینن: ئەز تا تشدینم. ئەز وی تشدینم. ئەز هەوا تشدینم. ئەز ئەوان تشدینم . (زەونا دەعشید/ (دەمێ داهاتی). دێ شدینم. دێ شدینی. دێ شدینت: ئەز دێ تە. دێ وی. ئەز دێ هەوا. ئەز دێ ئەوان شدینم: تو دێ من. تو دێ وی. تو دێ ئەو: تو دێ ما. تو دێ ئەوان شدینی: ئەو دێ من. ئەو دێ تە. ئەو دێ وی. ئەو دێ ما. ئەو دێ هەوا. ئەو دێ وان ئەوان شدینت: ئەم دێ هەوا. ئەم دێ وان. ئەم دێ ئەوان شدینن: هون هەوا دێ من. هون دێ ما. هەوا دێ ئەوان شدینن. ئەوان دێ من. ئەوان دێ وا. ئەوان دێ تە. ئەوان دێ ما شدینن. (پاقوذا/ داخوازی). بشدینا. بشدینن: (شو./ پرسیار): تا شداند: (پونایا/ بەرسڤ): من شداند. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی). کراندن. قراطا دمدم بشنێ: کراندنا. قراطاو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری). من تا. وی: ما. هەوا. ئەو. ئەوان. کراند. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار). من تو کراندی. تە ئەز

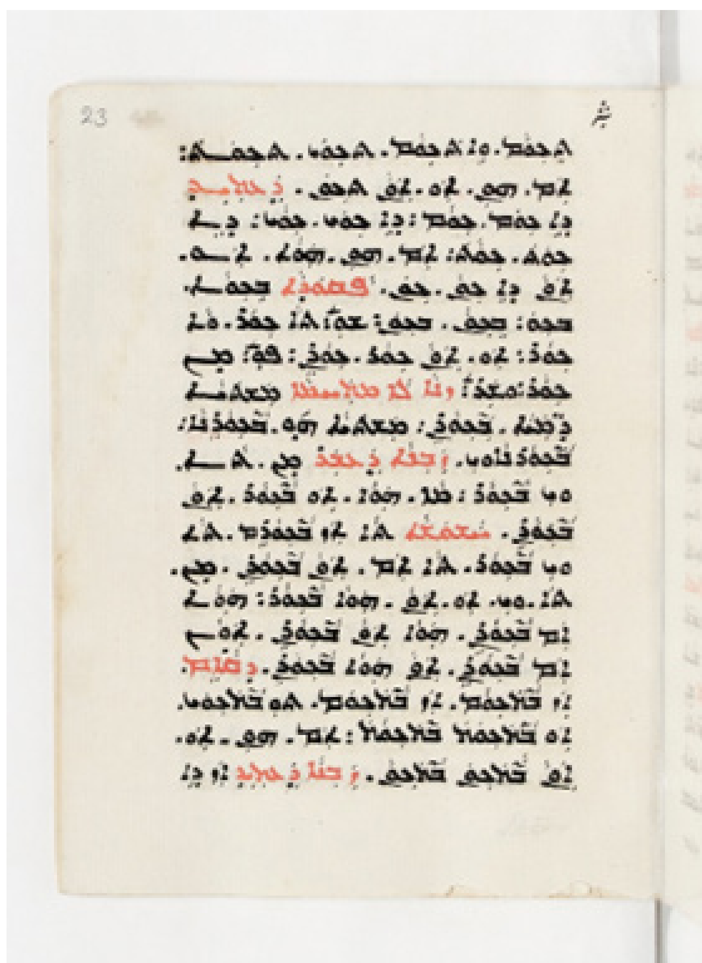
کراندم. کراندم. من هەوا کراند. هەوا ئەز کراندم. من ئەوان کراند. ئەوان ئەز کراندم. من ئەوان هەوا ئەم کراندن. ما هەوا کراند. ما ئەوان کراند. ئەوان ئەم کراندن. ئەوان هەوا کراندن. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو). تکەرینم. ئەز تکەرینم. وێ تکەرینم: تو تکرینی. وێ تکرینی: تکرینت. ئەو تکرینت. وێ تکرینت: ئەم. هەوا. هون. ئەوان تکرینن. (وئاپ/ وهەروەسا): وێ تکرینن. (زەونا دەعئید/ دەمێ داهاتی). دێ کرینم. نی. نت: ئەم. هەوا. هون. ئەو. ئەوان دێ کرینن. (پاقۆذا/ داخوازی). بکرینا. بکرینن: (شو./ پرسیار): تا کراند: (پونایا/ بەرسڤ): من کراند. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار). دێ تا کەرینم. دێ من کەرینی. هەوا دێ من کەرینن. ئەم دێ هەوا کەرینن. هەوا دێ ما کەرینن. ئەوان دێ ما کەرینن. ئەم دێ وان کەرینن. (زنا لا مثەحما/ چاوگێ میمی). گەزاندن. نگازا: گەزاندنا. نگازاو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری). من گەزاند. تە. وی: ما. هەوا. ئەوان گەزاندن. گەزاند: من تو گەزاندی.

تا ئەز گەزاندم. وی ئەز گەزاندم. من وی گەزاند. من هەوە: ئەم گەزاندن. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو). تگەزینێم. نی. نیت: ئەم. هون. هەوە. ئەو ئەوان تگەزینن: (وئاپ/ وهەروەسا): وێ تگەزینێم. (دەعثیذ/ داهاتی) دێ گەزینێم. (وشەرکا/ وهندەکێن دیتر). نی. نیت: ئەم. هون. ئەو. ئەوان دێ گەزینن. (پاقۆذا/ داخوازی) بگەزینە. بگەزینێن: (شو./ پرسیار): تە گەزاند: (پونایا/ بەرسڤ). من گەزاند: ما. هەوە. ئەوان گەزاند. گەزاندن. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار) دێ تە. وی. ئەو. ئەوان. هەوە گەزینێم. تو دێ من. وی. ئەو. ئەوان. تو دێ ما. ئەو. ئەوان گەزینی: هەوە دێ ما. وان. من. وی گەزینن: ئەوان دێ من. تا. وی. ما. هەوە. ئەو. ئەوان گەزینن. (زنا لا مثەحما/ چاوگێ میمی) خوارن. ئوخلا: خوارنا. ئوخلاو: خوانێ. مێخولتا. (دەعوەر/ دەمێ بووری) من. تە. وی. ما. وا. ئەو خوار: ئەوان خوارن. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار) من تو خواری. من هەوا. من ئەوان خوار: تە ئەز خوارم. تە مە خوار. تە وی خوار. تە ئەوان خوار. خوارن. (دقائێم/ دەمێ نهو) تخۆم.

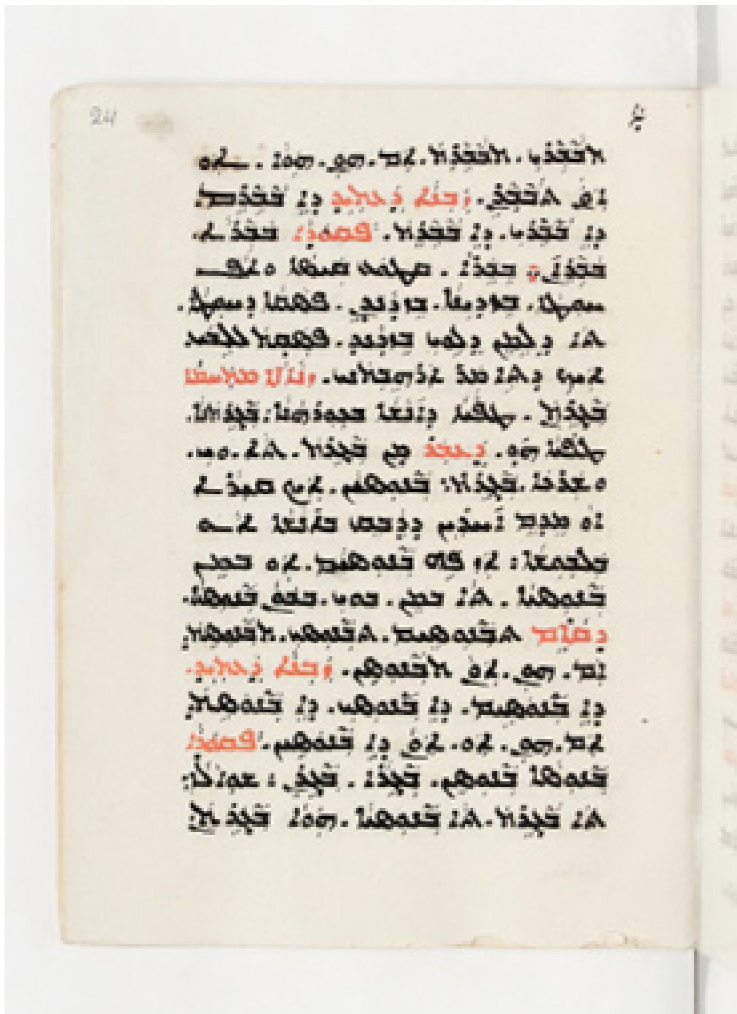
تخوام. ویٚ تخوام. تخۆی. تخۆت: ئەم. هون. ئەو. ئەوان تخۆن. (دەعثیذ/ داهاتی) دیٚ خ
ۆم. خۆام: دیٚ خۆی. خوای. دیٚ خۆت. خوات: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان دیٚ خوان.
خۆن. (پاقۆذا/ داخوازی) بخوا. بخۆ: بخوان. بخۆن: (شو./ پرسیار): تە خۆر: وە خۆر:
ئەو. ئەوان خوار. خوارن: (پونایا/ وەلام): من خوار: (وشەرکا/ وهندەکێن دیتر): (زنا لا
مثەحما/ چاوگی میمی) مەشتیا دمەییا. ڤهاخوارن: مەشتیاو. ڤاخوارنا: ڤاخوارناوی. (زەونا
دەعوەر/ دەمیٚ رابردوو) من. تە. وی ڤاخوار: مە. هەوە. ئەو ڤاخوار. ئەوان ڤاخوارن.
(حاشۆشا/ بکەرنەدیار) تە ئەز ڤاخوارم. من وی ڤاخوار. تە ئەم. ئەوان ڤاخوارن. من.
تە. وی. ئەو. ئەوان. هەوە ڤاخوار: هەوە ئەم ڤاخوارن. هەوە ئەوان ڤاخوارن. ئەوان
ئەم ڤاخوارن. ئەوان هەوە ڤاخوارن. (دقائێم/ دەمیٚ نهو) ئەز ڤاتخوام. ئەز ڤاتخۆم. تو
ڤاتخۆی. ئەو ڤاتخۆت ڤاتخوات: ئەم. هون. ئەو. ئەوان ڤاتخۆن ڤاتخوان. (زەونا دەعثیذ/
دەمیٚ داهاتی) ئەز دیٚ

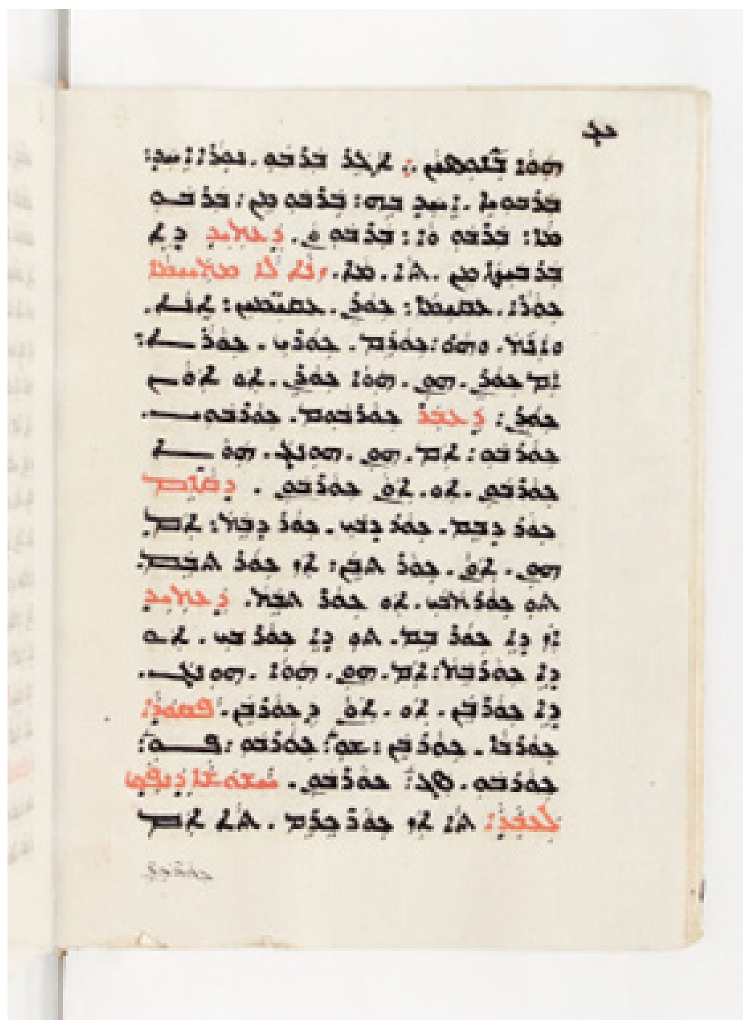
ڤێخوام. تو دێ ڤاخوای. وی دێ ڤاخوات: ئەم. هون. ئەوان دێ ڤاخوان. (پاقۆذا/ داخواز ی) ڤخوا. ڤاخوان: (شو./ پرسیار): ته ڤخوار: (پونایا/ وەلام): من. مه ڤاخۆر. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار) من تو ڤەخواری. من وی ڤخوار. من هەوە ڤاخوار. من. ئەو. ئەوان ڤاخوارن. من تو ڤاخواری. ته ئەز ڤاخوارم. (وشەرکا/ وهندەکێن دیتر.) (پاقوذا بەغزاما/ دەمێ داخوازی): دێ ڤاخوا. دێ بنڤا. دێ رابا. دێ روونا. دێ دانا. (وشەرکا/ وهندەکێن دیتر.) (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) ڤەرشیان. (مەهپخوث مێخۆلتا من گوایا بپوما) . (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری) من. ته. وی. مه. وە. هەوە. ئەو ڤەرشیا. ئەوان ڤەرەشیان. (دقائێم/ دەمێ نهو) تڤەرشم. تڤەرێشی. تڤەرێشێت: ئەم. هون. ئەوان تڤەرێشن. (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی) دێ ڤەرێشێم. دێ ڤەرێشی. دێ ڤەرێشت. (پاقۆذا/ داخوازی) ڤەرێشا. ڤەرێشن. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) باڤێرتن. (پراشا دعانا وشەرکا من حدادێ): باڤێرتنا. پراشاو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری) من. ته. وی. مه. وا. هەوە. ئەو. ئەوان باڤێرتن. باڤێرت. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو) تڤاڤێرم

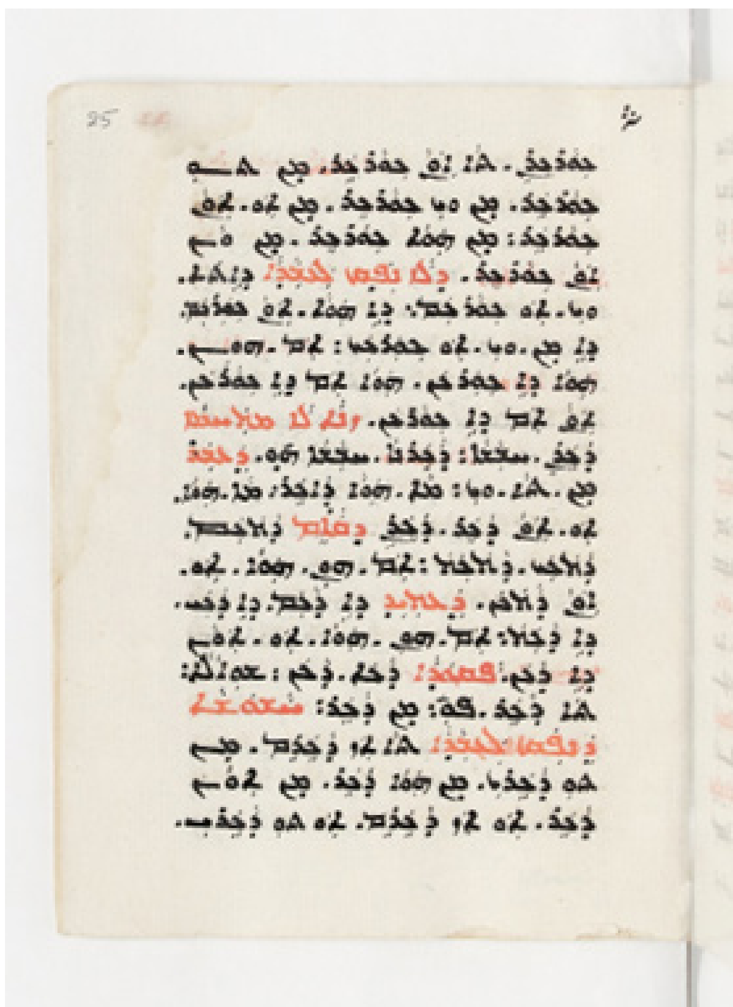
تڤاڤێری. تڤاڤێرێت. ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان تڤاڤێرن. (زەونا دەعتیذ/ دەمێ داهات ی) دێ ڤاڤێرم. دێ ڤاڤێری. دێ ڤاڤێرێت. (پاقوذا/ داخوازی) ڤاڤێرا. ڤاڤێرن: ببرە. قطۆع قەیسا (وئاپ/ وهەروەسا) حوطا. بزدینا. بزداندن. پساقا دحوطا. تە دلێمن دلێوی بزداند. پسەقت للێب. ئەخ دثێمەر (وەکی تو د بێژی) ئەرهێوت. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) ڤەگرتن. طپایا دناشا بخورهانا: ڤەگرتنا. طپایاو. (دەعوەر/ دەمێ بووری) من ڤەگێرت. تە. وی. (وشەرکا/ وهندەکێن دیتر.) ڤەگێرت: ڤەنوسیان. ئەخ قیرا ئەو مدم حرێن دذاوق بناشا ئاو بەلووشا: ئەز پێ ڤەنوسیام . ئەو بمن ڤەنوسیا. تە بمن. بوی. ببوان ڤەنوسیا. (دقائێم/ دەمێ نهو) تڤەنوسێم. تڤەنوسی. تڤەنوسێت. ئەم. هون. ئەوان تڤەنوسن. (زەونا دەعتیذ/ دەمێ داهاتی) دێ ڤەنوسێم. دێ ڤەنوسی. دێ ڤەنوسێت. ئەم. هون. ئەو. ئەوان دێ ڤەنوسێن. (پاقۆذا/ داخوازی) ڤەنۆسە ڤەنوسن. ڤەگێرە. ڤەگێرن. (شوئالا/ پرسیار) تە ڤەگرت. تە ڤەنوسیا. هەوە ڤەگرتن.

هەوە ڤەنوسیان: ئاگر بەربو. نورا ئحەذ: بەربویێ. ئحەذ بێهـ: بەربو من: بەربو مە: بەربو وا: بەربو وان. (دەعثیذ/ داهاتی) دیێ بەربیتە من. تە. مە. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) خوارا. عقیما: خوارن. عقیمین: ئننا. و ئات. وهاو: خوارێم. خواری. خوارا: ئەم خوارن. هون. هەوە. خوارن. ئەو. ئەوان خوارن: (دەعوەر/ دەمێ بووری) خواربوم. خواربوی. خواربو: ئەم. هون. هونگ. هەوە خواربون. ئەو. ئەوان خواربون. (دقائێم/ دەمێ نهو) خوار دبم. خوار دبی. خوار دبێت. ئەم. هون ئەوان. خوار تبن: ئەز خوار تبم. تو خوارتبی. ئەو خوار تبێت. (دەعثیذ/ داهاتی) ئەز دیێ خوار بێم. تو دیێ خوار بی. ئەو د یێ خوار بت. ئەم. هون. هەوە. هونگ. دیێ خوار بن. ئەو. ئەوان. دیێ خوا ربن. (پاقۆذا/ داخوازی) خواربا. خوارین: (شو./ پرسیار) خواربو. (پونایا/ بەرسڤ) خواربو. (سەگ./ کۆ) خواربون. (حاشۆشا دەنپەق لەعواذا/ ناڤێ کراو) تە ئەز خوارکرم. تە ئەم

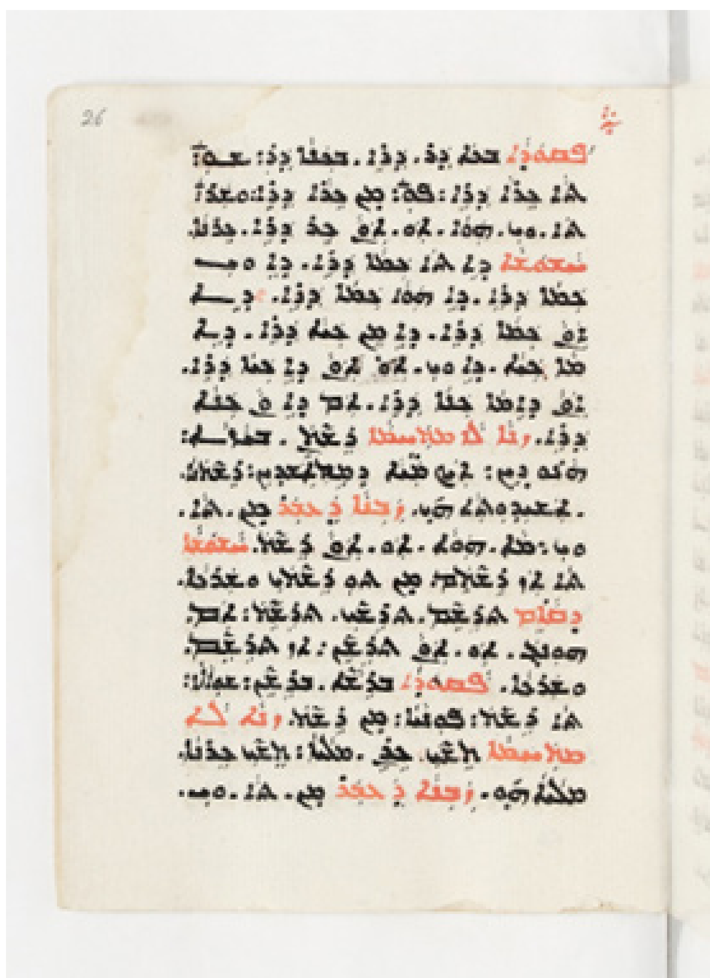
خوارکرن. تا ئەوان خوارکر. من تو خوارکر. من وی خوارکر. من ئەو. ئەوان خوارکر. من هەوە خوارکر. من وان ئەوان خوارکر. (دلا نپەق لەعواذا/ ناڤێ کراو) دێ تە. وی. ئەو خوارکەم: دێ هەوە. ئەوان خوەرکەم. دێ من. وی. ئەو خوەرکەی: ئەم. هون. هەوە دێ خوەرکەن. هەوە ئەم دێ خوارکەن. ئەوان ئەم دێ خوارکەن. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) داکرن. حواشا: داکرنا. حواشاو. (دەعوەر/ دەمێ بووری) من. تە. وی. مە. هەوە داکر: مە. هەوە. ئەو. ئەوان داکر. داکرن. (دقائێم/ دەمێ نهو) داتکەم. داتکەی. داتکەت: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان داتکەن. (دەعثیذ: داهاتی) دێ داکەم. دێ داکەی. دێ داکەت: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان دێ داکەن. (پاقوٚذا/ داخوازی) داکا. داکەن: (شوئالا/ پرسیار) تە داکر. (پونایا/ وەلام) من داکر: (حاشوٚشا دەنپەق لەعواذا/ ناڤێ کراو) تە ئەز داکرم. من تو داکێری. من هەوە داکێر. من ئەوان داکێر. ئەو ئەز داکرم. ئەو تو داکێری.

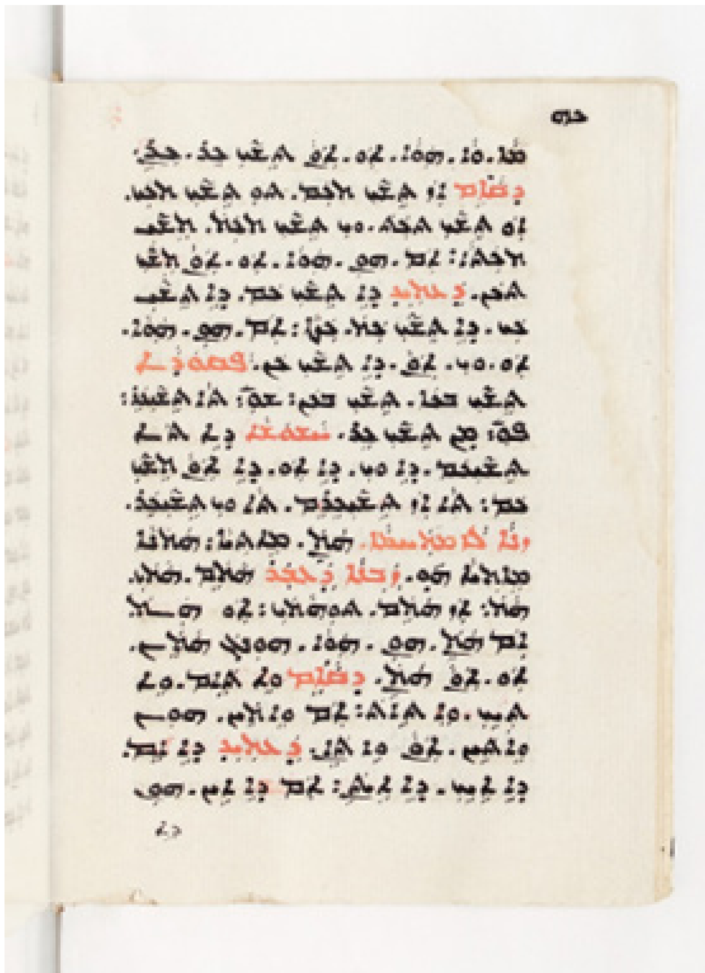
(دلا نپەق لەعواذا/ ناڤێ کراو) دێ تە داکەم. دێ وی داکەم. دێ هەوە داکەم. دێ وان. ئەوان داکەم. دێ من داکەی. دێ وی. دێ ئەو داکەی. ئەو دێ من: تە دێ. وی. داکەت. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) دەرکرن. مەپپاقو: دەرکرنا. مەپپاقو ئیثاو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری) من کرە دەر. تە. وی. مە کرە دەر. هەوە. ئەوان کرنە دەر. (زنا حرێنا/ جورەکێ دی). دەرکرن. من دەرکر. تە. وی. مە دەرکر. هەوە. ئەوان دەرکرن. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار) تە ئەز کرمە دەر. من تو کری دەر. من هەوە کرە دەر. هەوە ئەز کرمە دەر: من ئەوان کرە دەر. ئەوان ئەز کرمە دەر. دەرێ: مە هەوە. مە ئەوان کرە دەر. هەوە ئەم کرنە دەر. ئەوان ئەم کرنە دەرێ. ئەوان هەوا کرنا دەرێ. هەوە وان کرنا دەرێ. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو) تکەمە دەرێ. تکەیە دەرێ. تکەتە دەرێ. ئەم. هون. ئەوان تکەنە دەرێ. (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی). دێ کەمە دەرێ. دێ کەیە دەرێ. دێ کەتە دەرێ: ئەم. هون. ئەو. ئەوان دێ کەنە دەرێ.

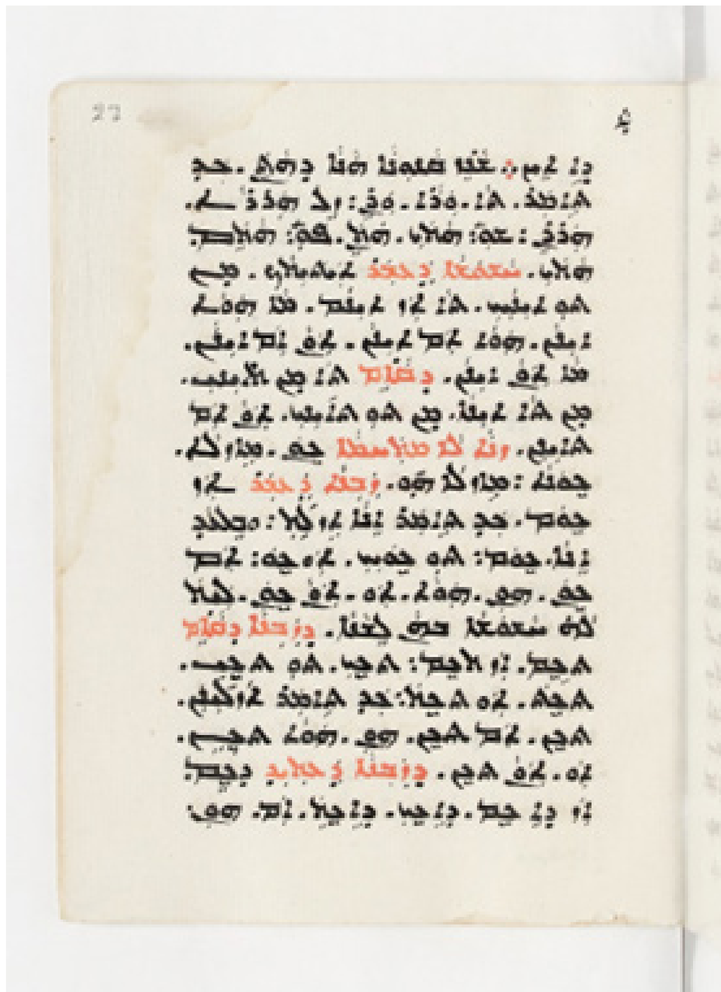
(پاقۆذا/ داخوازی) بکە دەر. دەرێ. بکەنە دەر: (شـو./ پرسیار): تە کرە دەرێ: پونایا/ وەلام): من کرە دەرێ: (وشـەرکا/ وهندەکێن دیتر): تە. وی. هەوە. ئەو. ئەوان. کر دەرێ. کرنە. (حاشۆ شا/ بکەرنەدیار) دێ تە کەمە دەرێ. دێ وی کەمە دەرێ. دێ هەوە کەمە دەرێ. دێ ئەوان کەمە دەرێ. دێ من کەیە دەرێ. دێ مە کەیە. دێ وی. ئەو ئەوان دێ کەیە دەرێ. ئەوان دێ مە کەنە دەرێ. ئەم دێ وان کەنە دەرێ. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) ریشتن. بیازا: هاناو دێن: ئەخ مەییا دمثئەشدین: رێژتنا. ئەششیدوثای. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری) من. تا. وی: ما. هەوا. ئەو. ئەوان رێژت. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار) تە ئەز رێژتم. من تو رێژتی (وشـەرکا/ وهندەکێن دیتر). (دقائێم/ دەمێ نهو) ترێژم. ترێژی. ترێژیت: ئەم. هونگ. ئەو. ئەوان ترێژن: ئەز ترێژم. (وشـەرکا/ وهندەکێن دیتر). (پاقۆذا/ داخوازی) برێژە. برێژن: (شوئالا/ پرسیار): تە رێژت: (پونایا/ بەرسڤ): من رێژت. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) تژي. کێرن. ملایا: تژي کێرنە. ملایاو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری) من. تە. وی.

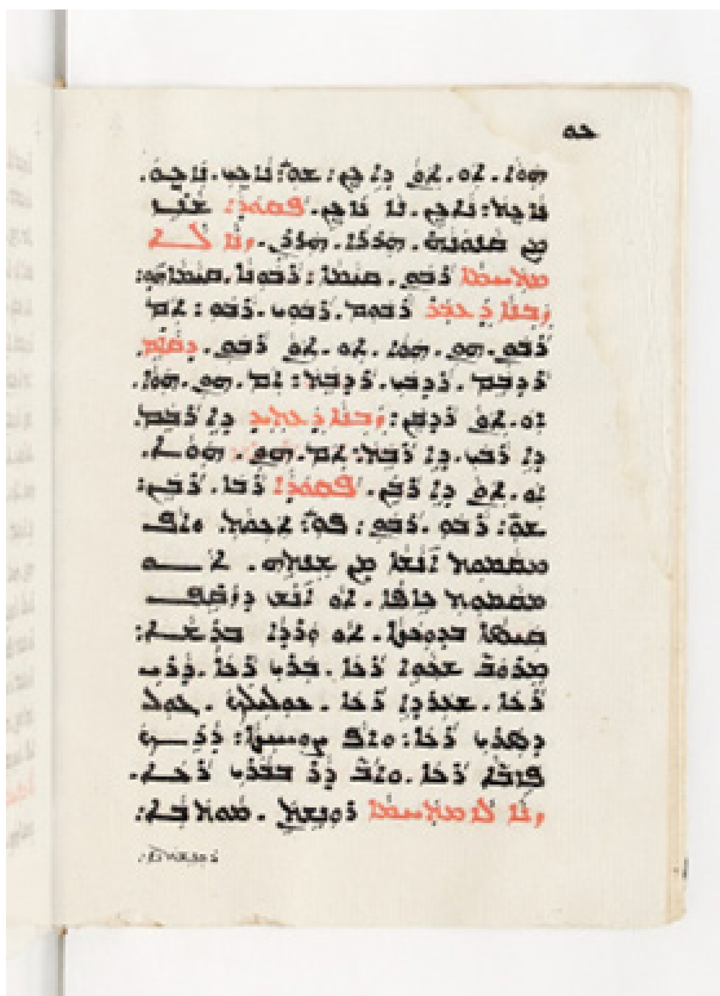
ما. وا. هەوە. ئەو. ئەوان تژی کر. کرن. (دقائێم/ دەمێ نهو) ئەز تژی تکەم. تو تژی تکەی. ئەو تژی تکەت. وی تژی تکەت: تژی تکەتە. ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان تژی تکەن. (دەعثیذ/ داهاتی) دێ تژی کەم. دێ تژی کەی. دێ تژی کەت. کەتە: ئەم. هون. هەوە. ئەو. وی. ئەوان. دێ تژی کەن. (پاقۆذا/ داخوازی) تژی بکە. تژی بکەن: (شو./ پرسیار): تە تژی کر: (پونایا/ بەرسڤ): من تژی کر. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار) دێ تە تژیکم. دێ وی. دێ ئەو. دێ ئەوان تژی کم: تە ئەز تژی کرم. تە وی تژیکر. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی). هاتن. مێثیا: هاتنە مێثیاو. (زونا دەعوەر/ دەمێ بووری) هاتم. هاتی. هات: ئەز هاتم. تو هاتی: ئەو هات. ئەم هاتن. هون. هەوە. هونگ هاتن. ئەو. ئەوان هاتن. (دقائێم/ دەمێ نهو) وێ تێم. وێ تێی. وێ تێت: ئەم وێ تێن. هون وێ تێن. ئەوان وێ تێن. (دەعثیذ/ داهاتی) دێ ئێم. دێ ئێی. دێ ئێتن: ئەم دێ ئێن. هون

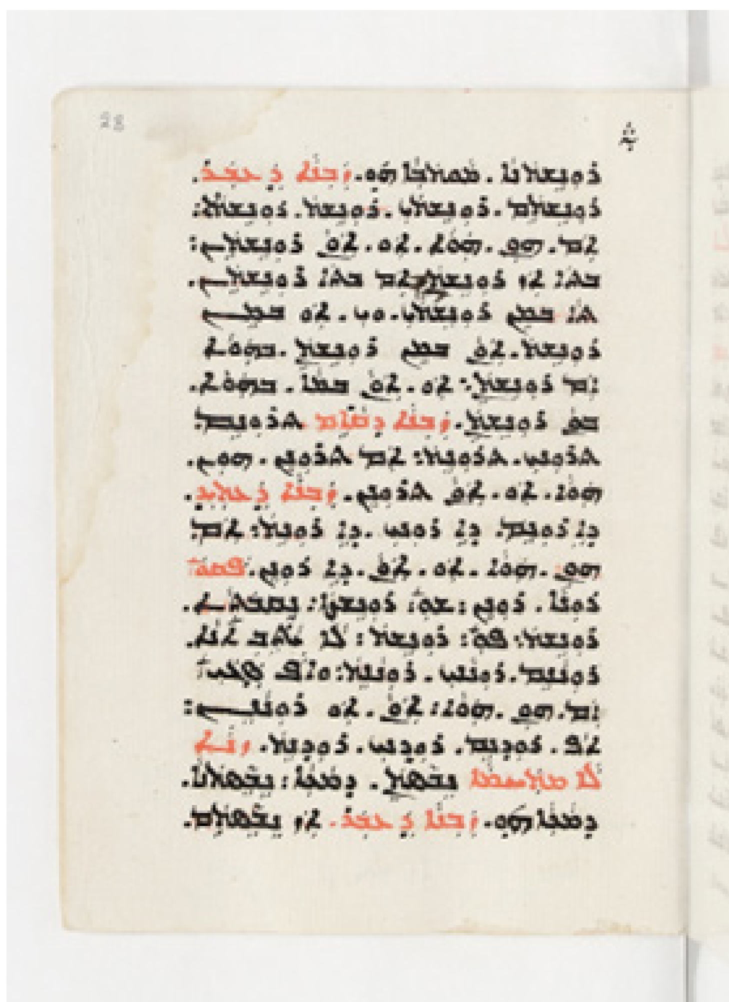
دێ ئێن. (شانێز قانۆنا هانا/ جێواز ژێ یاسایێ) دهاتن. (کەذ تێمەر/ کو د بێژ یت). تا: وەرە. وەرن. زێل: هەرڕە. هەرڕن: (شو./ پرسیار) هاتی. هاتن. (پونایا/ بەرسڤ): هاتم. هاتی. (حاشۆشا دەعوەر/ بکەرنەدیاری بووری) ئەیتیتاخ. من تو ئینایی. تە ئەز ئینام. مە هەوە ئینان. هەوە ئەم ئینان. ئەوان ئەم ئینان. مە ئەوان ئینان. (دقائێم/ دەمێ نهو) تە من تێئینی. من تە ئینا. من تو تێئینی. ئەوان ئەم تئینن. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) چۆن. مێزلا. چۆنە: مێزلاو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری) ئەز چۆم. (کەذ تێمەر/ کو د بێژیت) ئننا ئێزلێث: وولعاذ ئننا. چۆم: تو چۆیی. ئەو چۆ: ئەم چۆن. هون. هەوە. ئەو. ئەوان چۆن. (لەیتلاە حاشۆشا بهان لشانا). (دزەونا دقائیم/ دەمێ نهو) تێچم. ئەز تچم: تچی. توو تچی. تچت. ئەو تچت: (کەذ تێمەر/ کو د بێژیت) ئازلینەن. تچن. ئەم تچن. هون. هەوە تچن. ئەو. ئەوان تچن. (دزەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی) دچم. ئەز دێ چم. دێ چی. دێ چت. ئەم. هون.

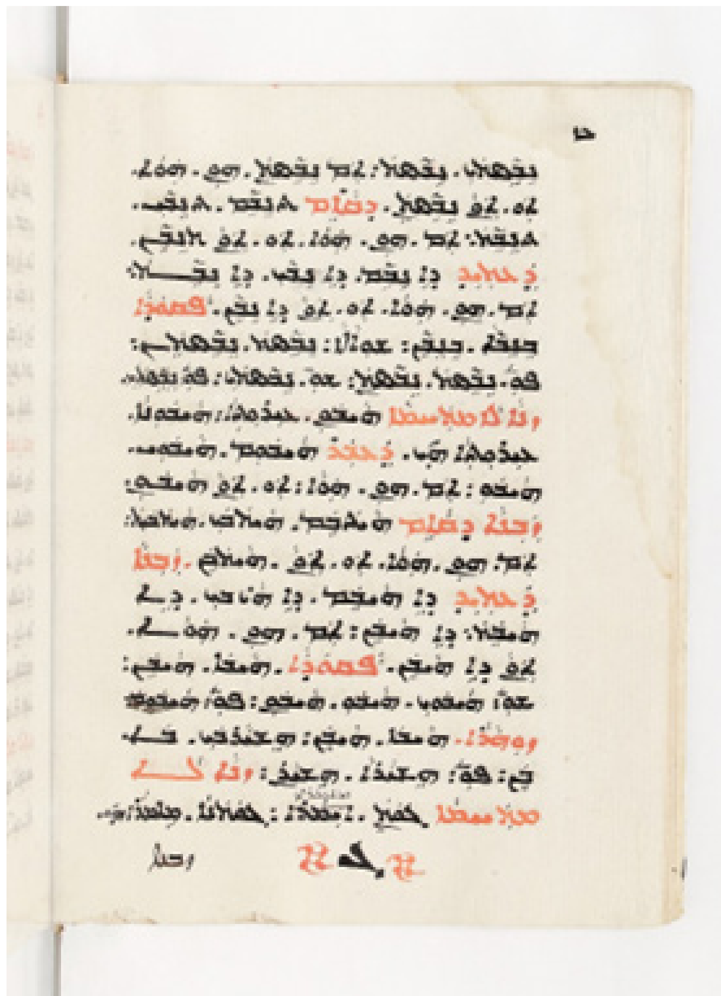
هەوا. ئەو. ئەوان دێ چن: (شو./ پرسیار): ناچی. نەچو. ناچت: ناچن. نا ناچن. (پاقۆذا/ داخوازی) (شانێز من قانۆناه/ جێواز ژێ یاسایێ). هەڕڕە. هەڕڕن. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) رابون. قیاما: رابونە قیاماو: (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری) رابوم. رابوی. رابو: ئەم رابون. هون. هەوە. ئەو. ئەوان رابون. (دقائیم/ داهاتی). رادبم. رادبی. رادبت: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان رادبن: (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی) دێ رابم. دێ رابی. دێ رابت. ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان. دێ رابن. (پاقۆذا/ داخوازی) رابە. رابن: (شو./ پرسیار): رابو. رابون: (پونایا/ بەرسڤ): ئەخواث. وئەپ مقاموث ناشا من شنثێه. ئەو مقاموث کێپا. ئەو ناش دزاقێپ قەیسا بدوکثا. ئەو وەردا برێشا: مروڤ ژخاوێ راکە. بەری راکە. داری راکە. ژعەردی راکە. کولیلك. گول دسەری راکە: (وئەپ/ وهەروەسا) صوحیتا: دارێك پێڤە راکە. وئەڤ دار بباری راکە. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) رونشتن. مەوتوا:

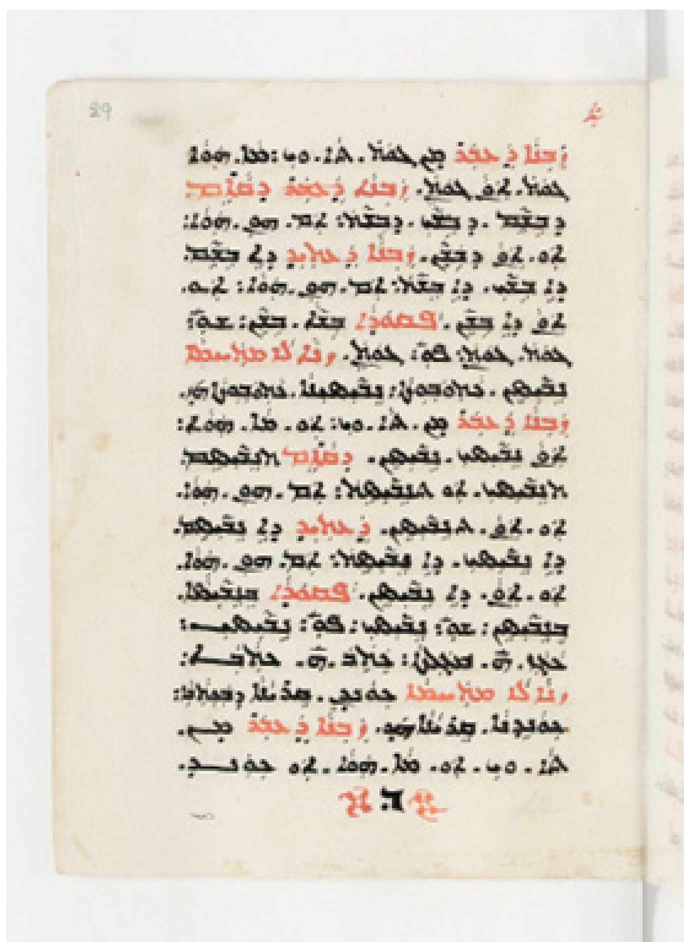
رونشتنا. رونشتنا مەوتواو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری) رونشتم. رونشتی. رونشت. رونشتە: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان رونشتن. بتە ئەز رونشتن. ئەم بتە رونشتن. تە بمن رونشتی. وی. ئەو بمن رونشت. ئەوان بمن رونشتن. بهەوە ئەم رونشتن: ئەو. ئەوان بمە. بهەوە. بوان رونشتن. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو) ترونم. ترونی. ترونت: ئەم ترونن. هون. هەوە. ئەو. ئەوان ترونن. (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی). دێ رونم. دێ رونی. دێ رونت: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان. دێ رونن. (پاقوْذا/ داخوازی): رونە. رونن: (شو./ پرسیار) رونشتا: (نقبثا/ مێ) رونشت: (پونایا/ بەرسڤ): رونشت: لا یاثێونا. رونانم. رونانی. رونانت: (وئەپ سەگی. وهەروەسا کو): ئەم. هون. هەوە. ئەوان. ئەو رونانن: (ئەپ/ هەروەسا) رودنێم. رودنی. رودنێت. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) نقستن. دماخا: نقستنە. دماخاو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری). ئەز نقستم.

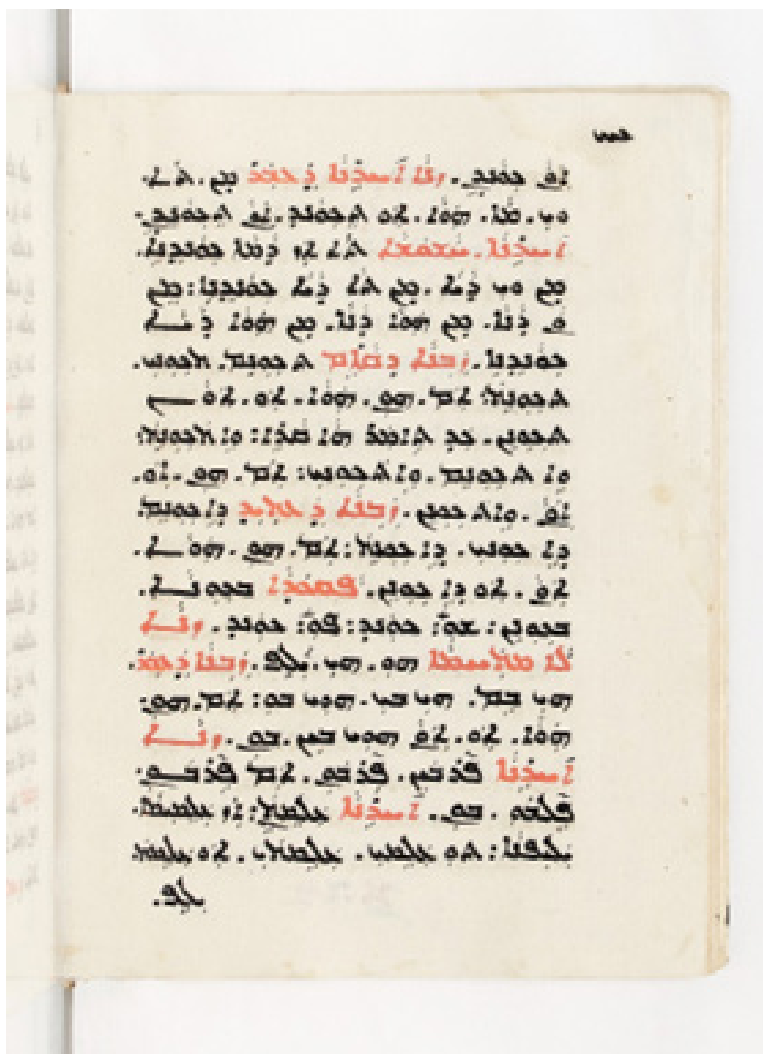
نڤستی. نڤست: ئەم نڤستن. هون. هەوە. ئەو. ئەوان نڤستن. (دقائێم/ دەمێ نهو) تنێڤم. تنێڤی. تنێڤت: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان تنێڤن. (دەعثیذ/ دەمێ داهاتی) دێ نڤێم. دێ نڤی. دێ نڤێت: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان دێ نڤێن. (پاقۆذا/ داخوازی) بنڤە. بنڤن: (شوئالا/ پرسیار): نڤست. نڤستن: (پونایا/ بەرسڤ). نڤست. نڤستن: (شو./ پرسیار). نڤستی. (پونایا/ بەرسڤ): نڤستم. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) هایبون. عیروثا: هایبونا. عیروثای. (دەعوەر/ دەمێ بووری) هایبوم. هایبوی. هایبو: ئەم. هون. هەوە: ئەو. ئەوان هایبون. (زەونا دقائێم/ دەمێ داهاتی) هایتبێم. هایتبی. هایتبیت: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان. هایتبن. (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی) دێ هایبم. دێ هایبی. دێ هایبت: دێ هایبن: ئەم. هون. هەوە. ئەوان دێ هایبن. (پاقۆذا/ داخوازی). هایبە. هایبن: (شو./ پرسیار): هایبوی. هایبو. هایبون: زوهارا. هایبە. هایبن: هشیاربی. بە. بن: (پونایا/ بەرسڤ): هشیارە. هشیارن: (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) گۆتن. مێمرا: گۆتنا. مێمراو.

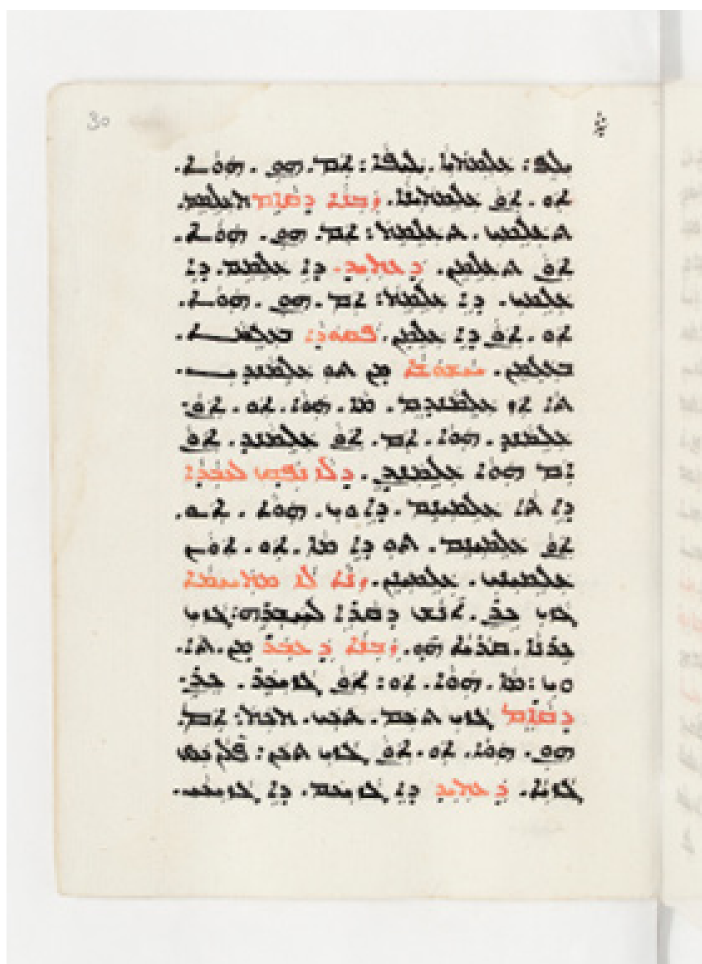
(زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری) من گۆت. تە. وی: مە. هەوە گۆت. ئەوان گۆتن. (زەونا دقائیم (دەمێ بووری). دبێژم. دبێژی. دبێژت: ئەم. هون. هەوە: ئەو. ئەوان دبێژن. (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی) دێ بێژیم. دێ بێژی. دێ بێژت: ئەم. هون. هەوە: ئەو. ئەوان دێ بێژێن. (پاقۆذا/ داخوازی) بێژە. بێژن: (شو./ پرسیار): گۆت. گۆتن: (پونایا/ بەرسڤ): گۆتن. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) نڤیسن. کاثۆووثا: نڤیسینا. کاثۆووثای. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری) من. تە. وی: ئەو. مە. هەوە: ئەوان نڤیسی. نڤیسن. (دقائیم/ دەمێ نهو) تنڤیسم. تنڤێسی. ئەو تنڤیست: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان. تنڤیسن. (دەعثیذ/ دەمێ داهاتی) دێ نڤیسم. دێ نڤیسی. دێ نڤیست: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان. دێ نڤیسن. (پاقۆذا/ داخوازی) بنێڤیسە. بنێڤیسن: (شو./ پرسیار): نێڤیسی: (پونایا/ بەرسڤ): نێڤیسی: (کاغاز/ مغەلتا): (کتێب/ کثاوا): (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) خواندن. قریانا دوەختاوا: خواندنە. قریاناو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری) من. تە. وی. ئەو. مە. هەوە. ئەو خوەند.

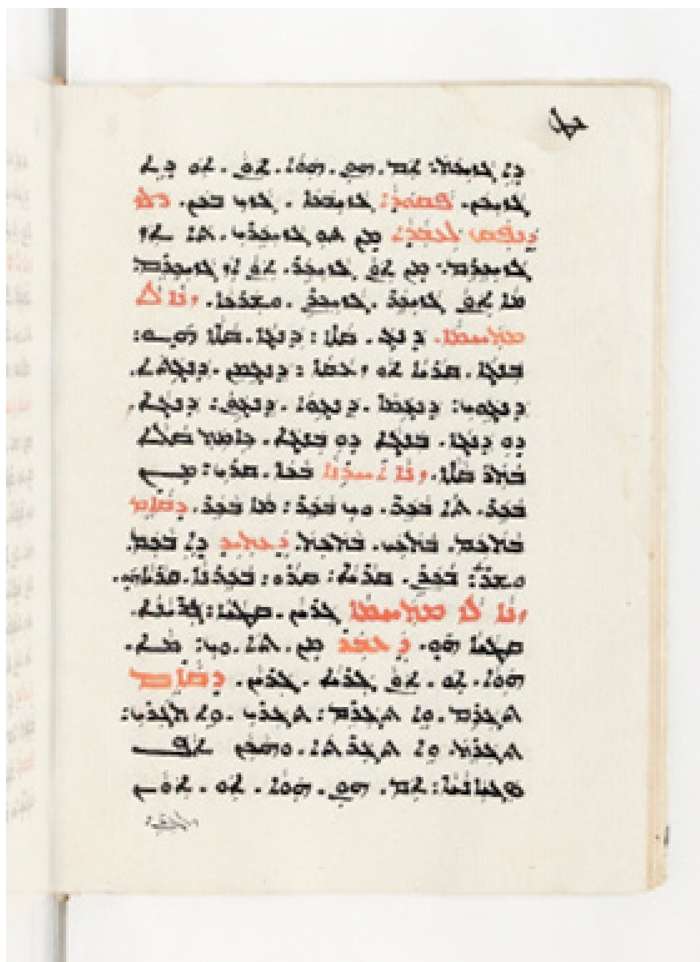
ئەوان خواندن. (زنا حرێنا دەعوەر: جورەکێ دی بووری) من، تە، وی، مە، ھ ەوە، ئەو تخواند. ئەوان تخواندن (حرینا حاشۆشا/ بکەرنەدیاری تر) تە ئەز دامە خواندنێ. من وی دایە. من تە دایە خواندنێ: من وان دانا. من ھەوە دانا. من ھەوە دایە خواندنێ. (زەونا دقائێم/ دەمێ نھو) تخونم. تخونی. تخونت. ئەم. ھون. ھەوە. ئەوان. تخونن. (کەذ تێمەر/ کو د بێژیت) ھا قارێ. وێ تخونێت: وێ تخونم. وێ تخونی. ئەم. ھون. ئەو. ئەوان وێ تخونن. (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داھاتی) دێ خونم. دێ خونی. دێ خونت. ئەم. ھون. ھەوە. ئەوان. ئەو دێ خونن. (پاقوذا/ داخوازی) بخونە. بخونن. (شو./ پرسیار) خوەند. (پونایا/ وەلام) خوەند. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) ھو. ھی. ئیلپ. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری) ھی بێم. ھی بی. ھوی بو. ئەم ھون. ھەوە. ئەو. ئەوان. ھوی بن. بون. (زنا حرێنا/ جورەکێ دی) فێربین. فێربون. ئەم فێربون. فیلبو. بون. (حرێنا: دی) عەلێمتن: ئەز عەلێمیمە. یەللیپا. تو عەلێمی. عەلێمتی ئەو عەلێمتی.

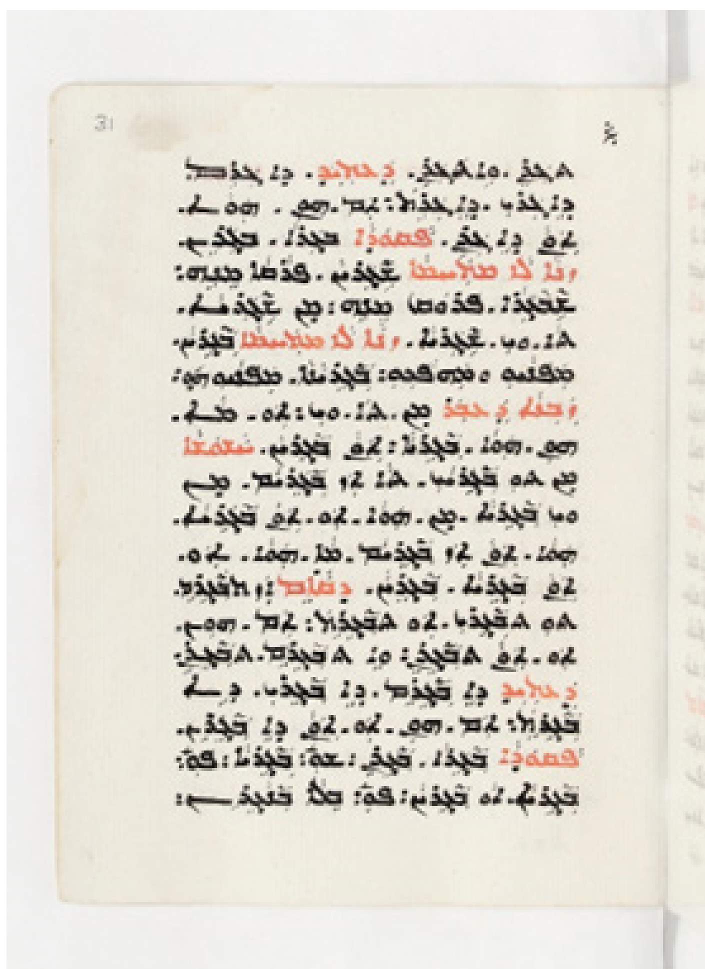
ئیلێپ: عەلمتیما. یەلیپا: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان. عەلمتینا. (زەونا دقائێم/ دەمێ ن هو) تعەلمێم. تعەلێمی. تعەلێمێت. ئەم. هون. هەوە. ئەوان تعەلێمێن. (دەعثیذ/ داهاتی) دێ عەلێمێم. دێ عەلمی. دێ. عەلێمێت. ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان دێ عەلێمن. (پاقوذا/ داخوازی) بعەلێمە. بعەلێمن. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار) من تو عەلێماندی. تە ئەز عەلێماندم. مە. هەوە. ئەو. ئەوان عەلێماند. هەوە. ئەم. ئەوان عەلێماند. ئەوان ئەم هەوە عەلێماندن. (دلا نپەق لعواذا/ ناڤێ کراو) دێ تە عەلێمینم. دێ وی. هەوە. ئەو. ئەوان عەلێمینم. تو دێ مە. ئەو. ئەوان عەلێمینی. عەلێمینن. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) گازی کرن. ناش دقارێ لحەورێهـ: گازی کرنا. قرایاو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری) من. تە. وی. مە. هەوە. ئەو. ئەوان گازیکر. کرن. (دقائێم/ دەمێ نهو(گازی تکەم. تکەی. تکەت. ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان گازی تکەن: فلان کەس گازیا. (دەعثیذ/ داهاتی) دێ گازیکەم. دێ گازیکای.

دێ گازی کەت: ئەم. هون. هەوە. ئەوان. ئەو دێ گازی کەن. (پاقۆذا/ داخوازی) گاز ی بکە. گازی بکن. (دەنپەق لەعواذا/ ناڤێ کراو) من تو گازی کری. تە ئەز گازی کرم: من ئەوان گازی کر. ئەوان ئەز گازی کرم. مە ئەوان گازی کر. گازی کرن. (وشەرکا/ وهندەکێن دیتر). (زنا لا مثەحما/ چاوگێ میمی). دەنگ. قالا: دەنگە. قالاو: بەنگە. قرایا ئەو زعاقا: دەنگێ من. دەنگێ تە. دەنگێ وی: دەنگێ مە. دەنگێ وە. دەنگێ وان: دەنگە دو دەنگە. بەنگە دو بەنگە. (کێمەث/ واتە) قالا باثەر قالا. (زنا حرێنا/ جۆرەکی دی) باکە. قری: من باکر. تە باکر. وی باکر: مە باکر. (دقائێم/ دەمێ نهو) باتکەم. باتکەی. باتکەت. (دەعثیذ/ داهاتی) دێ باکەم. (وشەرکا/ وهندەکێن دیتر): باکرن. قرایا. قراو: باکرنە. قرایاو. (زنا لا مثەحما/ چاوگێ میمی) گەریان. قطایا: گەریانا. قطایاو. (دەعوەر/ دەمێ بووری) من. تە. وی: مە. هەوە. ئەو. ئەوان گەریا. گەریان. (دقائێم/ دەمێ نهو) تگەرم. وێ تگەرم: تگەری. وێ تگەری: تگەرت. وێ تگەرتا. (وهاخەن ئەپ سەگیئەنایا/ هەروەسا بۆ کۆ): ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان

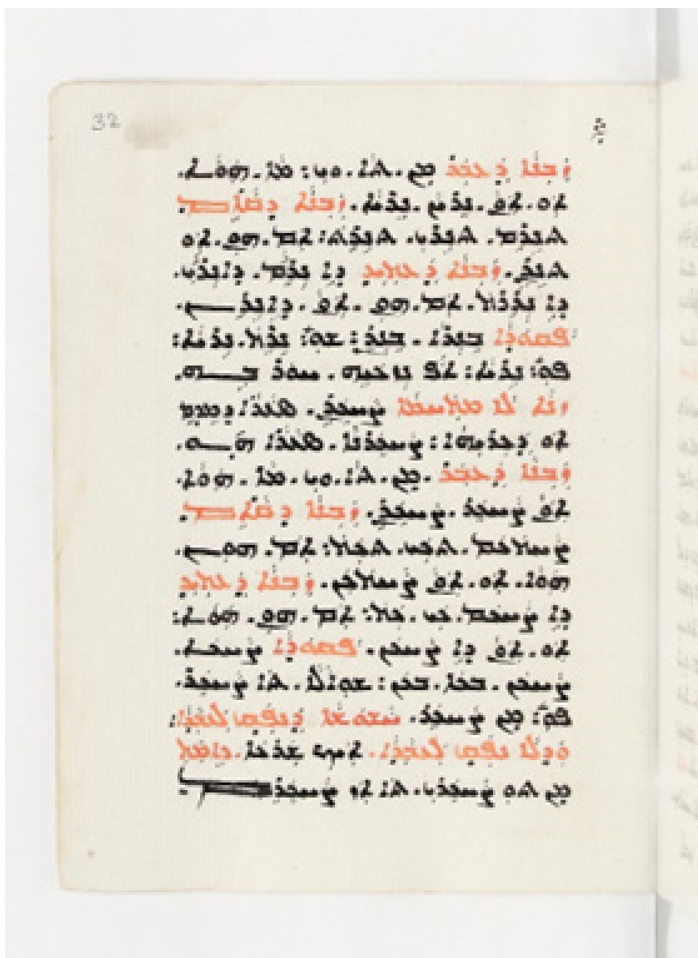
تگەرن. تگەرن. وێ تگەرن. (دەعثیذ/ دەمێ داهاتی). دێ گەرم. دێ گەری. دێ گەرێت : ئەم. هون. هەوە. ئەوان دێ گەرن. (پاقۆذا/ داخوازی) بگەرە. بگەرن. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) ژێگەریان. پراقا منێهـ: ژێبگەرە. پرۆق منێهـ: من ژێگەریا. تە. وی. ژێگەریا. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) ڤەگێریان. مەپنایو ومەهپاخو: ڤەگێریانە. مەپنایوو: (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری) من. تە. وی: ئەو. مە. هون. هەوە. ڤەگێریا: ئەوان ڤەگێریان. (حاشۆشا/ بکەرنەدیار) من تو ڤەگێریای. تە ئەز ڤەگێریام. من وی ڤەگێریا. من. هەوە. ئەو. ئەوان ڤەگێریا. هەوە. ئەوان ئەز ڤەگێریام. مە. هەوە. ئەو. ئەوان ڤەگێریا. ڤەگێریان. (دقائێم/ دەمێ نهو) ئەز تڤەگێرم. تو تڤەگێری. ئەو تڤەگێرێت: ئەم. هون. ئەو. ئەوان تڤەگێرن. وێ تڤەگێرم. تڤەگێرن. (دەعثیذ/ دەمێ داهاتی) دێ ڤەگێرم. دێ ڤەگێری. دێ ڤەگێرت: ئەم. هون. ئەو. ئەوان دێ ڤەگێرن. (پاقۆذا/ داخوازی) ڤەگێرە. ڤەگێرن: (شو./ پرسیار): ڤەگێریا: (پونایا/ بەرسڤ): ڤەگێریا. ئەو ڤەگێریان: (پونایا/ بەرسڤ): بلا ڤەناگرن:

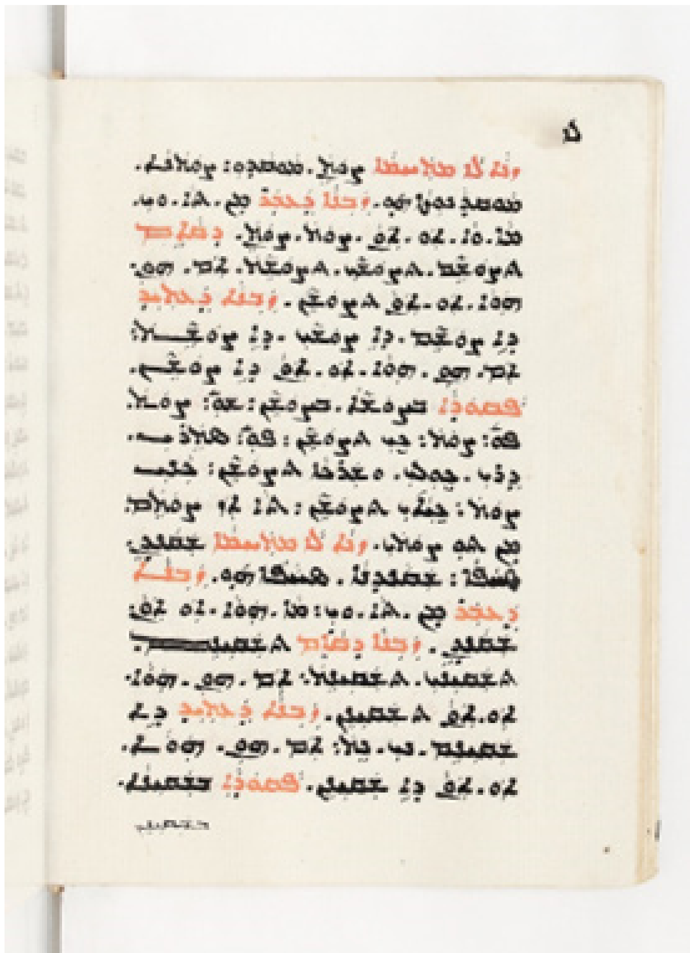
(حاشۆشا دلا نپەق لەعواذا/ ناڤێ کراو) دێ تە. وی. ئەو. ئەوان هەوە ڤەگرینم. دێ من. وی. ئەو. ئەوان ڤەگرینی: هەوە دێ مە. ئەو. ئەوان ڤەگرینن. ئەوان دێ مە. هەوە ڤەگێرینن. ئەو دێ مە. هەوە. ئەوان. ئەو ڤەگرینت: (شو./ پرسیار): ڤەگێرەند. (پونایا/ بەرسڤ) ڤەگێرەند: ڤەگێرەندن. ڤەناگێرەندن: ئەو دەوار ڤەگرینە: (پونایا/ بەرسڤ) ڤەناگێرم. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) دیتن. حزایا: دیتنە. حزایاو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری) من. تە. وی. دیت: مە. هەوە. ئەوان دیتن: من تو دیتی. تە ئەز دیتم. من وی دیت. من هەوە. ئەوان دیت. هەوە. ئەو. ئەوان ئەز دیتم. مە ئێك ودوو دیت. نە دیت. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو) دبینم. دبینی. دبینت. ئەم. هون. هەوە: ئەو. ئەوان. دبینن. (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی) دێ بینم. دێ بینی. دێ بینت. ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان دێ بینن. (پاقۆذا/ داخوازی) ببینە. ببینن: (شو./ پرسیار) تە دیت: (پونایا/ بەرسڤ): من دیت. دیت. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) نێریان. حیارا: نێریانا. حیاراو.

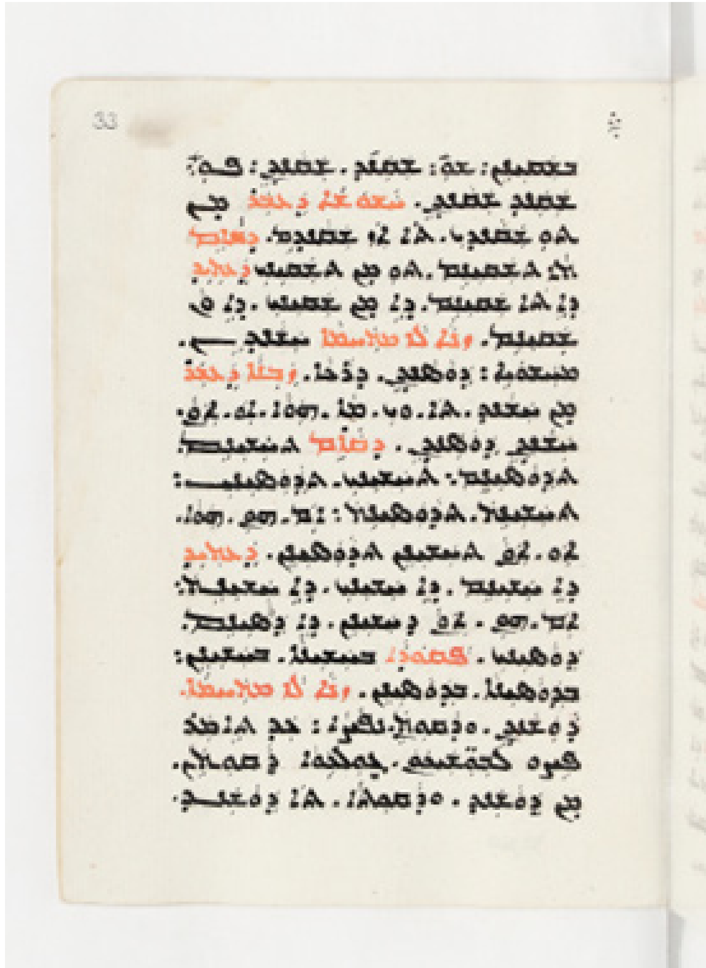
(زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری) من. تە. وی: مە. هەوە. ئەو. ئەوان. نێریان. نێریا. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو) تنێرم. تنێری. تنێرت: ئەم. هون. ئەو تنێرن. (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی) دێ نێررم. دێ نێرری. دێ نێرریت. ئەم. هون. ئەوان. دێ نێرێن. (پاقۆذا/ داخوازی) بنێرە. بنێرن: (شو./ پرسیار): نێرێت. نێریا: (پونایا/ بەرسڤ): نێریا: (ئەپ/ هەروەسا) نێزکیێە». خۆر بێهـ. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) صاحێکرن. سعارا دمدم ئەو دەخریها: صاحکرنا. سعاراو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری). من. تە. وی. مە. هەوە. ئەوان صاحکر. صاحکرن. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو). صاحتکم. تکەی. تکەت: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان صاحتکەن. (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی) دێ صاحکم. کەی. کەت: ئەم. هون. هەوە: ئەو. ئەوان دێ صاحکن. (پاقۆذا/ داخوازی) صاحکە. صاحکن. بکە. بکن: (شوئالا/ پرسیار). تە صاحکر. (پونایا/ بەرسڤ): من صاحکر. (حاشۆشا دەنپەق لەعواذا/ ناڤێ کراو): (وەذلا نپەق لەعواذا/ ناڤێ کراو). (ئەخ شەرکا/ وەکی یێن دیتر). (کێمەث/ واتە) من تو صاحکری. تە ئەز صاحکرم.

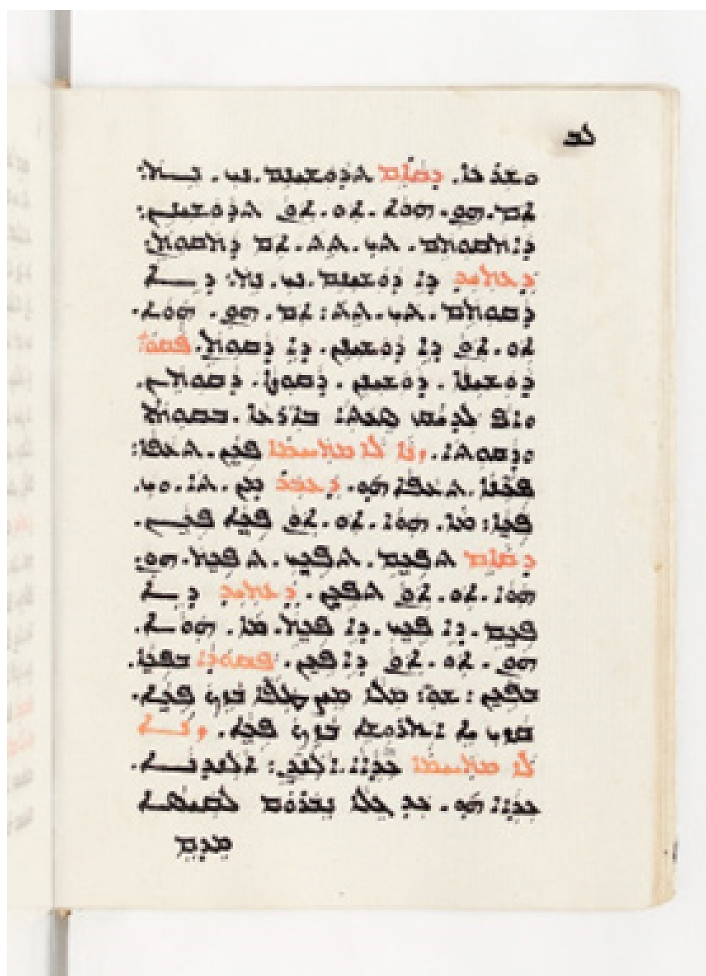
(زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) صۆتن. مەوقادو: صۆتنا. مەوقدانوثاو. (زەونا دەعوە ر/ دەمێ بووری) من. تە. وی. مە. وە. ئەو. ئەوان. صۆت. صۆتن. (دقائێم/ دەمێ نهو) تصۆژم. تصۆژی. تصۆژێت. ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان تصۆژن. (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی) دێ صۆژم. دێ صۆژی. دێ صۆژێت: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان دێ صۆژین. (پاقۆذا/ داخوازی) بصۆژە. بصۆژن: (شو./ پرسیار): صۆت: (پونایا/ بەرسڤ): صۆت: چی تصۆژن: (پۆ./ ستێری. دری. چولی. (وشەرکا/ وهندەکێن دیتر). تصۆژن: خانی صۆت: چییای تصۆژن: تە ئەز صۆتم. من تو صۆتی. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) شەقاندن. سحاپا: شەقاندنا: سحاپاو. (زەونا دەعوەر/ دەمێ بووری) من. تە. وی: مە. هەوە. ئەو. ئەوان. شەقاندن. (زەونا دقائێم/ دەمێ نهو) تشەقینم. تشەقینی. تشەقینت: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان تشەقینن. (زەونا دەعثیذ/ دەمێ داهاتی) دێ شەقینم. نی. نێت: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان دێ شەقینن. (پاقۆذا/ داخوازی) بشەقینە.

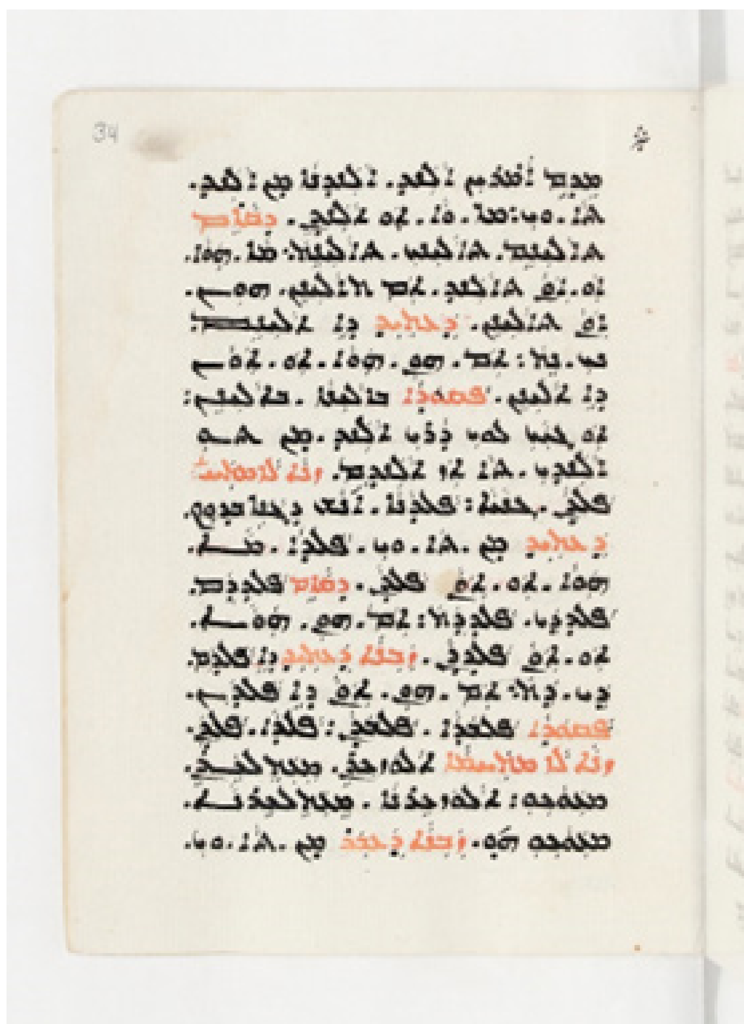
بشەقینن: (شو./ پرسیار): شەقەند. شەقاندن: (پونایا/ بەرسڤ): شەقەند. شەقاندن. (حاشۆ شا دەعوەر/ بکەرنەدیاری بووری) من تو شەقاندی. تە ئەز شەقاندم. (دقائێم/ دەمێ بووری) تە تشەقینم. تو من تشەقینی. (دەعثیذ/ داهاتی) دێ تە شەقینم. دێ من شەقینی. دێ وان شەقینم. (زنا لا مثەحما/ چاوگی میمی) حەشاندن. محەشۆیێ: دەواساندن. دراکا. (زەونا دەعور/ دەمێ بووری) من حەشاند. تە. وی. مە. هەوە. ئەو. ئەوان. حەشاندن دەواساندن. (دقائێم/ دەمێ نهو) تحەشینم. تدەواسینم: تحەشینی. تداوەسینی: تحەشینت. تداوەسینت: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان تحەشینن تداوەسینن. (دەعثیذ/ داهاتی) دێ حەشینم. دێ حەشینی. دێ حەشینت: ئەم. هون. ئەوان دحەشینن. دێ دەاوسینم. دەوسینی. پاقۆذا (داخوازی) بحەشینە. بحەشینن: بدەواسینە. بدەسینن. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی). داوەشاندن. وداقوتن. نپاصا: کەذ تێمەر پێص لوشەیکۆن. جولکێوە داقوتن. من داوەشەند. وداقوتا. تە دەواشەند.

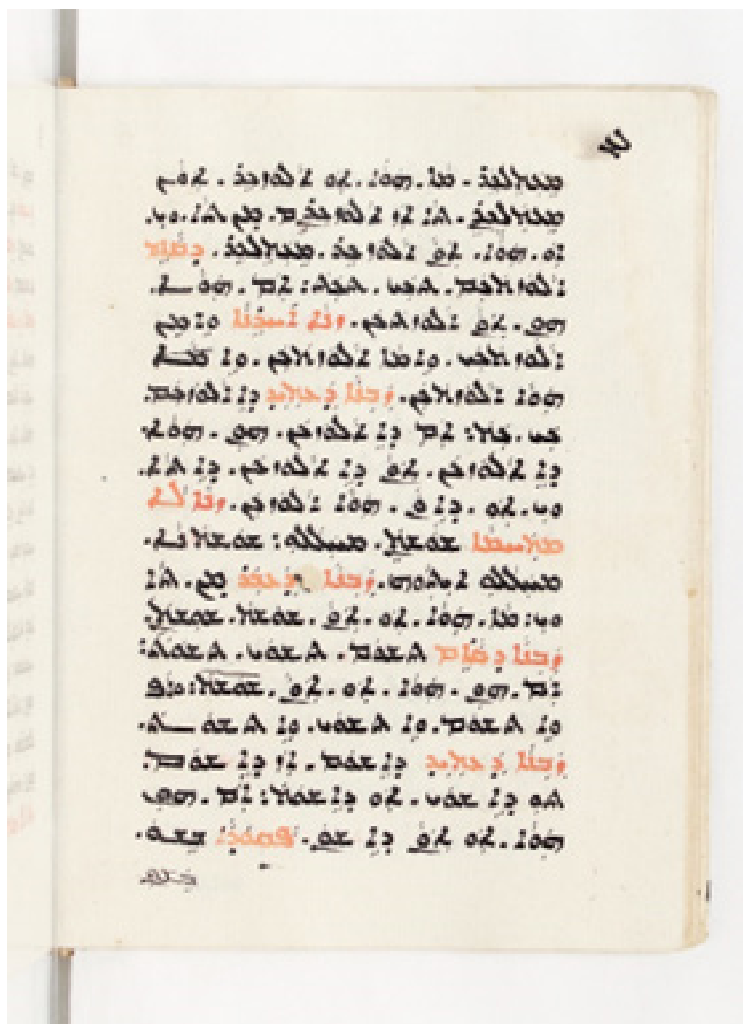
وشەركا (هندەكێن دیتر). دقائێم (دەمێ نهو) تداوەشینم. نی. نت: ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان تداوەشینن: داتقوتم. تی. تێت. ئەم داتقوتن. دەعثیذ (داهاتی) دێ داوەشینم. نی . نت: دێ داقوتم. تی. تێت. ئەم. هون. هەوە. ئەو. ئەوان دێ داوەشینن. دێ داقوتن. پاقۆذا (داخوازی): داوەشینە. داوەشینن. داقوتە. داقوتن. وئەپ لەدیاق سكثا بئەرعا. بقوتە وداقوتە. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) پێچان. تعاپا: پێچنە. تعاپاو. دەعوەر (بووری) من. تە. وی. پێچا: ما. هەوە. ئەو. ئەوان پێچا پێچان. دقائێم (دەمێ نهو) تپێچم. تپێچی. تپێچت. هون. هەوە. ئەو. ئەوان دپێچن. دەعثیذ (داهاتی) دێ پێچم. دێ پێچی. دێ پێچت. ما. هەوە. هون. ئەو. ئەوان دێ پێچن. پاقۆذا (داخوازی) بپێچە. بپێچن: شو. (پرسیار): مەلا مصطەفا بازنێك پێچا. قازي يێ ئێتروشێ بازنێك پێچا. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) خذائا. ئالاندن: ئالاندنا. خذائاو. كەذ گلا نیبرۆم لقەیسا

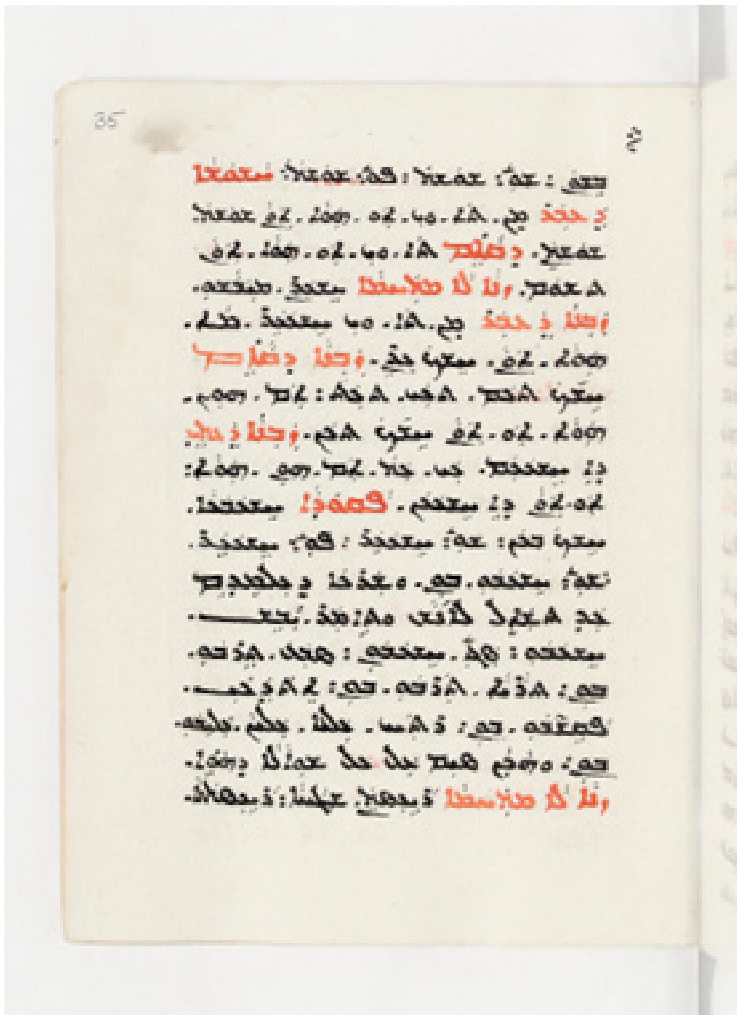
مددێم ئامرین ئالاند. ئالاندنا من ئالاند. تا. وی: مه. وا. ئەو ئالاندن. دقائێم (دەمێ نهو) تئالینم. تئالینی. تئالینت: ما. هەوە. ئەو. ئەوان تئالەند. ئەم تئالینن. هون ئەوان تئالینن. دەعثیذ (داهاتی) دێ ئالینم. نی. نت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دێ ئالینن. پاقۆذا (داخوازی) بئالینه. بئالینن: ئەو گیای لوی داری ئالەند. من تو ئالەندی. تا ئەز ئالەندم. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) پالدان. گنایا: پالدانا. ناش دگانێ بدوك. دەعثیذ (داهاتی) من. ت ه. وی. پالدا. ما. هەوە. ئەو. ئەوان پالدان. دقائێم (دەمێ نهو) پالددەم. پالددەی. پالددەت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان پالددەن. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ پالدەم. دەی. دەت: ئەم. هون. ئەوان دێ پالدەن. پاقۆذا (داخوازی) پالبدە. پالبدان: پالدە. پالدەن. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) ئالوزکرن. معەتلکرن. معەواخو: ئالۆزکرنا. معەتلکرنا. معەوواخوو. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من. تا. وی.

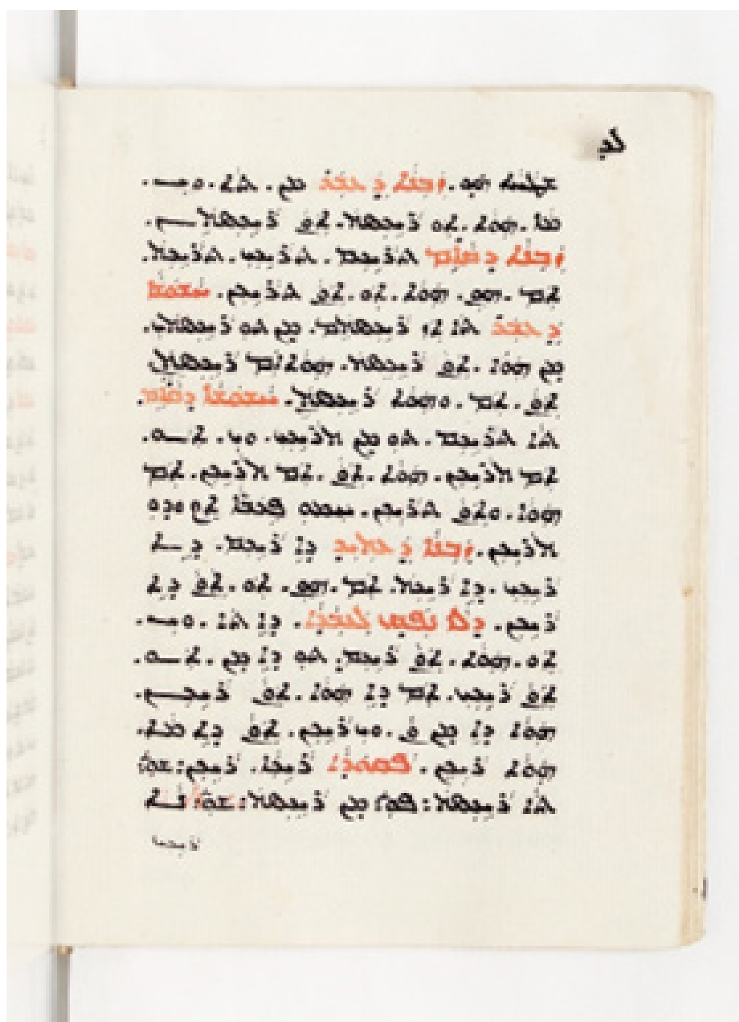
معەتلکر. مە. هەوا. ئەو ئالوزکر. ئەوان معتەلکرن. تا ئەز ئالوزکرم. من تا. وی. ئەو. هەو ه. ئەوان ئالوزکر. معەتلکر. دقائێم (دەمێ نهو) ئالوزتکەم. تکەی. تکەت: ئەم. هەوا. هون. ئەوان ئالوزتکن. زنا حرێنا (جورەکێ دی) وێ من ئالوزتکەی. وێ ما ئالوزتکەن. وێ ما هەوا ئالوزتکەن. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ ئالوزکەم. کەی. کەت: ئەم دێ ئالوزکن. هون. هەوها. دێ ئالوزکن. ئەوان دێ ئالوزکن. دێ تا. وی. ئەو. دێ وان. هەوا ئالوزکەن. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) شۆشتن. محەلالو: شۆشتنا. محەلالو ایثاو. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من. تا. وی: ما. هەوا. ئەو. ئەوان. شۆشت. شوشتن. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) تشۆم. تشۆی. تشۆت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان. شۆشت: وئەپ وێ تشۆم. وێ تشۆی. وێ تشۆت. زەونا دەعثیذ (دەمی داهاتی) دێ شۆم. ئەز دێ شۆم. تو دێ شۆی. ئەو دێ شۆت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دێ شۆن. پاقۆذا (داخوازی) بشۆ.

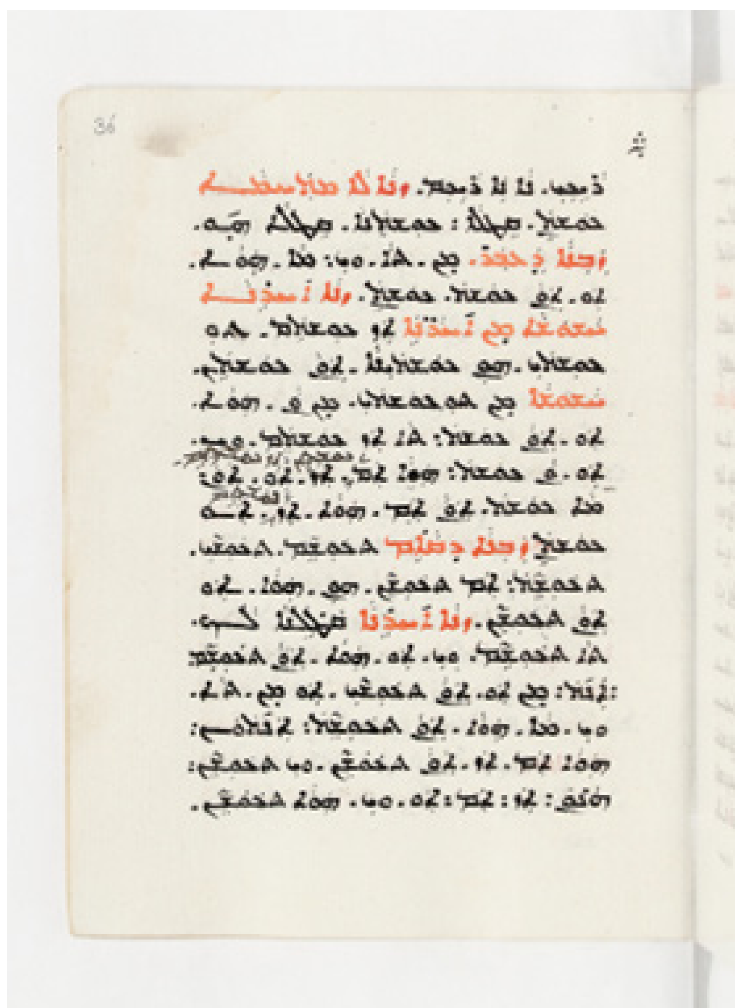
بشون: شوئالا (پرسيار): شۆشت: پونايا (بەرسڤ): شۆشت: حاشۆشا دەعوەر (بكەرنەدياریێ بووری) من. تە. وی. ئەو. هەوە. ئەوان شۆشت. شۆشتن. دقائێم (دەمێ نهو) تە. وی. ئەو. هەوا. ئەوان. تشۆم. زنا لا مثەحما (چاوگی ميمی) حشكرن. ميەبباشو. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من. تە. وی حشككر. ما. هەوا. ئەوان. حشك كرن. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) حشك تكم. تكەی. تكەت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان حشك تكن. زەونا دەعثيذ (دەمێ داهاتی) دێ حشككەم. كەی. كەت. ئەم. هون. هەوا: ئەو. ئەوان دێ حشككەن. پاقۆذا (داخوازی) حشك بكە. حشك بكن: شوئالا (پرسيار): حشك كر: پونايا (بەرسڤ): حشككر. شوئالا (پرسيار): حشكبو. بون. وشەركا دخولمددم كەذ تشەئل لناش وثێمەر. ئيوێش. حشكبو: سەگگيئەنايا (كۆ). حشكبون: سوەع. تێربو. بون: ترايا. تەربو. بون: ئيتدەككی. پاقژبو. بون: رثەح. كەليا. كەليان. كەليبو. بون: وهاخان سيم عەل كول شوئالا دهاوێ. زنا لا مثەحما (چاوگی ميمی) رايێخستن. شطاحا: رايێخستنا.

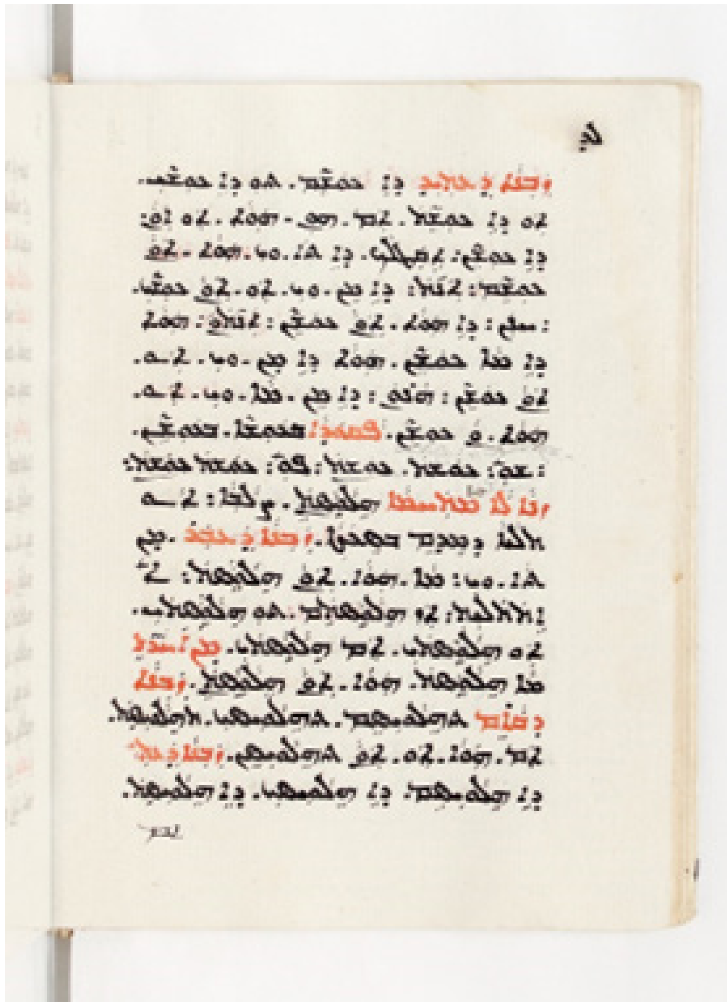
شطاحاو. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من. تا. وی. ما. هەوا. ئەو رایێخست. ئەوان ر ایێخستن. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) ترایێخم. ترایێخی. ترایێخت. ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان ترایێخن. حاشۆشا دەعوەر (بکەرنەدیارێ بووری) تە ئەز رایێخستم. من تو رایێخستی. من هەوا. ئەوان رایێخست. هەوا ئەم رایێخستن. ئەوان. ئەم. وهەوا رایێخستن. حاشۆشا دقائێم (بکەرنەدیارێ نهو). تا ترایێخم. تو من ترایێخی. وی. ئەو. ئەم ترایێخن. هەوا. ئەوان. ئەم ترایێخن. ئەم هەوا. وئەوان ترایێخن. حەمو پێکڤە ئێك ودوو ترایێخن. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ رایێخم. دێ رایێخی. دێ رایێخت. ئەم. هون. ئەو. ئەوان دێ رایێخن. دلا نپەق لەعواذا (ناڤێ کراو). دێ تە. وی. ئەو. هەوا. ئەوان رایێخم: تو دێ من. ئەو. ئەوان رایێخی. ئەم دێ هەوا. ئەوان رایێخن. هەوا دێ من وان. وی رایێخن. ئەوان دێ ما. هەوە رایێخن. پاقۆذا (داخوازی) رایێخە. رایێخن: شوئالا (پرسیار): تا رایێخست: پونایا (بەرسف): من رایێخست: شوئالا (پرسیار): نا

رایێخی. نا نه رایێخم. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی): کۆشتن. قطلا: کۆشتنا. قطلاو . زەونا
دەعوەر (دەمیٚ بووری). من. تا. وی: ما. هەاه. ئەو. ئەوان کۆشت. کۆشتن. زنا حرێنا
حاشۆشا (جورەکیٚ دی بکەرنەدیار) ئەز کوشتم. تو کوشتی. هون کۆشتینا. ئەوان کۆشتن.
حاشۆشا (بکەرنەدیار) من تو کۆشتی. من وان. هەوا. ئەو. ئەوان کۆشت: تا ئەز کۆشتم.
وی. ئەو. وان کۆشت: هەوا ئەم کۆشتن. ئەز کۆشتم. ئەوا. ئەوان. ما کۆشت. ئەوان ئەم.
هەوا. ئەز کۆشتم. ئەو کۆشتن. زەونا دقائێم (دەمیٚ نهو) تکوژم. تکوژی. تکوژت: ئەم
دکوژن. هون. هەوا. ئەو. ئەوان تکوژن. زنا خرێنا (دەمیٚ دی): قاطێلنا لاخ. تا تکوژم. وی.
ئەو. هەوا. ئەوان تکوژم: ئەت: من ئەو. ئەوان تکوژی. ئەو من. تا. وی. ما. هەوە. ئەوان
تکوژت: ئەتتۆن: هەوا ئەم. ئەز. ئەوان تکۆژن. وی تکوژن: هانۆن: ئەز: ئەم: ئەو. وی.
هەوا تکۆژن.

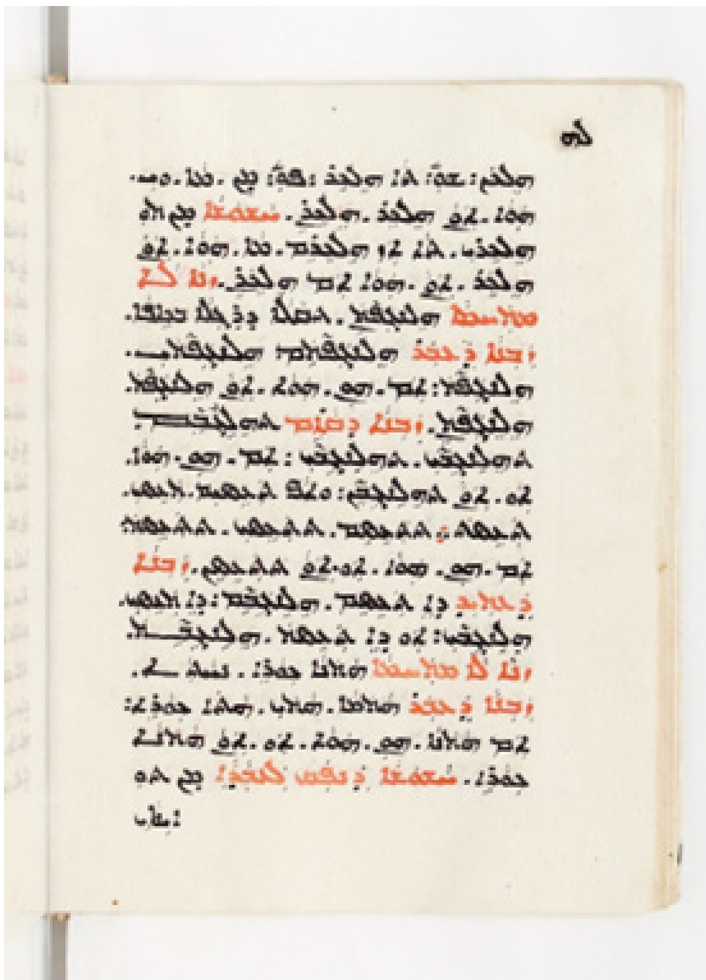

زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ کۆژم. تو دێ کوژی. ئەو دێ کوژت. ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دێ کوژن: ئێقەطلاخ. دێ تە. وی. هەوا. ئەوان کوژم: ئەت: دێ من. وی. ئە و. ئەوان کوژی: حنەن: دێ هەوا. ئەوان کۆژن: ئەتتۆن: هەوە دێ ما کۆژن. هەوا دێ من. وی. ئەو. ئەوان کۆژن: هانۆن: دێ من. ما. وی. ئەو. هەوا. وان کوژن. پاقۆذا (داخوازی) بکوژە. بکوژن. شوئالا (پرسیار): کۆشت. کۆشتن: پونایا (بەرسڤ): کۆشت کۆشتن: زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) هێلاواستن. صلاوا: ئاو تلایا دمددێم بسکثا. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری). من. تا. وی: ما. هەوا. ئەوان هێلاواست: ئێننا ئێتلیث: ئەز هێلاواستم. تو هێلاواستی. ئەو هێلاواستی. ئەم هێلاواستی. من حرانێ: ما هێلاواست. هەوا. ئەوان هێلاواستن. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) تهێلاویسم. تهێلاویسی. تهێلاویسیت. ئەم. هەوا. ئەو. ئەوان تهێلاویسن. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ هێلاویسم. دێ هێلاویسی. دێ هێلاویسیت.

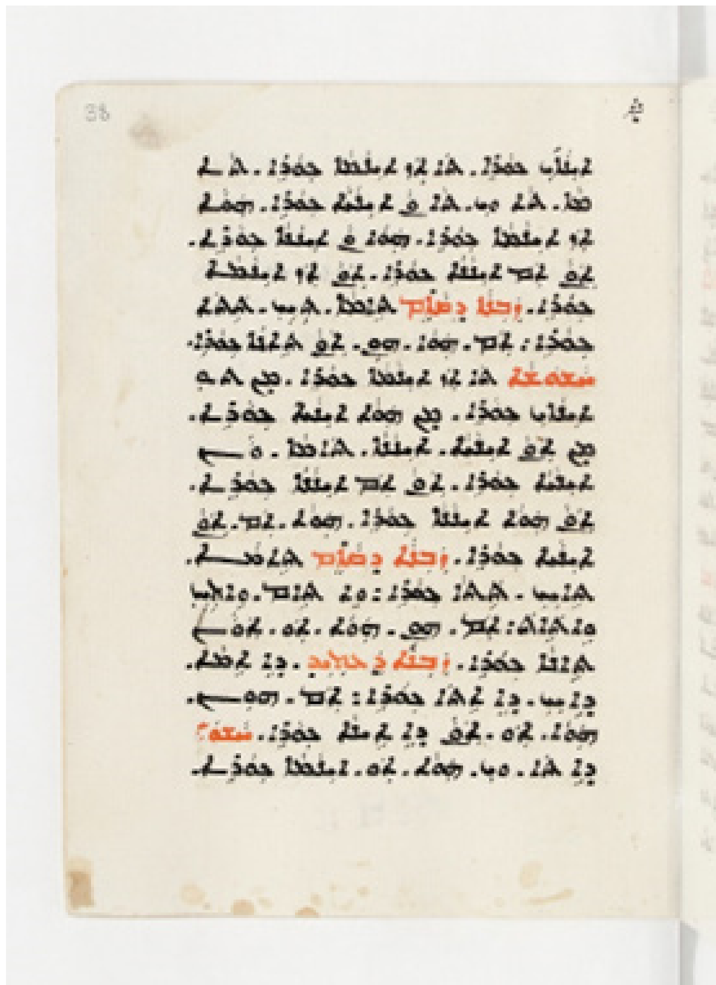

ئەم دێ هێلاویسن. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دێ هێلاویسن. حاشۆشا دەعوەر (ب کەرنەدیارێ بووری) ئەز هێلاوێستم. وشەرکا (هندەکێن دیتر). پاقۆذا (داخوازی) بهێلاویسا. بهێلاویسن. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) هێلکەفتن. سوقبالا. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) هێلکەفت بۆمن. بوتە. بۆ وی: بۆما. بۆ وا. بۆ وان هێلکەفت. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) بۆمن. بۆتا. وشەرکا (هندەکێن دیتر) تهێلکەڤێت. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ بۆمن هێلکەڤێت. وشەرکا (هندەکێن دیتر): ئێستەقبەل هێلکەفت. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) هێلکرن. مەوحدوث نورا. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من. تا. وی: ما. هەوا. وا هێلکر. ئەوان هێلکرن. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) هێلتکەم. هێلتکەی. هێلتکەت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان. هێلتکەن: تا. وی. ئەو. ئەوان. هەوا هێلتکەن. تو من. وان. هەوا هێلتکەن. هەوا ئەم هێلتکەن. ما هەوا. وان هێلتکەن. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ هێلکم. کەی. کەت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان دێ هێلکن. پاقۆذا (داخوازی) هلکە.

هلكن: شوئالا (پرسیار): تا هێلكر: پونایا (بەرسڤ): من. ما. وی. هەوا. ئەوان هێلكر. هێلكرن. حاشۆشا (بكەرنەدیار) من تو هێلكری. تا ئەز هێلكرم. ما. هەوا. ئەوان هێلكر. ئەوان. هەوا ئەم هێلكرن. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) هێلنگەفتن. تقالا درغلا بخێپا. زەونا دەعوەر (دەمیٚ بووری) هێلنگەفتم. هێلنگەفتی. هێلنگەفت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان هێلنگەفت. هێلنگەفتن. زەونا دقائێم (دەمیٚ نهو) تهێلنگڤێم. تهێلنگێڤی. تهێلنگێڤی: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان تهێلنگێڤن. وئەپ تەعێسیم. تەعسی. تەعست: تتەعێسم. تتەعێسی. تتەعێست: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان تتەعێسن. زەونا دەعثید (دەمیٚ داهاتی) دیٚ تەعێسم. هێلنگێڤم: دیٚ تەعێسی. هێلنگێڤی: ئەو دیٚ تەعێست. هێلێنگێڤت. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) هاتنا خواریٚ. نحاثا. زەونا دەعوەر (دەمیٚ بووری) هاتما. هاتی. هاتە خواریٚ: ئەم هاتنا. هون. هەوا. ئەو. ئەوان هاتنها خواریٚ. حاشۆشا دەنپەق لەعواذا (ناڤیٚ كراو) من تو

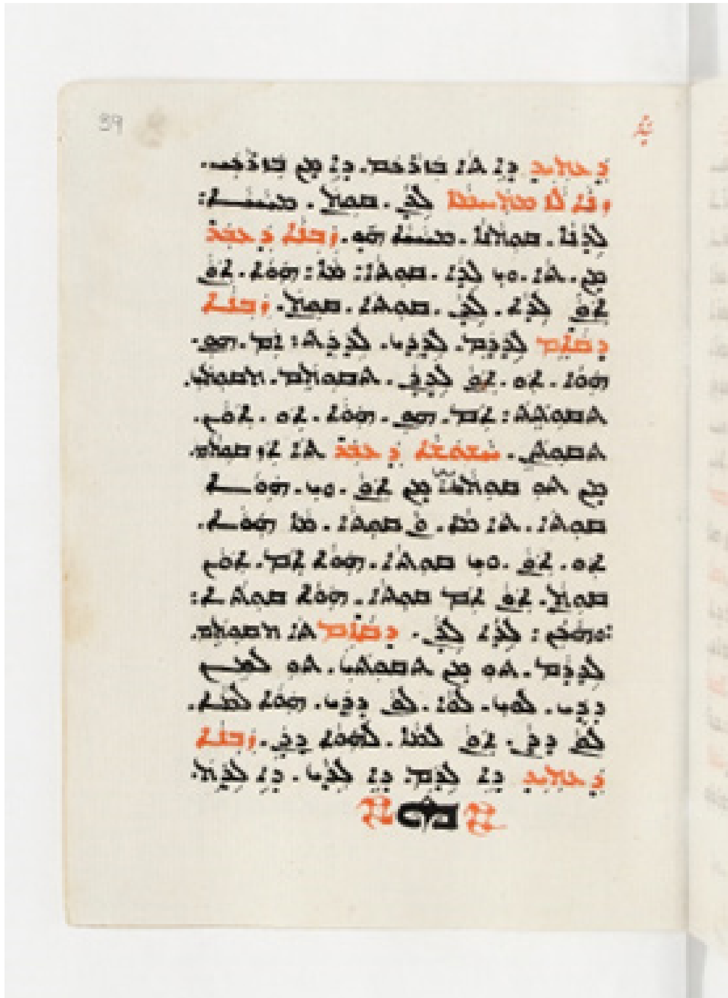
ئیناى. ئیناى خوارێ. تە ئەز ئینامها خوارێ. تا ما. تا وى. تا وان ئینایا خوارێ. هەوا ئەز ئیناما خوارێ. هەوا وان ئینانا خوارێ. ئەوان ئەم ئینانا خوارێ. ئەوان ئەز ئیناما خوارێ. زەونا دقائیم (دەمێ نهو) تێمە. تێێ. تێتە خوارێ: ئەم. هەوا. هون. ئەوان تئێنا خوارێ. حاشۆشا (بکەرنەدیار) تە ئەز ئیناما خوارێ. من تو ئیناى خوارێ. من هەوا ئینایە خوارێ. من ئەوان ئینایا. ئینانە. دێ مە. وان ئینایە خوارێ. ئەوان ئەم ئینانە خوارێ. ئەوان هەوە ئینانا خوارێ. هەوە. ئەم. ئەوان ئینایا خوارێ. زەونا دقائیم (دەمێ نهو) تێما. تێئى. تێتە خوارێ: وێ تێم. وێتێى. وێێت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان تێنا خوارێ. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتى) تێ ئێما. دێئى. دێ ئێتە خوارێ: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دێ ئێنا خوارێ. حاشۆشا (بکەرنەدیار) دێ تە. وى. هەوا. ئەو. ئیناما خوارێ.

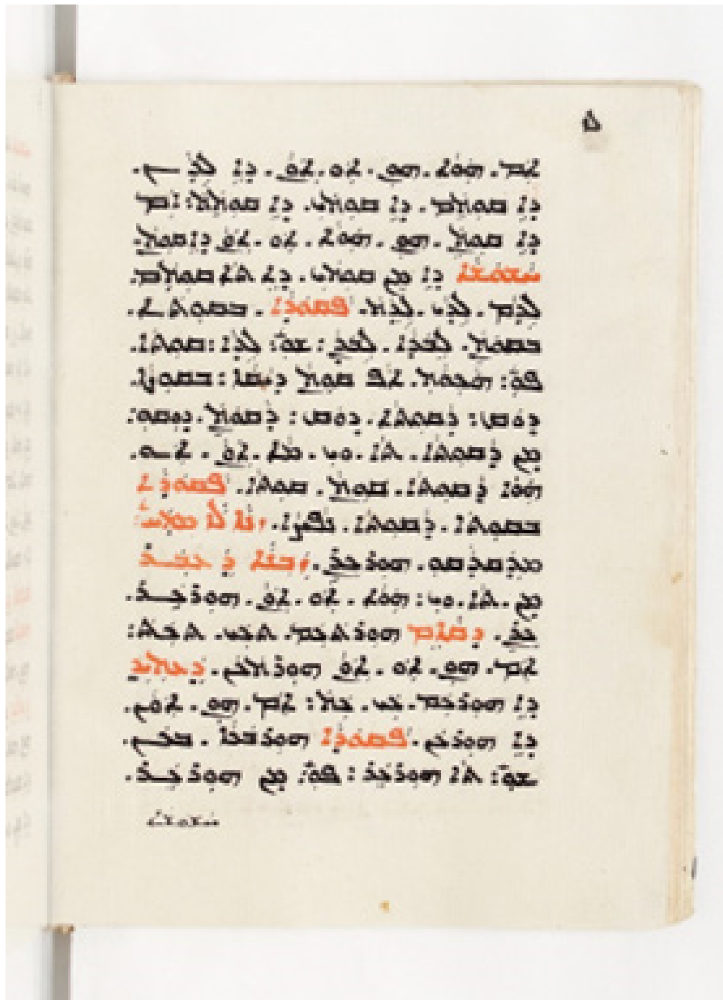
دێ من ئینیه خوارێ. دێ وی. وان ئینی. ئینیه خوارێ وشەرکا (هندەکێن دیتر). پاقۆذا (داخوازی) وەرا. وەرنا خوارێ: شوئالا (پرسیار): هاته هاتی خوارێ. پونایا (بەرسڤ): هاتا هاتما خوارێ: نا ئێمە خوارێ. پونایا ممەردا: شوئالا (پرسیار): نحێث. چۆ خوارێ. چۆیی خوارێ: پونایا (بەرسڤ): چۆ. چۆمە خوارێ. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) بەزراکرن. وئاپ (هەروەسا) هونداکرن. مەوبادو. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من. تا. وی. بەزرەکر: سەگگیئانایا (کۆ). ما هەوا بەزرەکر. ئەوان بەزرەکرن هونداکرن. زەونا دقائیم (دەمێ نهو) بەزرەتکەم. تکەی. تکەت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان بەزرەتکم. هوندا تکن. زەونا دەعثید (دەمێ داهاتی) دێ هوندا کەم. بەزراکەم: دێ بەزراکەی. دێ بەزراکەت: ئەم دێ بەزراکەن. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دێ بەزراکەن. پاقۆذا (داخوازی) بەزرابکە. بکن: هوندا بکە. بکن: شوئالا (پرسیار): بەزرابوو: پونایا (بەرسڤ): بەزرەبوو. هوندابوون. حاشۆشا دەعوەر (بکەرنەدیارێ بووری) من تو بەزرە کری. تە ئەز بەزرە کرم.

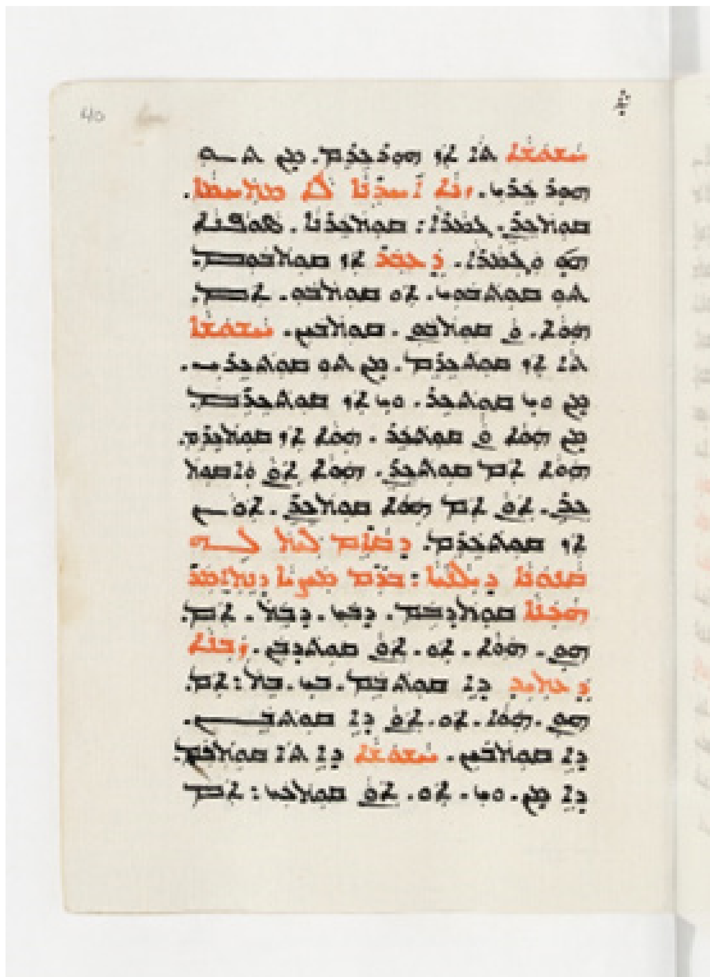
دەعشیذ (داهاتی) دێ تا بەزرا کم. دێ من بەزراکەی. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) لێدان. قوتەن. محایا: لێدانا. قوتانا. محایاو. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من. تا. وی لێدا. قوتا: ما: هەوا. ئەوان. ئەوان لێدا. لێدان. قوته: قوتەن. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) لێددەم. لێددەی. لێددەت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان لێددان. تقوتم. تقوتی. تقوتت. ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان. دقوتن. حاشۆشا دەعوەر (بکەرنەدیارێ بووری) تا ئەز قوتام. من تو قوتایی. من ئەوان. وی. هەوا قوته. تە ما. وان قوتا. ما هەوا. ئەو. ئەوان. وی قوتا. هەوا ئەم. ئەوان قوتان. ئەوان ئەم قوتا. هەوا قوتا: وهاخەن (وهەروەسا): لێدا لێدان. دقائێم (دەمێ نهو) تە تقوتم. لێددام. تو من تقوتی. تو لمێن ددەی. لوی. لوا. لوان ددەی. هەوا لما. لوان ددان. ئەوان لما. لهەوا ددەن. زەونا دەعشیذ (دەمێ داهاتی) دێ لێدەم. دێ لێدای. دێ لێدەت.

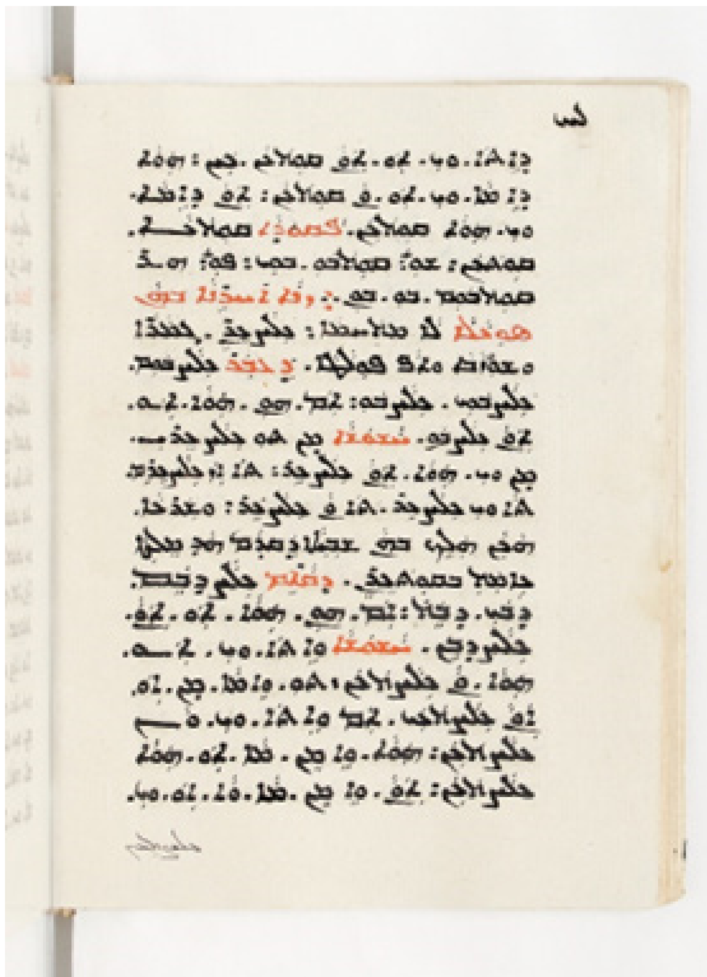
ئەم. هەوا. هون. ئەو. ئەوان. دێ لێدان. دێ قوتم. دێ قوتی. دێ قوتت: ئەم دێ قوتن. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دێ قوتن. حاشۆشا (بکەرنەدیار) دێ من قوتی. دێ تە قوتم. لێدام. لێدای. لێدەت. پاقۆذا (داخوازی). بقوتە. بقۆتە. بقۆتن. لێبدا. لێبدان: شوئالا (پرسیار): لێدا: قوتە. پونایا (بەرسف): هاخواث. ئەپ قوتان دیاقا: بقوتا. دۆق: داقوتا. دۆق. داقۆتن. دوقو: من داقوت. تا. وی. ما. ئەوان. ئەو. هەوا داقوتا. قوتان. قوتا. پاقۆذا (داخوازی) بقوتە. داقوتا. نپاصا. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی): مدەقداقو. هورکرن. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من. تا. وی: هەوا. ئەو. ئەوان. هورکر. کرن. دقائێم (دەمێ نهو) هورتکەم. تکەی. تکەت: ئەم. هون. ئەو. ئەوان هورتکن. دەعثێذ (داهاتی) دێ هورکەم. کەی. کەت: ئەم. هون. ئەوان. دێ هورکن. پاقۆذا (داخوازی) هوربکا. بکن. شوئالا (پرسیار): تا هورکر: پونایا (بەرسف): من هورکر.

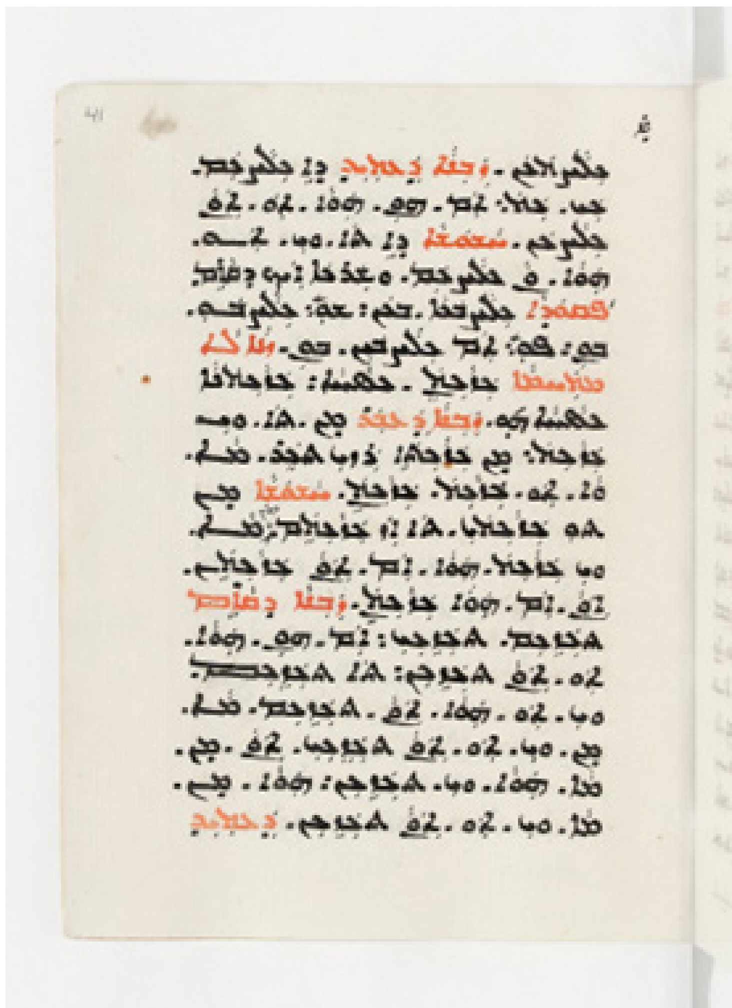
حاشۆشا (بکەرنەدیار) تا ئەز هورکرم. من تو هور کری. زنا حرێنا لا مثەحما (جورەکێ دی چاوگی میمی). قوتکرن. گمارا: قوتکرنا. سەوپاناو وەغمارا. دەعوەر (بووری) ئەز قوتبووم. تو قوتبووی. ئەو قوتبوو. ئەم. هەوا. وان قوتبوون. قوتبین. حاشۆشا (بکەرنەدیار) تا ئەز قوتکرم. من تو قوتکری. من وی قوتکر. وی ئەز قوتکرم. من هەوا وان قوتکر. هەوا ئەز قوتکرم. هەوا ئەم قوتکرن. هەوا ئەوان وە قوتکرن. ئەوان ئەم هەوها قوتکرن. ئەوان ئەز قوتکرم. دقائێم لەیتلێ قانۆنا دیلانایا (دەمێ داهاتی بێ یاسایێ تایبەت): برەم مەصیا دنئمەر هاخەنا (بەس تو دشێی ب ڤی شێوەی بێژی) قوت دبم. دبی. دبت. ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان قوت دبن. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ قوتبم. بی. بت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دێ قوتبن. دێ قوتبین. حاشۆشا (بکەرنەدیار) دێ تە قوتکەم. دێ من. وی. ئەو. ئەوان قوتکەی: ئەم

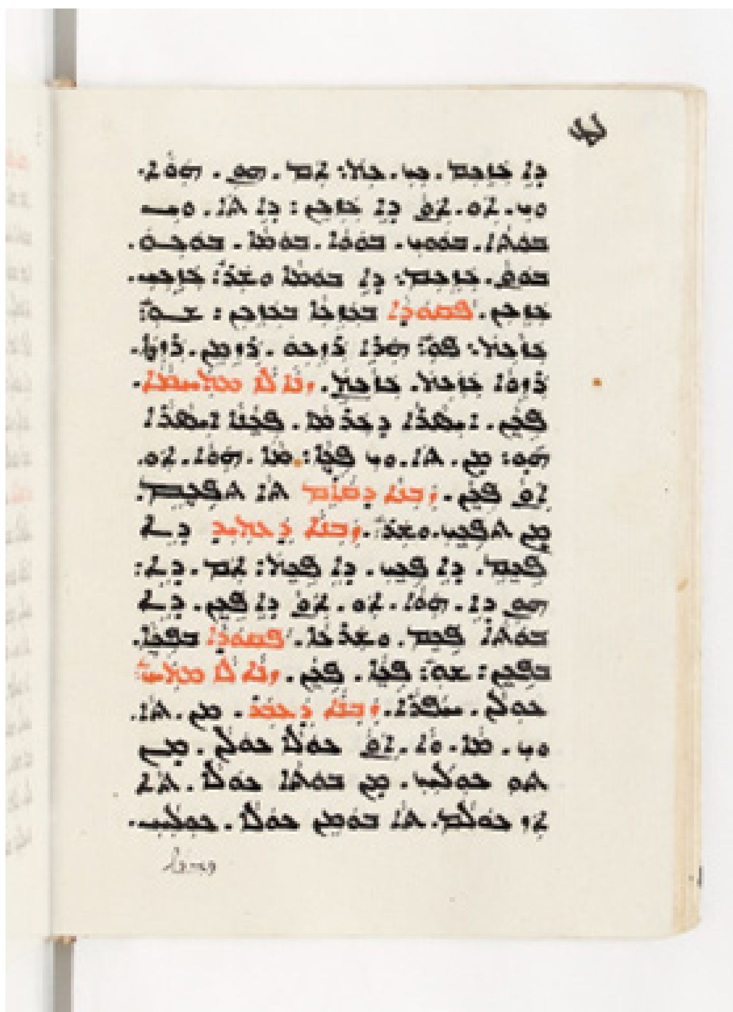
دێ تە. وی. ئەو. ئەوان قوتکان. کەین: هەوا دێ ما. وی. ئەو. وان قوتکان: ئەوان دێ ما. و ی. هەوا قوتکەن. پاقۆذا (داخوازی) قوتکا. قوتکن: شوئالا (پرسیار): قوتبوو. بووی: پونایا (بەرسڤ): (هر؟) قوتببووم. بوو. بوون: زنا حرێنا بهان سوکالا لا مثەحما (جورەکێ دی چاوگی میمی): خلاصکرن. گمارا وشوزاوا وئاپ پولاطا. دەعوەر (دەمێ بووری) خلاصبووم. خلاصبووی. خلاصبوو: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان خلاصبوون. حاشۆشا (بکەرنەدیار) من تو خلاصکری. من وی. هەوا. ئەوان خلاصکر. تە ئەز خلاصکرم. تا وی خلاصکر. تا وان خلاصکر: وشەرکا (هندەکێن دیتر). هاخان هەللێخ بهان شویلا دەقذام هاذ ملثا کێمەث: بقوتکرن. دقائێم (دەمێ نهو) خلاص دبم. دبی. دبت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان. خلاص دبن. حاشۆشا (بکەرنەدیار) وێ تە. وی. ئەو. هەوا. وان خلاصتکن: تو. وێ ما. من. ئەو. ئەوان خلاصتکەی. ئەم وێ تە. وی. وان خلاصتکەن: هەوا. وێ من. ما. ئەو. هەوا خلاصتکەن: ئەوان. وێ من. ما. وا. ئەو. وی

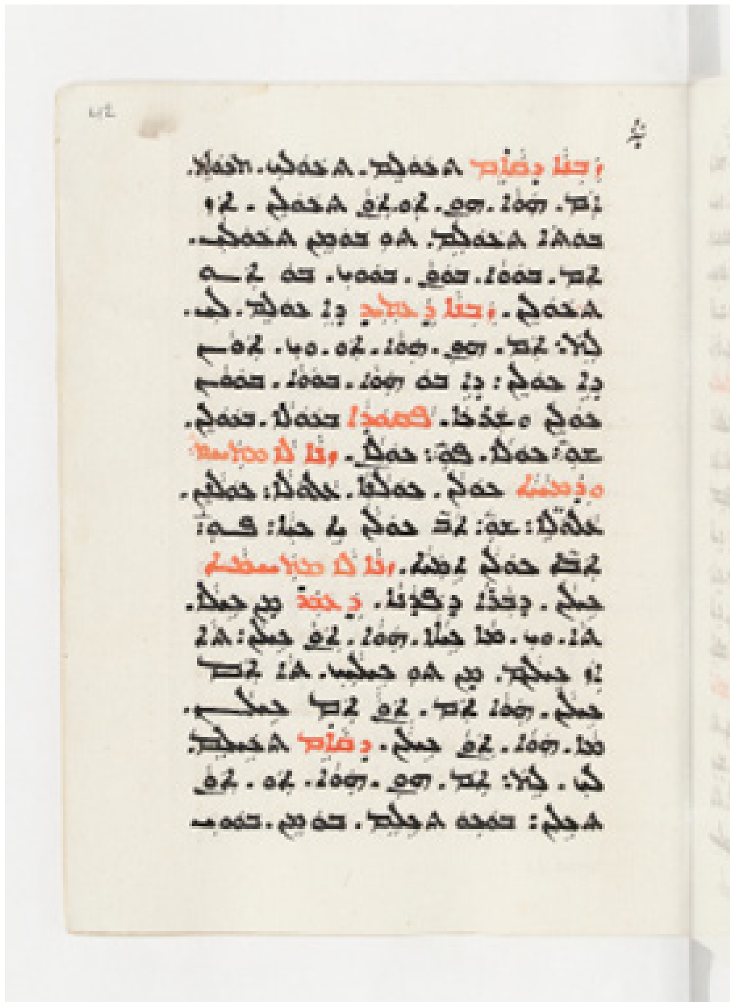
خلاصتكن. زەونا دەعثيذ (دەمێ داهاتی) دێ خلاصكەم. كەی. كەت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان خلاصكن. حاشۆشا (بكەرنەديار) دێ تە. وی. ئەو. هەوا. وان خلاصكەم. وشەركا ئەخ دقائێم. پاقۆذا (داخوازی) خلاصبكا. بكن: شوئالا (پرسيار): خلاصبوو: بوون: پونايا (بەرسڤ): ئەم خلاصبين. بوون. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) كەزاختن. كساحا: كەزاختنا. كساحاو. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من. تە. وی كەزاخت: من كەزاختە رەزی تكر. ما. وها. ئەو. كەزاخت. كەزاختن. حاشۆشا (بكەرنەديار) من تو كەزاختی. تە ئەز كەزاختم. من. ما. وی كەزاخت. هەوا. ئەم. ئەوان كەزاختن. ئەوان. ئەم. هەوا كەزاختن. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) تكەزێخم. تكەزێخی: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان تكەزێخن: تە تكەزێخم. وی. ئەو. هەوا. ئەوان. تكەزێخم. ما. من. وی. ئەو. ئەوان تكەزێخی. ئەوان. من. ما. هەوا. وی. تكەزێخن: هەوا. من. ما. وی. ئەو. ئەوان تكەزێخن. دەعثيذ (داهاتی)

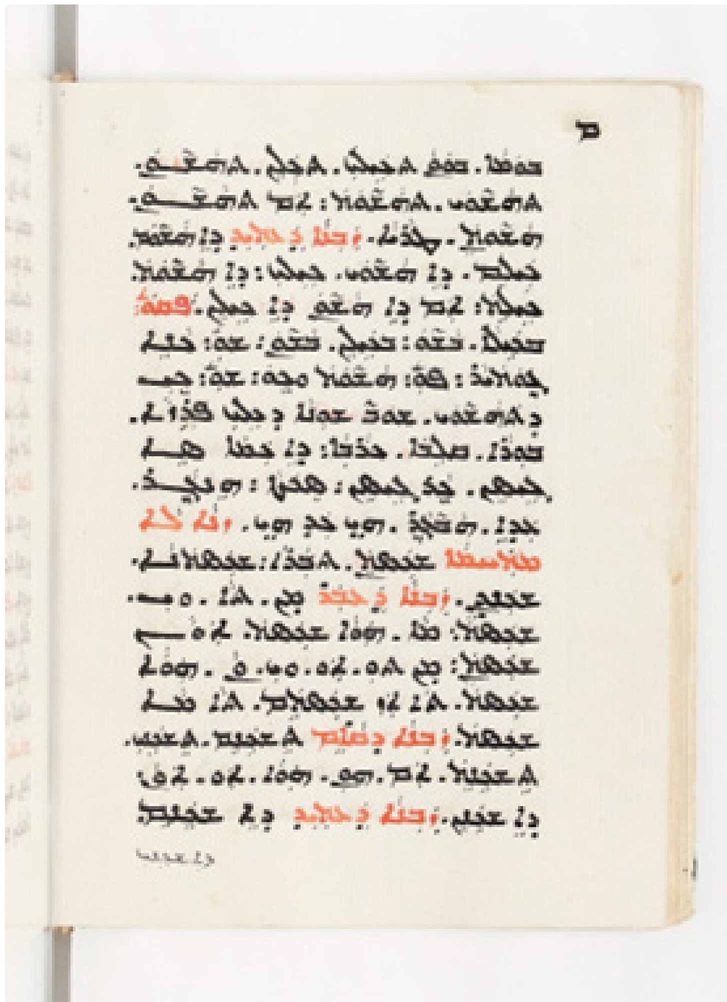
دێ کەزێخم. خی. خت: ئەم. هون. هەوا. وی. ئەو. ئەوان دێ کەزێخن: دێ تە. وی. بۆتا. بوو وی. بوو وا. بۆ ما. بۆ خۆ. بۆ وان. کەزێخم: دێ بۆ ما وشەرکا (هندەکێن دیتر): کەزێخی. کەزێخن. پاقۆذا (داخوازی) بکەزێخا بکەزێخن: شوئالا (پرسیار): کەزاخت: پونایا (بەرسڤ): هەرێ رەزێخۆ. رەزێ من. رەزێ تە. رەزێ وا کەزەخت. کەزاختن. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی). پێچان. ئیسارا دخەرما. پێچانا ئیساراو: من. تە. وی پێچا: ما. هەوا. ئەو. ئەوان پێچان. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) تا تپێچم. من تپێچی. وشەرکا (هندەکێن دیتر). زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ پێچم. دێ پێچی. دێ پێچت: ئەم. دێ: هون دێ. هەوا. ئەو. ئەوان دێ پێچن. دێ بۆتا پێچم. وشەرکا (هندەکێن دیتر). پاقۆذا (داخوازی) بپێچا. بپێچن: شوئالا (پرسیار): پێچا. پێچان. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) کولان. حپارا. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری). من. تا. وی. ما. وا. ئەوان کۆلا کۆلان. من تو کوولایی. من بۆتا کۆلا. تە ئەز کۆلام. تا بۆمن کۆلا. کوولایی.

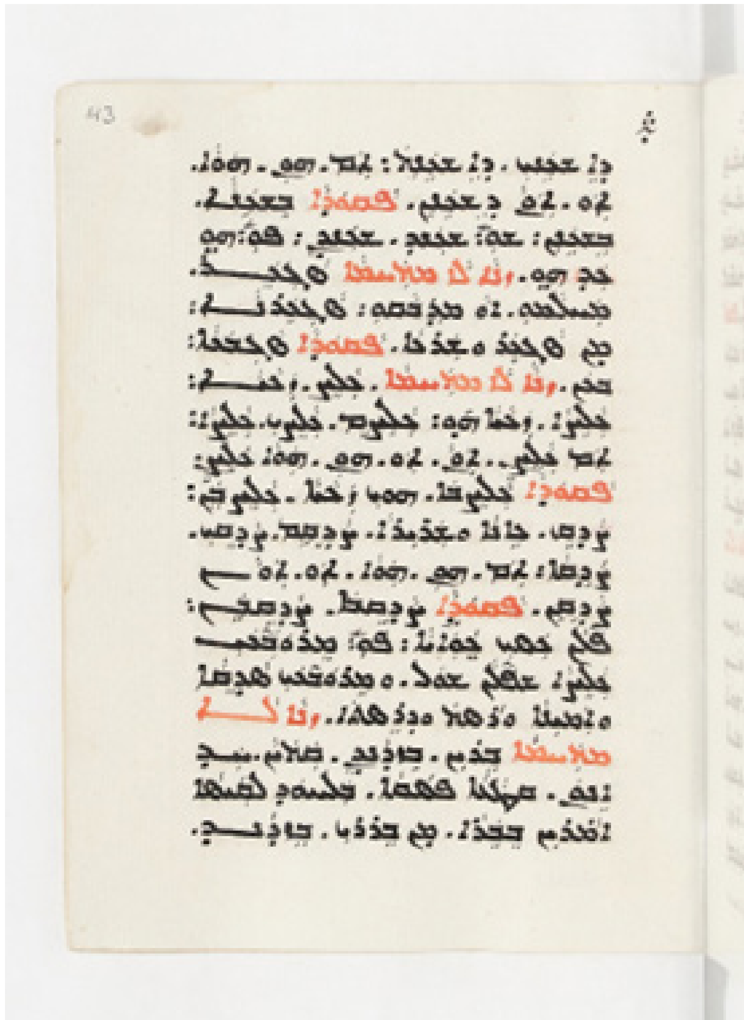
زەونا دقائێم (دەمێ نهو) تکۆلم. تکۆلی. تکۆلت. ئەم. هەوا. هون. ئەو. ئەوان تکۆلن. ئەز بۆته تکۆلم. توو بۆمن تکۆلی. ئەم. بۆ وا. بۆ وان. بوو وی. بۆ ئەو تکۆلن. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ کۆلم. لی. لێت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. وی. ئەوان دێ کۆلن: دێ بۆ هەوا. بۆ وا. بۆ وان کۆلن وشەرکا (هندەکێن دیتر). پاقۆذا (داخوازی) بکۆلا. بکولن. شوئالا (پرسیار): کۆلا: پونایا (بەرسڤ): کۆلان. زنا لا مثەحما ودەمیایا (چاوگی میمی ووەك هەڤی) کۆلان. کۆلانا. عالۆلا: کۆلانن. عالۆلێ: شوئالا (پرسیار): ئاڤ کۆلان ێ کییە. پونایا (بەرسڤ): ئەڤە کۆلان ئێ مەیا. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) کێلان. دوارا دپەددانا. دەعوەر (دەمێ بووری) من کێلا. تا. وی. ما کێلا. هەوا. ئەوان کێلان: تا ئەز کێلام. من تو کێلایی. تا ئەم کێلان. هەوا ئەم. ئەوان ئەم کێلان. ما. هەوا. ئەوان کێلان. دقائێم (دەمێ نهو) تکێلم. لی. لت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان تکێلن: بۆخۆ تکێلم. بۆمن. بۆ وی.

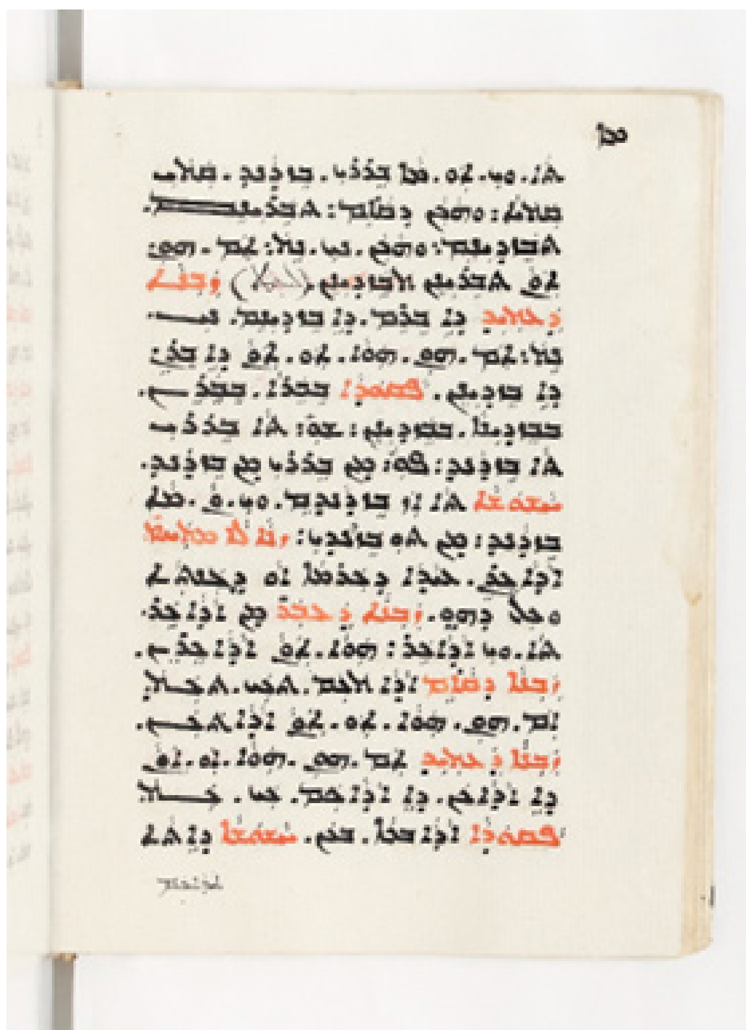
بۆما. بۆ وان تکێلی. تکێلن. تهاژۆن. تهاژۆن. تهاژۆی. تهاژۆت: ئەم تهاژۆن. هاژۆتن. طرایا. زونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ هاژۆم. کێلم. دێ هاژۆی. کێلی: دێ هاژۆت. کێلت: ئەم دێ هاژۆن دێ کێلن. پاقۆذا (داخوازی): بکێلا. باژۆ: بکێلن. باژۆن: شوئالا (پرسیار): کانێ جۆتیار: پونایا (بەرسف): هاژۆت وچۆ: شوئالا (پرسیار): چی دتهاژۆی. شۆڤ شونا دکێلی پرێزا. بورا. قلێبە. کراوا: دێ کەمە سێ گێسن. چار گێسن: سکثا: هنجار. عەدێ. هاڤجار. هی کەذ هی (ئەو بخو). زنا لا مثەحما (چاوگێ میمی) شکەستن. توارا: شکەستنا: شکەندن. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من. تا. وی. شکەست: ما. هەوا شکەست. ئەوان شکەستن: من توو. ئەو. وی. وان. هەوا شکەست. تە ئەز شکەستم. تها ما شکەست. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) تشکێنم. تشکێنی. تشکێنت. ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دێ شکێنن. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ شکێنم.

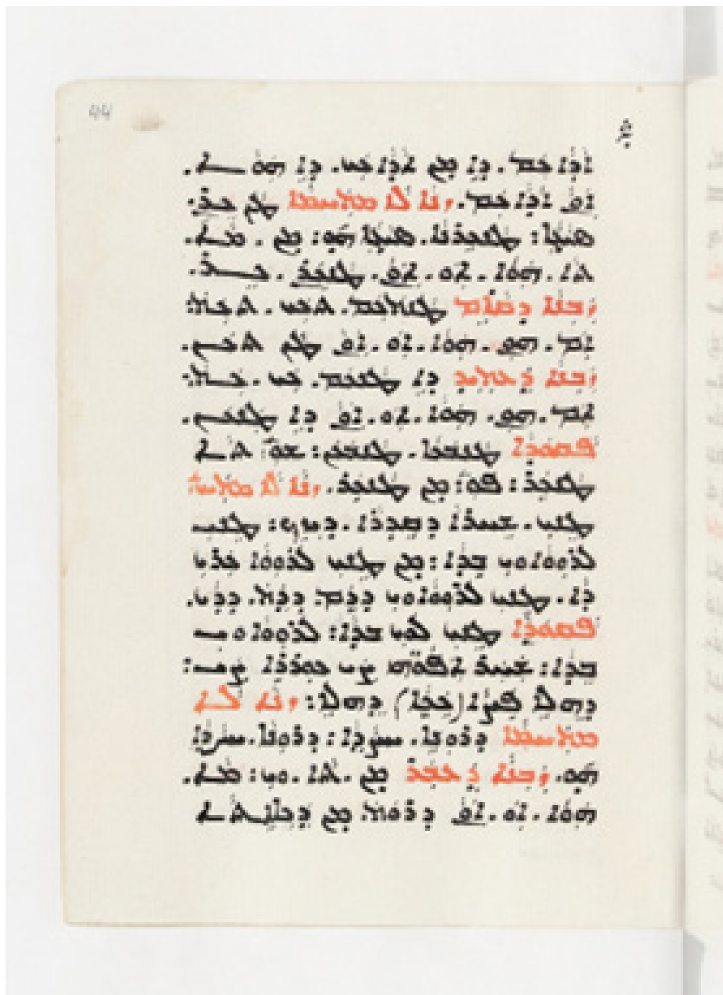
دێ شکێنی. دێ شکێنت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دێ شکێنن. پاقۆذا (داخوازی) بشکێنا. بشکێنن: شوئالا (پرسیار): شکەند. شکەندن: پونایا (بەرسڤ): هو کەذ هو (ئەو بخو). زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) ساغکر. مەحلامو. ئاو مذەباقو: ساغکرنا: من ساغکر وشەرکا (هندەکێن دیتر). پاقۆذا (داخوازی) ساغبکە. بکن. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی). خالص. زەککایا: خالصا. زەککایاو: خالصم. خالصی. خالصا: ئەم خالصن. ئەوان. ئەو. هون. هەوا خالصن. پاقۆذا (داخوازی) خالص بە. هویی زەکایا: خالص بن: صادق. کێنا وشەریرا. صادقم. صادقی. صادقا: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان صادقن. پاقۆذا (داخوازی) صادق بە. صادق بن: فلان کەسێ چاوەیە: پونایا (بەرسڤ): مروڤەکێ خالصا شفلان شۆل. ومرۆڤکێ سادقا وئەمینا وراست ودرستە. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) برین. بزداندن. قەتیان. حەذ ئیننون. قطاعا پساقا. بەلحۆذ لقەیسا ئامرین ببرە. من برِی. بزداند.

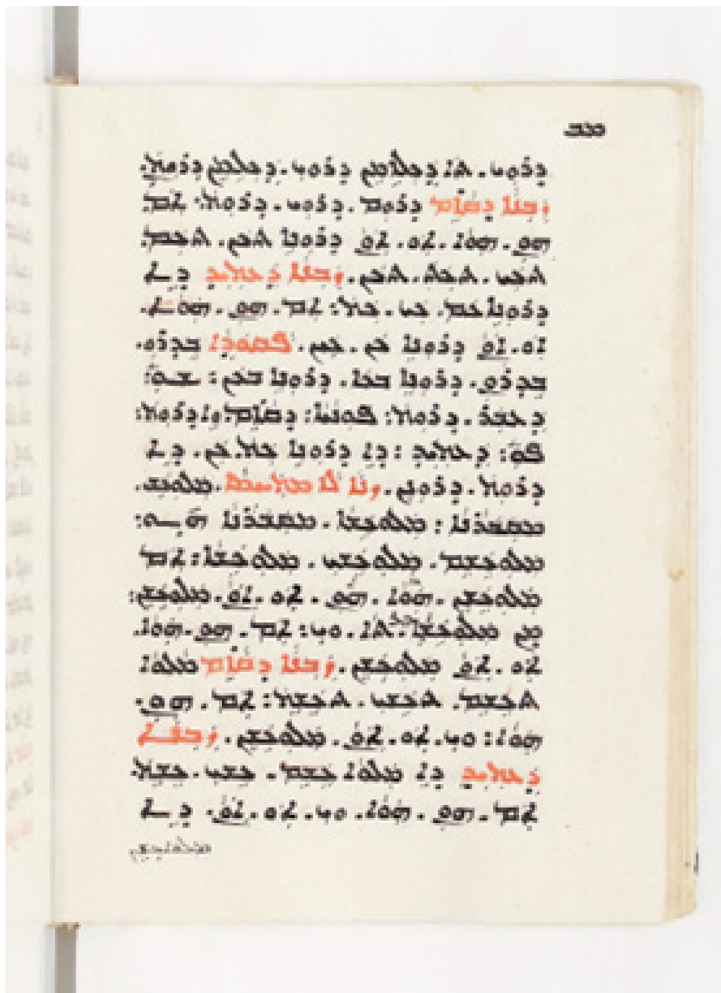
تا. وی. ئەو. ما بڕی. بزداند. قەتی قەتیا: وهاخان دقائێم (هەروەسا دەمێ نهو): تبرینم. تبزدینم: وهاخان (هەروەسا). نی. نت: ئەم. هون. ئەوان تبرینن تبزدینن. (لحووطا) زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ برم. دێ بزدینم. نی. نت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دێ برن. دێ بزدینن. پاقۆذا (داخوازی) ببڕە. ببڕن. ببزدینا. ببزدینن: شوئالا (پرسیار): تا بڕی تا بزداند: پونایا (بەرسڤ): من بڕی من بزداند. حاشۆشا (بکەرنەدیار) تا ئەز بزداندم. وی. وان. ما بزداند: من تو بزداندی: زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) ئاداکرن. عیادە دخەرما ئاو دغەنثا وخۆل دهو. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من ئاداکر. تا. وی ئاداکر: هەوا. ئەوان ئاداکرن. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) ئادا تکەم. تکەی. تکەت. ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان ئاداتکەن. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دێ ئاداکن. دێ ئاداکەم. کەی. کەت. پاقۆذا (داخوازی) ئادە بکە. بکن. حاشۆشا (بکەرنەدیار) دێ تا

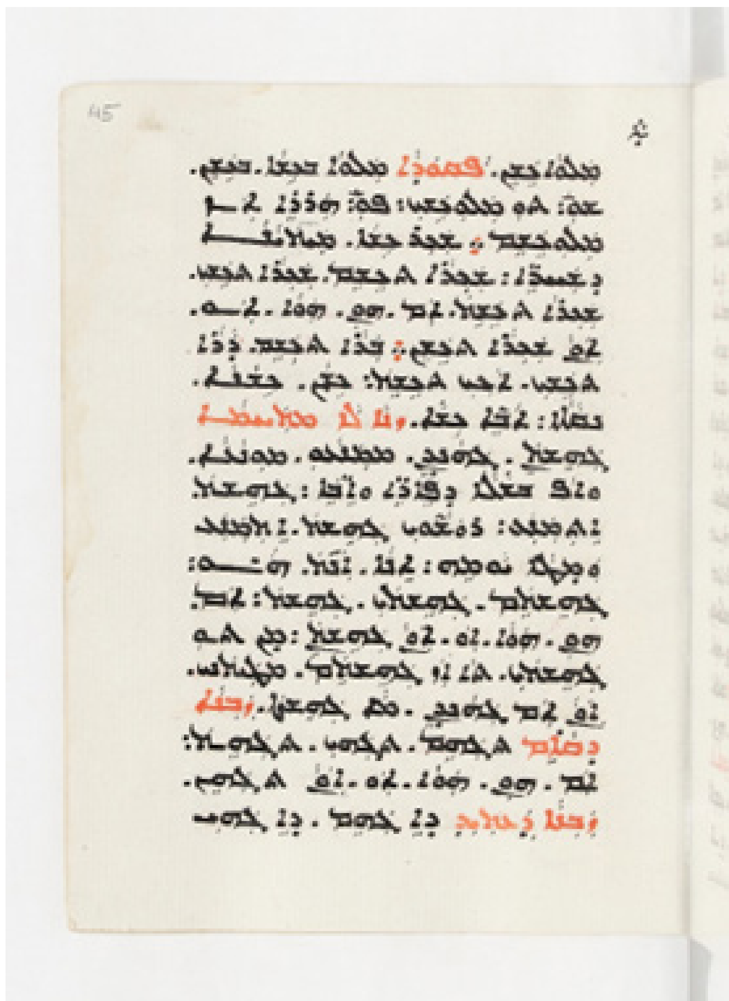
ئادا کەم. دێ من ئادا کەی. دێ هەوا. ئەوان ئاداکەم. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) طان کرن. سیاغا: طانکرنا. سیاغاو: من. ما. تا. هەوا. ئەو. ئەوان. طانکرن. کر. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) طانتکەم. تکەی. تکەت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان طان تکن. زونا دەعثێذ (دەمێ داهاتی) دێ طانکم. کەی. کەت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دێ طەنکن. پاقۆذا (داخوازی) طان بکا. طان بکەن: شوئالا (پرسیار): تا طانکر: پونایا (بەرسڤ): من طان کر. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) طنی. شحرا دقدرا. دیزك: طنی لرو وا وی بدا: من طنی لرو وا کەری دا. طنی لرو وا وی ددەم. ددەت. ددای. پاقۆذا (داخوازی) طنی لوی بدا: لرو وا وی بدا: شەحەحەر ئەپپاو صەی کورێ صەی: دێهلێ پصا (کێچا) دێهلێ: زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) درونێ. حصاذا: درونا. حصاذاو. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من. تا. وی: ما. هەوا. ئەو. ئەوان درۆت. من دەخلێ تا

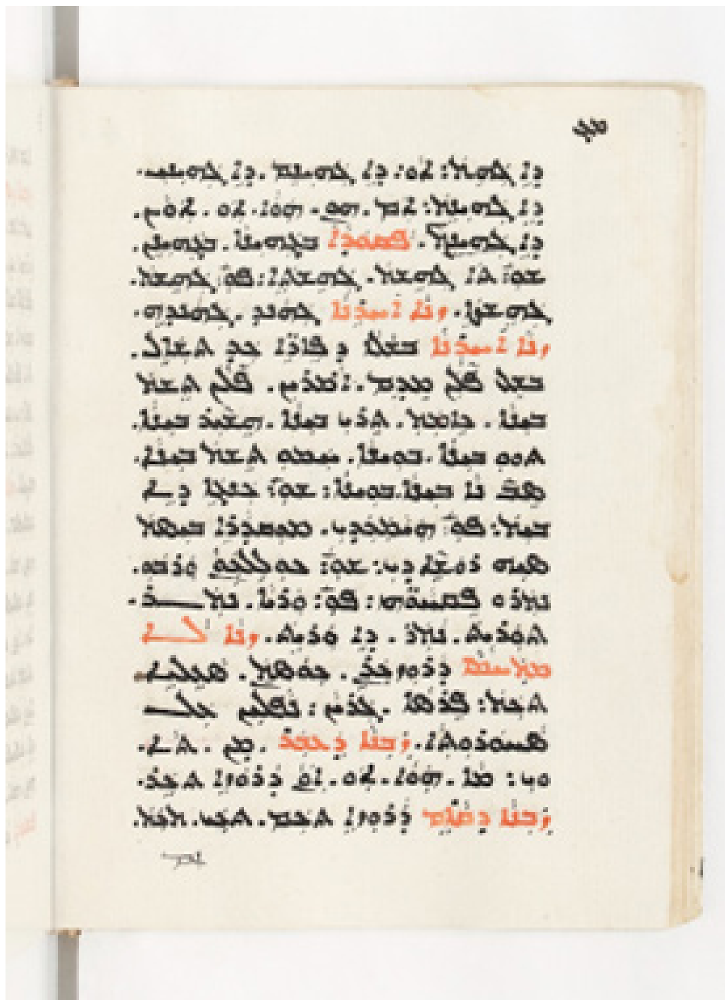
درویَ. تە دەخلێ من درویَ. دەخێلێ من دروتن. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) دروم. درویَ. در وت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان درونێ تکن. تکەم. تکەی. تکەت. تکن. زەونا دەعثید (دەمێ داهاتی) دێ درونێ کم. کەی. کەت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان درونێ کن. کەین. پاقۆذا (داخوازی) بدرو. بدرون. درونێ بکە. درونێ بکەن: شوئالا (پرسیار): دەعوەر (دەمێ بووری). دروت: پونایا (بەرسڤ): دقائێم (دەمێ نهو). وێ دروت: پونایا (بەرسڤ): دەعثید (داهاتی): دێ درونێ کەت. کەن. دێ دروت. درونن. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی). مەلوکێش. مقبرانا: مەلوکێشا. مقەبراناو: مەلوکێشم. مەلوکێشی. مەلوکێشا: ئەم مەلوکێشن. هون. هەوا. ئەو. ئەوان. مەلوکێشن: من مەلوکێشاکر. تا. وی: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان مەلوکێشن. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) مالوا تکێشم. تکێشی. تکێشت: ئەم. هون. هەوا: وی. ئەو. ئەوان. مەلوکێشن. زەونا دەعثید (دەمێ داهاتی) دێ مەلوا کێشم. کێشی. کێشت. ئەم. هون. هەوا. وی. ئەو. ئەوان. دێ

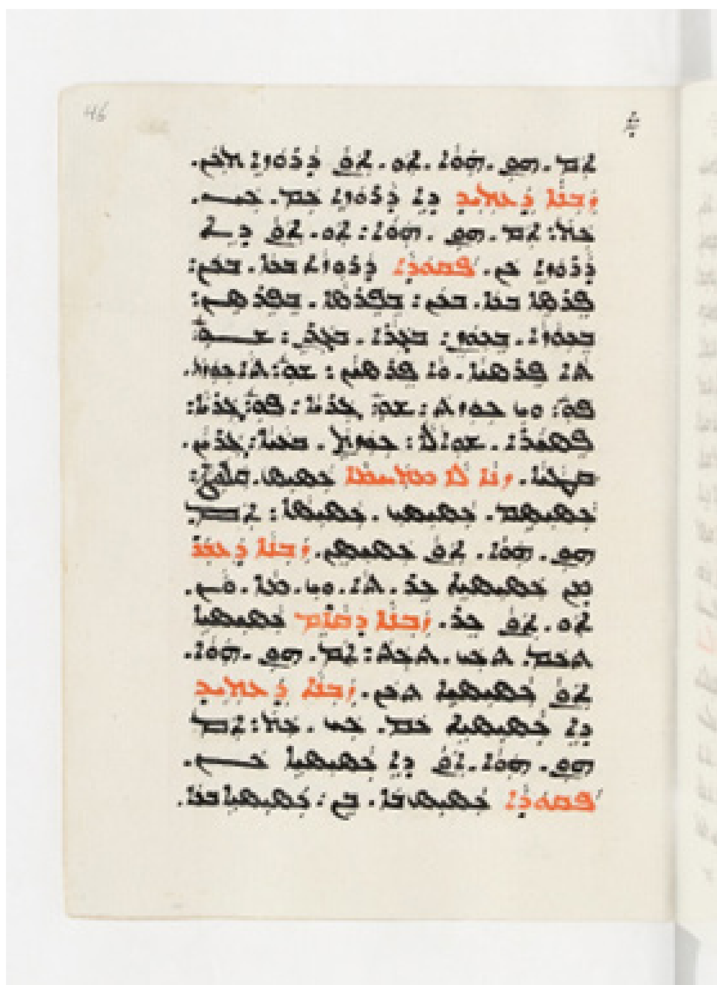
مەلوا کێشن. پاقۆذا (داخوازی) مەلوا بکێشا. بکێشن. شوئالا (پرسیار): تو مەلوکێشی: پونایا (بەرسڤ): هەرریێ ئەز مەلوکێشم: شەخر کێشا. مەیتیانا دشەحریێ: شەخرا تکێشم. شەخرا تکێشی. شەخرا تکێشت. ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان شەخرا تکێشن: بەرا تکێشم. دارا تکێشی. ئاخێ تکێشت: کێشان. کێشانا. نقالا: ئاڤێ کێشا. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) گەهشتن. گەهاندن. مەنناعو. موناعا. وئاپ بشالا دپێریێ وئێبیێ: گەهشت. ئیثمەننەع: رۆژا وی گەهشت. ئیثمەننەع وەمطا یەومێهـ: ئیننا. ئەت. هاو: گەهشتم. گەهشتی. گەهشت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان گەهشتن: من تو گەهشتی. تا ئەز گەهشتم. مطەیتەن. ئەوان ئەم گەهاندن. ما گەهشتە. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) تگەهم. تگەهی. تگەهت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان تگەهن. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ گەهم. دێ گەهی.

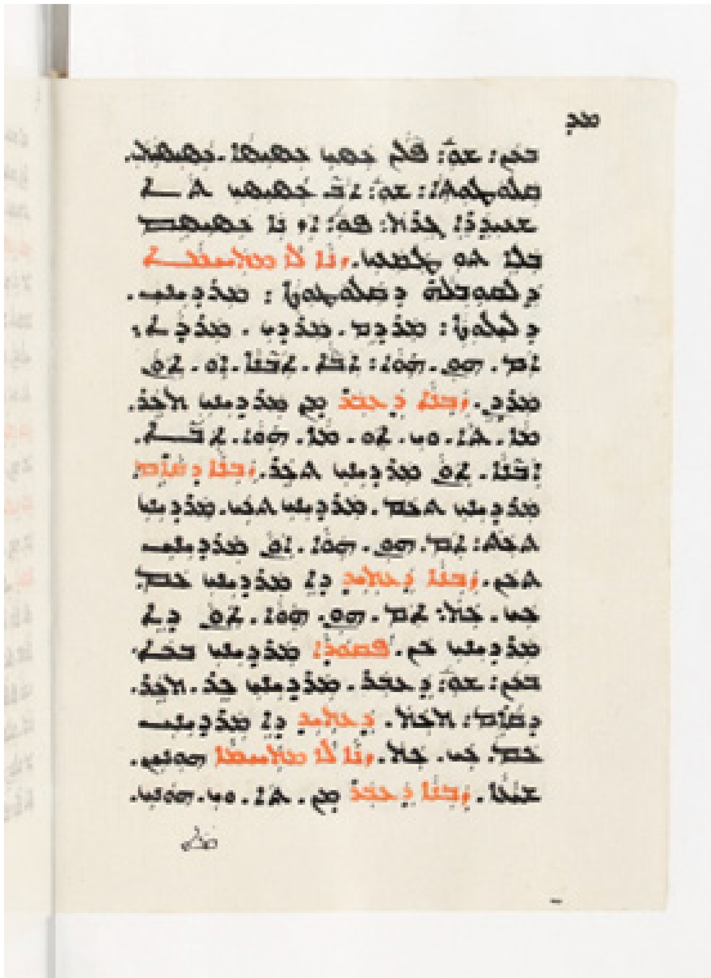
دێ گەهت: ئاو (یان): دێ گەهینم. دێ گەهینی. دێ گەهینت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان. دێ گەهینت. پاقۆذا (داخوازی) بگەهینا. بگەهینن. شوئالا (پرسیار): تە گەهشت. گەهشتێ: پونایا (بەرسڤ): گەهشت. گەهشتە. زنا حرێنا (جورەکێ دی) گەهاند. گەهاندێ. زنا حرێنا (جورەکێ دی) بشالا دپێرێ کەذ تشەئێل. بشێل فلەن مددێم. ئامرین. فلان تشت بینا. کێمەث (واتا). تری بینا. هژیر بینا. تو وو بینا. بوینا. حەمو تشت بینا. سێڤ نا بینا. بوینا: شوئالا (پرسیار): کەنگێ دێ بیت: پونایا (بەرسڤ): هەیامەکەدی. موقدارێ بیست سیه رۆژێ دی: شوئالا (پرسیار): کولێلکێ وان وەر بوو. نثەر پقحاو: پونایا (بەرسڤ): وەریا. نثەر. توەرێت. ناثەر. دێ وەریت. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) داروز کرن. خواستن. ساعلیێ تکەت. پرسا. گەریان: ناپلین عەل ساحۆروثا. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری). من. تا. وی: ما. هەوا. ئەو. ئەوان دارۆزێ تکر. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) داروزێ تکەم. تکەی. تکەت.

ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دارۆزیێ تکەن. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دیێ دارۆز یێ کەم. کەی. کەت: ئەم. هون. هەوا: ئەو. ئەوان دیێ دارۆزیێ کن. پاقۆذا (داخوازی) دارۆزا بکە. بکن: پرسیێ بکە. بکن: بپرسا. بپرسن: بخوازە. بخوازن: بگەرە. بگەرن: شوئالا (پرسیار): تا پرسیا: وا پرسیان: شوئالا (پرسیار): تا خوەزت: پونایا (بەرسڤ): وی خوەزت: شوئالا (پرسیار): گەریا: پونایا (بەرسڤ): گەریا: پسیارە. شوئالا: خوەزتن. بعایا: گەریان: قطایا. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) خاسیس. قەلوصا: خاسیسم. خاسیسی. خاسیسا: ئەم. هون. هەوا. ئەوان خەسیسن. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من خەسیسیێ کر. تا. وی. ما. وان. ئەو. ئەوان کر. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) خاسیسیێ تکم. تکەی. تکەت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان خەسیسیێ تکن. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دیێ خاسیسیێ کم. کەی. کەت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان دیێ خاسیسیێ کن. پاقۆذا (داخوازی) خاسیس بە. بن: خەسیسیێ بکە.

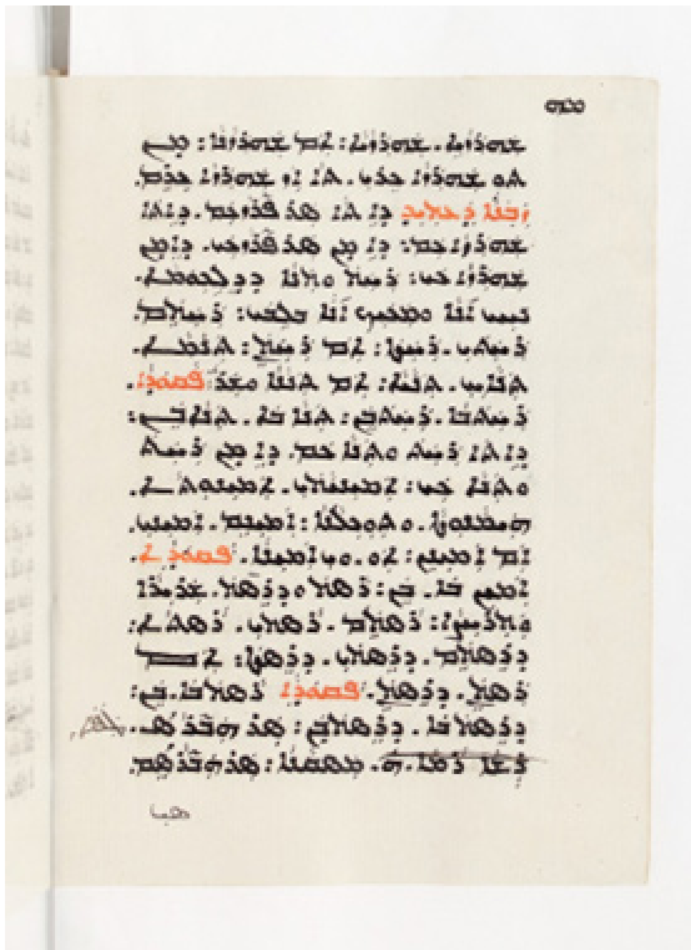

بکەن: شوئالا (پرسیار): فلان کەسێ خەسیسا. خاسیسیاتی. قەللۆطوثا: شوئالا (پرسیار): ئاڤ خاسیسی تا شکیدەرێ گرت: پونایا (بەرسڤ): ئەز نە خەسیسم بەلێ تو طەماعی. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) دەلقولاە دقەللۆطوثا: مەردینی. دلیلوثا: مەردم. مەردی. مەردە: ئەم. هون. هەوا: ئەڤا. ئەڤنا. ئەو. ئەوان مەردن. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من مەردینی تکر. ما. تا. وی. ئەو. ما. هەوا. ئەڤە. ئەڤنا. ئەوان مەردینی تکر. زەونا دقائێم (دەمێ نهو): مەردینی تکم. مەردینی تکەی. مەردینی تکەت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان مەردینی تکن. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ مەردینی کم. کەی. کەت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان دێ مەردینی کن. پاقۆذا (داخوازی) مەردینی بکە. بکن: شوئالا (پرسیار): دەعوەر (دەمێ بووری): مەردینی کر. تکر. دقائێم (دەمێ نهو): تکەت. دەعثیذ (داهاتی) دێ مەردینی کەم. کەی. کەت. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) هونین. شیاعا. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من. تە. وی. هۆنی.

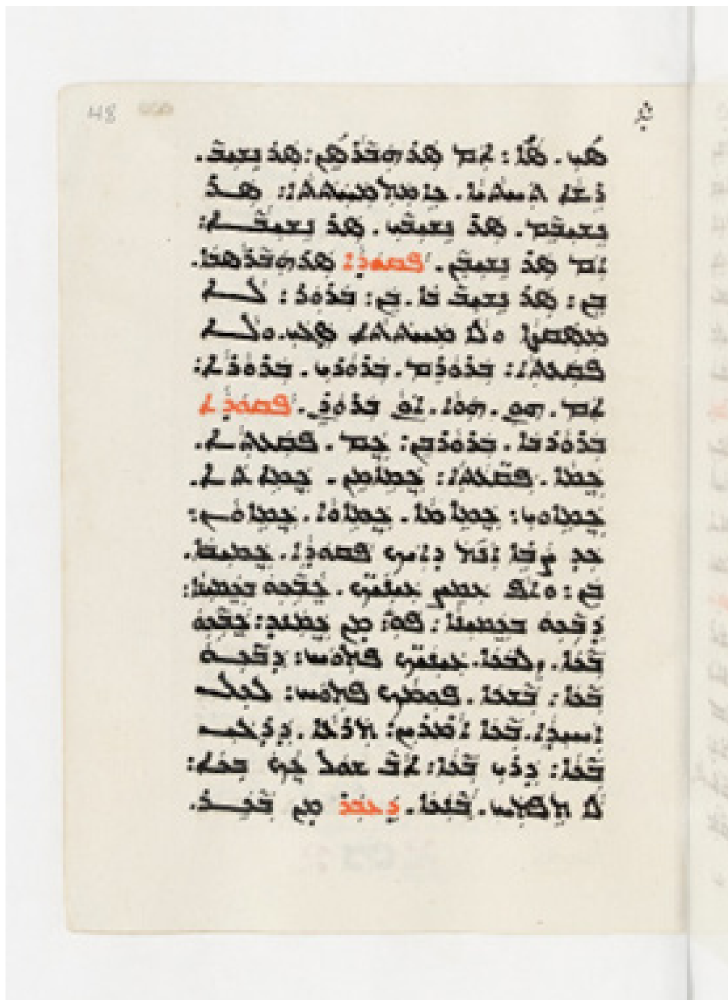

ما هۆنی. هەوا هۆنی. ئەو هۆنی. ئەوان هۆنین. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) تهێنونم. تهێنونی. تهێنونت: سەگگیئانایا (کۆ): تهێنونن. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ هێنونم. نی. نت: ئەم دێ هێنونن. وشەرکا (هندەکێن دیتر). پاقۆذا (داخوازی). بهێنونا. بهێنونن. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) حلوکرن. مەچۆعێ. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری). من. تە. وی: ما. هەوا. ئەوان حێلوکرن. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) حێلوتکەم. تکەی. تکەت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان حێلوتکن. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ حێلوکم. کەی. کەت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان دێ حێلوکن: پاقۆذا (داخوازی) حێلو بکا. بکن. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی). سەر فراز. رێشا راما: شەهرەزا: سەر فرازێم. سەر فرازی. سەر فرازا: ئەم. وشەرکا (هندەکێن دیتر): سەر فرازن. سەر بلند. بلندا: راما.. بلندم. بلندی. بلندا: ئەم بلندن: بلند نەبا. بلندیێ نەکا: سەر فراز بە: شەهرەزاما. مپاسنا.

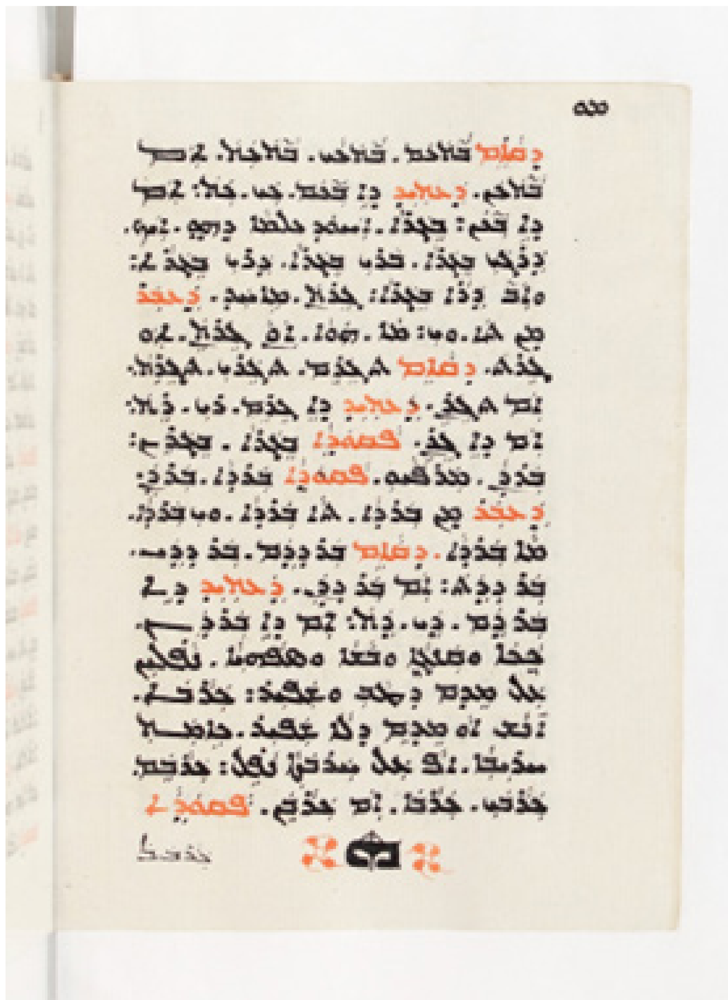
شەهرەزاێی. شەهرەزایا: ئەم شەهرەزانا: من تو شەهرەزا کری. تا ئەز شەهرەزا کرم. زەونا دەعثید (دەمێ داهاتی) دێ تا سەر فراز کەم. دێ تە شەهرەزا کەم: دێ من سەر فراز کەی. دێ من شەهرەزا کەی: رەحەت وتەنا ددلێ خۆما. نیح نا ومەککیخ نا بلێب: رەحەتم. رەحەتی. رەحەتە: ئەم رەحەتن. تەناما. تەناپی. تەنایا: ئەم تەنانا وشەرکا (هندەکێن دیتر): پاقۆذا (داخوازی). رەحەت با. رەحەت بن: تەنا بە. تەنا بن: دێ تە رەحەت وتەنا کم. دێ من رەحەت وتەنا کەی: ئەمینیاتی. ئەممینوثا. هەیمانوثا. وثوخلانا: ئەمینم. ئەمینی. ئەم ئەمینن: ئەو. وی ئەمینا. پاقۆذا (داخوازی). ئەمین بە. بن: راست ودرست. شەریرا وەثریصا: راستم. راستی. راستا: درستم. درستی. درستە: ئەم رەستن. درستن. پاقۆذا (داخوازی) راست بە. بن: درست بە. درست بن: سەر هەڤراس. طەپایا. مەسقانا: سەرهەڤراسم.

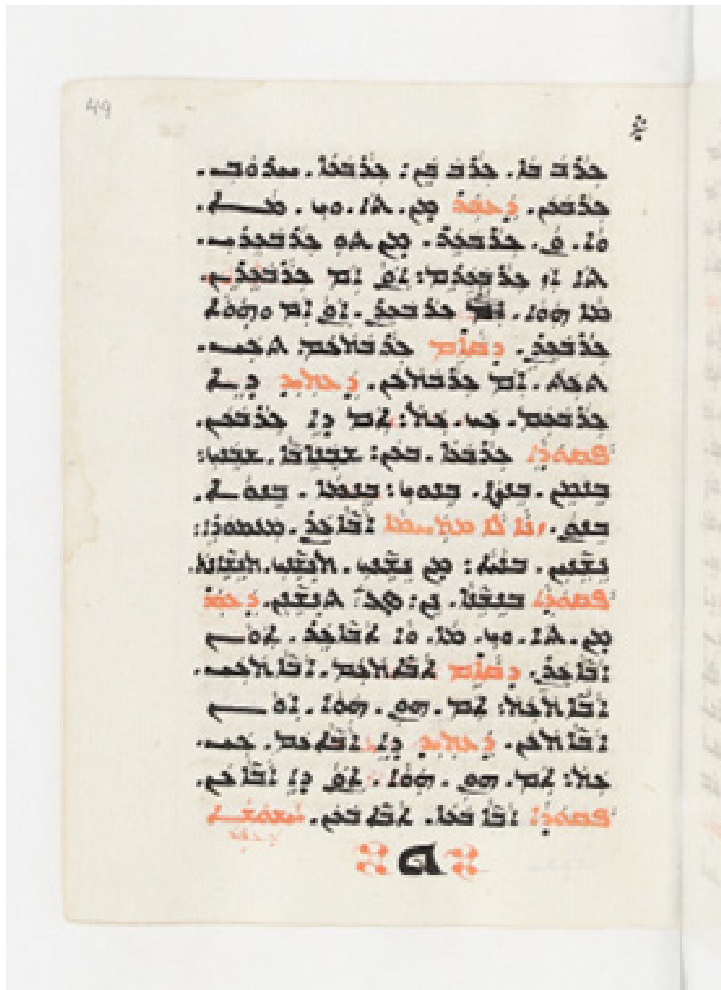
سی. سا: ئەم سەر هەڤراسن: سەر نشیف. رێشا تەحتایا. کێمەث مەححەتتا: سەر نشیڤم. سە ر نشیڤی. سەر نشیڤا: ئەم سەر نشیڤن. پاقۆذا (داخوازی) سەرهەڤراس بە. بن: سەر نشیف بە. بن: بەروەر: لا مەسەقتا ولا مەحتتا. سەگگیئانایا (کۆ). ولا پقەعثا: بەروارم. بەرواری. بەرواره: ئەم. هون. هەوا. ئەوان بەروارن. پاقۆذا (داخوازی) بەروار بە. بەروار بن: چەم. پقەعثا. چەما. پەقعاثا: چەمێ من. چەمێ تە. چەمێ وی: چەمێ ما. چەمێ وا. چەمێ وان: کەذ صاوێ ئەت دئەخ پاقۆذا. چەمی بە. بن: وئاپ عەممێص عەینەیك. چاڤێ خۆ بچەمینا: دەڤێ خۆ بچەمینا: پونایا (بەرسڤ): من چەمەند: چاڤێ خۆ ڤەکە. زلبکە. عەینەیك پثۆح: دەڤ خۆ بکە. ڤەشکە. پوماخ پثۆح: لخول ئەححیذا. ڤەکە ئامرین: تەرعا. دەرگی ڤەکە: دەری بەکە: ئاڤ شۆل چاك بکە: لا تێوثەح. ڤانەکە. دەعور (دەمێ بووری) من ڤەکر.

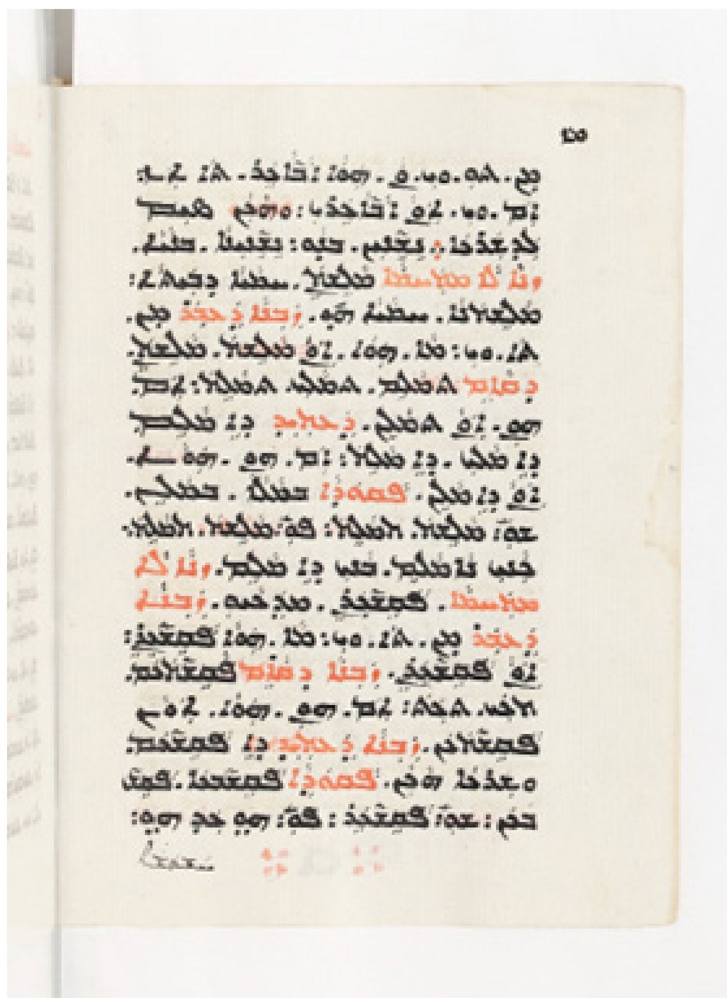
دقائێم (دەمێ نهو) ڤاتکم. ڤاتکای. ڤاتکەت. ئەم ڤاتکن: دەعثیذ (داهاتی) دێ ڤەك م. کەی. کەت: ئەم دێ ڤەکن: بگرا. ئەححۆد کۆلما دهو. ئەخ. دەرگی بگرا. باری بگرا. دەری بگرا: وئەڤ دەرا بگرا: گرتن. مێحەذ. دەعوەر (دەمێ بووری) من تە. وی: ما. هەوا. ئەوان گرتن. ئەو گرت. دقائێم (دەمێ نهو) تگرم. تگری. تگرت: ئەم تگێرن. دەعثیذ (داهاتی) دێ گرم. ری. رت: ئەم دێ گرن. پاقۆذا (داخوازی) بگرا. بگرن: بەردان. مەرپایو. پاقۆذا (داخوازی) بەردا. بەردن. دەعوەر (دەمێ بووری) من بەردا. تا بەردا. وی بەردا. ما بەردا. دقائێم (دەمێ نهو) بەر ددەم. بەر ددەی. بەر ددەت: ئەم بەر ددەن. دەعثیذ (داهاتی) دێ بەردەم. دەی. دەت: ئەم دێ بەردەن. چاکە وقەنجا وباشا وسپاهیا. ناپلین عەل مددێم دطاو شەپپیر: خەرابە. ناش ئاو مددێم دلا شەپپیر. کێمەث حریوا. ئەپ عەل حەربثا ناپێل: خەرابم. خەرابی. خەرابە. ئەم خەرابن. پاقۆذا (داخوازی)

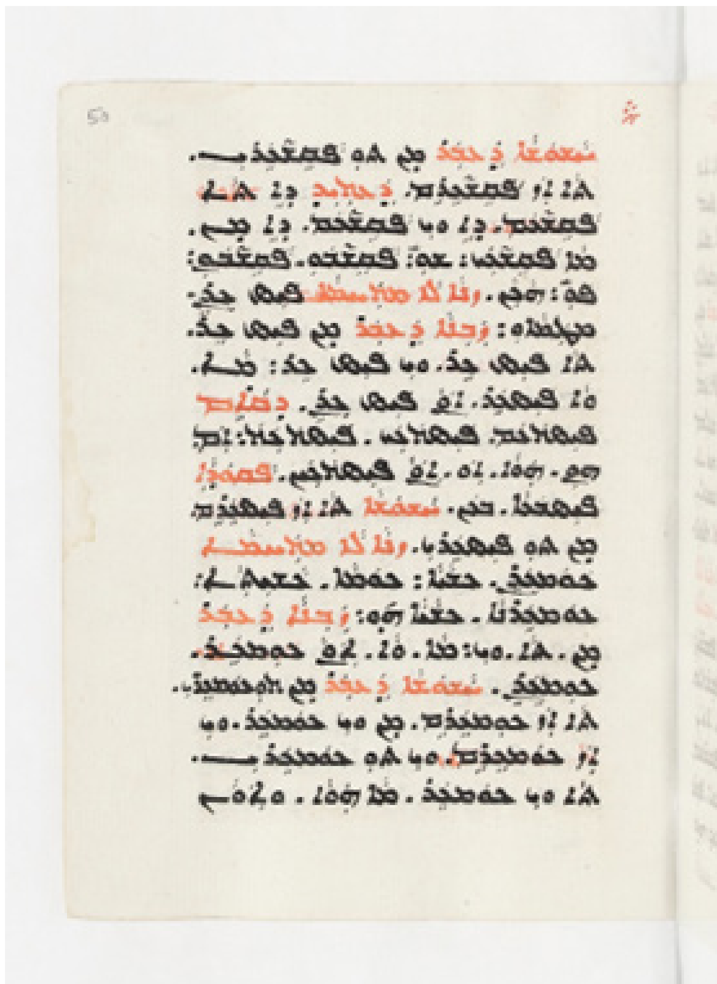
خراب به. خراب بن: خرابکه. حرۆ. خرابکن. دەعوەر (دەمێ بووری) من. ت هـ. وی. ما. وا. وان. خرابکر. من تو خرابکری. ته ئەز خرابکرم: ئەوان ئەم خرابکرن. ما هەوا. ئەوان خرابکرن. ئەوان ئەم وهەوا خرابکرن. دقائێم (دەمێ نهو) خرابتکم. تکەی. تکەت. ئەم خرابتکن. دەعثیذ (داهاتی) دێ خرابکەم. کەی. کەت: ئەم دێ خرابکن. پاقۆذا (داخوازی) خرابکە. بکن: شبنێڤە. شبنی: بن من. بن تە. بن وی: بن ما. بن وا. بن وان. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) ئاڤا کرن. مەعمۆرێ: نژێنین. بنایا: من نژێنی. تنژێنی. تنژێنت. پاقۆذا (داخوازی) بنژێنا. نن: سەگ. (کۆ): تنژێنن. دەعوەر (بووری) من. تە. وی. ما. وا ئاڤا کر. ئەوان ئاڤا کرن. دقائێم (دەمێ نهو) ئاڤا تکەم. ئاڤا تکەی. ئاڤا تکەت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان ئاڤا تکن. دەعثیذ (داهاتی) دێ ئاڤا کم. کەی. کەت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان دێ ئاڤا کن. پاقۆذا (داخوازی) ئاڤا بکە. ئاڤا بکن. حاشۆشا دەعوەر (بکەرنەدیاری بووری)

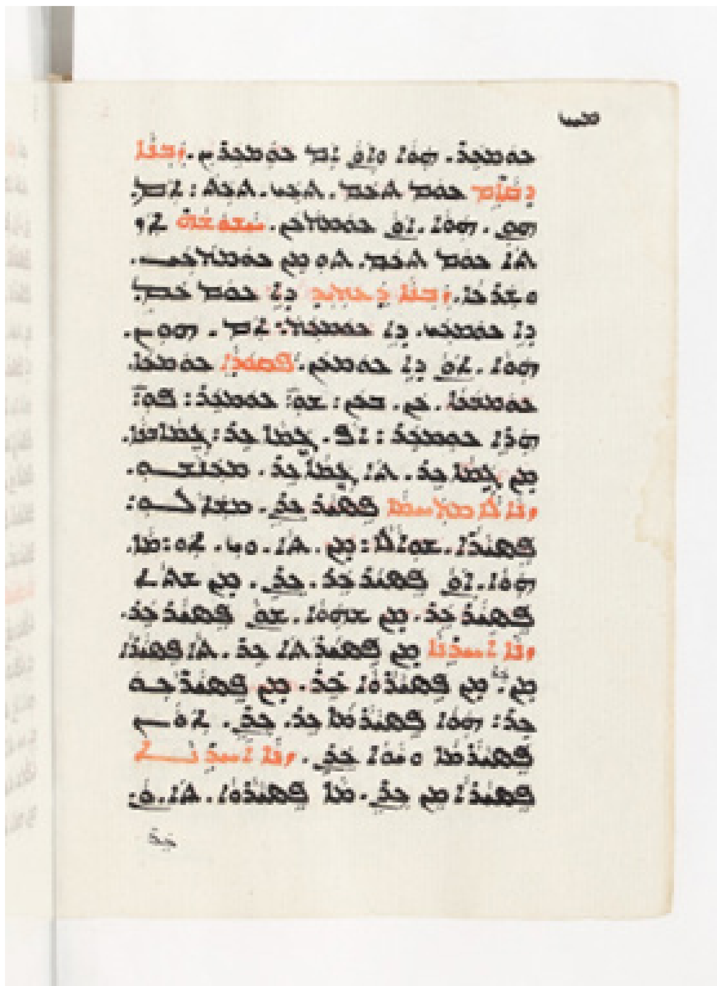
من. تو. وی. وان. هەوا ئاڤا کر. تە ئەز: ئەم. وی. ئەوان ئاڤا کری: وهاخان سیم لەذشەرکا (ب ڤی شێوەی یێن مایی چێکە). نژینن. بناو: نژینینا. بنایا. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) مالشتن. حمایا دوەیثا: مالشتنا. حمایاو. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من. تە. وی: ما. هەوا. ئەوان مالشت. مالشتن. دقائێم (دەمێ نهو) تمالێم. تمالی. تمالێت: ئەم. هون. ئەوان تمالن. دەعثید (داهاتی) دێ مالێم. دێ مالی. دێ مالێت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان دێ مالن. پاقۆذا (داخوازی) بمالە. بمالن. شوئالا (پرسیار): مالێشت. تمالێت: پونایا (بەرسڤ): مالشت. تمالێت: خانی نا مالێم. بانی دێ مالێم. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی). پاقێژکرن. مذککایو. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من. تە. وی: ما. هەوا پاقێژکرن: ئەوان پاقێژکرن. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) پاقێژتکم. تکەی. تکەت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان پاقێژتکن. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ پاقێژ کم. وشەرکا هاخان (ب ڤی شێوەی یێن مایی). پاقۆذا (داخوازی) پاقێژبکە. پاقێژبکەن: شوئالا (پرسیار): پاقێژکر: پونایا (بەرسڤ): هو کەذ هو (ئەو بخو):

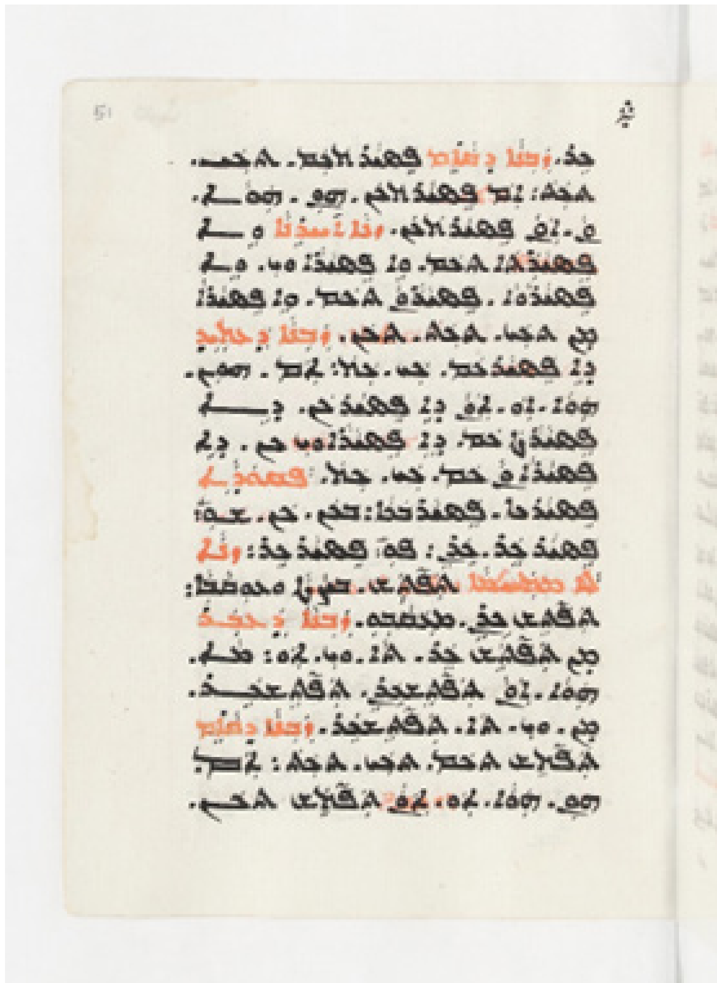
حاشۆشا دەعوەر (بکەرنەدیارێ بووری) من تو پاقێژکری. تا ئەز پاقێژکرم. دەعثیذ (داهاتی) دێ تا پاقێژکم. دێ وی پاقێژکم. دێ من. ما پاقێژکەی: شوئالا (پرسیار): پاقێژبوو. پاقێژبوون: پونایا (بەرسڤ): هاخان (هەروەسا). زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) پیسکرن. مطەممائو: زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من پیس کر. تا پیس کر. وی پیس کر: ما. وا پیسکر. ئەوان پیس کرن. دقائێم (دەمێ نهو) پیستکم. پیستکەی. پیستکەت. ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان پیستکەین. پاقۆذا (داخوازی) پیسبکا. بکن. حاشۆشا (بکەرنەدیار) تا ئەز پیسکرم. من تو پیسکری. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) کۆمکرن. کشایا: کۆما. کاشیثا: کۆمکرنا. کشایاو: زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من. تا. وی: ما. وا. ئەوان کومکر. کومکرن. حاشۆشا دەعوەر (بکەرنەدیارێ بووری) من تو کۆمکری. تا ئەز کۆمکرم. من وی کۆمکر. وی ئەز کۆمکرم. وی تو کۆمکری. تا وی کۆمکر. ما هەوا. وئەوان

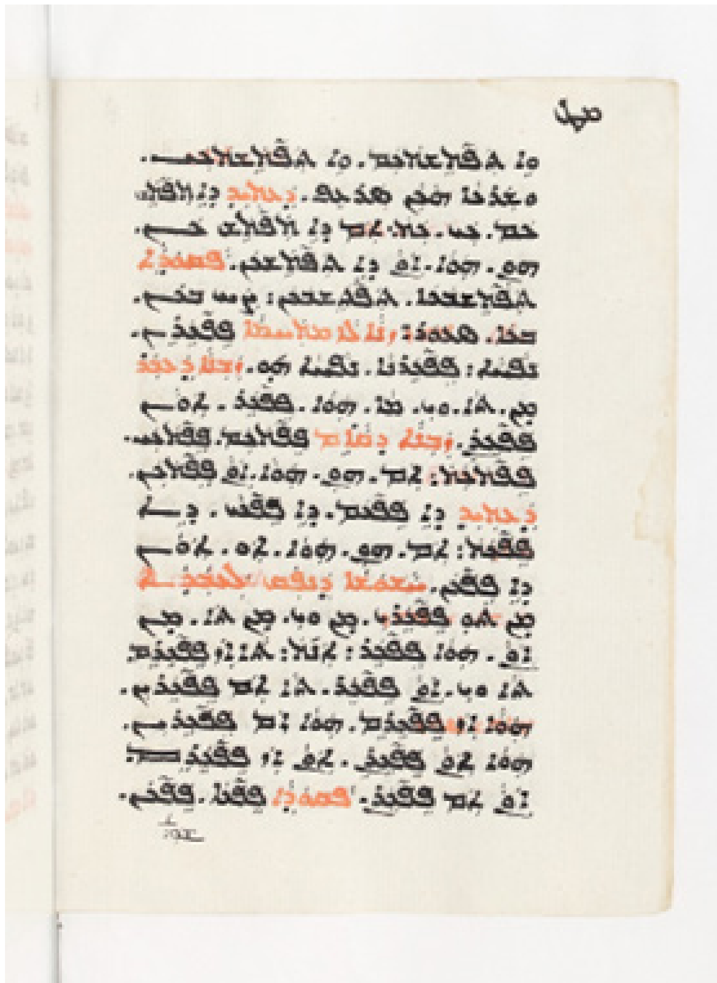
کۆمکر. هەوا وئەوان ئەم کۆمکرین. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) کۆم تکم. تکەی. تکەت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان کۆمتکن. حاشۆشاه (بکەرنەدیارەکەی) ئەز تە کۆم تکم. تو من کۆمتکەی. وشەرکا (هندەکێن دیتر). زەونا دەعتیذ (دەمێ داهاتی) دێ کۆم کم. دێ کۆمکەی. دێ کۆمکەت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان دێ کۆمکن. پاقۆذا (داخوازی) کۆمکا. کۆمبکا. کن. بکن: شوئالا (پرسیار): کۆمکر: پونایا (بەرسڤ): هەرێ کۆمکر: ئاپ (هەروەسا). جەما کر: جەما بکا. من جەما کر. تە جەما کر. مخەنناشو. زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) پسیار کرن. مشەئالو: پسیارا. شوئالا: من. تا. وی. ئەو: ما. هەوا. ئەوان پسیار کر. کرن. من شتا پسیار کر. من شهەوا. شوان پسیار کر. زنا حرێنا (جورەکێ دی) من پسیارەتە کر. تا پسیارا من کر. من پسیاراوا کر. من پسیاراخۆ کر: هەوا پسیارا ما کر. کرن. ئەوان پسیاراما ویاوا کرن. زنا حرێنا (جورەکێ دی) پسیارا من کرن. ما پسیاراوا. تە. وان

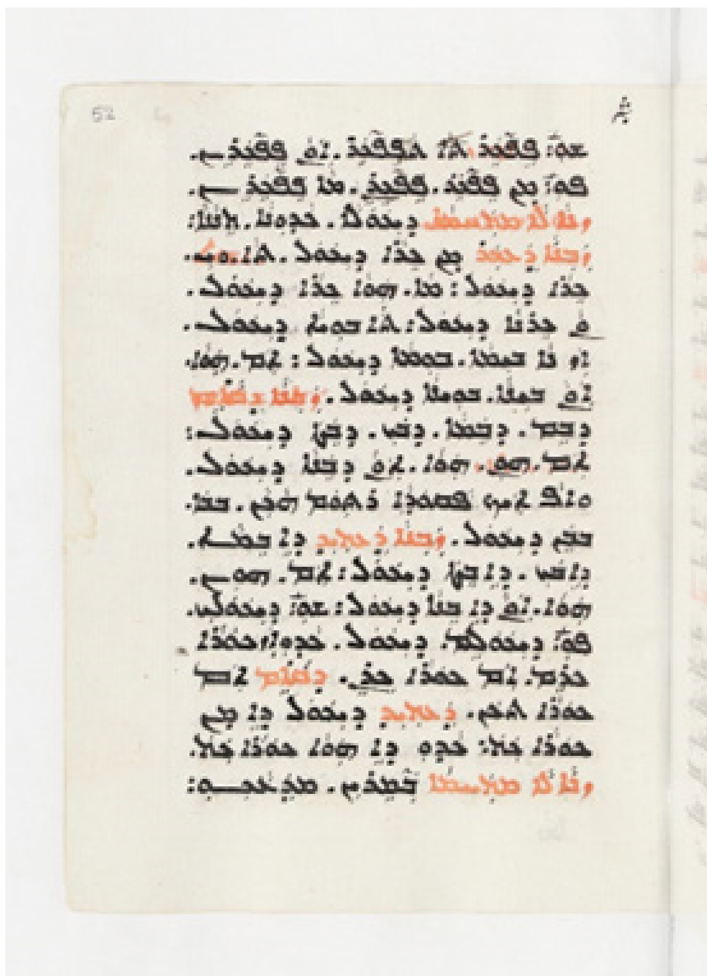
کر. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) پسیار تکەم. تکەی. تکەت: ئەم پسیار تکن . هون. هەوا. وان. ئەوان پسیار تکن. زنا حرێنا (جورەکێ دی) وێ پسیارەتە تکم. وێ پسیارا وی. وێ پسیاراوا. پسیاراوان تکم. وێ پسیارا من تکەی. تکەت. تکن. زەونا دەعثیذ (دەمێ داهاتی) دێ پسیار کم. کەی. کەت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دێ پسیار کن. دێ پسیاراتە کم. دێ پسیارا وی کن. دێ پسیارا وان کم. کەی. کەت. پاقۆذا (داخوازی) پسیار کە. پسیار بکا: بکن. کن. شوئالا (پرسیار): پسیار کر. کرن: پونایا (بەرسڤ): پسیار کر: زنا لا مثەحما (چاوگی میمی) تەڤتێش. بصاثا وعوقاوا: تەڤتیش کرن. معەققاوو. زەونا دەعوەر (دەمێ بووری) من تەڤتێش کر. تا. وی. ئەو: ما. هەوا. ئەوان تەڤتێشکرن. تەڤتێشکر. من. وی. تە. تەڤتێشکر. زەونا دقائێم (دەمێ نهو) تەڤتێش تکم. تکەی. تکەت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان تەڤتێش تکن.

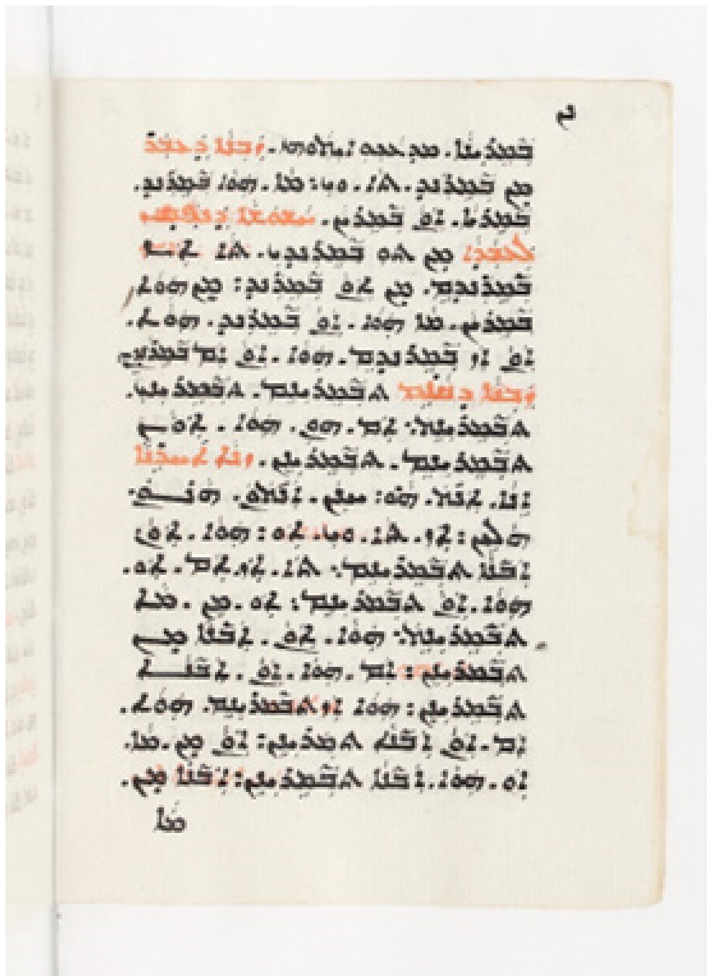
وێ تەفتێشتکەم. وێ تەفتێشتکەی. (وشەرکا هندەکێن دیتر) هاخان سرعێپ (هەروەسا ب ە هەمان شێوە). دەعثیذ (داهاتی) دێتەفتێش کم. کەی. کەت: ئەم دێتەفتێش کن. هون. هەوا. ئەوان دێ تەفتێشکن. (پاقۆذا داخوازی) تەفتێشبکە. تەفتێشبکن: صەح بکن. بکە. سعۆر: زنا لا مثەحما (چاوەگی میمی) پێفکێرن. نپاحا: پێفکێرنا. نپاحاو (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من. تا. وی. ما. هەوا. پێفکر. ئەوان پێفکرن. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) پێفتکەم. پێفتکەی. پێفتکەت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان پێفتکەن. (زەونا دەعثیذ دەمێ داهاتی) دێ پێفکم. دێ پێفکای. دێ پێفکەت: ئەم. هەوا. ئەو. ئەوان پێفکن. (حاشۆشا دەنپەق لەعواذا (ناڤێ کراو) من تو پێفکری. من وی. من تە. من ئەوان. هەوا پێفکر. ئەت: تا ئەز پێفکرم. تا وی. ئەوان پێفکر. تا ئەم پفکرین. هەوا ئەز پێفکرم. هەوا ئەم پێفکرین. هەوا ئەوان پێفکرن. ئەوان ئەز پێفکرم. ئەوان ئەم پێفکرم. (پاقۆذا داخوازی) پێفکە پێفکن.

(شوئالا پرسیار) پێفکر تا تاپێفکر. ئەوان پێفکرێن. (پونایا بەرسف): من پێفکر. پێفکرن . ما پێفکرێین (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) دیکۆلا. کادونا. تێننانا: (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من کرا دیکۆل. تا. وی. کرا دیکۆل: ما. هەوا کرا دیکۆل. وان کرنا دیکۆل: تا بویا دیکۆل. ئەز نا بیما. بوما دیکۆل: ئەم. هەوا. ئەوان بینا. بوینا دیکۆل. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) دبم. دبما. دبی. دبتا دیکۆل: ئەم. هون. هەوا ئەوان دبنا دیکۆل (وئەپ ئەخ پاقۆذا رثۆم هاخان (هەروەسا وەك داخوازی بێژە) ببە. ببن دیکۆل. (زەونا دەعثیذ کاتی داهاتی) دێ بما. دێبی. دێبتە دیکۆل: ئەم. هون. هەوا. ئەوان دێ بنا دیکۆل: (شوئالا پرسیار): دیکۆلەی. (پونایا بەرسف): دیکۆلم. دیکۆل. کادو ئەز کۆرا کرم. ئەم کۆرا کرن. (دقائێم دەمێ نهو) ئەم کۆرا تکن. (دەعثیذ داهاتی) دیکۆل دێ من کۆرا کەت: کادو دێ هەوا کۆرا کەت (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) ڤەمرین. مدەعاخو:

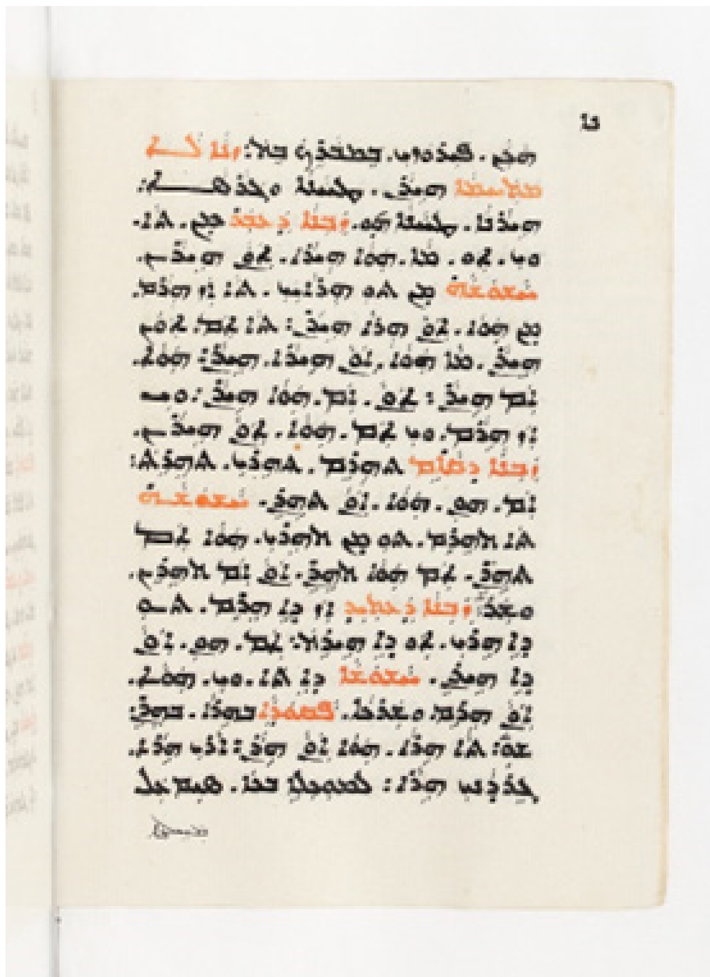
ڤەمرینا. مدەععاخوو ئیثاو. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من ڤەمرەند تا. وی: ما. ه ەوا ڤەمرەند. ڤەمرێنا. ئەوان ڤەمریان. (حاشۆشا دەنپەق لەعواذا ناڤێ کراو) من تو ڤەمرەندی. تا ئەز ڤەمرەندم. من ئەوان ڤەمرەند: من هەوا ڤەمریان. ما هەوا. ئەوان ڤەمرەند. هەوا. ئەوان ئەز ڤەمرندم. هەوا. ئەوان ئەم ڤەمراندن. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) تڤەمرینم. تڤەمرینی. تڤەمرینت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان تڤەمرینم. تڤەمرینن. (زنا حرێنا جورەکێ دی) ئێننا. ئەت. هاو: حنەن. ئەتتۆن. هانۆن. هالێن: ئەز. تا. وی. ئەو: هەوا. ئەوان. ئەڤنا تڤەمرینم: تە. ئەز. ئەم. ئەو. هەوا. ئەوان تڤەمرینم: ئەو. من. ما تڤەمرینت. هەوا. ئەوان. ئەڤنا من تڤەمرینن: ئەم. هەوا. ئەوان. ئەڤنا تڤەمرینن: هەوا ئەز تڤەمرینم. هەوا ئەم. ئەوان. ئەڤنا تمەرینن: ئەوان من. ما. ئەو. هەوا. ئەڤنا تڤەمرینن: ئەڤنا من.

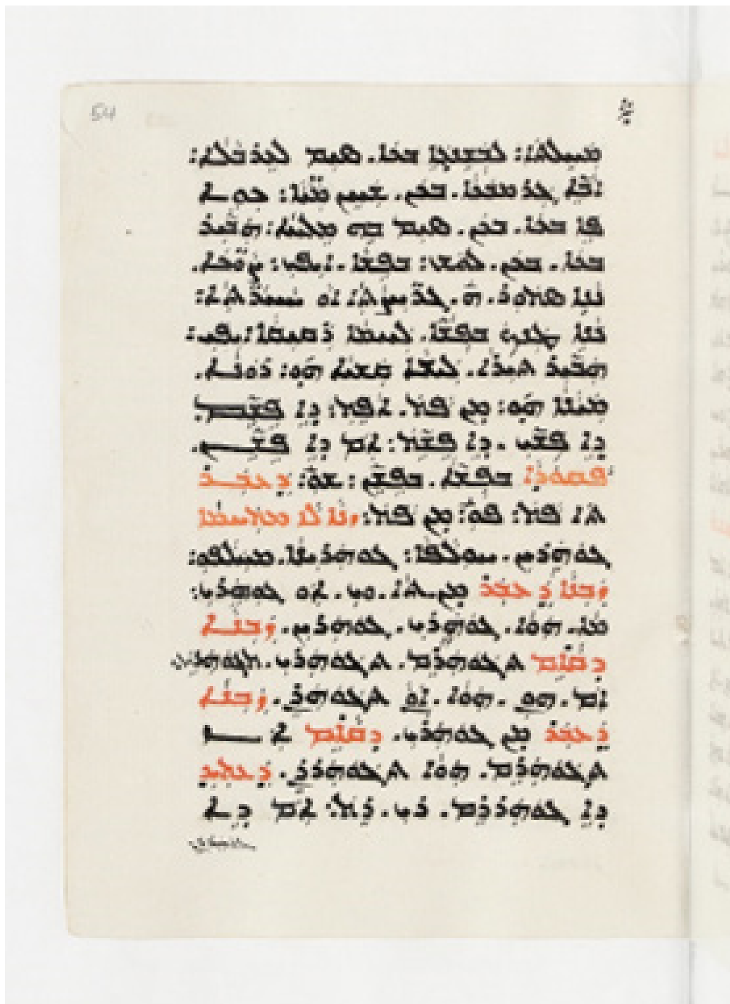
ما. هەوا. ئەوان تڤەمرینن. (زەونا دەعثید دەمێ داهاتی) دێ ڤەمرینم. دێ ڤەمرینی. دێ ڤەمرینت: ئەم. هەوا. ئەڤنا. ئەوان دێ ڤەمرینن. ئێننا. ئەت: (وشەر. هندەکێن دیتر): (حاشۆشا بکەرنەدیار) دێ تە ڤەمرینم. دێ من ڤەمرینی (پاقۆذا قطیرایا داخوازی) دێ ڤەمرینا. دێ ڤەمرینن: (پونایا بەرسف) : ممەکخا: من ڤەمرەکد: زعیپائیث: ڤەنامرینم هەچی بکەی بکا. بکن: (شوئالا: دەعوەر پرسیار: دەمێ بووری) ڤەمرەند. ڤەمرندن: (پونایا بەرسف): دلا: ڤەنامرینم (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) پیرۆز. بریخا: پیرۆزا. بریخوو: پیرۆزن. بریخین ئێننۆن: پیرۆز بن. بریخێ نێهوۆن تێهوۆن: ئەز پیرۆزم. تو پیرۆزی. ئەو پیرۆزا: ئەم. هون. هەوا. ئەوان پیرۆزن. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) پیرۆز تکم. تکەی. تکەت: ئەم پیرۆز تکن. (زەونا دەعثید دەمێ داهاتی) دێ پیرۆزکەم. کەی. کەت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دێ پیرۆزکن. (پاقۆذا داخوازی) پیرۆزبکە. بکن: (شوئالا پرسیار): پیرۆزکر. تکەت: (پونایا بەرسف): هو کەذ هو. (ئاپ ئامرین

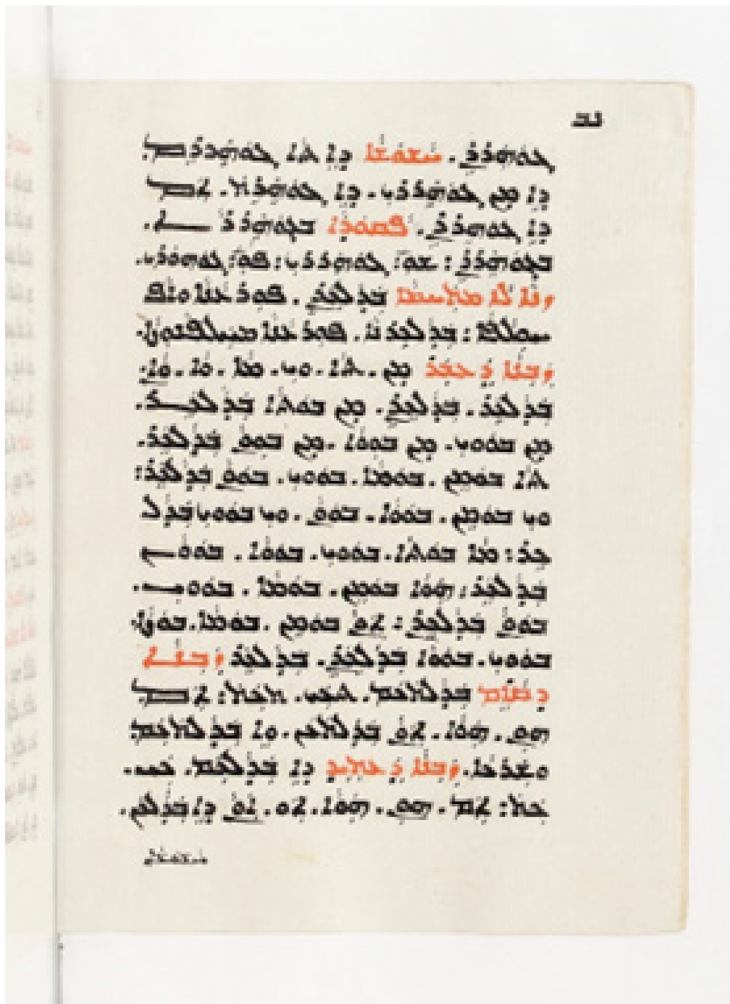
هاخان هەروەسا دبێژین) پیرۆزی. بمبارك بت: (زنا لا مثەحما چاوگی میمی)   هێران. طحانا وگراسا: هێرانا. طحاناو. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من. تا. وی. ئەو. ما. هەوا هێرا. ئەوان هێیران. (حاشۆشاه بکەرنەدیارەکەی) من تو هێرایی. تا ئەز هێرام. من هەوا. ئەوان هێرا هێران: تا ئەم. ئەوان هێران: ما هەوا. ئەوان هێرا. هێران: هەوا. ئەم هێران: ئەوان. ئەم. هەوا هێران: وی ئەز هێرام. وی ئەم. هەوا. ئەوان هێران. (زەونا دقائیم دەمێ نهو) تهێرم. تهێری. تهێرت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان. تهێرن. (حاشۆشاه بکەرنەدیارەکەی) تە تهێرم. تو من تهێری. هەوا ئەم تهێرن. ئەم هەوا تهێرن. ئەوان ئەم تهێرن. (وشەرکا هندەکێن دیتر): (زەونا دەعثید دەمێ داهاتی) ئەز دێ هێرم. تو دێ هێری. ئەو دێ هێرت: ئەم. هون. ئەوان دێ هێرن. (حاشۆشاه بکەرنەدیارەکەی) دێ تە. وی. هەوا. ئەوان هێرم. (وشەرکا وهندەکێن دیتر). (پاقۆذا داخوازی) بهێرا. بهێرن. (شوئالا پرسیار): تا هێرا. هەوا ئەوان هێران: ئاری هێرا. گردانی هێرا: لموخلی بکە. سیم عەل

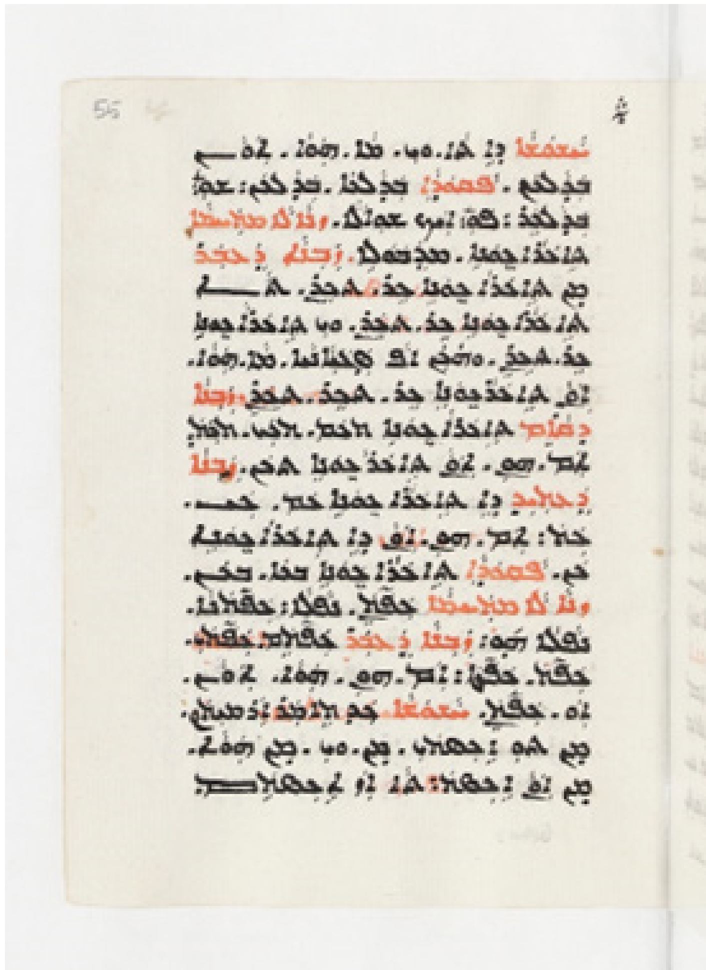
مەحلتە: لبێشنگێ بکە. سیم لعربالا: ئاڤێ گەرمبکا. بکن. شەحکێن مەییا: خ وێ پێ بکە. بکن. سیم بێھ مێلحا: ھەڤیر بکە. بکن. لۆش: بپێشا. ئیپی: صاوکە. نانێ ستور. (ھاخواث ھەروەسا): گریصاثا ئاو حاحراثا: نانێ طەنک بپێژا. لەحما رەققیقا ئیپی: ھەڤیر تیرا. لەیشا قەشیاو: رۆنا. مەییاناو: من پات. ئاپێث: دێ پێژم. دێ پێژی. دێ پێژت: ئەم دێ پێژن. (پاقۆذا داخوازی) بپێژا. بپێژن: (شوئالا پرسیار): (دەعوەر دەمێ بووری) تە پات: (پونایا بەرسف): من پات: (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) گوھەرین. حولاپا: گۆھەرینا. محەللاپوو: (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من. تا. وی. ئەوگوھێری: ما. ھەوا. گۆھێری. گۆھەرین. (زەونا دقائێم دەمێ نھو) تگۆھەرم. تگۆھەری. تگوھەرت: ئەم. ھون. ھەوا. ئەوان تگۆھەرن. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من گۆھەری. (دقائێم دەمێ نھو) ئەز تگۆھەرم. ھەوا تگوھەررن. (دەعثیذ داھاتی) دێ گۆھەررم. ری. رت: ئەم دێ

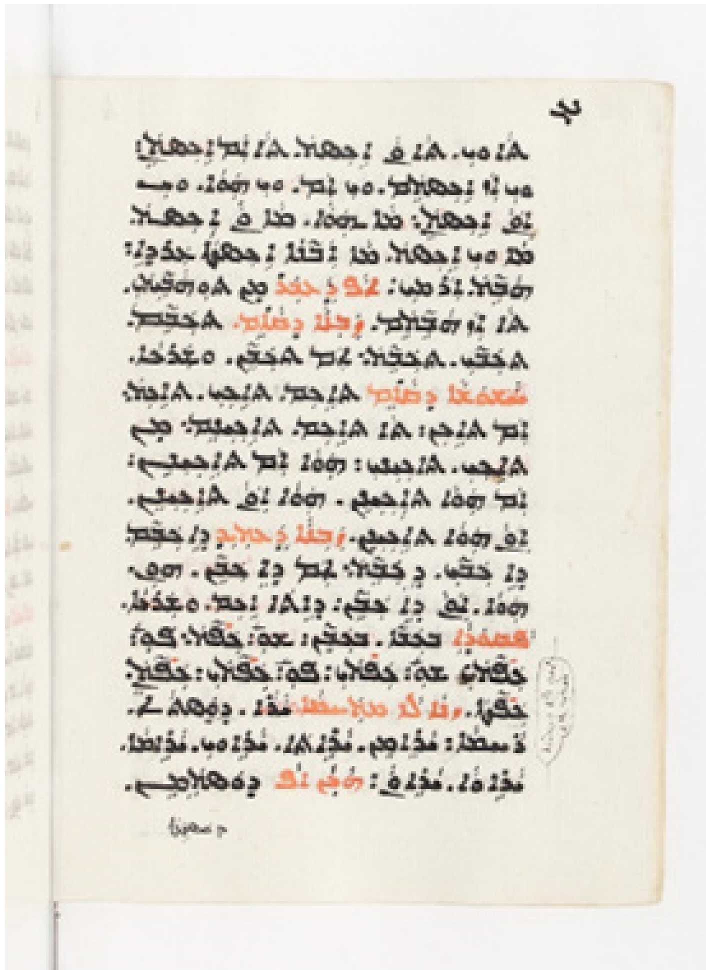
گۆهەررن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) دێ تا گۆهەررم. دێ من گۆهرری. دێ گواهرت. ئەم دێ گۆهررن. (پاقۆذا/ داخوازی) بگۆهررا. بگۆهررن: (شوئالا پرسیار): گۆهەرری: (پونایا بەرسف): گۆهۆری. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) بەدالکرن پورعانا وئاپ حولاپا: بەدالکرنا. پورعانا محەلپانوثا. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من. تا. وی. ما. وا. وان. بەدالکر. بەدالکرن. من بۆتا بەدالکر. من بۆوی. من بۆوا. من بۆوان بەدالکر. تا بۆمن. بۆما. بۆوی. بۆووان بەدالکر: وی بۆمن. بۆوا. بۆوان. وی بۆوی بەدالکر. ما بۆتا. بۆوی. بۆوا. بۆوان بەدالکر. هەوا بۆمن. بۆما. بۆوی. بۆوان بەدالکرن: ئەوان بۆمن. بۆما. بۆتا. بۆوی. بۆوا بەدالکرن. بەدالکر (زەونا دقائێم دەمێ نهو) بەدالتکم. تکەی. تکەت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان بەدالتکن. وێ بەدالتکەم. (وشەرکا وهندەکێن دیتر) (زەونا دەعثیذ دەمێ داهاتی) دێ بەدالکەم. کەی. کەت: ئەم. هون. هەوا. ئەو. ئەوان دێ بەدالکن.

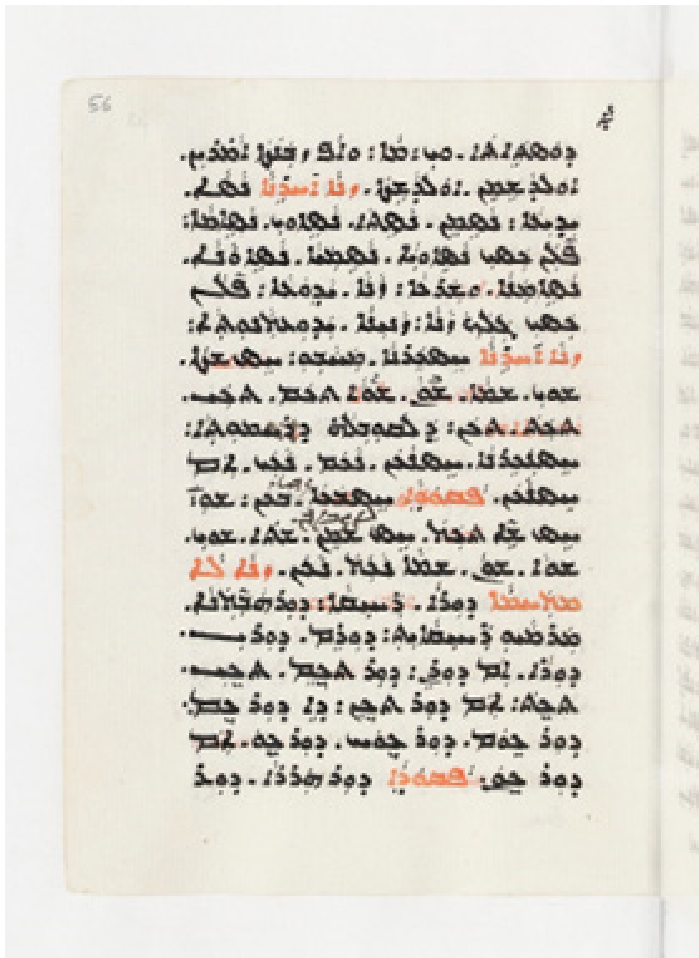
(حاشۆشا بکەرنەدیار) دێ تا. وی. ما. هەوا. ئەوان بەدالکن. داخوازی بەدالکە : (پاقۆذا داخوازی) بەدالکە. بەدلکن. (شوئالا پرسیار): بەدالکر: (پونایا بەرسف) ئەخ شوئالا (وەکو پرسیار) (زنا لا مثەحما چاوگێ میمی) تێکرا چۆنێ. مدەبۆلێ. (زەونا دەعوەر کاری رابردوو) من تێکرا چۆنێ کر. تکرن. تا تێکرا چۆنێ کر. تکرن. وی تێکرا چۆنێ کر. تێکرن. وهاخان ئاپ سەگگیئانایا (هەروەسا کۆ) ما. هەوا. ئەوان تێکراچۆنێ کر. تکر. تکرن. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) تێکرا چۆنێ تکم. تکەی. تکەت: ئەم. هون. ئەوان تێکرا چۆنێ تکن. (زەونا دەعثیذ کاتی داهاتی) دێ تێکرا چۆنێ کم. کەی. کەت: ئەم. هون. ئەوان دێ تێکرا چۆنێ کن. (پاقۆذا داخوازی). تێکرا چۆنێ بکە. بکن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) کەڤتن. نپالا: کەڤتنا. نپالاو: (زەونا دەعوەر) کەڤتم .کەڤتی. کەڤت. کەڤتە: ئەم. هون. هەوان. ئەوان. ئەو. کەڤتن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) کەذ تێمەر: ئەمیتاخ. من تو ئێخستی. من. وی. من هەوا. من ئەوان ئێخست: تا ئەز ئێخستێم.

تا وی. تا وان ئێخست. تا ئەم ئێخستن: وی ئەز ئێخستم. وی ئەم. وی هەوا. وی ئەوان ئێخستن: ما هەوا. ما وان ئێخست. ما وی ئێخست. ما ئەڤنا ئێخستە. عەردێ: هاڤێت. ئەرمی: (ئاپ دەعوەر هەروەسا بووری) من توهاڤێتی. تا ئەز هاڤێتم. (زەونا دقائێم دەمێ نهو). تکەڤێم. تکەڤی. تکەڤێت: ئەم تکەڤم. (وشەرکا هندەکێن دیتر). (حاشۆشا دقائێم بکەرنەدیاری نهو) تێخم. تێخی. تێخت: ئەم تێخن: تا تێخم. تێخینم: من تێخی. تێخینی: هەوا ئەم تێخینن: ئەم هەوا تێخینن. هەوا ئەوان تێخینن. ئەوان هەوا تێخینن. (زەونا دەعشێذ دەمی داهاتی) دێ کەڤم. دێ کەڤی. دێ کەڤت. ئەم دێ کەڤن. هون. هەوا. ئەوان دێ کەڤن: دێ تە ئێخم. (وشەرکا وهندەکێن دیتر). (پاقۆذا داخوازی) بکەڤە. بکەڤن: (شوئالا پرسیار) کەفت: (پونایا بەرسف) کەفتی. (شوئالا پرسیار) کەفتی: (پونایا بەرسف) کەفتی: کەفتن. کەفتە. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) یارا. دوستا. راحما: یارێمن. یارێتە. یارێوی. یارێما. یارێوا. یارێوان: (هاخن ئاپ وە هەروەسا) دۆستێمن.

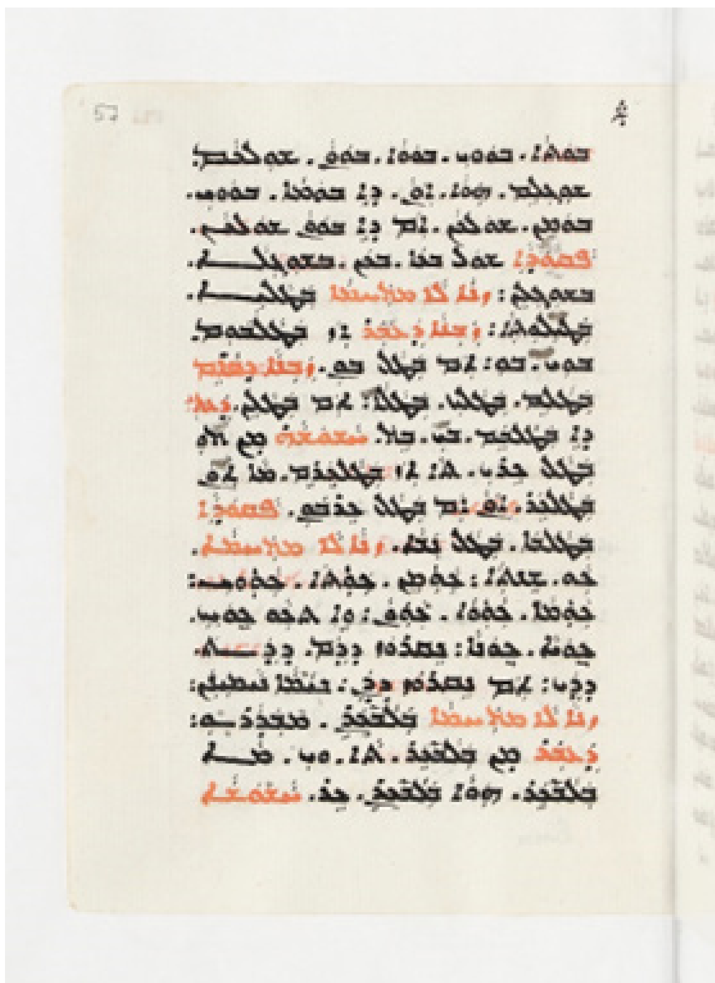

دۆستێته. وی: ما: وئاپ زوەتتا ئامرین (هەروەسا دبێژین). ئۆلداشێمن. ئۆلداشێته. (زنا حرینا جۆرەکی تر) ناسا. یدیعا: ناسێمن. ناسێته. ناسێوی. ناسێما: فلەن کەسی ناسێویا. ناسێمەیا. ناسێوانا. ناسێمەنا. (وشەرکا وهندەکێن دیتر): زانا. یاذۆعا: فلان کەسی گەلەک زانا: زانینا. یددوعثانوثا: (زنا حرێنا جورەکێ دی) حسکرنا. مەححاوو: حس شتا. شوی. شما. شوا. شوان تکم. تکەی. تکەت. تکن: دەلقولاە دراحموثا: حسنەکرنا. حسناکن. ناکم. ناکەی. ئەم حسناکن. (پاقۆذا داخوازی) حسبکە. بکن: (شوئالا پرسیار) حس ژێ تکەت. حس شمن (لا صاوێ بەن). شته. شوی. شوا. شوان. شما ناکەت. ناکن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) دوورا. رەححێقا: دوورهاڤێتنا. مەرمایو رەححیقائیث: دوورم. دووری. دوورا. ئەم دوورن: دوور تچم. تچی. تچت: ئەم دوور تچن: دێ دوور چم: دوور چۆم. دوور چۆی. دوور چۆ. ئەم دوور چۆن. (پاقۆذا داخوازی) دوور هەررا. دوور

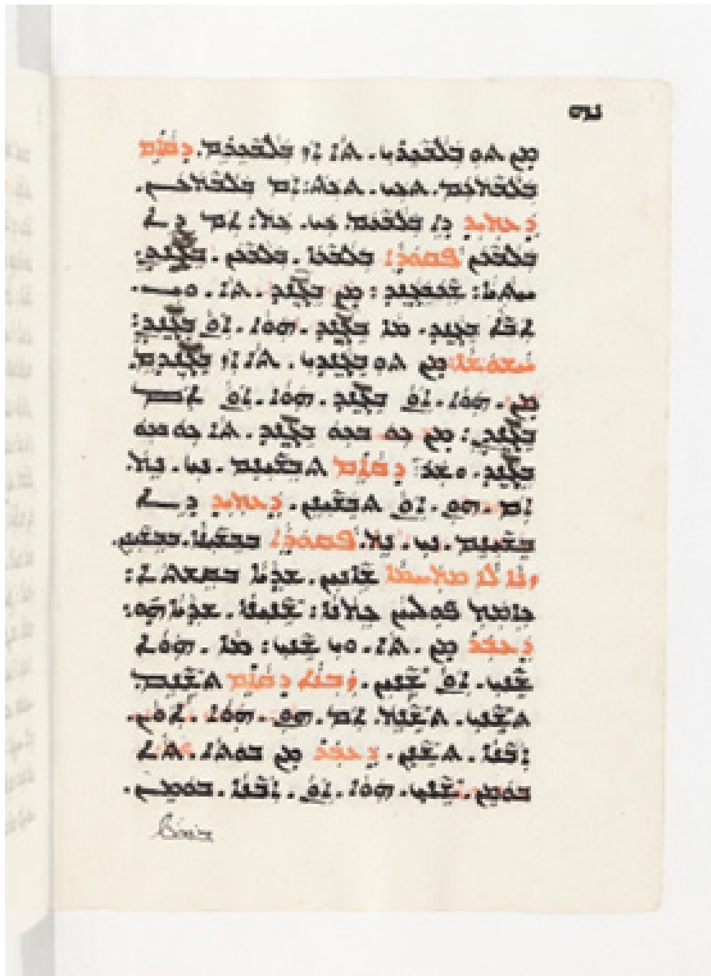

چۆم. چۆ: نێزیک. نێزیکە. قوربا: نێزیک بووم. نێزیکبوو. بوون. تونێزیک بووی . ئەو نێزیکبوو. نێزیکبوونا. مقەرراوو: وئاپ (هەروەسا) ئێثقەرەو: نێزیک تبەم. تبی. تبت: ئەم نێزیک تبن. (دەعثیذ دەمێ داهاتی) دێ نێزیکبم. بی. بت: ئەم دێ نێزیکبن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) تا ئەز نێزیکرم. من تو نێزیک کری. (وشەرکا هندەکێن دیتر). (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) شۆلکرن. پلاحا. شۆلکرنا: پلاحاو. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من شۆلکر. تا. وی. ما. هەوا شۆلکر. ئەوان شۆلکرن. (زنا حرێنا جورەکێ دی): من شوغلی. تا شوغلی. (وشەرکا هندەکێن دیتر). (دقائێم دەمێ نهو) شۆلتکەم. تکەی. تکەت: ئەم. هون. هەوا. ئەوان شۆلتکن. (زەونا دەعثیذ دەمێ داهاتی) دێ شۆلکم. کەی. کەت. ئەم. هون. هەوا. ئەوان دێ شۆلکن. دێ شۆغلن. (دەعوەر دەمێ بووری) من بۆتا. بۆوی. بۆوا. بۆوان. بۆخۆ. شولك بو: شوغلی. (دقائێم دەمێ نهو) ئەز بۆتا. بۆوی. بۆوا. بۆوان. من بۆخۆ شۆلتکەم. (دەعثیذ داهاتی) دێ بۆخۆ.

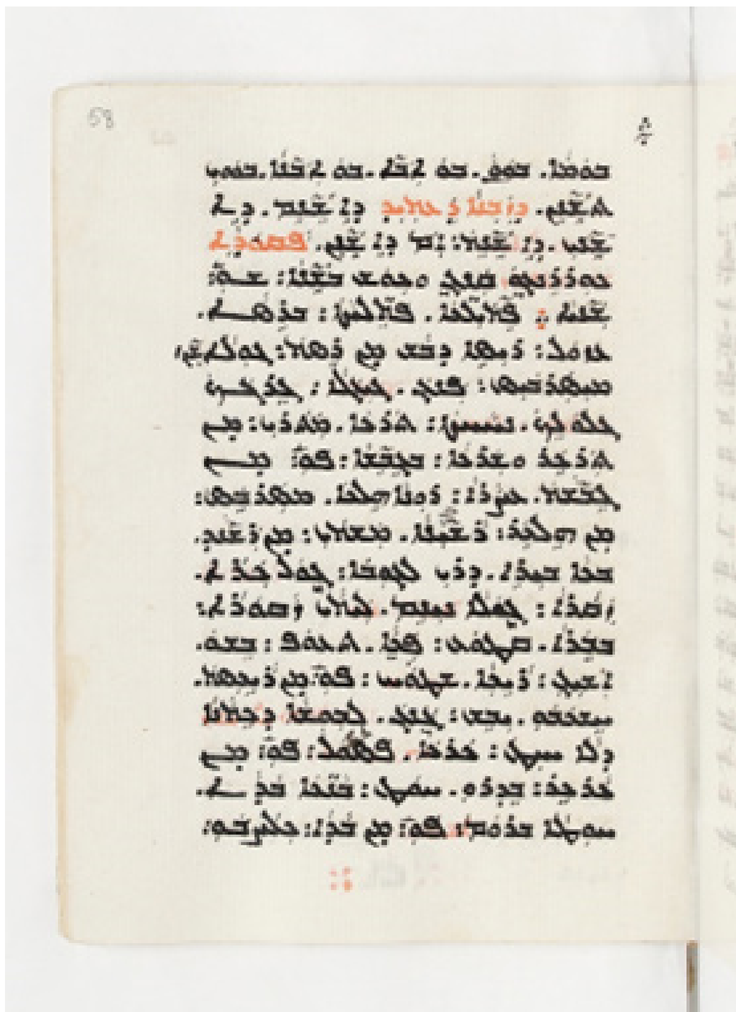
بۆتا. بۆوی. بۆوا. بۆوان. شولکام. شوغلم. شوغلم. هەوا. ئەوان. دیٚ بۆما. بۆوی. بۆمن . شۆلکان.
ئەم دیٚ بۆوا شۆلکان. (پاقۆذا داخوازی) شۆل بکە، بکن. بشوغلا. بشوغلن: (زنا لا مثەحما
چاگی میمی) بەطالییٚ. بەططیلووثا: (زەونا دەعوەر دەمیٚ بووری) ئەز بەطالبووم. بووی.
بوو: ئەم بەطال بوون. (زەونا دقائیٚم دەمیٚ نهو) بەطالم. بەطالی. بەطالا: ئەم بەطالن:
(دەعثیذ داهاتی) دیٚ بەطالبم. بی. بێت. (حاشۆشاه بکەرنەدیارەکەی) من تو بەطال کری.
تا ئەز بەطالکرم. ما ئەوان بەطالکر. ئەوان ئەم بەطال کربوون. (پاقۆذا داخوازی) بەطالبە.
بەطال نەبا. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) خاو. شێنثا: خاوەمن. خەوەتە. خاوەوی: خاوەما.
خاوەوا. خاوەوان: ویٚ تخاو چۆیی. چۆیا. چۆنا: نێقرۆز ددەم. ددەت. ددەی: ئەم نقرۆز
ددەن: نیاما نایمینەن: (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) بەلاڤکرن. موەددارو: (دەعوەر دەمیٚ
بووری) من بەلاڤکر. تا. وی. ما. بەلاڤکر. هەوا بەلاڤکرن. کر. (حاشۆشا بکەرنەدیار)

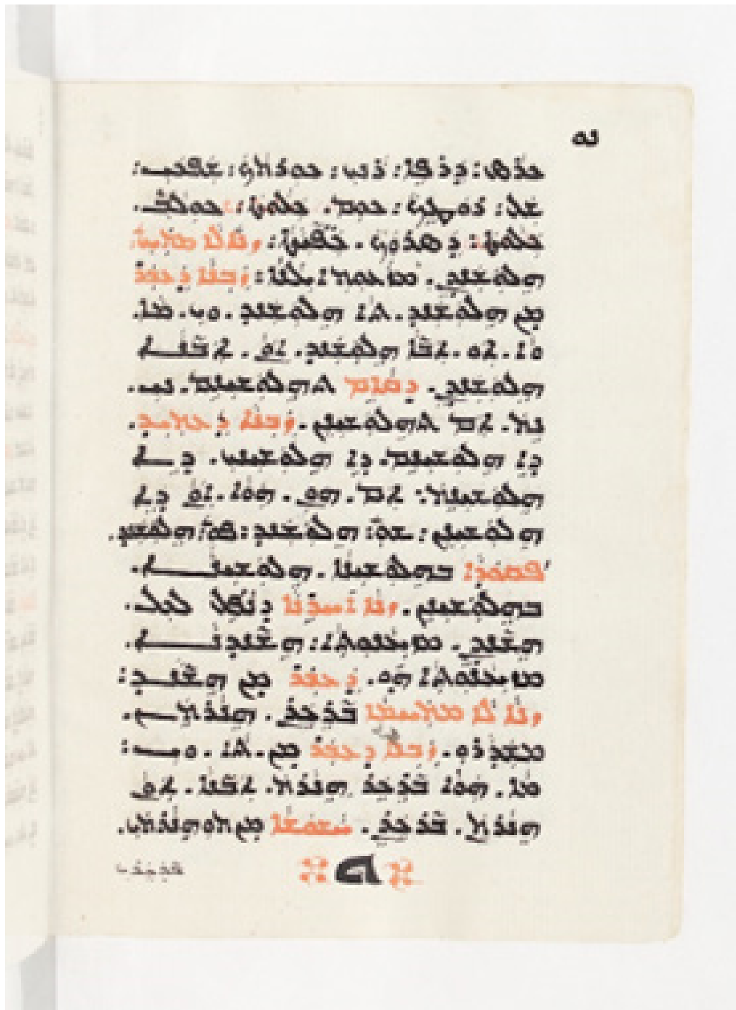
من تو بەلاڤکری. تا ئەز بەلاڤکرم. (دقائێم دەمێ نهو) بەلاڤتکەم. تکەی. تکەت: ئەم بەلاڤتکن. (دەعثیذ داهاتی) دێ بەلاڤکم. کەی. کەت: ئەم دێ بەلاڤکن (پاقۆذا داخوازی) بەلاڤکە. بەلاڤکن. بجاندن. حثایا: ژکبجاند: من بجاند. تا. وی. ئەڤا بجاند. ما بجاند. هەوا. ئەوان بجاندن: (حاشۆشا بکەرنەدیار) من توو بجاندی. تا ئەز بجاندم. من هەوا. ئەوان. بجاند. هەوا. ئەوان ئەم بجاندن: من خۆ بخۆ بجاند. تا خۆ بخۆ بجاند. (وشەرکا وهندەکێن دیتر): (دقائێم دەمێ نهو) تبژینم. نی. نت. ئەم. هون. ئەوان تبژینم (دەعثیذ داهاتی) دێ بژینم. نی. نت. (پاقۆذا داخوازی) ببژینا. ببژینن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) ژێنین. شذایا بقشتە: کێمەث پولحان کتانا: ژنینا. شذایاو: (دەعوەر دەمێ بووری) من. تا. وی ژنی: ما. هەوا ژنی. ئەوان ژنین. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) تژێنم. تژێنی. تژێنت. ئەم. هون. هەوا. ئەوان. ئەڤنا. تژنن. (دەعوەر دەمێ بووری) من بۆتا. تا بۆمن. ژنی. هەوا. ئەوان. ئەڤنا. بۆمن.

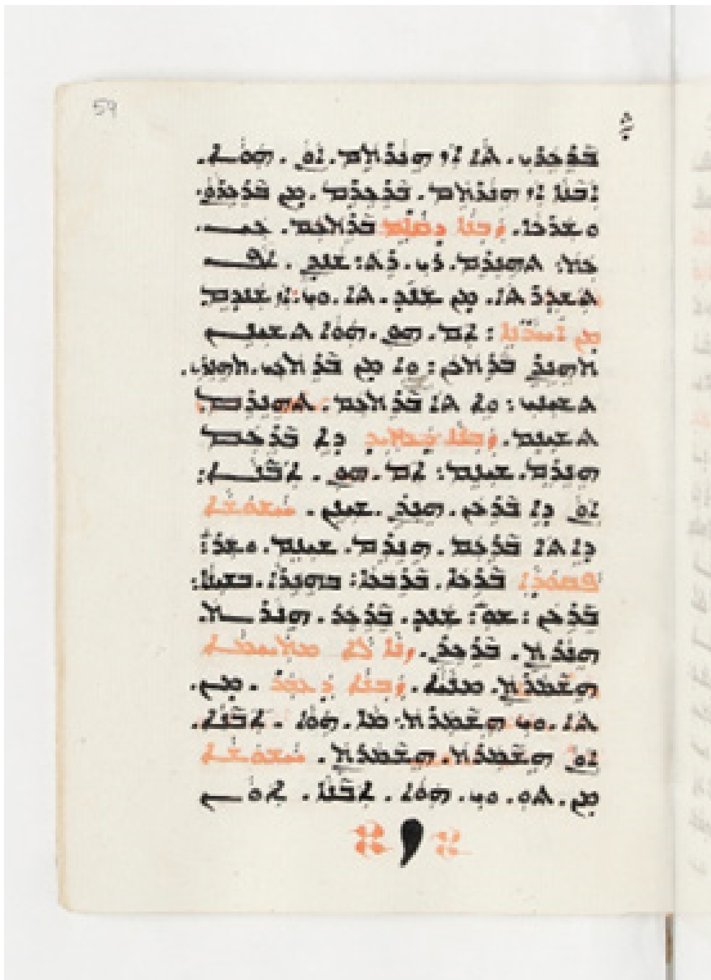
بۆما. بۆوان. بۆ ئەڤە. بۆ ئەڤنا. بۆوی تژنن. (دزەونا دەعثیذ دەمیٚ داهاتی) د یٚ ژنێم. دیٚ ژنی. دیٚ ژنت: ئەم دیٚ ژنن. (پاقۆذا داخوازی) کوررنجۆ قەنج وخۆش بژنا: (شوئالا پرسیار) ژەنیا: فتیلکە. پثێلیاثا: برێسا. عزۆل: ریسیٚ دباش من رێست: گوولاژن: میسەربیس: بەنگ. گیغلا: گرگک گلۆلک. نحاحتە: ترکە. مەتری: من تەرکر (وشەرکا وهندەکێن دیتر): بگێڤێشا: (پونایا بەرسف): من گڤاشت. عصارا: رووناهێلکە. مسەربس: من هێلکر: راژینا. مەشتی: من رەژاند. بکا بیریٚ. دری لگوبە: جۆل کەرا. زەقارا: جۆلا نینم. لەیتای زاقۆرا: ببرا. قطوٚع: پێچا. تعوٚپ: بشۆ. ئەششیغ: رایێخا. شطوٚح: (پونایا بەرسف): من رایێخست. حشکبوو. ئیوش: جانگ. لووشا دکتتانا دلا حیط: کرکە. پسۆل: (پونایا بەرسف): من کارکر: بدرو. حوٚط: بانکە بادا. حووطا برۆم: (پونایا بەرسف): من بادا: خلاصبوو:

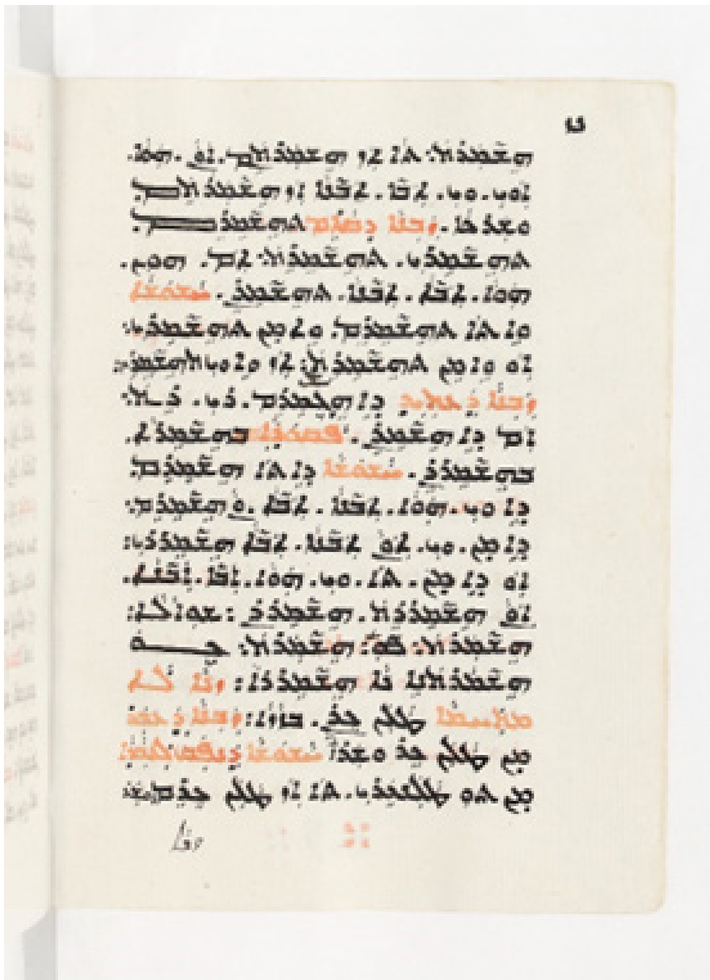
کراس: دەرپێ: رانی: کورتاک: شەپکی: شەل: رۆطک: کووم. کەلاوتە : کوولاف. کەلاوتە: دەسرۆک. کەفیاتا: (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) هلوەشەندن. مزاعوث ئیلانا: (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من هلوەشەند. تا هلوەشەند. وی. ما. وا. ئەو. ئەڤا هلوەشەند. ئەوان. ئەڤنا هلوەشەندن. (دقائێم دەمێ نهو) تهێلوەشینم. نی. نت. ئەم ئەم تهێلوەشینم. (زەونا دەعثید دەمێ داهاتی) دێ هلوەشینێم. دێ هلوەشینی. دێ هلوەشینت: ئەم. هوون. هەوا. ئەوان دێ هلوەشینن: (شوئالا پرسیار): هێلوەشەند: (پونایا بەرسف) هێلوەشەند. (پاقۆذا داخوازی) بهێلوەشینا. هێلوەشینا. بهلوەشینین. (زنا حرێنا جورەکێ دی) دناپێل لخۆل. هێژندن. مزیعانووثا: هێژندنا. مزیعانووثاو. (دەعوەر دەمێ بووری) من هێژاند: (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) ڤرێکرن. هنارتن. مشەدداروو. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من. تا. وی: ما. هەوا ڤرێکر. هێنارت. ئەڤنا. ئەوان هێنارتن. ڤرکرن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) من توو هێنارتی.

ڤرێکری. تا ئەز هێنارتم. ئەوان. هەوا. ئەڤنا ئەز هێنارتم. ڤرکرم. من ڤرکراوان. (و شەرکا وهندەکێن دیتر). (زەونا دقائێم دەمێ نهو) ڤرێتکەم. کەی. کەت: تهێنرم. ری. رت: شاندن. ئاپ تەشدەرتە. من شەند. تە. وی. ئەز شەندم. من حرانێ: ئەم. هوون. هەوا تشینن تهێنێرن ڤرێتکن: وی من ڤرتکەی. تهێنری. تشینی: وێ تە ڤرێتکەم. تهێنێرنم. تشینم. (زەونا دەعثید دەمێ داهاتی). دێ ڤرێکەم هێنرم. شینم: ئەم. هوون. ئەڤنا: ئەوان دێ ڤرێکن. هێنرم. شینن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) دێ تە ڤرێکەم. هێنرێم. شینم. (وشەرکا وهندەکێن دیتر): (پاقۆذا داخوازی) ڤرێکە. ڤرێبکا: بهێنێرا. بشینا: ڤرێکم: (شوئالا پرسیار): شەند. ڤرێکر. هنارت. هنارتن. ڤرێکرن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) هژمارتن. منایا. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری). من. تە وی هێژمەرت: ما. هەوا. ئەڤنا. ئەوان هێژمەرت. هێژمارتن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) من. توو. وی. هەوا. ئەڤنا. ئەوان

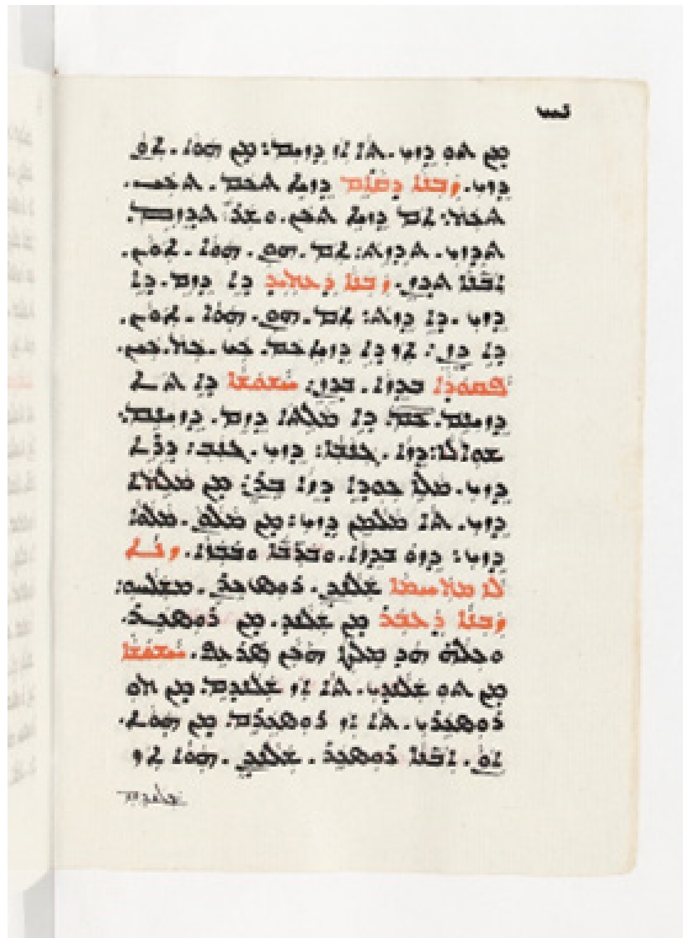

هێژمەرت: تا ئەز هێژمەرتم. ئەوان. هەوا. ئەوی. وی. ئەڤە ئەڤنا ئەز هێژمەرتم. (وشەرکا وهندەکێن دیتر). (زەونا دقائێم دەمێ نهو) تهێژمێرم. تهێژمێری. تهێژمێرت: ئەم. هوون. هەوا. ئەڤ. ئەڤنا. تهێژمێرن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) وێ تە تهێژمێرم. وێ من تهێژمێری: ئەو وێ من تهێژمێرت: ئەز وێ وی تهێژمێرم. (زەونا دەعتید دەمێ داهاتی) دێ هێژمرم. ری. رێت: ئەم دێ هێژمێرن. (پاقۆذا داخوازی) بهێژمێرا: بهێژمێررن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) دێ تە هێژمێرم. دێ وی. هەوا. ئەڤنا. ئەڤا. وان هێژمێڕم: دێ من. وی. ئەوان ئەڤنا. ئەڤا هێژمێرری: ئەو دێ من. تە. وی. هەوا. ئەڤا. ئەڤنا. ئەوان هێژمێررت. هێژمێررن: (شوئالا پرسیار): هێژمەرت: (پونایا بەرسف): هێژمەرت: چۆ هێژمارتێ نا هێژمێررا: (زنا لا مڠەحما چاوگی میمی) طالەن کرن. بزازا: (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من طالەن کر (وشەرکا وهندەکێن دیتر): (حاشۆشا دەنپەق لەعواذا ناڤێ کراو) من تو طالەنکری. تە ئەز طالەن کرم: (وشەرکا وهندەکێن دیتر).

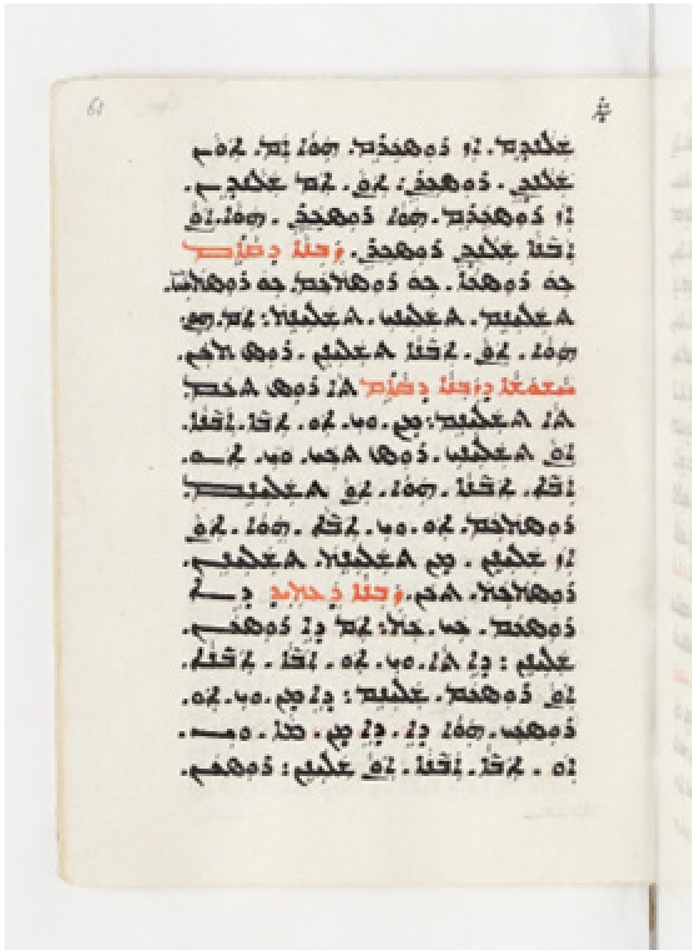

(زنا حرێنا جورەکێ دی) من طالانێتە بر. ئاوبلێث بێژثاخ وەشویثاخ. تە طالانێمن بر. طالانێوی. طالانێما. طالانێوان بر. ما طالانێوا طالانێوان بر. ئەو طالانێما طالانێوان بر. برن: هەوا طالانێمێن. طالانێما. طالانێوان. طالانێوی برن. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) طالەن تکم. تبەم: طالەن تکەی. تبەی. طالەن تکەت. تبەت: ئەم طالەن تکن. تبەن: هوون. ئەڤنا. ئەوان طالەن تکن تبن: هوون ئەڤنا. ئەوان طالەن تکن. تبن. (زەونا دەعثیذ دەمێ داهاتی) دێ طالەن بەم. کم. دێ طالەن بەی. کەی: بەت. کەت: ئەم طالەن تکن. تبن. (وشەرکا وهندەکێن دیتر): (حاشۆشا داخوازی) دێ تا طالەن کم. دێ طالانێتە بم. دێ طالانێمن بەی. کەی. (وشەرکا وهندەکێن دیتر): (پاقۆذا داخوازی) طالەن کا. بکە. بکن: ببەن. ببە: (شوئالا پرسیار): طالەن کر. تکەت: (پونایا بەرسڤ): هو کەذ هو ئەو بخو: (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) دێزینێ. گەنناووثا: (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من دزی. تا. وی: ما دزی. ما دزی کر. (حاشۆشا دەعوەر بکەرنەدیاری رابردوو)

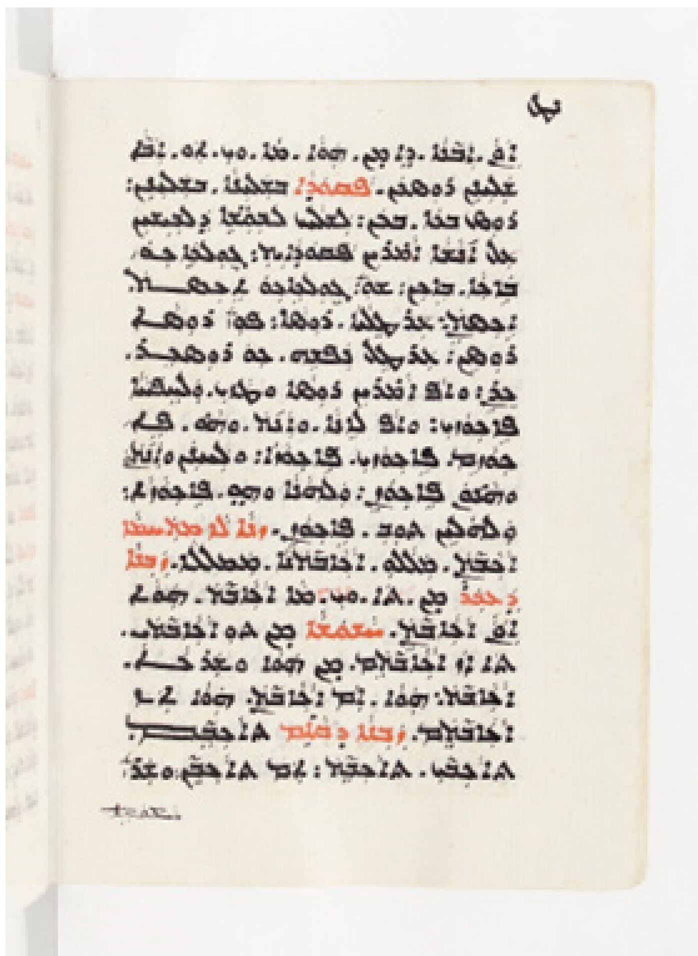
من تو دزی. تا ئەز دزیم: من هەوا. ئەوان دزی. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) دزیێ تکم. تکەی. تکەت: ئەم دزیێ تکن. وشەرکا وهندەکێن دیتر: تدزێم. تدزی. تدزێت: ئەم. هوون. هەوا. ئەوان. ئەڤنا تدزن. (زەونا دەعشیذ دەمێ داهاتی) دێ دزێم. دێ دزی. دێ دزت. ئەم. هوون. هەوا. ئەوان. دێ دزن: ئەز دێ دزیێ کم. کەی. کەت. کەین. (پاقۆذا داخوازی) بدزا. بدزن: (حاشۆشا بکەرنەدیار) دێ تە دزینم. کم. دێ مالێتە دزم. دزینم: (شوئالا پرسیار): دزا. گەنناوا: دزی. گنەو: دێرێ دزی. مالێ خودا دزا برن: من مالێتە دزی. تا مالامن دزی: من مالاوان. مالاوا دزی: دزۆ بدزا. و برەڤە وببەزا. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) شەلاندن. رووس کرن. مشەللاحوو: (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من شەلاند. من روسکر. وخۆللاە هاد ملثا هاخان سەرعێپ. (حاشۆشا بکەرنەدیار) من تو شەلاندی. تا ئەز شەلاندم. من تو رووسکری. تا ئەز رووسکرم، من هەوا. ئەوان ئەڤنا رووسکر. شەلاندن. هەوا ئەز

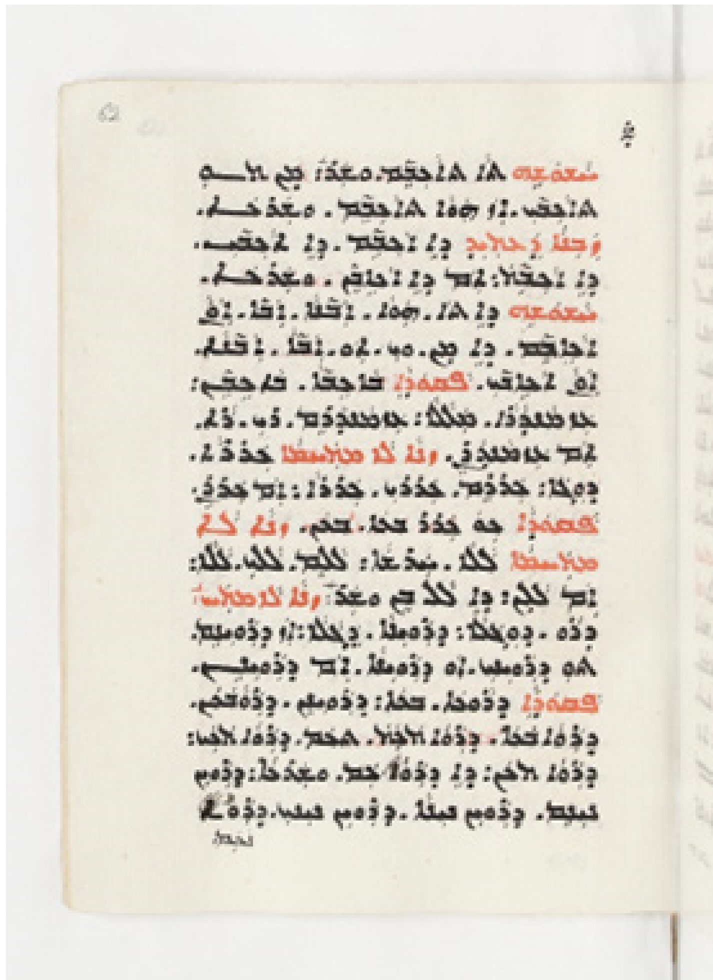
شەلاندم. ئەز رووسکرم. هەوا ئەم. ئەوان شەلاندن. رووسکرن: ئەوان. ئەم ش ەلاندن. ئەز روسکرم. هەوا رووسکرن. هەوا. ئەوان. ئەڤنا شەلاندن رووسکرن. (زەونا دقائیم دەمێ نهو) خۆ رووسکا. خۆ رووستکەم. تشەلینم. تشەلینی. تشەلینت: ئەم. هوون. هەوا. ئەوان. ئەڤنا تشەلینن. رووس تکەن. (حاشۆشا دزەونا دقائێم بکەرنەدیاری دەمێ نهو) تا رووس تکم. تا تشەلینم: من. وی. ئەو ئەڤا. ئەڤنا. ئەوان تشەلینی. رووس تکەی. وی. ئەو. ئەڤە. ئەڤنا. هەوا. ئەوان تشەلینم. رووستکەم. ئەو. وی. ئەڤا. هەوا. ئەوان ئەز شەلینن. من تشەلینت. تشلینن. روستکەت. تکن. (زەونا دەعثیذ دەمێ داهاتی) دێ روسکم. کەی. کەت: ئەم دێ روسکن. شەلینن: دێ تا. وی. ئەو. ئەڤا. ئەڤنا. ئەوان روسکم. شەلینم: دێ من. وی. ئەو. رووسکەی. هەوا دێ. دێ من. ما. وی. ئەو. ئەڤا. ئەڤنا. ئەوان شەلینن: رووسکن.

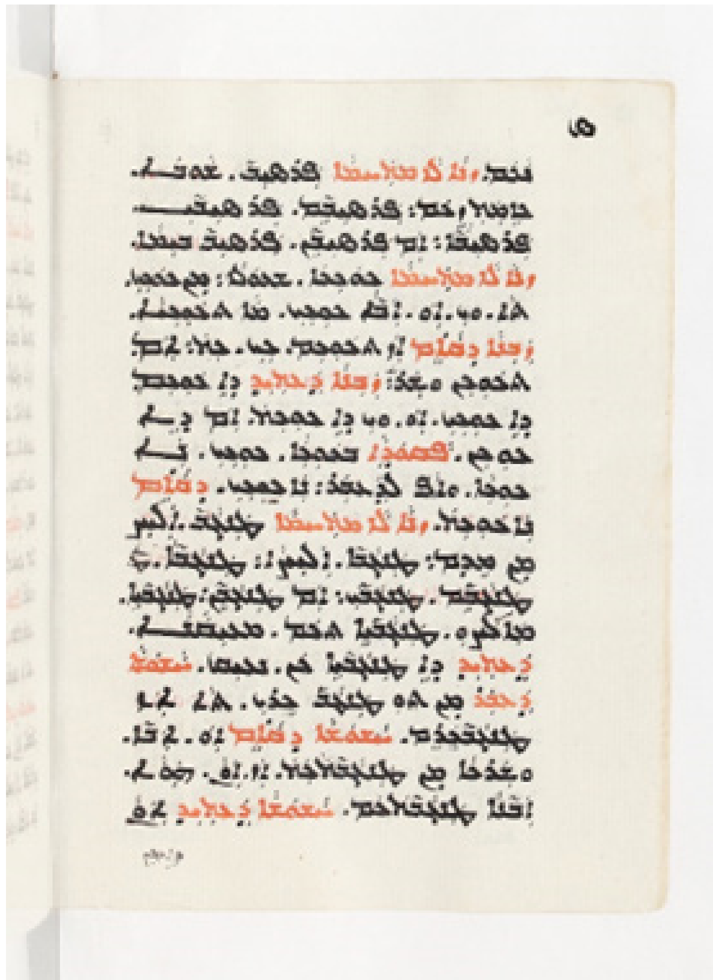
ئەوان. ئەڤنا. دێ من. هەوا. ما. وی. ئەو. ئەڤا شەلینن رووسکن. (پاقۆذا داخوازی) بشەلینا. بشەلینن: رووس بکە. بکن: لەشلاح لووشێ دەلویشین عەل ناشا ئامرین پاقۆذائیث: جوولکێ خۆ بێخا. بێخن: (شوئالا پرسیار): جولکێخۆ ئێخست. ئێخستن: عەرطللایا. رووسا: (پونایا بەرسڤ): روسا روسن: عەرطێل نەوشێهـ. خۆ رووسکر. کرن: وئاپ ئامرین (هەروەسا دبێژین) رووسا وطازی. وەلحپیایا پێخوازی: وئاپ وهەروەسا: لئێننا. وئەت. وهاو. پێ خوازێم. پێخوازی. پێخوازا: ولەحنەن وئەتتۆن وهانۆن پێخوازن: وەلهانا وهو. پێخوازا: وەلهالێن توو. پێخوازن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) ئاخافتن. مەللالو. ئاخافتنا. مەملا. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من. تە. وی. ما ئاخاڤت. هەوا ئەوان ئاخاڤتن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) من توو ئاخاڤتی. تە ئەز ئاخاتم. من هەوا وشەرکا وهندەکێن دیتر. ئاخافت: هەوا. ئەم ئاخافتن. هەوا ئەز ئاخافتم. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) تئاخڤم. تئاخڤی. تئاخڤت. ئەم تئاخڤن: وشەرکا وهندەکێن دیتر:

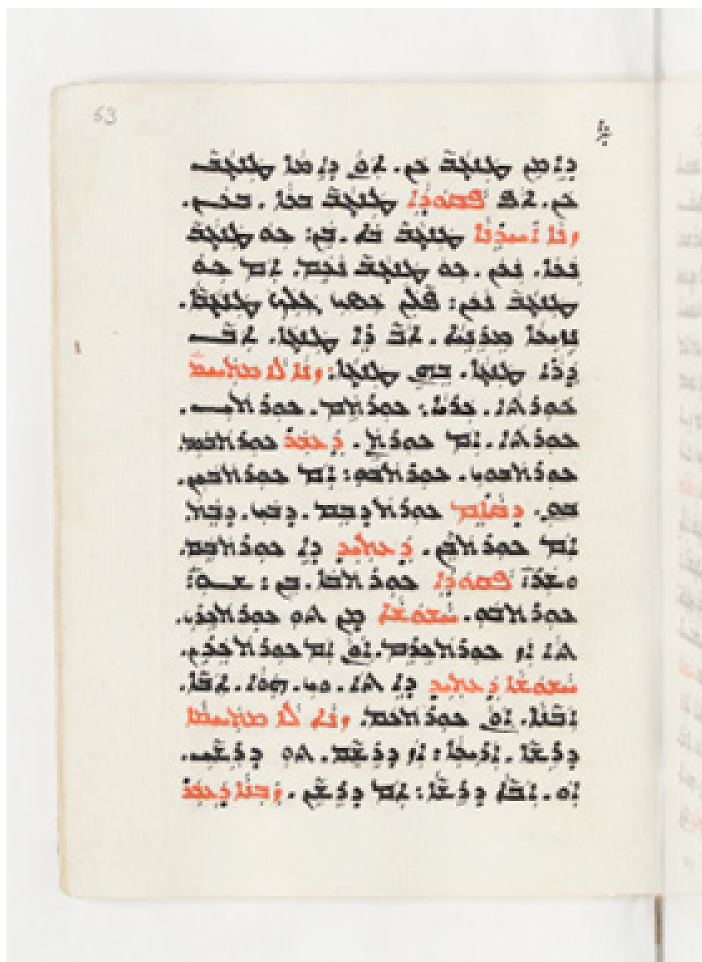
(حاشۆشیهـ بکەرنەدیارکەی) تا تئاخڤم. (وشـەرکا وهندەکێن دیتر): من تـو تئاخڤی . ئەز هەوا تئاخڤم. وشەرکا وهندەکێن دیتر. (زەونا دەعثیذ کاتی داهاتی) دێ ئاخڤێم. دێ ئاخڤی. دێ ئاخڤێت: ئەم دێ ئاخێڤن. (وشەرکا وهندەکێن دیتر). (حاشۆشیهـ بکەرنەدیارکەی) دێ تا. هەوا. ئەڤنا. ئەڤا. ئەوان ئاخێڤم. دێ من. وی. ئەو. ئەڤا. ئەڤنا. ئەوان ئاخێڤی. (پاقۆذا داخوازی) با کێڤا. با کێڤن: عەزماندارا. مەللالا: عەزماندارم. ری. را. ئەم عەزماندارن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) کەررا. دوگە: کەررم. کەرری. کەررا: ئەم کەررێن. (پاقۆذا داخوازی) خۆ کەرر بکە. بکن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) لالا. حەرشا: لالم. لالی. لالا: ئەم لالن: دێ لال بن وشـەرکا وهندەکێن دیتر: (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) دراو. دوگلا: درەوینا. دەگگلا: ئەز درەوینم. تـو درەوینی. ئەو درەوینا. ئەم درەوینن. (پاقـۆذا داخـوازی) دراوکە. بکە: درەوینن. درەوا بکن. درەوا بکە. درەوا تکەت. تکم. درەوا تکەی: درەوا تکن: دێ درەوا کەم. (وشـەرکا وهندەکێن دیتر): درەوین نینم. درەوین نینا. درەوین نینی. درەو

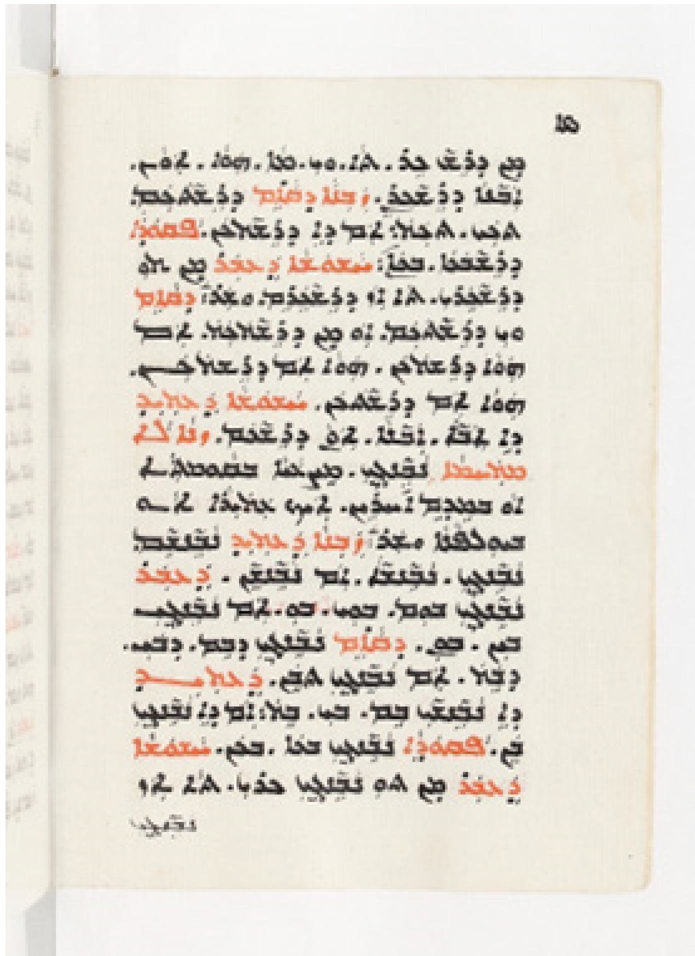
ناکم. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) پەرسیڤ. شاوبە. کێمەث زێکم: پەرسیڤم. پەر سیڤی. پەرسیڤا: ئەم پەرسیڤن. پەرسیڤ بیما. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) کۆخکە. شعۆلا: من کۆخی. تا. وی. ئەو ئەڤا کوخی. ما تکوخیا. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) ئەز تکوخم. خی. خت: ئەم. تکوخن (وشەرکا وهندەکێن دیتر): (زەونا دەعثید دەمێ داهاتی) دێ کوخم. دێ کوخی. ئەو. وی دێ کوخت. ئەم دێ کوخن. (پاقۆذا داخوازی) بکوخا. کوخی. نە کوخا. وئاپ لذەعوەر وە هەروەسا بۆ رابردوو: نە کوخی. (دقائێم دەمێ نهو) نە کوخت. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) طەنگاڤ. ئەللیص من مددێم: طەنگاڤە. ئەللیصا: طەنگاڤا. طەنگاڤم. طەنگاڤی: ئەم طەنگاڤن: طەنگاڤێ. مەئلاصوو. طەنگاڤیێ تکم. معیقانا. (دەعثید داهاتی) دێ طەنگاڤیێ کن. نعیق. (حاشۆشا دەعوەر بکەرنەدیاری بووری) من تو طەنگاڤ کری. تا ئەز طەنگاڤکرم. (حاشۆشا دقائێم بکەرنەدیاری دەمێ نهو) ئەو. ئەڤە. (وشەرکا وهندەکێن دیتر) من طەنگاڤتکەت. ئەز. ئەوان. هەوا. ئەڤنا طەنگاڤتکم. بەرکاتی (حاشۆشا دەعثید بکەرنەدیاری داهاتی) ئەوان

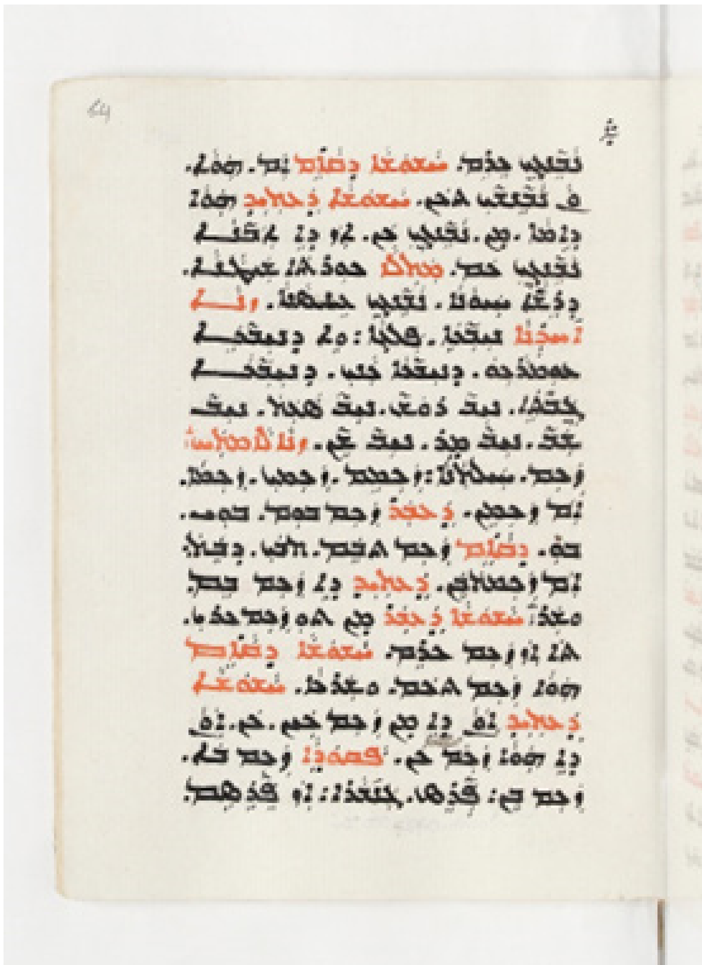
دێمن طەنگاف کن. ئەوان دێما طەنگاف کن. ئاپ (هەروەسا) (پاقۆذا داخوازی) طەنگاف بکا. بکن. (زنا حرێنا جورەکێ دی) طەنگاف بە. بن: خۆ طەنگاف نەکە. نەکن. خو طەنگاف ناکم. ئەم خو طەنگاف ناکن: فلان کەسی گەلەک طەنگاڤا. نێزیکا مێرێنێیا. ئاف رێ طەنگە. ئەڤ دەرا طەنگا. بهێن طەنگا: (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) کورتا. کەریا: کورتم. کورتی. کورتە. ئەم کورتن. (دەعوەر دەمێ بووری) کورتبووم. کورتبووی. کورتبوو: ئەم کورتبین. بوون. (دقائێم دەمێ نهو) کورت دبم. دبی. دبت. ئەم کورتبن. (دەعثێذ داهاتی) دێ کورتبم. (وشەرکا وهندەکێن دیتر): (پاقۆذا داخوازی) کورتبە. بن: (شوئالا پرسیار): کورتبوو. (حاشۆشا بکەرنەدیار) من تو کورتکری. تا ئەز کورتکرم. ئەوان ئەم کورتکرن. (حاشۆشا دەعثێذ بکەرنەدیاری دەمێ داهاتی) دێ تە. وی. هەوا. ئەڤا. ئەڤنا. ئەوان کورتکم. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) درێژە. ئەرریخا: ئەز درێژم. تو درێژی. ئەو. ئەڤا درێژا: ئەم درێژن. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری)

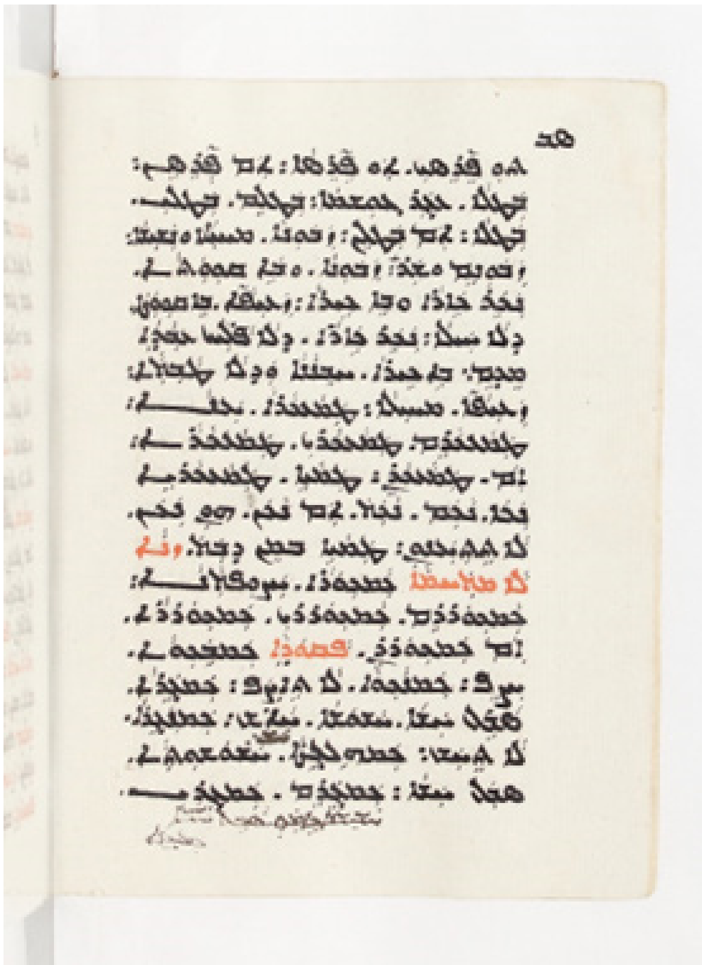
من درێژ کر. تا. وی. ما. هەوا. ئەوان. ئەڤنا درێژکرن. (زەونا دقائێم دەم ێ نهو) درێژتکەم. تکەی. تکەت: ئەم دێ درێژتکن. (پاقۆذا داخوازی) درێژبکە. بکن: (حاشۆشا دەعوەر بکەرنەدیاری بووری) من تو درێژکری. تە ئەز درێژکرم. (وشەرکا وهندەکێن دیتر): (دقائێم دەمێ نهو) وی درێژتکەم. ئەو من درێژتکەت. ئەم هەوا درێژتکن. هەوا ئەم درێژتکەن. هەوا ئەم درێژتکن. (حاشۆشا دەعثیذ بکەرنەدیاری داهاتی) دێ ئەڤا. ئەڤنا. ئەوان درێژکم. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) ناڤێنجی. مصعایا بقاومثا ئاو بمددێم حرێن. أخ وەک عەتیرا ئاو بیولپانا (وشەرکا وهندەکێن دیتر): (زەونا دەعثیذ دەمێ داهاتی) ناڤێنژم. ناڤێنجی. ناڤێنژا. ئەم ناڤێنژن. (دەعوەر دەمێ بووری) ناڤێنجی بووم. بوی. بوو. ئەم ناڤێنجی بین. بوون. (دقائێم دەمێ نهو) ناڤێنجی دبم. دبی. دبت. ئەم ناڤێنجی تبن.(دەعثیذ داهاتی) دێ ناڤێنژی بم. بی. بت: ئەم دێ ناڤێنجی بن. (پاقۆذا داخوازی) ناڤێنجی بکە. بکن. (حاشۆشا دەعوەر بکەرنەدیاری بووری) من تو ناڤێنجی کری. تا ئەز

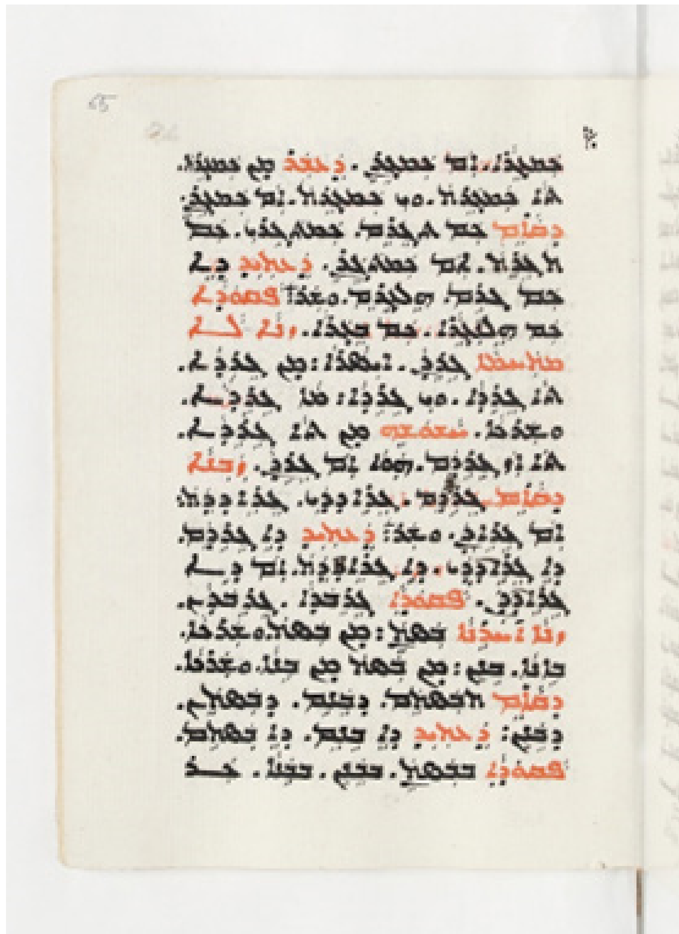
ناڤێنجی کرم. (حاشۆشا دقائێم بکەرنەدیاری دەمێ نهو) ئەم. هەوا. وان ناڤێنژی تکن. (حاشۆشا دەعثیذ بکەرنەدیاری داهاتی) هەوا دێما. من. ناڤێنجی کن. ئەز دێ ئەڤنا ناڤێنجی کم. مەثلا (وەك): کورتە شەیطانا. درێژا حەیوانا. ناڤێنجی عنسانا. (زنا حرێنا جورەکێ دی) نیڤکێ. پەلگا: وێ دنیڤکێ عومراخۆ. دنیڤکا خانی. دنیڤکا جەبتێ. نیڤ رۆژ. نیڤ ساعەت. نیڤ شەڤ. نیڤ مر. نیڤ ژن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی): زەخم. حەیلثانا: زەخمێم. زەخمی. زەخما. ئەم زەخمن. (دەعوەر دەمێ بووری) زەخم بووم. بووی. بوو. (دقائێم دەمێ نهو) زەخم تبم. تبی. دبت: ئەم زەخمتبن. (دەعثیذ داهاتی) دێ زەخم بم. (وشەرکا وهندەکێن دیتر): (حاشۆشا دەعوەر بکەرنەدیاری بووری) من تو زەخم کری. تە ئەز زەخم کرم. (حاشۆشا دقائێم بکەرنەدیاری دەمێ نهو) هەوا زەخم تکم. (وشەرکا وهندەکێن دیتر). (حاشۆشا دەعثیذ بکەرنەدیاری داهاتی) ئەوان دێ من زەخم کەین. کەن. ئەوان دێ هەوا زەخم کن. (پاقۆذا داخوازی) زەخم بە. زەخم بن: فێرس. گەببارە: ئەز فرێسێم.

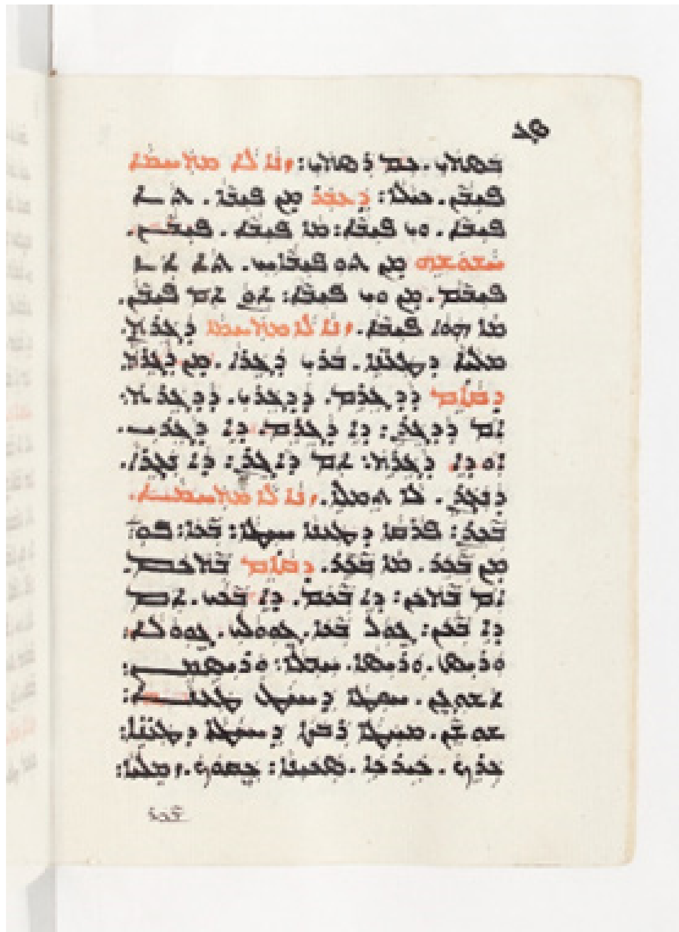
تو فرێسی. ئەو فێرێسا: ئەم فێرسێن: بەطلا. عغەر گوشما: بەطلێم. بەطلی. ب ەطلا: ئەم بەطلن: زەبوونا. محیلا ونەششیشا: زبونێم (وشەرکا وهندەکێن دیتر): زەبۆنا. وبێ قووەتا. نەکر کێرا وبە کێرا: زەعیفا. بێقووەتە. دلا حەیلا: نەکر کێرا. دلا پالەح عواذا مددێم: بێ کێرا. حوننانا وەذلا طاوثا: زەعیفا. محیلا: طەماعکارا. یەعنا: طەماعکارێم. طەماعکاری. طەماعکارا: ئەم. طەماعکارن: طەمایێ. طەماعکارێێ نەکە. ناکەم. ناکەت. ئەم ناکن. هون نەکن. لا تێثیەعنون: طەمایێ بمن دبەت. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) خامخۆرا. یەصصوپثانا: خامخۆررێم. خامخۆرری. خەمخۆررا. ئەم خەمخۆررن. (پاقۆذا داخوازی) خەمبێخوا. یصپ: خەمناخوا. لا تێصەپ: خەمگێرا. ساوێل حەششا. حاشۆشا. حائێش: خەمنەگێرا. لا تێششەح: خەممهێلگێرتە. حاشۆشوثا. سوەل حەششا: خەمگێرم. حەششیشانا کێمەث ساوێل حەششا. خەمگری.

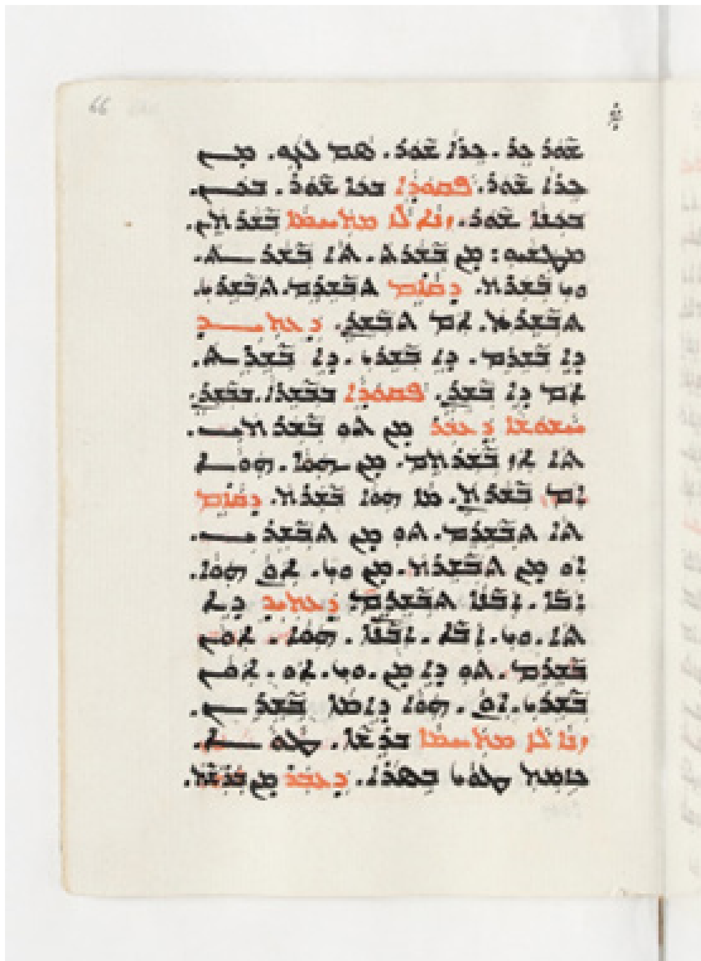
خەمگرە. ئەم خەمگرن. (دەعوەر دەمێ بووری) من خەمگرت. تا خەمگرت. وی خەمگر
ت. ئەم خەمگرن. (دقائێم نهو) خەم تگرم. خەم تگری. خەم تگرت. ئەم خەم تگرن.
(دەعثیذ داهاتی) دێ خەم گرم. هلگرم. (وشەرکا هندەکێن دیتر): (پاقۆذا داخوازی) خەم
هێلنەگرا. خەم بگرا. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) گرێدان. ئیسارا: من گرێدا. تا گرێدا. وی
گرێدا: ما گرێدا. (وشەرکا هندەکێن دیتر). (حاشۆشێهـ بکەرنەدیارێ وی) من تا گرێدا. تە
ئەز گرێدەم. هەوا ئەم گرێدان. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) گرێدەم. گرێ ددەی. گرێ ددەت:
ئەم گرێدەن. (وشەرکا هندەکێن دیتر): (دەعثیذ داهاتی) دێ گرێدەم. دێ گرێ ددەی. دێ
گرێ ددەت. ئەم دێ گرێ ددەن. (پاقۆذا داخوازی) گرێبدا. گرێ بدان. (زنا حرێنا جورەکێ
دی) بەستن: من بەست. (وشەرکا هندەکێن دیتر). بێنا. بێنن: من بەست من بێنا. (وشەرکا
هندەکێن دیتر). (دقائێم نهو) تبەستم. دبێنم. دبەستن. دبێنن: (دەعثیذ داهاتی) دێ بێنم.
دێ بەستم. (پاقۆذا داخوازی) ببەستن. ببێنن. ببێنا. کەر

بەستی. خەم راستی. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) پیڤان. کیالا: (دەعوەر دەم یٚ بووری) من پیڤا. تا پیڤە. وی پیڤا: ما پیڤا. پیڤان. (حاشۆشێ بکەرنەدیاریٚ وی) من تو پیڤاپی. تە ئەز پیڤام. من وی پیڤا: ئەوان ئەم پیڤان. ما هەوا پیڤا. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) داگێرتن. ملایا دطەعنێ. باری داگرا. من داگرت. (دقائێم نهو) دادگرم. دادگری. دادگرت: ئەم دادگرن: دیٚ داگرم. دیٚ داگری. ئەو دیٚ داگرێت: ئەم داگرن: دانەگرا. دانەگرن. لا تێملێ. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی). ڤەکرن: پراقا دطەعنا حیطا: ڤەکە: (پونایا بەرسڤ): من ڤەکر. ما ڤەکر. (دقائێم نهو) ڤەتکم. ئەم ڤەتدکن: دیٚ ڤەکم. دیٚ ڤەکای. ئەم دیٚ ڤەکن: جووال ڤەکە. جووالی. جووالا: وەریس. وەریسە. حەولا: وەریسێ من: ئاشوجن. حوطا دەحیاط طەعنا: شوژن. محەططا رەبثا دەحیاطا دطەعنێ: کێرك. کێرکێ. سەککینا: چەقۆك. زملیا:

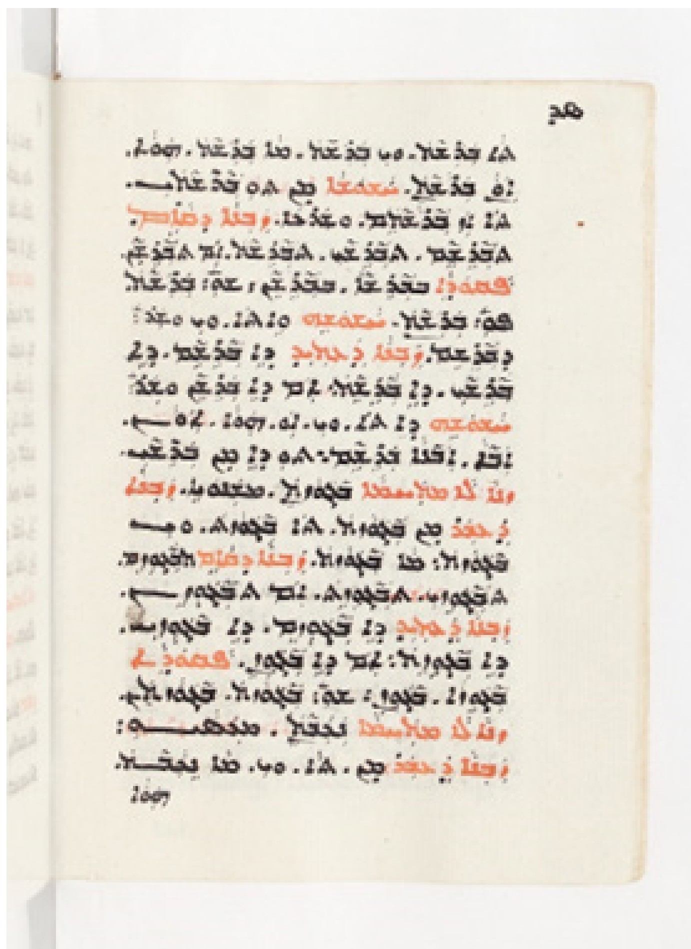

ژۆر کر . کرا ژۆر. سام لغاو. من کره ژۆر. (پاقۆذا داخوازی) بکه ژۆر. بکن. بکەنا ژۆر. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) ڤەشارتن. مطەششایو: من ڤەشارت. تا ڤەشارت. وی ڤەشەرت. (دقائێم نهو) تڤەشێرم. تڤەشێری. دڤەشێریت. ئەم تڤەشێرن. (دەعثیذ داهاتی) دێ ڤەشێرم. دێ ڤەشێری. دێ ڤەشێرێت. ئەم دێ ڤەشێرن. (پاقۆذا داخوازی) بڤەشێرا. ب ڤەشێرن. (حاشۆشا دەعوەر بکەرنەدیارێ بووری) من تو ڤەشەرتی. تە ئەز ڤەشەرتم. من هەوا. هەوا ئەم ڤەشارتن. ما هەوا ڤەشەرت. (دقائێم نهو) تا تڤەشێرم. تو من تڤەشێری. ئەو من دڤەشێرت. من وی. ئەوان هەوە. ئەڤە. ئەڤنا تڤەشێرم. (دەعثیذ داهاتی) دێ تە. وی. ئەڤە. ئەڤنە. هەوا. ئەوان ڤەشێرم. تو دێ من. وی. ئەو. ئەوان ڤەشێری. ئەوان. هەوا دێما ڤەشێرن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) برێژە. طاوا. کێمەث طوای بسرا. (دەعوەر دەمێ بووری) من بەرەژت.

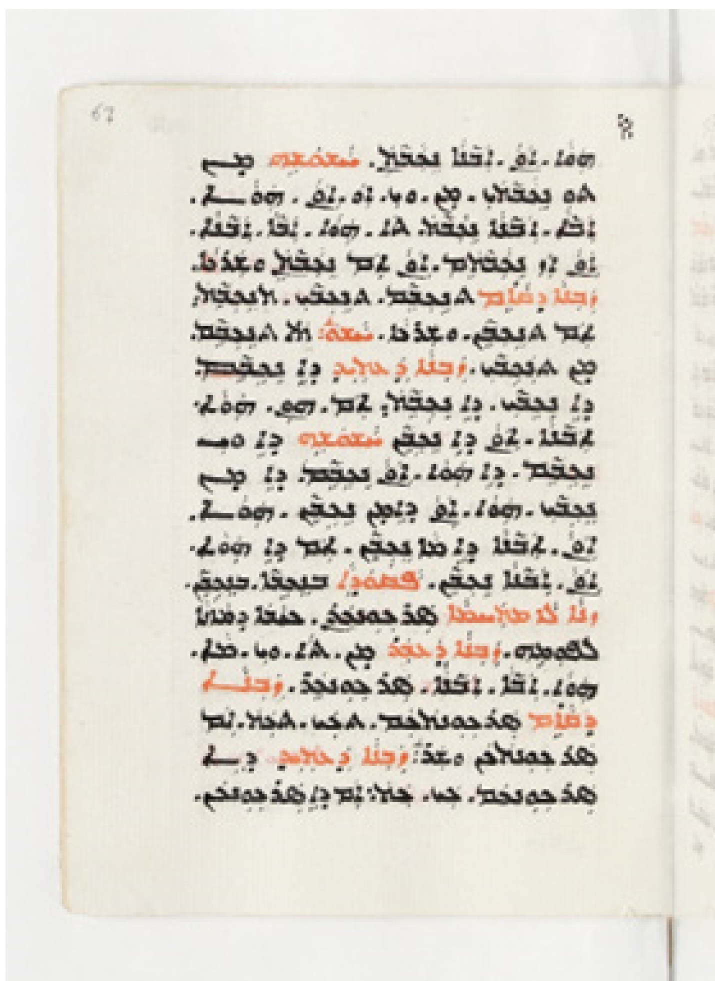

تا بەرەژت. وی بەرەژت. ما بەرەژت. هەوا. ئەوان بەراژتن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) من تو ڤەراژتی. تە ئەز ڤەراژتم. (وشەرکا هندەکێن دیتر). (زەونا دقائێم دەمێ نهو). تڤەرێژم. تڤەرێژی. تڤەرێژت. ئەم تڤەرێژن. (پاقۆذا داخوازی) بڤەرێژا. بڤەرێژن: (شوئالا پرسیار): بەرەژت. (پونایا بەرسڤ): بەرەژتن. (حاشۆشێه بکەرنەدیارێ وی) وێ تە. وی (وشەر هندەکێن دیتر): دڤەرێژم. (زەونا دەعثیذ دەمێ داهاتی) دێ ڤەرێژم. دێ ڤەرێژی. دێ ڤەرێژت: ئەم دێ ڤەرێژن (وشەرکا هندەکێن دیتر): (حاشۆشێ بکەرنەدیارێ وی) دێ تە.

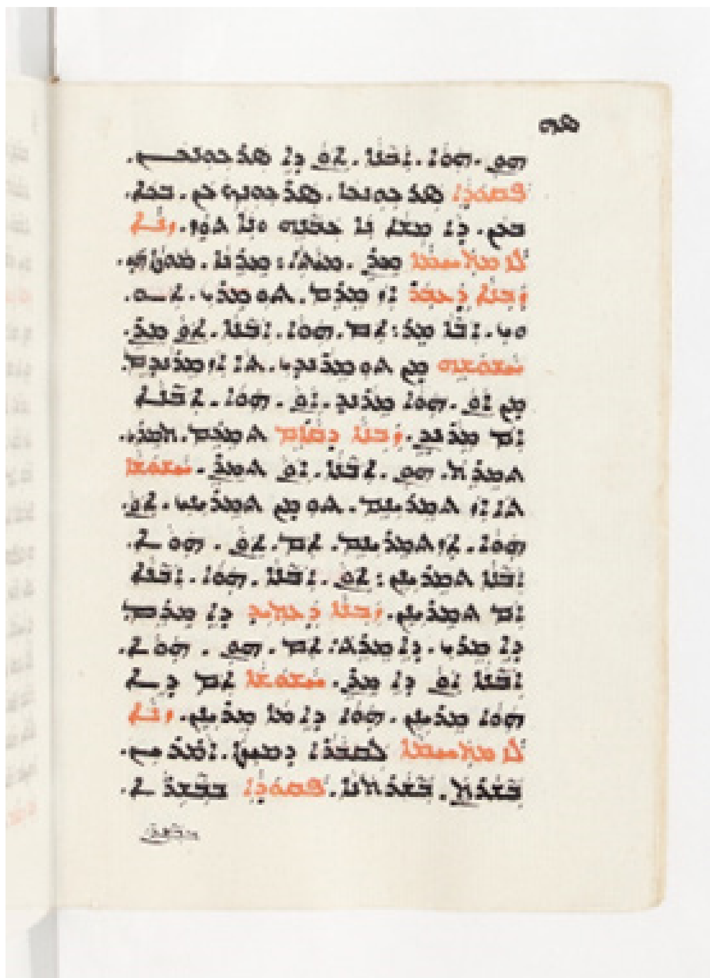
وە. ئەو. هەوا. ئەوان. ئەڤە. ئەڤنە بەرێژێم: تو دێ من بەرێژی. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) ڤگوازتن. مشەنۆیێ. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من ڤەگوازت. تە ڤەگوازت. وی ڤگواست: ما ڤەگواست. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) تڤگوێزم. تڤگوێزی. تڤگوێزت. ئەم تڤەگوێزن. (زەونا دەعثیذ دەمێ داهاتی) دێ ڤەگوێزم. دێ ڤەگوێزی. دێ ڤەگوێزت: ئەم دێ ڤەگوێزن. (پاقۆذا داخوازی) ڤەگوێزا. ڤەگوێزن: (شوئالا پرسیار): ڤەگوازت. ڤەگوازتن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) نەخافتن. مخەسسایو: (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من. تا. وی. ما نخافت.

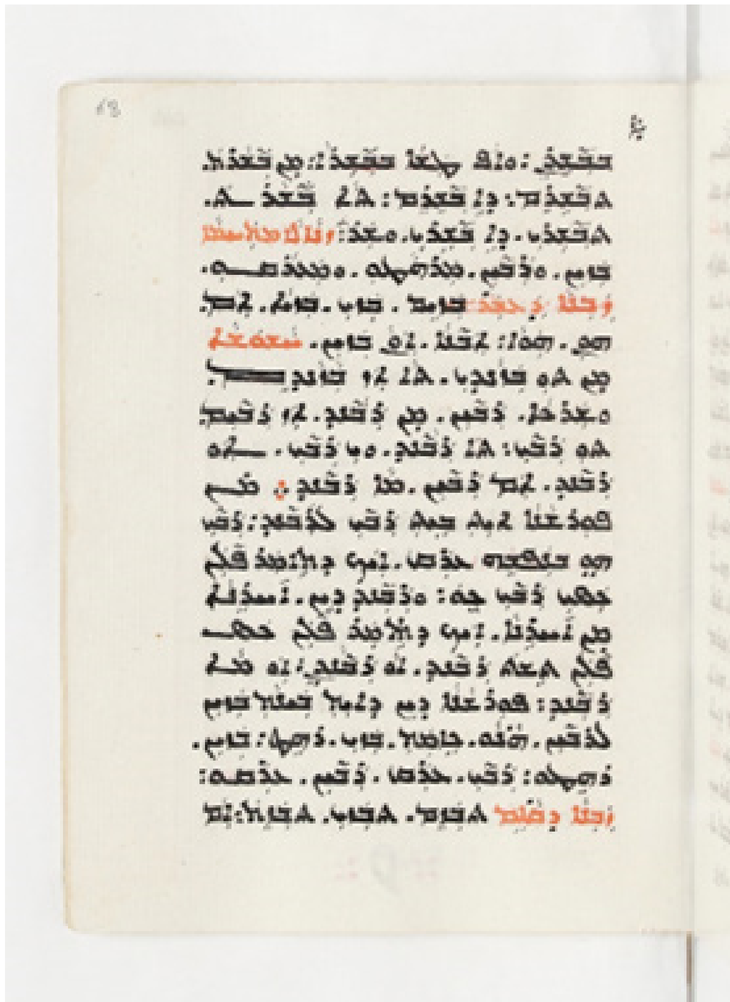
هەوا. ئەوان. ئەڤنە نخافتن. (حاشۆشێهـ بکەرنەدیارێ وی) من تو نخافتی . من. وی. ئەو. ئەوان. هەوا. ئەڤە. ئەڤنا نخافت. تە. هەوا. ئەڤە. ئەڤنا. ئەوان ئەز نخافتم. ئەوان ئەم نخافتن (وشەرکا وهندەکێن دیتر). (زەونا دقائێم دەمێ نهو) تنخێڤم. تنخێڤی. تنخێڤت: ئەم تنخێڤن. (وشەرکا وهندەکێن دیتر). (حاشۆشا بکەرنەدیار): تە تنخڤێم. من تنەخێڤی. (زەونا دەعتێذ دەمێ داهاتی) دێ نخێڤێم. دێ نخێڤی. دێ نخێڤت: ئەم. هون. هەوا. ئەڤنا. ئەوان دێ نخێڤن. (حاشۆشێهـ بکەرنەدیارێ وی) دێ وی نخێڤم. دێ هەوا. ئەوان نخێڤم. دێ من نخێڤی. هەوا. ئەوان دێ نخێڤن. هەوا. ئەوان. ئەڤنا دێ ما نخێڤن. ئەم دێ هەوا. ئەوان. ئەڤنا نخێڤن. (پاقۆذا داخوازی) بنخێڤە. بنخێڤن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) سەرخونکرن. کیابە دمانا لپومێهـ. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من. تا. وی. ما. هەوا. ئەڤا. ئەڤنا. سەرخونکر. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) سەرخونتکەم. تکەی. تکەت. ئەم سەرخونتکەن (وشەرکا هندەکێن دیتر): (زەونا دەعتێذ دەمێ داهاتی) دێ سەرخونکم. کەی. کەت: ئەم دێ سەرخونکن.

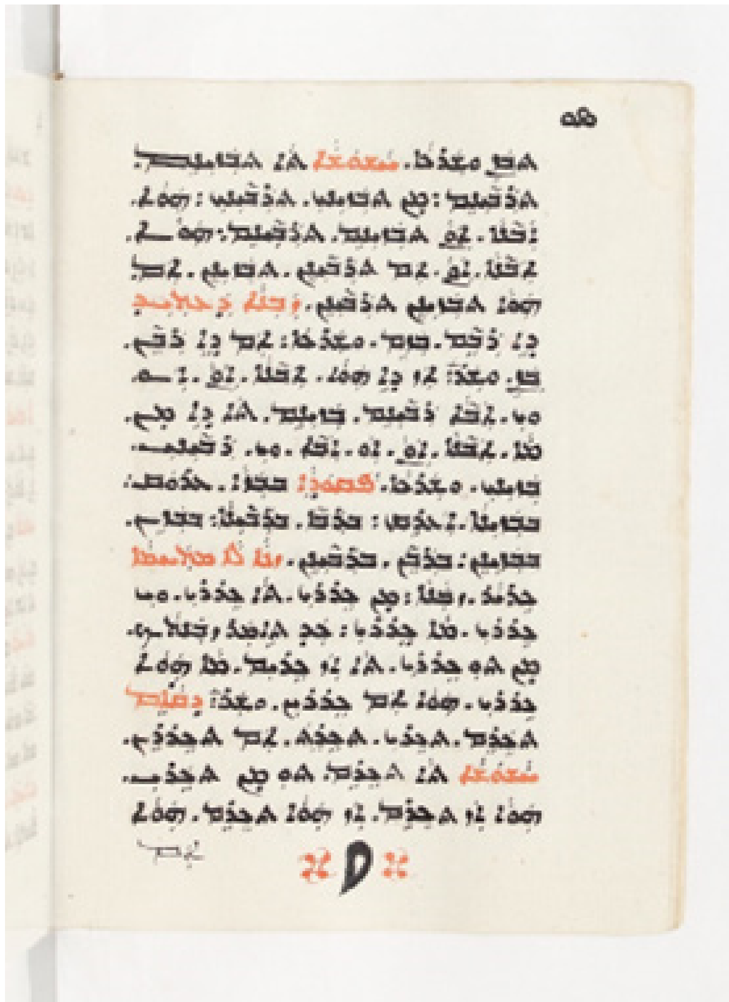
هون. هەوا. ئەڤنا. ئەوان دێ سەرخونکن. (پاقۆذا داخوازی) سەرخونکە. س هرخونك کن. بکە. بکن. دا مێشا نە کەڤنێ ونە تۆز. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) مرن. میاثا: مرنا. مەوتاو. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) ئەز مرم. تو مری. ئەو. وی. ئەڤا مر: ئەم. هەوا. ئەڤنا. ئەوان مرن. (حاشۆشێ بکەرنەدیارێ وی) من تو مراندی. تا ئەز مراندم. من ئەوان. هەوا مراند. ئەوان. هەوا. ئەڤنا ئەم مراندن. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) تمرم. تمری. تمرت. هون. ئەڤنا. ئەوان تمرن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) تە ئەز تمرینم. تو من تمرینی. ئەوان. هەوا. ئەز تمرینم. ئەم. ئەوان. هەوا. ئەڤنا تمرینن: ئەوان. ئەڤنا. هەوا. ئەڤنا ئەم تمرینن. (زەونا دەعثیذ دەمێ داهاتی) دێ مرم. دێ مری. دێ مرت: ئەم. هون. هەوا. ئەڤنا ئەوان دێ مرن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) ئەم دێ هەوا مرینن. هەوا دێ ما مرینن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) لەقوارا دمیثا. ئامرین. ڤەشارتن. ڤەشارتنا. (پاقۆذا داخوازی) بڤەشێرا.

بڤەشێرن: وئەپ طەشە بڤەشێرا: من ڤەشارت. تڤەشێرم: تە ڤەشار ت. تەشێری. دیٚ ڤەشێری. (وشەرکا هندەکێن دیتر): (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) بەزین. ورەڤین. مەرهاطو. ومەعراقو. (زەونا دەعوەر دەمیٚ بووری) بەزیم. بەزی. بەزیا. ئەم. هون. هەوا: ئەڤنا. ئەوان بەزین. (حاشۆشا بکەرنەدیار) من تو بەزاندی. تە ئەز بەزاندم. (وشەرکا هندەکێن دیتر). رەڤین. من رەڤاند. ئەز رەڤیم. تو رەڤی: تە رەڤاند. وی رەڤی. ئەو رەڤاند. ئەم رەڤین. ما رەڤاند: مەن پورشانا ئیث بێث. رەڤی لرەڤاند: رەڤی هو بنەوشیٚ عرەق. ئەخ دثێمەر فلان کەسی رەڤی چۆ: ورەڤاند دێن. حرێنا من حرێنا. ئەخ دثێمەر فلان کەس فلان تشت رەڤاند. ئەو رەڤاندن: ئەو ما رەڤاند: پورشانا دێن ئیث بەیناث بەزین لرڤین. هاناو. کێمەث. بەزی. رهێط: بەزین. رهێط: رەڤی. عرەق. رەڤین. عرەق: (زەونا دقائێم دەمیٚ نهو) تبەزم. تبەزی. تبەزت: ئەم

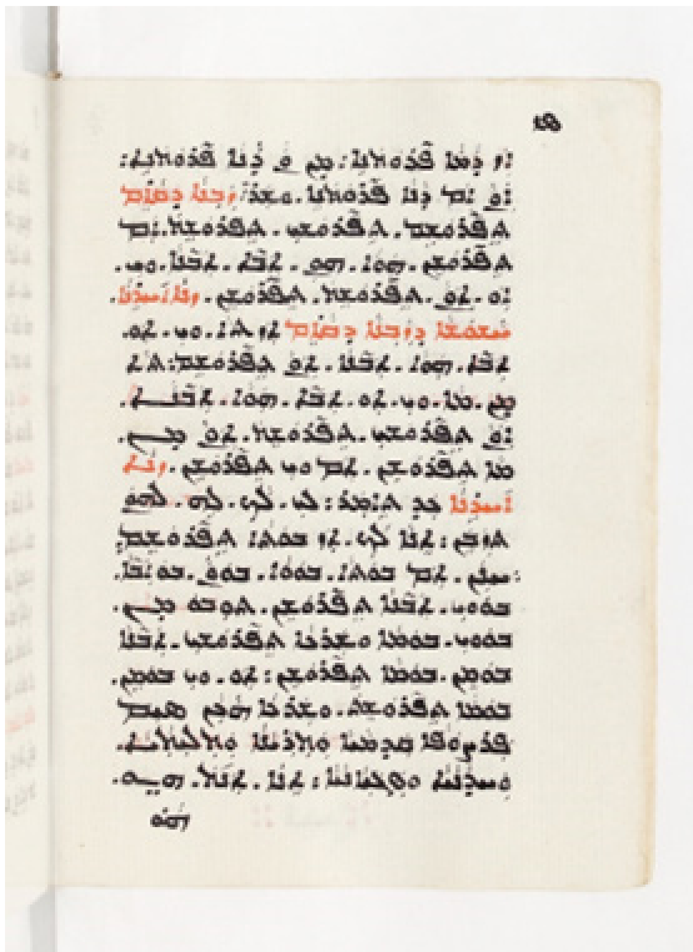
تبەزن وشەرکا وهندەکێن دیتر. (حاشۆشا بکەرنەدیار) تا تبەزینم: ترەڤینم: من تبەزینی . ترەڤینی: هەوا. ئەڤنا. ئەوان تبەزینم. ترەڤینم: هەوا. ئەڤنا. ئەوان. ئەم ترەڤینن. تبەزینن. ئەم. هەواتدبەزینن ترەڤینن. (زەونا دەعثید دەمێ داهاتی) دێ رەڤم. بەزم. (وشەرکا هندەکێن دیتر): ئەم دێ رەڤن: بەزن. (وشەرکا هندەکێن دیتر). ئەز دێ هەوا. ئەڤنا. ئەوان. ئەو. وی. ئەڤا رەڤینم. بەزینم. تە دێ من. ما. ئەڤنا. ئەوان. ئەو. ئەڤە. وی. رەڤینی. بەزینی. (وشەرکا هندەکێن دیتر). (پاقۆذا داخوازی) ببەزا. عرۆق: ببەزینا. ئەعرێق: برەڤە. برەڤینا: ببەزن. ببەزینن: برەڤن. برەڤینن. (زنا لا مثەحما چاوگێ میمی) کریار. زوانا: من کرری. تا کرری. وی کرری. ما کری: کەذ تێمەر زوەنتاخ. من تو کری. تا ئەز کریم. ما هەوا کری. هەوە ئەم کررین. (وشەرکا هندەکێن دیتر): (دقائێم نهو) تکرم. تکری. تکرت. ئەم تکررن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) تا تکرم. تو من تکری. هەوا ئەز تکرم. ئەز هەوا تکرم. هەوا

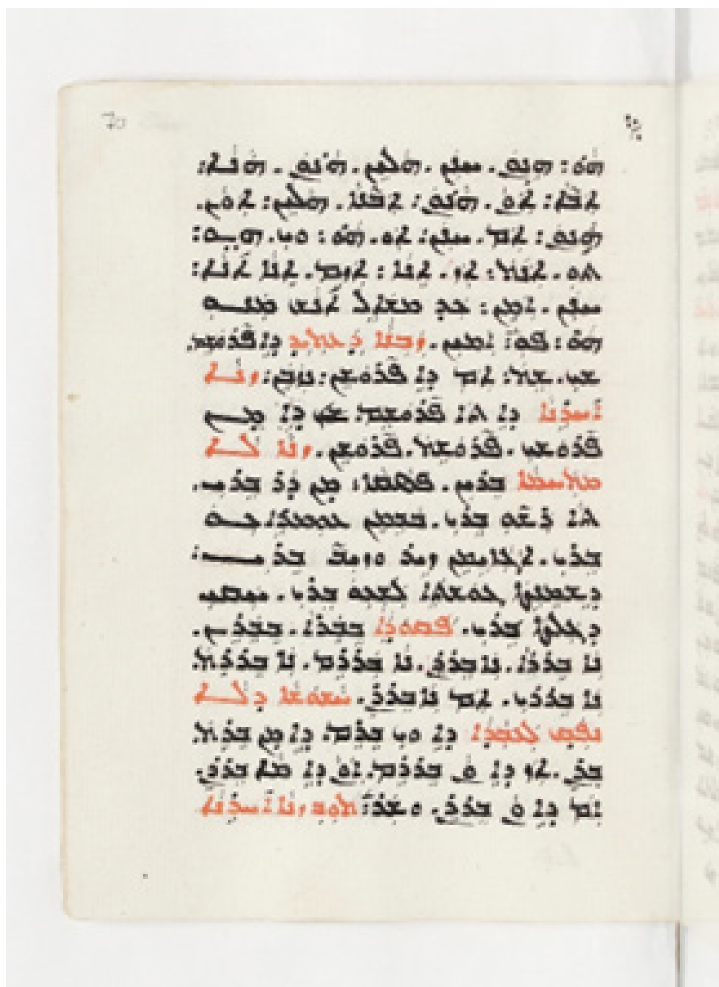
ئەم تکررن. ئەم هەوا تکررن. (زەونا دەعثید دەمێ داهاتی) دێ کررم. دێ کرری. دێ کر رت. ئەم دێ هەوا کررن. هەوا دێ ما کررن. ئەز دێ وان کرم. ئەوان دێ من کررن. ئەم دێ وی کررن. وی دێ ما کررت. ئەوان دێ وان کررن. هەوا دێ ما کررن. (پاقۆذا داخوازی) بکررا. بکررن. کریار وفرۆتن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) فرۆتن. مزەببانو. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من. تا. وی. ما فرۆت. هەوا. ئەڤنا. ئەوان فرۆتن: بشێست قوروشا فرۆتن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) من تو فرۆتی. تا ئەز فرۆتم. من. ئەوان. هەوا. ئەڤنا. ئەڤە. وی فرۆت: تە ئەم. ئەوان. ئەڤنا. ئەڤا. وی فرۆت. (زنا حرێنا جورەکێ دی) من بۆ هەوا. بۆ وان. بۆ وی. بۆ ڤی. فرۆت. هەوا. بۆ ما. بۆ وان. بۆ ئەڤنە. بۆ ڤی. بۆ وی فرۆت: ئەوان بۆ من. بۆ ما. بۆ وا. بۆ وان. بۆ ڤی فرۆتن. (زنا حرێنا. ئاپ دەعوەر (جورەکێ دی. هەروەسا بووری) من تو داپی فرۆتنێ: تە ئەز داما فرۆتنێ: ئەوان

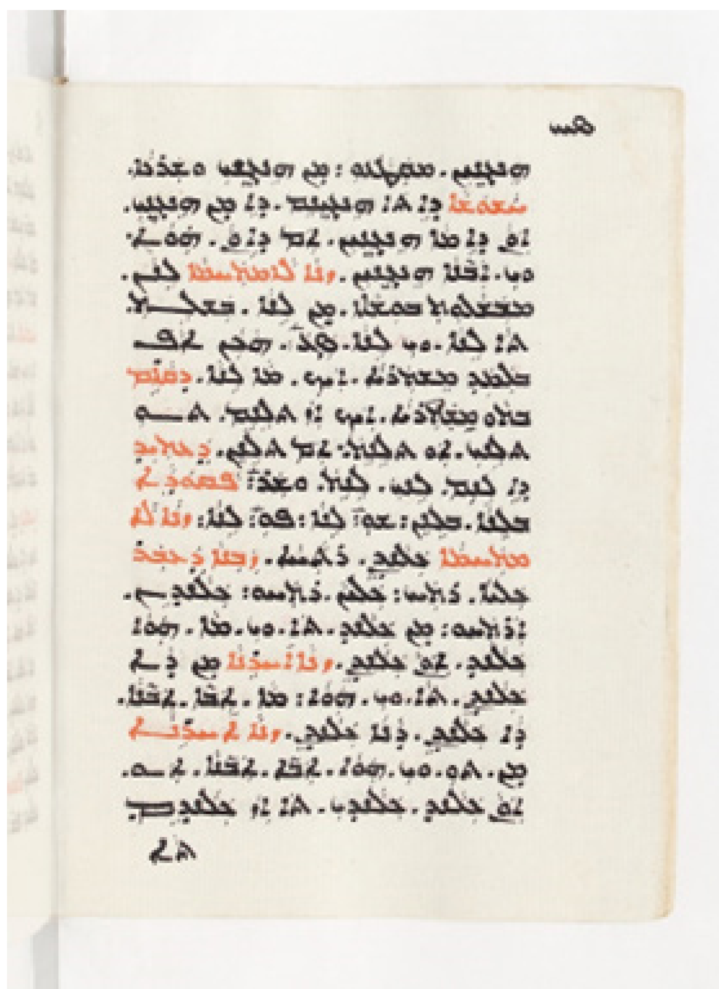
ئەز داما فرۆتنێ: من وان دانا فرۆتنێ: ئەوان ئەم دانا فرۆتنێ: (وشەرکا هندەکێن دیتر): (زەونا دقائێم دەمێ نهو) تفرۆشم. تفرۆشی. تفرۆشت: ئەم تفرۆشن. هەوا. هون. ئەڤا. ئەڤنا. وی. ئەو. ئەوان. تفرۆشت. تفرۆشن. (زنا حرێنا. حاشۆشا دزەونا دقائێم جورەکێ دی. بکەرنەدیار دەمێ نهو) ئەز تا. وی. ئەو. ئەڤە. هەوا. ئەڤنا. ئەوان تفرۆشم: تا من. ما. وی. ئەو. ئەڤە. هەوا. ئەڤنا. ئەوان تفرۆشی. تفرۆشت. ئەوان من. ما تفرۆشن. ئەم وی تفرۆشن. (زنا حرێنا جورەکێ دی) کەذ تێمەر: لی. لاخ. لێهـ. لهۆن تزەببێن: ئیننا لاخ. ئەز بۆ تا تێفرۆشم: حنەن. ئەم بۆ تا. بۆ وا. بۆ وان. بۆ ئەڤا. بۆ وی. ئەڤنا تفرۆشن. تو بۆ من. بۆ وی. بۆ ما (وشەرکا وهندەکێن دیتر) تفرۆشی. ئەڤنا بۆ من. بۆ ما تفرۆشن: ئەو. وی بۆ من. بۆ ما تفرۆشت. (وشەرکا هاخان سیم پەرصۆپا قەذمایا وترەیانا وتلیثایا. وەحذانایا وسەگیئانایا/ ب ڤی شێوە کەسی یەکەم ودووەم و سێیەم وتاک وکۆ): ئیننا. ئەت. هو.

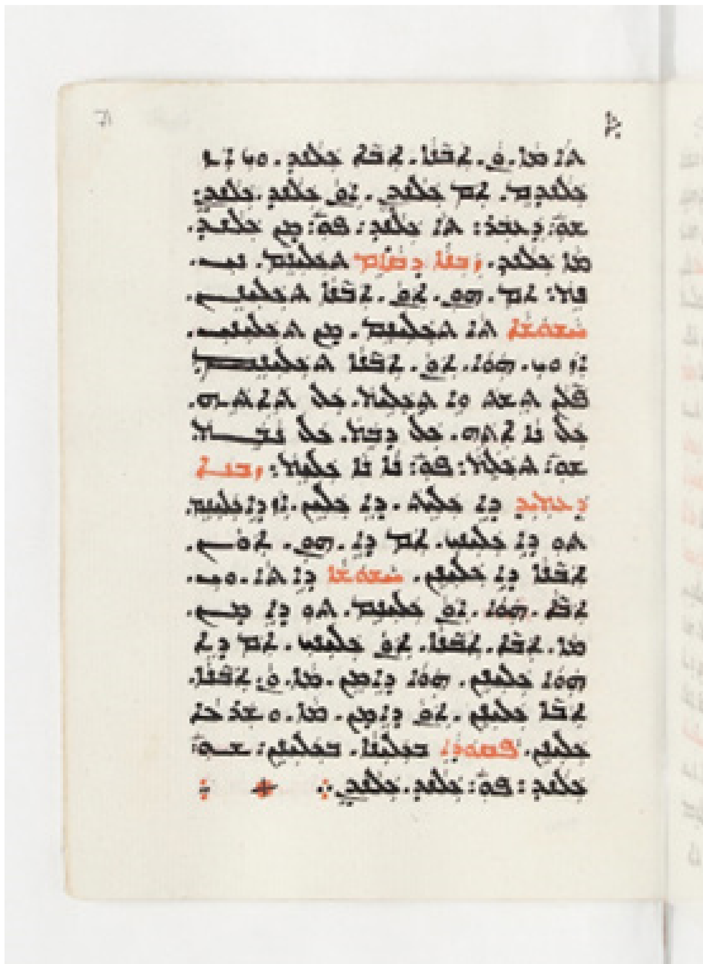
هاو: هێننۆن. حنەن. هالێن. هانۆن. هانا: ئەڤا: ئەوان. هانۆن: ئەڤنا. هالێن: ئەوان. هانۆن: ئەم. حنەن: ئەو. هاو: وی. هو: تو. ئەت: ئەز. ئێننا: ئەزم. ئێننانا: حنەن. ئەمن: (کەذ مشەئل ناش) مەننو هاو: (پونایا بەرسڤ): ئەمین. (زەونا دەعثیذ دەمێ داهاتی) دێ فرۆشم. شی. شت: ئەم دێ فرۆشن: نزەببن: (زنا حرێنا جورەکێ دی) دێ تە فرۆشم. شی. دێ من فرۆشی. فرۆشت. فرۆشن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) برین. پساقا: من دار بری. تا رەژو بری. بابێ من عومرێ خۆ بری. ئاغایێ من زێر وزیڤ بری: دشمنێتا گۆشتێ لەشێ خۆ بری. حەق دگەلتە بری. (پاقۆذا داخوازی) ببرە. ببرن. نە بررا. نە بررن. نا بررم. نە بررت. نە برری. ئەم نە بررن. (حاشۆشا دلا نپەق لەعواذا ناڤێ کراو) دێ وی برم. دێ من برت. برن. ئەز دێ وان بررم. ئەوان دێ ما بررن. ئەم دێ وان بررن. (وشەرکا وهندەکێن دیتر): (توو زنا حرێنا هەروەسا جورەکێ دی)

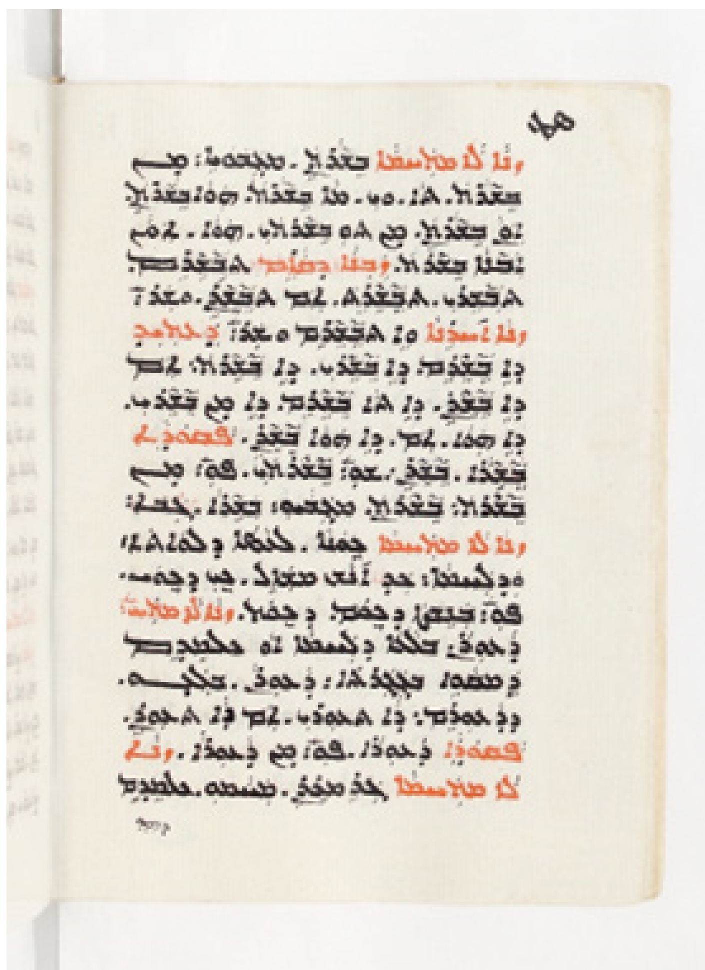
هنجنین. مقەططاعو: من هنجنی (وشەرکا هندەکێن دیتر). (حاشۆشا بکەرنەدي ار) دێ تە هنجینم. دێ من هێنجنی. ئەوان دێ ما هنجنین. ئەم دێ وان. هەوا. وی. ئەڤنا هنجنین. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) لێنان. موەشالوث بوشالا. من لێنا. بەشلێث. تا لێنا. وی لێنا. (سەگ. کۆ): هاخان ئاپ (هەروەسا) بلەمەد مشتەریا. ئەخ. ما لێنا. (دقائێم نهو) بثاو مشتەریا ئەخ (ب پیتا ت دەستبێدکەت وەکی) تلێنم. تو تلێنی. ئەو تلێنت: ئەم تلێنن. (دەعثید داهاتی) دێ لێنم. لێنی. لێنت. (وشەرکا وهندەکێن دیتر): (پاقۆذا داخوازی) بلێنە. بلێنن: (شوئالا پرسیار): لێنا: (پونایا بەرسڤ): لێنا: (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) کەلاندن. رثاحا. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) کەلیا. رثەح: کەلیان. رثەح: کەلاندن. ئەرثەح: من کەلاند. تە. وی. ما. هەوا کەلاند. ئەوان کەلالندن. (زنا حرێنا جورەکێ دی) من دا کەلاندن. تا. وی. هەوا: ما. ئەڤە. ئەڤنا. دا کەلاندن. دانا کەلاندن. (زنا حرێنا جورەکێ دی) من. تو. وی. هەوا. ئەڤە. ئەڤنا. ئەو. ئەوان کەلاند. کەلاندی. تە ئەز کەلاندم.

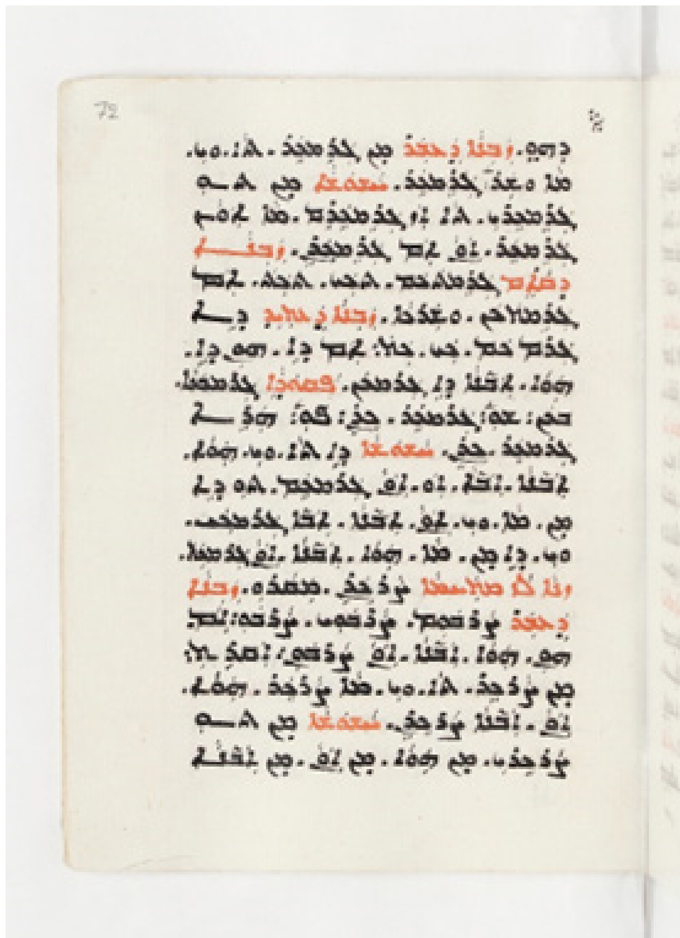
تا ما. وان. ئەڤنا. ئەڤە کەلاند. وی ئەز کەلاندم. ئەم کەلاندن. ئەوان کەلاند. کەلاندن. (شو ئالا پرسیار): (دەعوەر دەمێ بووری): تا کەلاند: (پونایا بەرسڤ): من کەلاند. ما کەلاند. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) تکەلینم. نی. نت: ئەم. هون. ئەوان. ئەڤنا تکەلینن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) تا تکەلینم. من تکەلینی. ئەز وی. هەوا. ئەوان. ئەڤنا تکەلینم: فلان تشت وێ تکەلێت. کەل تێتێهـ. کەل نا ئێتێهـ. کەل دبت. کل نابت. (شوئالا پرسیار): تکەلت: (پونایا بەرسڤ): نا نا کەلێت: (زەونا دەعتید دەمێ داهاتی) دێ کەلێت. دێ کەلێن. ئەز دێ کەلینێم. تو دێ کەلینی. ئەم دێ. هون. ئەوان. ئەڤنا دێ کەلینن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) دێ تا. وی. ئەڤا. هەوا. ئەوان کەلینم. تو دێ من. ما. ئەڤە. ئەڤنا. ئەوان کەلینی. ئەم دێ هەوا کەلینن. هەوا دێ من. ما. وان. ئەڤنا. ئەڤە کەلینن. ئەوان دێ من. ما. (وشەرکا وهندەکێن دیتر) کەلینن. (پاقۆذا داخوازی) بکەلینا. بکەلینن: (شوئالا پرسیار): کەلاند: (پونایا بەرسڤ): کەلاند. کەلاندن:

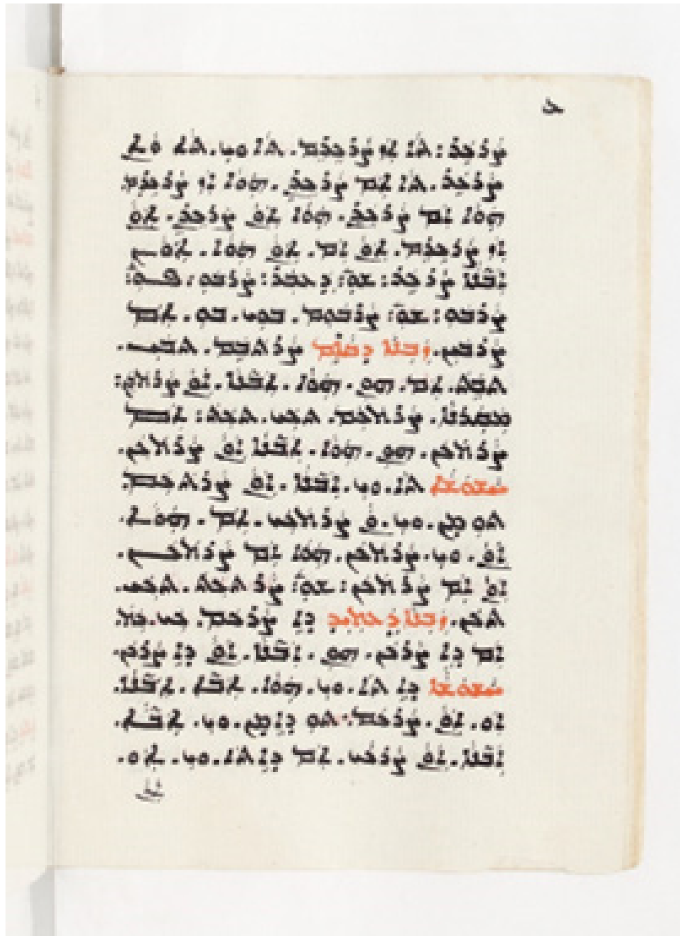
(زنا لا مثەحما چاوگی میمی) بژارتن. مگەبۆیێ: من بژارت. تا. وی. ما بژارت. هەو ا بژارتن. ئەوان بژارتن. من تو بژارتی. هەوا. ئەوان. ئەڤنا بژارت. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) تڤێژێرم. تڤێژێری. تڤێژێرت. ئەم تڤێژێرن. (وشەرکا وهندەکێن دیتر): (زنا حرێنا جورەکێ دی) وێ تڤێژێرم (وشەرکا: وهندەکێن دیتر): (دەعثیذ داهاتی) دێ ڤێژێرم. دێ ڤێژێری. دێ ڤێژێرت: ئەم دێ ڤێژێرن. دێ تا ڤێژێرم. دێ من ڤێژێری. دێ هەوا. ئەم. دێ هەوا ڤێژێرن. (پاقۆذا داخوازی) ڤژێرا. ڤژێرن: (شوئالا پرسیار): ڤژارتی. (پونایا بەرسڤ): من ڤژارت: ڤژارتن. مگەببایو: بەژێرا. گەبە: (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) چۆنا. لعاسا دلۆتا وەذلەحما: کەذ ناش مشەئئێل. چی دچۆی. (پونایا بەرسڤ): بەنێشتە دچۆم. دچۆت. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی): داعوران. بلاعا دلەحما ئەوکول مددێم دەمقاوێ بغەگەرتا: داعوران. بلەع. دداعورم: دا تعوری. ئەم دا تعورن. (پاقۆذا داخوازی) داعورا. (پونایا بەرسڤ): من داعورا. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) گەرم کرن. مەححامو. کۆل مددێم

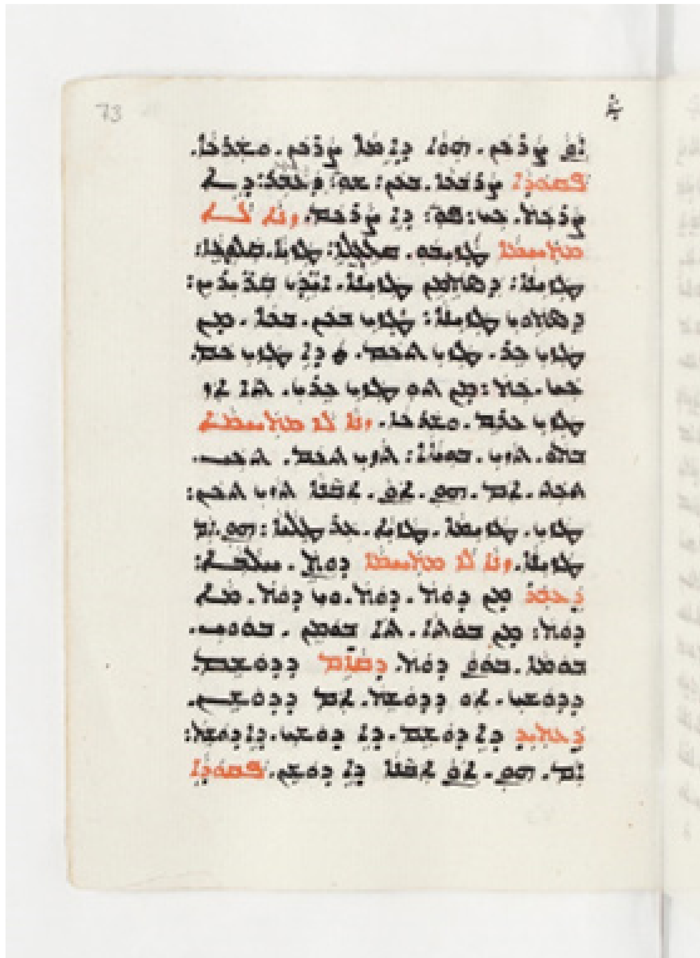
دهو. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من گەرم كر. تە. وی. ما (وشەركا وهندەك ێن دیتر) گەرم كر. (حاشۆشا بكەرنەدیار) من تو گەرم كری. تا ئەز گەرم كرم. ما گەرم كر. ئەوان ئەم گەرم كرن. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) گەرم تكم. تكەی. تكەت. ئەم گەرم تكن. (وشەركا وهندەكێن دیتر). (زەونا دەعثیذ دەمێ داهاتی) دێ گەرم كم. كەی. كەت: ئەم دێ. هون دێ. هەوا. ئەڤنا دێ گەرم كەن. (پاقۆذا داخوازی) گەرم بكە. بكەن: (شوئالا پرسیار): گەرم كر: (پونایا بەرسڤ): هەرێ گەرم كر. كرن. (حاشۆشا بكەرنەدیار) دێ تە. وی. هەوا. ئەڤنا. ئەڤا. ئەو. ئەوان گەرم كم. تو دێ من. ما. وی. ئەوان. ئەڤنا. ئەڤە گەرم كەی. وی. دێ من. ما. هەوا. ئەڤنا. ئەوان گەرم كەت. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) صار كرن. مەققارو: (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) صار بووم. صار بووی. صار بوو: ئەم. هون. هەوا. ئەڤنا. ئەوان صار بوون: ئەقرێث: من صار كر. تا. وی. ما صار كر. هەوا. ئەوان. ئەڤنا صار كرن. (حاشۆشا بكەرنەدیار) من تو صار كری. من هەوا. من ئەوان. من ئەڤنا

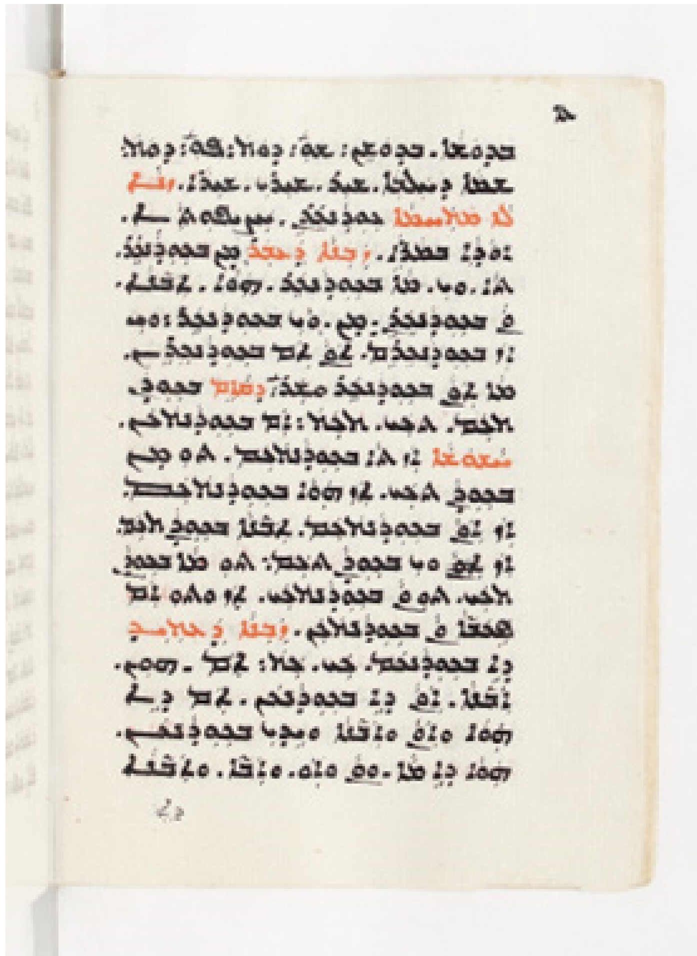
صار کر: تا ئەز صار کرم. تا وی. تا وان صار کر. تا ئەم صار کرن. هەوا ئەز صار کر م. هەوا ئەم صار کرن. هەوا ئەوان صار کرن. ئەوان ئەز صار کرم. ئەوان ئەم. ئەوان هەوا. ئەوان ئەڤنا صار کر: (شو. پرسیار): (دەعوەر دەمێ بووری): صار بوو. (پو. بەرسڤ): صار بوو: (شوئالا پرسیار): صار بووم. بووی. بوو. ئەم صار بین. (زەونا دقائێم دەمێ نهو) صار تبم. تبی. تبت. ئەم. هون. هەوا. ئەڤنا. ئەوان صار تبن: مەققەرنا. صار تکەم. تکەی. تکەت: ئەم صار تکەن. هون. هەوا. ئەڤنا ئەوان صار تکەن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) تا. وی. ئەڤنا. ئەوان صار تکەم. تو من. وی. وان صار تکەی. ئەم. هەوا. ئەوان. وی. صار تکن. هەوا ئەم صار تکەن. ئەوان ئەم صار تکەن: (شوئالا پرسیار): صار تکەت. تکەی. تکەن. (زەونا دەعتید دەمێ داهاتی) دێ صار کم. کەی. کەت. ئەم دێ صار کن. هون. ئەڤنا. ئەوان دێ صار کن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) دێ تە. وی. هەوا. ئەڤە. ئەڤنا. ئەو. ئەوان. صار کم: تو دێ من. وی. ئەڤا. ئەڤنا. ئەوان صار کای. ئەم دێ تە. وی. ئەو.

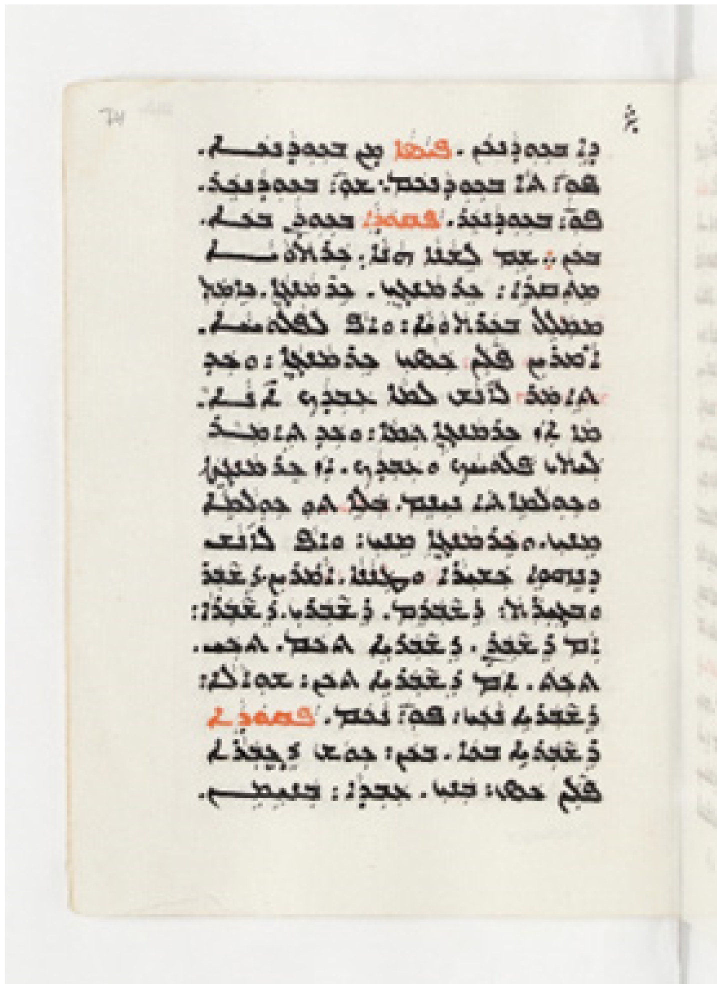
ئەوان صار کن. هەوا دێ مە صار کن. (وشەرکا هندەکێن دیتر). (پاقۆذا دا خوازی) صار بکە. بکەن: (شوئالا پرسیار): (دەعثیذ داهاتی): دێ صار کەت. کەی: (پونایا بەرسڤ): دێ صار کم. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) طەزی بوو. قلێجلێ: طەزییا. قەلوجا: طەزینا: دەستێ من طەزینا. ئیذەی قەررێرین: دەستێ وی طەزینا: طەزی بکن. بکە. من طەزی کر. طەزی تکم. دێ طەزی کم. کەی. کەت: من تو طەزی کری. تە ئەز طەزی کرم. (وشەرکا هندەکێن دیتر). (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) بثاو. تازی. بویائا: تازی تکم. تکەی. تکەت. ئەم. هون. ئەوان. ئەڤنا تازی تکن: طازی. طازیما. طازیا. عەرطللایا: هون. ئەم طازینا. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) دوتن. حلاوا: (دەعوەر دەمێ بووری) من دۆت. دۆت. وی دۆت. ما دۆت: من بۆ تا. تە بۆ من. بۆ وی. بۆ ما. بۆ وان دۆت. (دقائێم نهو) ددۆشم. ددۆشی. ئەو ددۆشت. ئەم ددۆشن. (دەعثیذ داهاتی) دێ دۆشم. دێ دۆشی. دێ دۆشت: ئەم. هون. ئەوان. ئەڤنا دێ دۆشن. (پاقۆذا داخوازی)

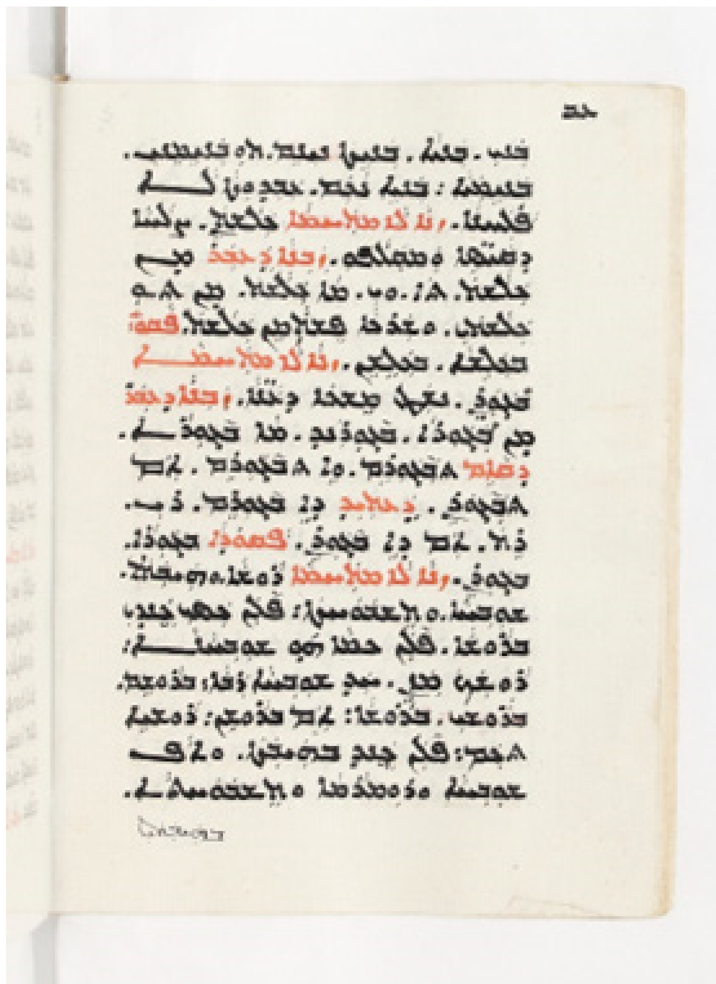
بدۆشا. بدۆشن: (شوئالا پرسیار): دۆت: (پونایا بەرسڤ): دۆت: شما دحەلوا. شیر. شیری. شیرا. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) خودان کرن. یەصصیپوثا. ئواذا بماریێ. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من بخودان کر. تا. وی. ما بخودان کر. هەوا. ئەڤنا. وان بخودان کرن. من. وی بخودان کر: وی ئەز بخودان کرم. ئەوان ئەم بخودان کرن. ما ئەوان بخودان کر (وشەرکا هندەکێن دیتر): (دقائێم نهو) بخودان تکەم. تکەی. تکەت: ئەم بخودان تکن. (حاشۆشا بکەرنەدیار) ئەز تا بخودان تکەم. تو من بخودان تکەی. ئەز هەوا بخودان تکەم. ئەز ئەوان بخودان تکەم. ئەڤنا بخودان تکەم. ئەز وی بخودان تکەم: تو ما بخودان تکەی. تو وان بخودان تکەی. ئەز و تو ئەم پێکڤا وان بخودان تکەن. (زەونا دەعثیذ دەمێ داهاتی) دێ بخودان کم. کەی. کەت: ئەم. هون. ئەڤنا. ئەوان دێ بخودان کن. ئەم دێ هەوا و ئەوان و ئەڤنا ویێ دی بخودان کن. هەوا دێ ما. و وان و ئەو. و ئەڤە. و ئەڤنا

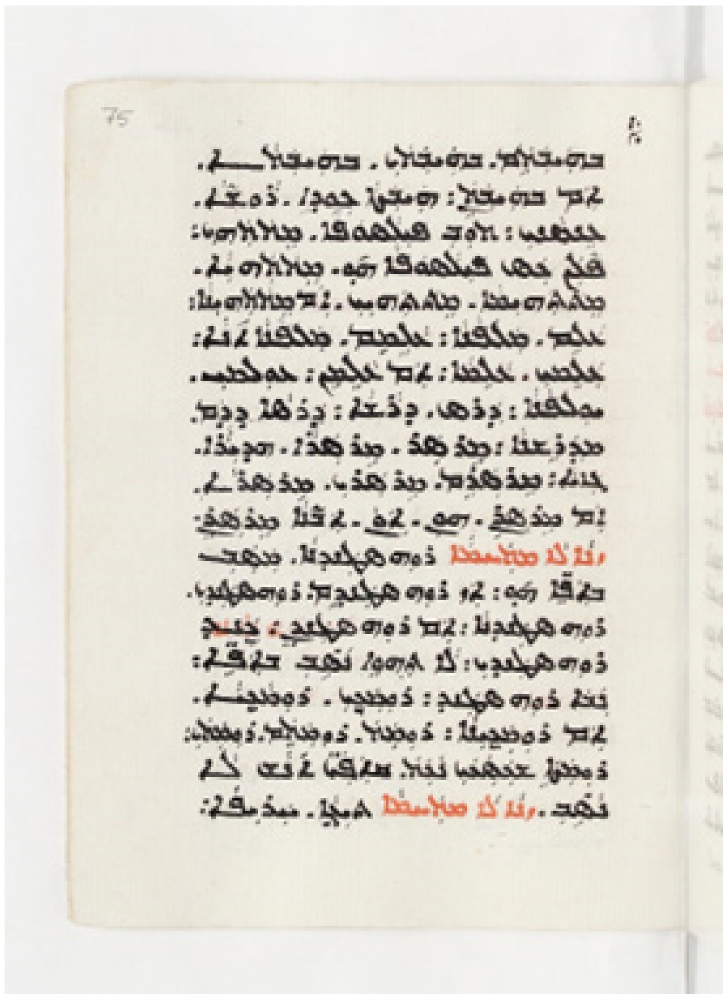
دێ بخودان کن. پیاسا من بخودان کە. (پونایا بەرسڤ): تا بخودان کم: (شوئالا پرسیار): بخودان کر. (پونایا بەرسڤ): بخودان کر. (پاقۆذا داخوازی) بخودان بکە. بکن: شێم لێششانا هانا: کەرتوایا مثقریێ: کرمانجی. کرمانجا. کێمەث مەللێل بکەرتوایا: و ئەپ لپالۆحا. ئامرین فلان کەسی کرمانجا: وخەذ تێمەر لناش لما عەوداخ نا. ما ئەز کرمانجێ تەما: وخەذ تێمەر لەیتای پالۆحاخ وعەوداخ. ئەز کرمانجێتە وخولامێ تە نینم. بەلێ تو خولامێ منی. وکرمانجێ منی: و ئەپ لناش دنێهوێ کەششیرا و طەننانا. ئامرین. رێژبەر و بغیرەت: ریژبەرم. رێژبەری. رێژبەرا: ئەم رێژبەرێن. رێژبەریێ تکم. تکەی. تکەت. ئەم رێژبەریێ تکن: (شوئالا پرسیار): رێژبەریێ ناکەی: (پونایا بەرسڤ): ناکم. (پاقۆذا داخوازی) رێژبەریێ بکە. بکن: خۆش رێژبەرا فلان کەس: بەنی. عەودا: بەنیێمن.

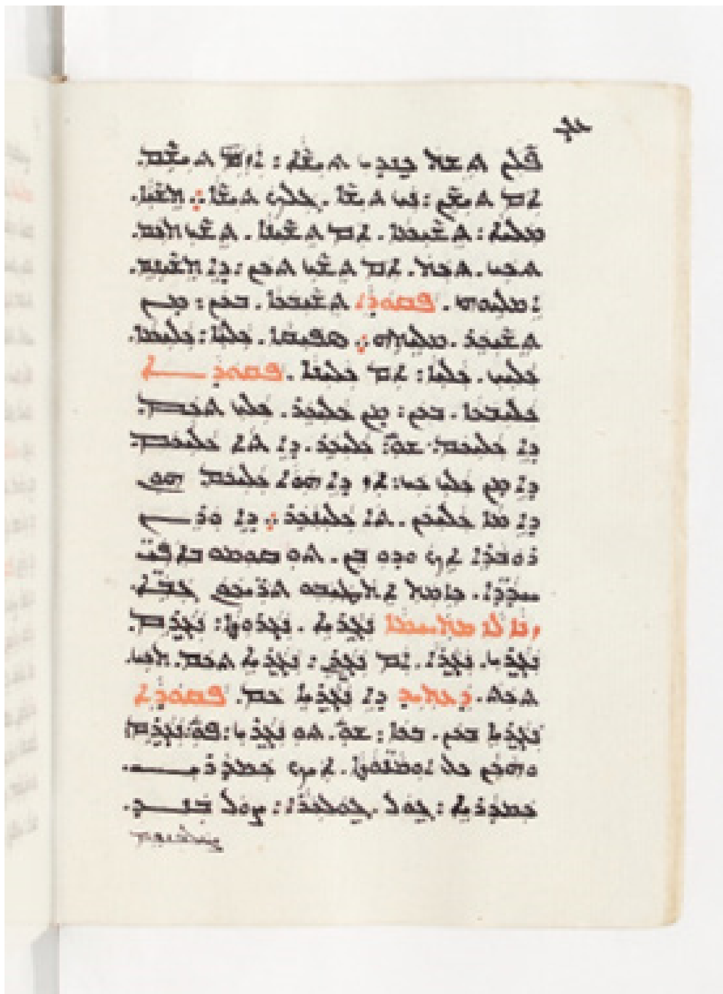
بەنی. بەنیا. بەنیێتە نینم. تو بنیێ منی. بەنیێ مەیا: بەنیێ ناکەم. عەودوثا لا پالەحانا. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) کەلاشتن. صلاحا دقەیسێ وەمقەللاپو. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من کەلاشت. تە. وی. ما کەلاشت. من تو کەلاشتی. (وشەرکا هندەکێن دیتر) پشتا من کەلاشت. (پاقۆذا داخوازی): بکەلێشا. بکەلێشن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) بگورن. نشەط مشکا دعانا. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من بەگورا. ڤگورەند. ما ڤگورا. (دقائێم نهو) تڤەگورێم. وێ تڤگورێم. ئەم تڤەگۆرن. (دەعثیذ داهاتی) دێ ڤگورم. ری. رت. ئەم دێ ڤگورێن. (پاقۆذا داخوازی) بگورا. بگورن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) راوشا. و هەیبەتا. شوحا. وثشبۆحتە: فلەن کەسی چەندێ براوشا. فلان کماو شوحانا: راوشەك مەزن. حەذ شوحا رەببا. براوشم. براوشی. براوشا: ئەم براوشن: راوشیێ تکەم: فلان چەند بهەیبەتە. و ئەپ شوحا ورومراما وثشبوحتا.

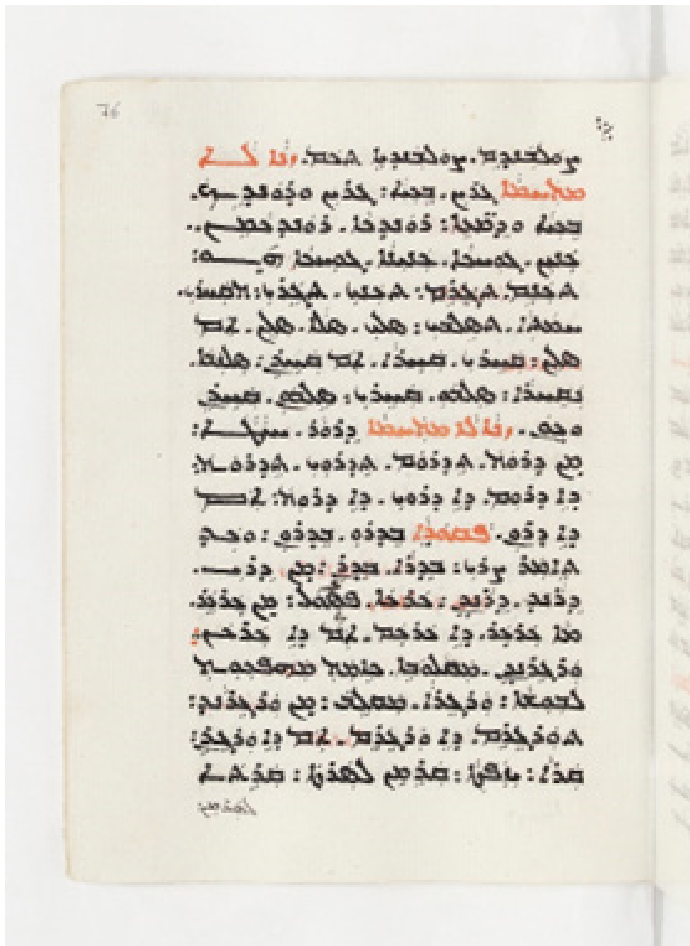
بهەیبەتم. بهەیبەتی. بهەیبەتە. ئەم بهەیبەتن: هەیبەتا خودێ. راوشا. عنسا نی: توو پیلاسۆپا. متتەهەی: فلان کەس پیلاسۆپاو. متتەهیا. متتەهیمە. متتەهیی. ئەم متتەهینا: عالێم. مەلپانا: عالێمێم. مەلپانا نا: عالمی. عالما: ئەم عالمن: عولمی. یولپانا: دەرس. دراشا: دەرسا ددەم. مدررێشنا: مێرسەر. مێرسەرا. هذیرا. گەئیا: مێرسەرم. مێرسەری. میرسەرا. ئەم مێرسەرن. هون. ئەوان. ئەڤنا مێرسەرن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) روهسطەندنا. مەسسەو بئەپێو: ئەز روهسطەندنم. روهسطەندی. روهسطەندنە: ئەم روهسطەندن: چەند روهسطەندی: لا تهوێ ناسێو بئەپێ: نەبە روهسطەند: رومەچی. روماچیا. ئەم رومەچینا: رومەت. رومەتم. رومەتی: رومەتێ ژکەسەکێ ناکەت. بئەپپەی ناش لا ناسێو. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) تیجا. حەرریپا:

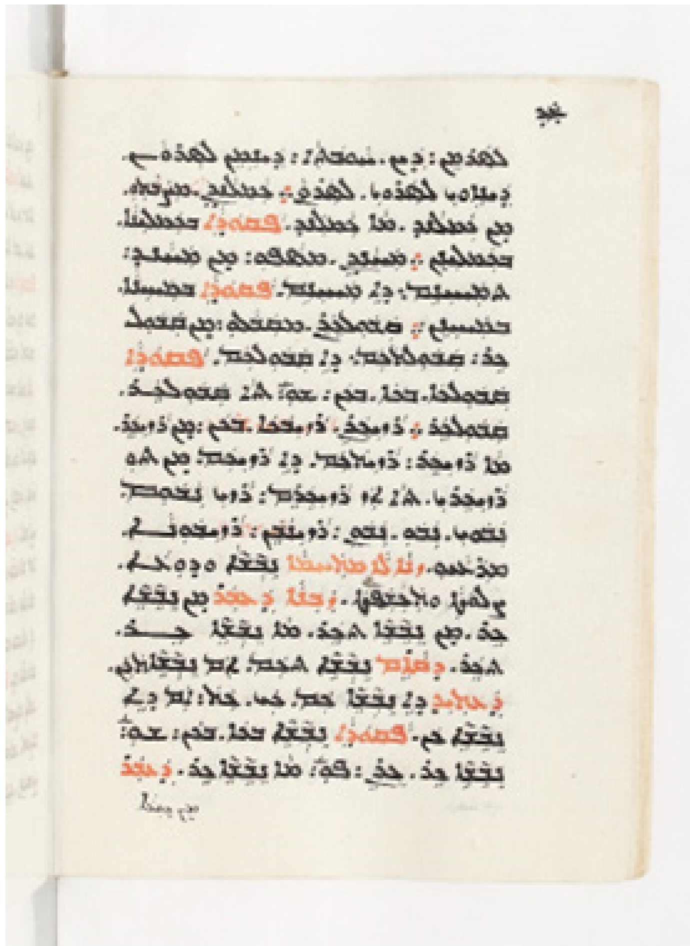
فلەن تشت چەندی تیژا: ئەز تیژم. ئەم تیژن: نەی تیژە. گەلك تیژا: تژیبا. مەلیا: تژیما. ئەم ت ژینا. تژی تکەم. تکەی. تکەت. ئەم تژی تکن: دێ تژینم. ئێملێو. (پاقۆذا داخوازی) تژی بکا. بکن: من تژی کر. ملیتێهـ: سپیقا. خالییا: خالیما. خالیی. خالییا: ئەم خالینا. (پاقۆذا داخوازی) خالی بکە. بکن: من خالی کر. خالی تکەم. دێ خالی کەم: (شوئالا پرسیار): خالی کر. دێ تا خالی کم. دێ من خالی کەی: ئەز دێ هەوا خالی کم. هون دێ ما خالی کن. تە خالی نەکر:. دێ وەرن رۆبارێ ئێك و دوو بن. توو قوم بئەپپەی حذاذێ. کێمەث ئیتطەییەو ترەیکۆن گەبێ. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) نەجارێ. نەگگاروثا: نەجارم. نەجاری. نەجارا. ئەم نەجارن: نەجارێ تکم. تکەی. تکەت. (دەعثیذ داهاتی) دێ نەجارێ کم. (پاقۆذا داخوازی) نەجارێ بکن. بکە: (شوئالا پرسیار): تو نەجاری: (پونایا بەرسف): نەجارم: وهاخان کۆل ئومانواثا. ئەخ کەمداری. کەمدارێ: جۆل. جۆل کەرا: صۆل بەند.

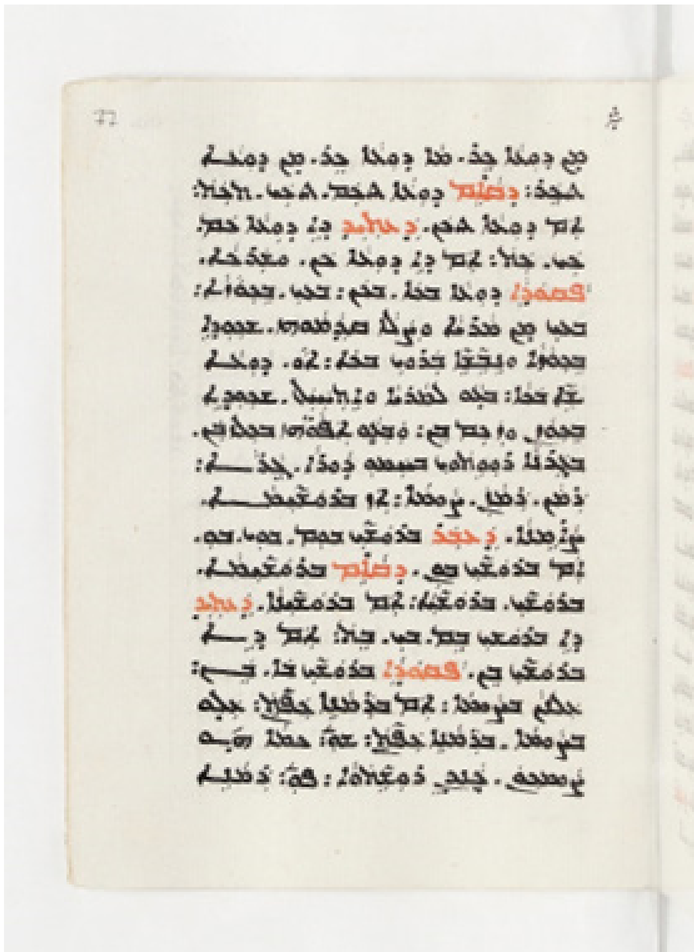
صۆل بەندم. صۆل بەندیێ دکم. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) گرین. بێخیا: گري ن ورۆندك. بێخیا وذێمعێ: رۆندكا. رۆندکا من: کەنین. گوحكا. کەنینا. گوحكاو: تکەنم. تگرم: تکەنی. تگری: تقەحری. حماثا. تسلبی: سلی. سلا. سلێن. ئەم سلێن: قەحری. قەحرا. ئەم قەحرن: سل نەبە. نەقحرا: سێل بوو. قەحری: سێل بوون. قەحرن وچۆن. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) دروار. حیاطا: من درۆت. تدرۆم. تدرۆی. تدرۆت: دێ دروم. دێ دروی. دێ دروت: ئەم دێ درون. (پاقۆذا داخوازی) بدرو. بدرون: وخەذ تێمەر صری: بدرا. بدرن: من دری. دراند. دراندن: کرکە. پصۆل: من کەرکر. ما کەرکر. دێ کرکەم. ئەم دێ کەرکن:. وەرگێرندن. مەقلۆبێ. کێمەث مەهپخوث لوشا: وەرگرا. مەقلب: من ورەگراند: توەرگرم. دێ وەرگرم. ئەم دێ وەرگرن: قەرا: ئیزەپثا: قەرێ من لسەرتە: قەرێتە

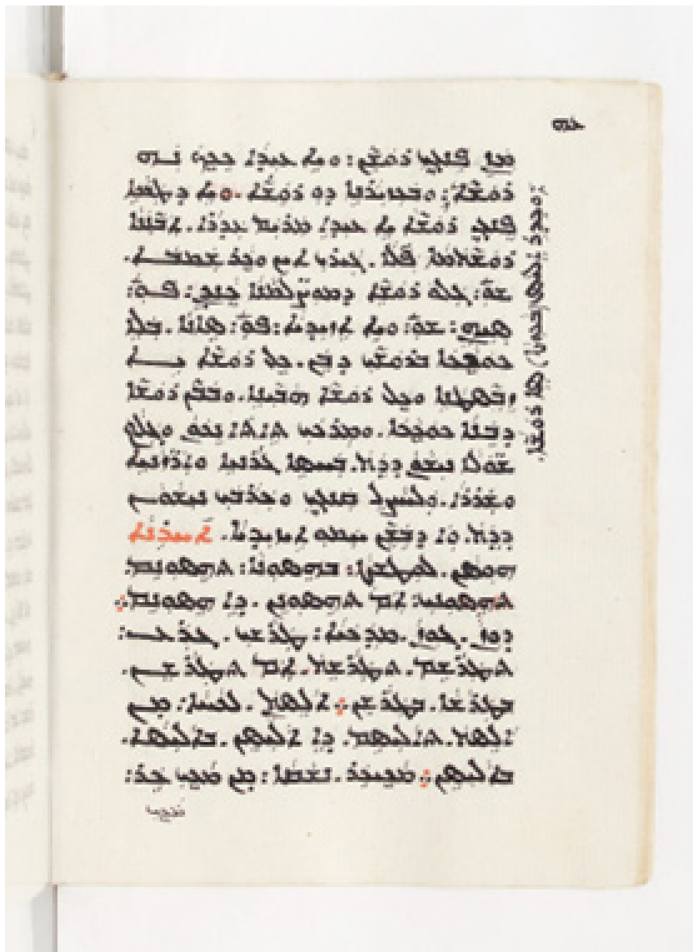
لسەرمن: دەین. حاوبثا: دەینێ من لسەر وان. دەینێ وی لسەر وی. لسەر وان:. خەملاندن. مصەبباثو. من خەملاند. ما خەملاند. (پاقۆذا داخوازی) بخەملینا. بخەملینن:. مەحاندن. مساپو: من مەحاند: تمەحینم: دێ مەحینم. (پاقۆذا داخوازی) بمەحینە. بمەحینن:. قەبولکرن. مقەببالو: من قەبول کر: قەبول تکەم. (پاقۆذا داخوازی) قەبول کە. قەبول بکە. بکن: (شوئالا پرسیار): تا قەبول کر: قەبول کر:. رازی کرن. رازی بکە. بکن: من رازی کر. ما رازی کر: رازی تکەم. دێ رازی کەم. من تو رازی کری. تا ئەز رازی کرم: رازی نەبووم. نەبووی. نەبوو. نەبوون: رازی نابن: رازی بوونا. مرەعایو. (زنا لا مثەحما چاوگی میمی) نثێژا و دوعا. صلۆثا وثەخشەوتا. (زەونا دەعوەر دەمێ بووری) من نثێژێ کر. من نثێژێ تکر. ما نثێژێ کر. تکر. (دقائێم نهو) نثێژێ تکەم. ئەم نثێژێ تکەن. (دەعثێد داهاتی) دێ نثێژێ کەم. کەی. کەت: ئەم دێ نثێژێ کن. (پاقۆذا داخوازی) نثێژێ بکە. بکن: (شوئالا پرسیار): نثێژێ کر. کرن: (پونایا بەرسڤ): نثێژێ کر. کرن: (پونایا بەرسڤ): ما نثێژێ کر. (دەعوەر دەمێ بووری)

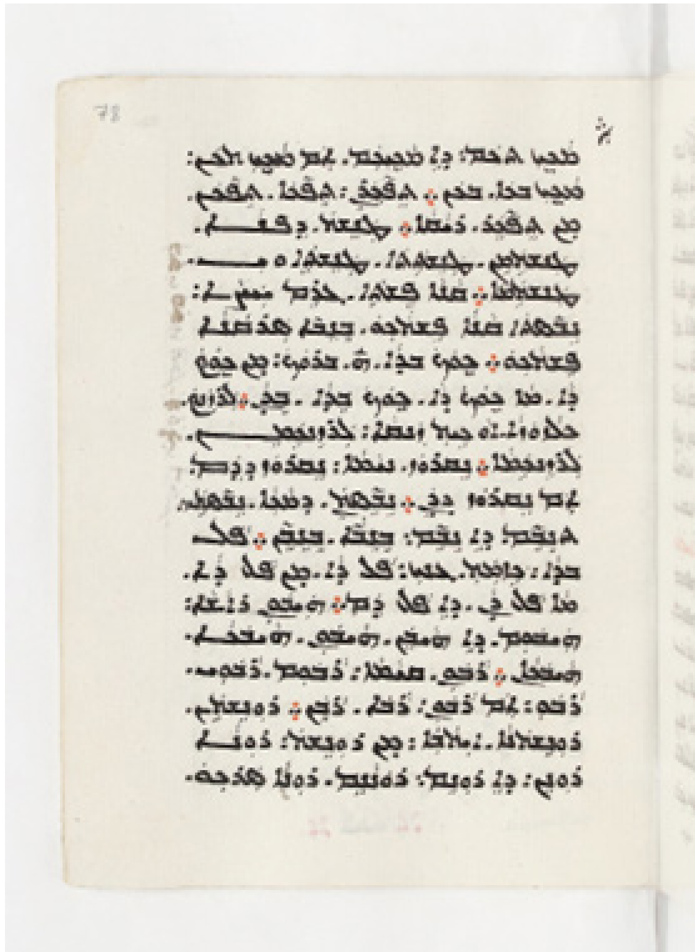
من دوعا کر. ما دوعا کر. من دوعا تکر: (دقائێم نهو) دوعا تکەم. تکە ی. تکەت: ئەم دوعا تکن. (دەعثیذ داهاتی) دیٚ دوعا کم. کەی. کەت: ئەم دیٚ دوعا کن. (وشەرکا وهندەکێن دیتر). (پاقۆذا داخوازی) دوعا بکە. بکن: بعی. بخوازا: بعی من مەریا وصەللا قذاماو. شخودیٚ بخوازا ونقێژیٚ بەر وی بکە: ئاو. دوعا ژیٚ بکە: بعاو لمەریا وئێثحەییەل. شخودیٚ بخوازن وزەخم بن: وەوعاو ئەپپاو بخۆلزوەن. بگەرنە درووێ توی بحەمو داورا. جارا: رەمان. رەمەزان. صەوما: ئەز برۆژیما. صائێم نا. (دەعوەر دەمیٚ بووری) برۆژی بووم. بووی. بوو. ئەم برۆژی بون. (دقائێم نهو) برۆژیمە. برۆژیی. برۆژیا: ئەم برۆژینا. (دەعثیذ داهاتی) دیٚ برۆژی بم. بی. بت: ئەم دیٚ برۆژی بن. (پاقۆذا داخوازی) برۆژی بە. بن: عەلنان بصەوما: ئەم برەمانیٚ کەفتن: عەل بصەوما. برەمانیٚ کەفتن: (شوئالا پرسیار): کماو صەومخۆن. چاندن روژێت وا: (پونایا بەرسڤ): رەمانیٚ

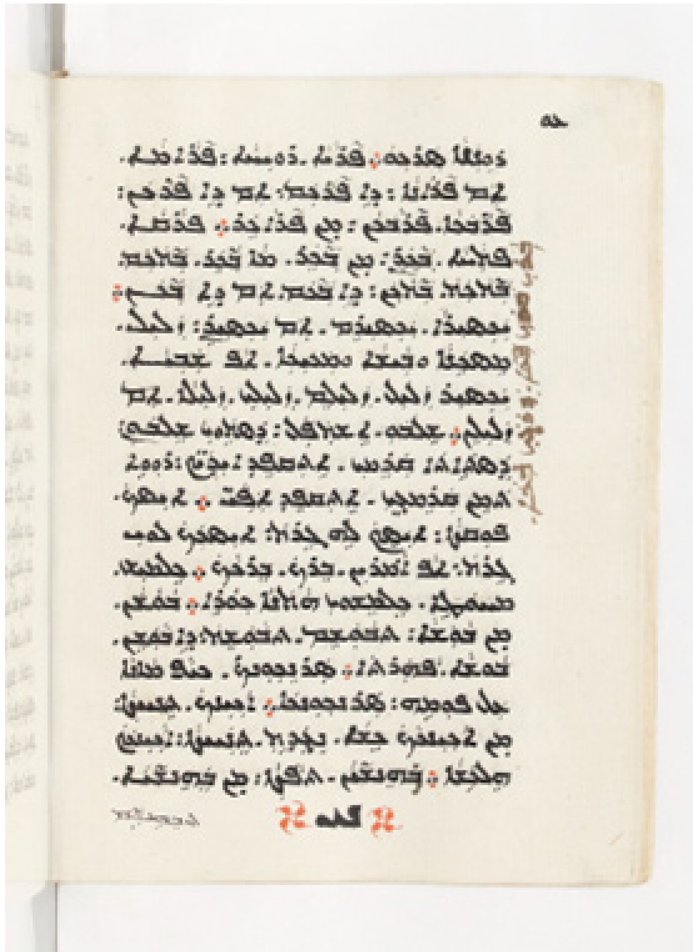
مەزن پێنجی رۆژن: ویێ عیدا کچك نەھ رۆژە: وخدر ئلیاس (باعوثا) سێ رۆژا. وبخ زیارنێ دوو رۆژە. ویێ دطەباخێ پێنج رۆژە یێ عیدێ مەریەم عەدرا. ئەڤنەنا رۆژت ما فەلا. غەیری ئین وچارشەمبا. (شوئالا پرسیار): گەلۆ رۆژێ دموصلمانا چاندن: (پونایا بەرسڤ): سیهن: (شوئالا پرسیار): ویێ ئێزدیا: (پونایا بەرسڤ): سێنا. بەلێ کۆچاکا برۆژی دبن. چل رۆژا یێ زڤسطانێ وچل رۆژا هاڤینێ. وبڤن رۆژا دبنا کۆچەکا. ومێرکی تێتە نکوان وگەلاك شۆلا نیشاوان ددەت. بەحسێ گرانیێ وئەرزانیێ وشەررا. وەلحاصل قەنجی وخەرابی نیشاوان ددەت. وە دبێژن حەمو ئێزدیا. حرێنا: هوسان. لوطشثا: بهسونا: تهێسونم. تهێسونی: ئەم تهێسونن. دێ هسونم:. دوزان. گوزان. مدەکیا: طەراشی. گرەع: تطەراشم. تطەراشت. ئەم تطەراشن. بطەراشا. بطەراشن:. ئالستن. لکاحا: من ئالست. تئالیسێم. دێ ئالیسن. بئالیسا. بئالیسن:. ماچی کر. نشاقا: من ماچی کر:

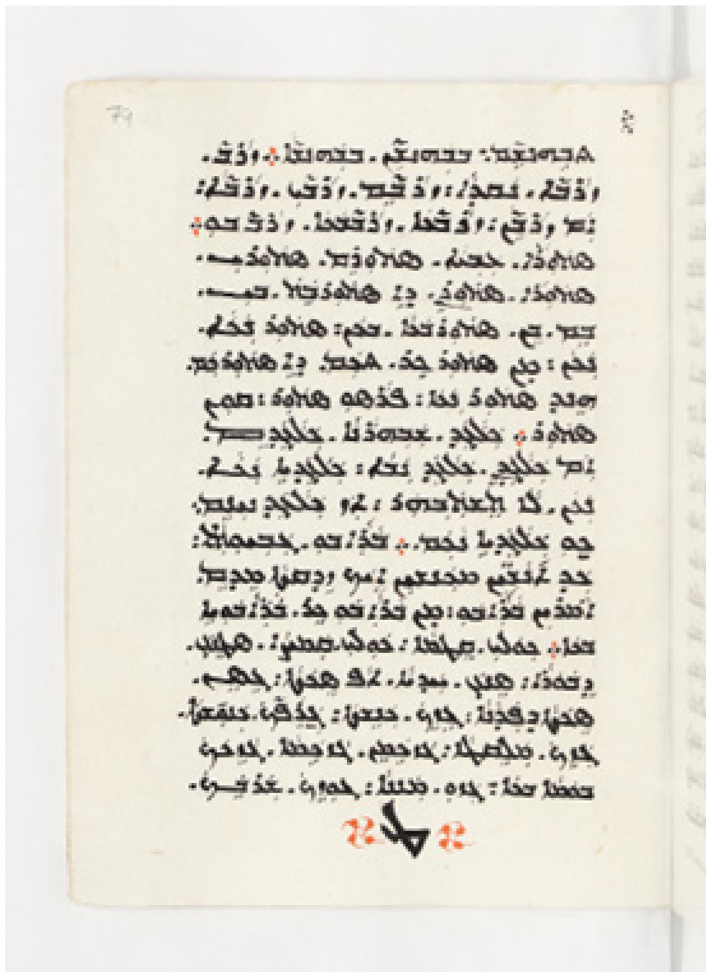
ماچی تکم: دێ ماچی کەم. ئەم ماچی تکن: ماچی بکە. بکن:. تف کرن: تفکە. تفکن. من تف کر. ریاقا:. طەنشت. دەپنا: طەنشتێ من. طەنشتێ تە. طەنشتێ وی. طەنشتێ ما: قانا پشتێ. گرێم حەصصا: نڤستا قانا پشتا خۆ. بنڤە سەر قانا پشتا خۆ: چۆك بدا. (ئاپ. هەروەسا) برۆك: من چۆك دا. ما چۆك دا. چۆك بدا. بدان:. لەرزەنك. کلازۆزا. ئاوکێث زەنقا: لەرزێنکێ من. لەرزێنکێ ما:. نقرۆز. نیاما: نقرۆز ددەم. ئەم نقرۆز ددەن: نڤستن. دماخا. نڤستم. تنڤم. دێ نڤم: بنڤە. بنڤن: پال بدا: کێمەث. گنی: پال بدا. من پال دا. ما پال دان. دێ پال دەم: هەیبون. رئاشا: هەیبوم. دێ هایبن. هایبون. های بکە. های بکان: رابون. قیاما: رابوم. رابوی. رابو: ئەم رابون. رابە. رابن:. رونشتن. رونشتنا. ئیتاوا: من رونشت: رونا. رونن: دێ رونم: رونانم. رونا سەرخۆ.

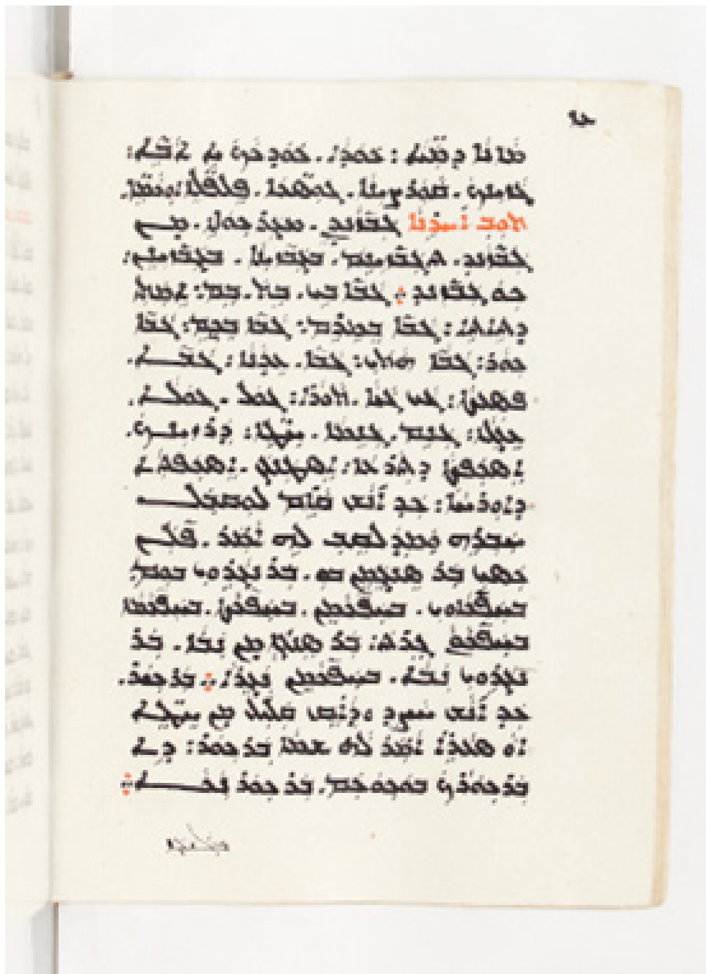
رونەنا سەر خۆ:. فرایا. رویحا: فراما. ئەم فرانا: دێ فرا کەم: ئەم دێ فراکن : فرابکە. فرابکان: من فرا کر:. پراقا. ڤثاحا: ڤەکرن: من ڤەکر. ما ڤەکر. ڤەتکەم. ڤەتکەت. ڤەتکەن: دێ ڤەکم. ئەم دێ ڤەکن:. یەخسیرە. یەخسیرم. ئەم یەخسیرن: زەلیل. مسکێنا ووایشا ومەککیخا. ئاپ شەویا. یەخسیر زەلیل. زەلیلم. زەلیلی. زەلیلا. ئەم زەلیلن:. شلبو. ئێشتەپپەل: دەستێ وی شلبوون: دەستێ تە قەرمی. ئێثقپێذ ئیذەیك: رو وێ تمن قەرمجی. ئێثقپێذ ئەپپەی:. ئیسك. پوقتا: ئیسك لێهـ گرت: ئیسکەك لوی گرت: ئاپ ئامرین. برك. برکاك: کلمیش. محۆطێ. کلمشێ وی هاتنا خوارێ:. باواشان. من باوەشا: تباوەشم. تباوەشت: دێ باوەشن. باوشا. پاهەرتا:. سەرنخونك. کیاپ مانا عەل پومێهـ: سەرنخونکە: ئاخینك. تێنحثا: من ئاخینکاك کێشا. نێگدێث. تنەحتا: ئاخینکك هەلکێشا:. بەهێژیان. تپاثا: من بەهنژیا.

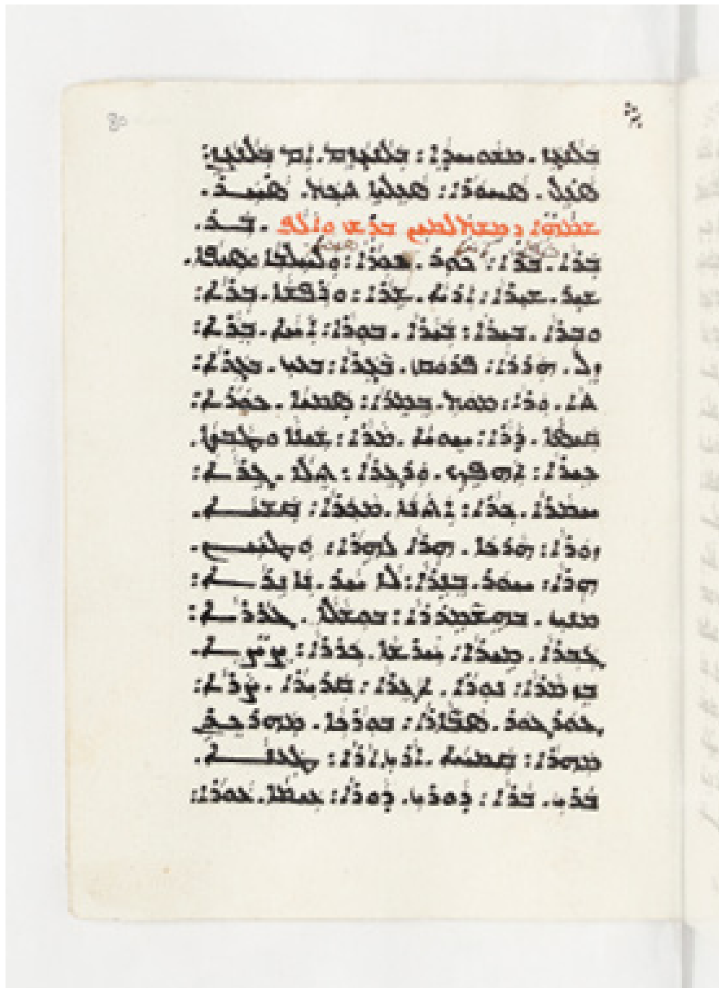
تبێهنژێم: ببەهنژێن. ببەهنژا: زراڤ. زراڤە. نەقدا: زراڤێم. زراڤی. زراڤا: ئەم زراڤن: زراڤ کە. زراڤ بکە. زراڤ بوو:. ستورا. عەویا. ستورم. ستوری. ستورا. ستورن. دێ ستور بت. بی. بم. بن. ستور بکە. بکن: ستور نەکا. نەکان: من ستور کر. تکەم. دێ ستور کەم. هند ستور نەکە: پراسو ستور: قون ستور:. کەلاگەد. شەوهرانا. کەلاگەدم. ئەم کەلاگەدن. کەلاگەد نەبا: کەلاگەدیێ نەکا. نەکن. لا تێشتەوهەر: ئەز کەلاگەد نینم: چو کەلاگەدیێ ناکەم:. بارا بوو. گەویوثا: کەذ ناشین مخەنشین ئەخ زدقثا مێددێم. ئامرین بارا بوو: من بارا بوو کر. بارا بویێ بکە:. خۆلی. قطما: کولی. قەمصا. سطنگ. دێببۆرا: سنگ. حەدیا. ئاپ سێکثا: گسن. سێکثا دپەددانا: گێزك. کەنێشتا: جەریفك. کەنوشتا. گەزك. مەلێقطا: گازکێ من. گازکێ ما. گازێکك بۆما بکە: گەزو. مەننا: گوزێك. شەربك.

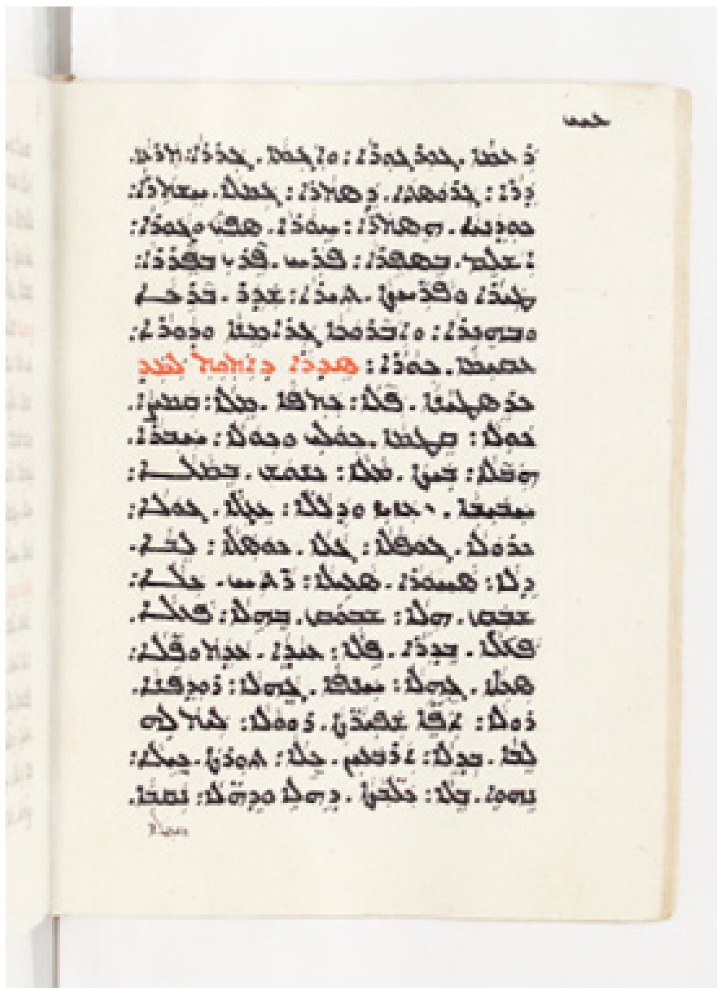
مانا دمەیيا: كۆدا. كۆدكاك يێ ئاڤێ: گازينك. قاوەرصينا. گوسكا. پێلپلێ ئوكامێ . (توو حرێنا هەرووەسا) گەڤزاندن. مگەرخۆلێ. من گەڤزاند. تگەڤزينێم. بگەڤزينا. بگەڤزينن: خۆ گەڤزند:. گاڤە بێ. بێت. بێم: ئيممەث دتێڤێ: گاڤا بمرم: گاڤا بچم: گاڤە خوار: گاڤا هاتی: گاڤە. عێددانا: گاڤە. پسەعتا: گای گايا. تەورا: گۆل. گۆلا. عێغلا: گەنم. گەنما. حێططێ: دەرزينك. ئيسكەپثا دثەرعا: ئسطەنگ. ئێسكەپثا دئورحا: كەذ ناش قائێم لوقوەل حەورێهـ وەمذەلقيو لێهـ ئامەر. فلەن كەسی بەر سنگێ من بوو. بەرنگارێ وی بووم: بحەفكا وی. بحەفكا من. بحەفكا تە. بحەفكا ما. بحەفكاوان گرت: بەر سنگێ من نەبا. بەر نگارێ وی نەبا. بحەفكا من نەگرا: بەرخۆر. كەذ ناش حاصێذ وذائێق قەلليل من حێططێ ئاو سعارێ ئامەر لاە شما بەرخۆر: دێ بەرخۆراك بۆخۆكەم. بەرخۆر نەكا:.

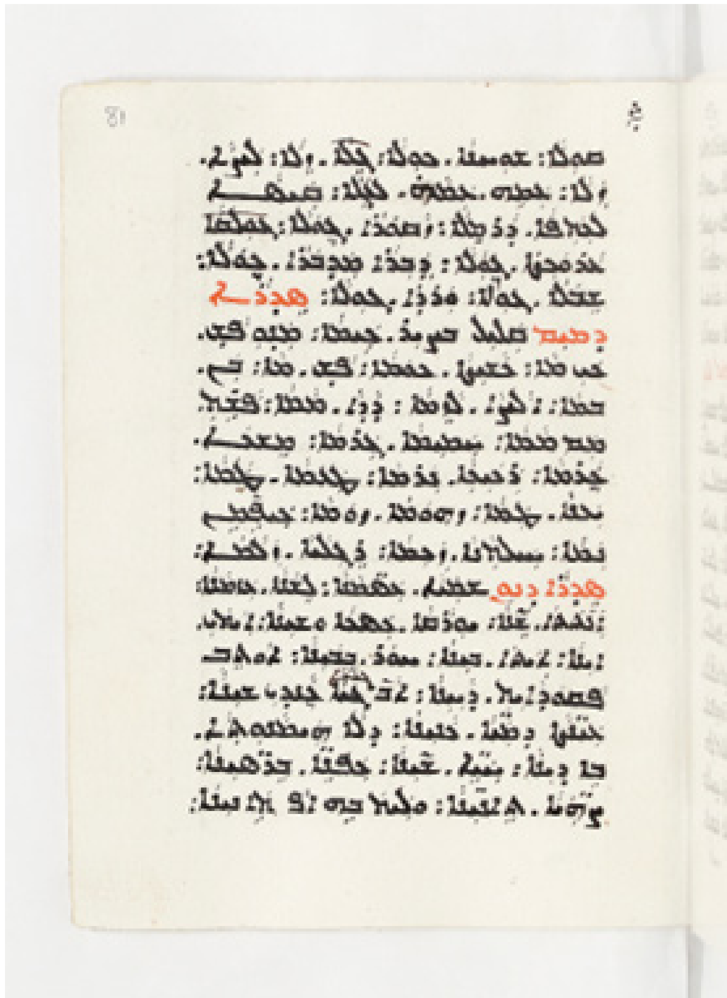
بەلانگەز. مشاوحدا: بەلانگازم. ئەم بەلاناگزن: ساعێل. ساحۆرا: ساعلیێ تکە ت. ساحەر. (شماهێ دمشتەلمین برێش وئالاپ ناڤێن ب پیتێن (را) دیماهیك دهێن). بەر. بەرا (کێپا). برا (ئەححا): کور. کورا: (سەمیا) وەلحەلوا وسەیپا. شیر. شیرا: ئەریا. شێرا: ورەپشا. بێرا: وبێرا. بیرا: بەیارا. بورا: ئەححا. برا: زێل. هەررا: پرۆق. ڤگەرا: بعی. بگەرا: تا. وەرا: مۆث. بمرا: سەمیا. کۆرا: قەیسا. دارا: حێویا. مارا: شەینا و طەوثا. خێرا: ئەهپێخ. وەرگرا: تێللا. گرا: حمارا. کەرا: ئەتتانا. ماکەرا: قەشیا. زۆرا: هارکە: هێرا لهێرا: وەطحەن. هێرا. حۆر. بنێرا: لا حار. نەنێرا: منی. بهێژمێررا: بوشالا. گاررا: گەورا. مێرا: حەرشا. کەررا: صێصصێ: بزمارا: نورا. ئاگرا: قەرریرا. صارا: گۆرگۆر. ساڤارا: بوراخا. مەهرکرن مەهرا: قەمحا. ئاری. ئارا: طەعنا. باری. بارا. داوری. داورا: عەیما. عاورا:

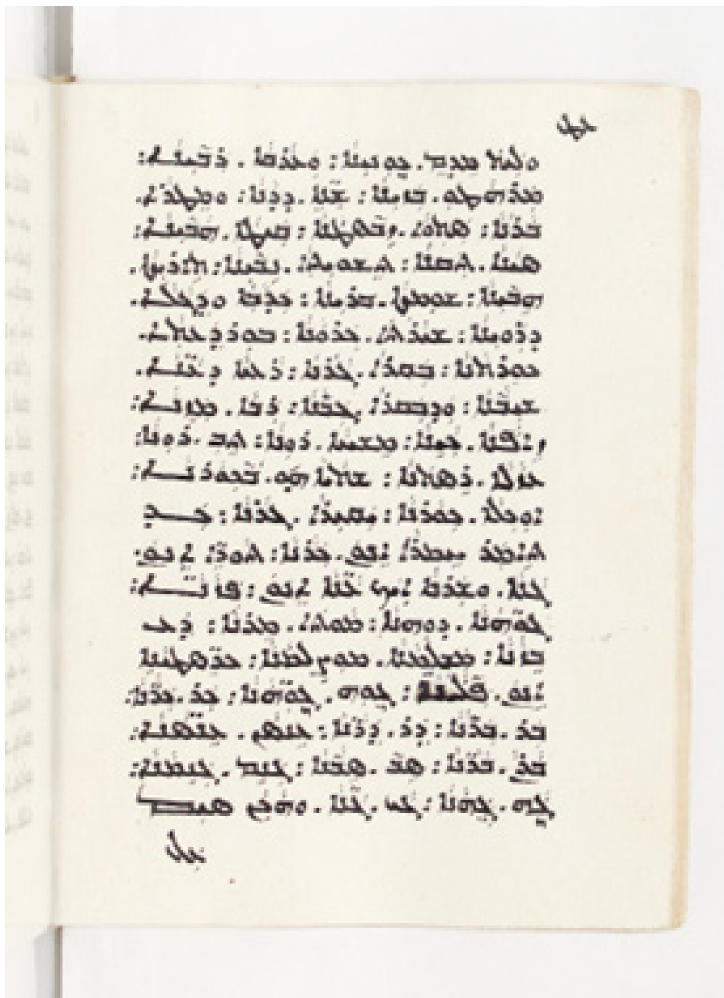
رەعما. گورگورا: وئەغما. گەررا: تەرعا. دەرا: گەرۆستا. دەستارە: گەملا. حشتەرا: کودەنیا. هسترا: حێووارا. سپی وگاورا: ئەشلێم. بسپێرا: پرەح. فری بفررا: طەیرا وپارەحثا. تەیرا: شەدەر. ڤرێکا وبهکێرا: وئەڤرۆکا گەرەمنا وداورا: عقیما. خوارا: (سێذرا دئەثوث لەمەد پیتا (ل)) کرسطیانا. فەلا: کەثپا. ملا: قەمصا. کولا: قطما. خۆلی وخۆلا: حەبرا. هەڤلا: بەیتا. مالا: کنۆش. بمالا: حەببیوا. عەزیز ودەلالا: عێغلا. گۆلا: کرۆلا. گۆپالا: گالا. کۆسەلا: لێبا. دلا: ساحۆرا. ساعێلا: راثەح. کەلا: شوەق. هێلا: شوۆق. بهێلا: پاعلا. پالا. بذرا. پێلا: عیاذا. عادەت وفێلا: سەخلا. جهێلا: حەنپا. جاهلا: رودەپنا. رولا: ئەپپێ شەپپیراثا. رووالا: لەیت لێهـ لێبا. بێ دلا: ئەربعین چلا: تورتا. چێلا: نێهوێ. بلا: کەلواثا. دێهلێ ودهلا: نەقوا.

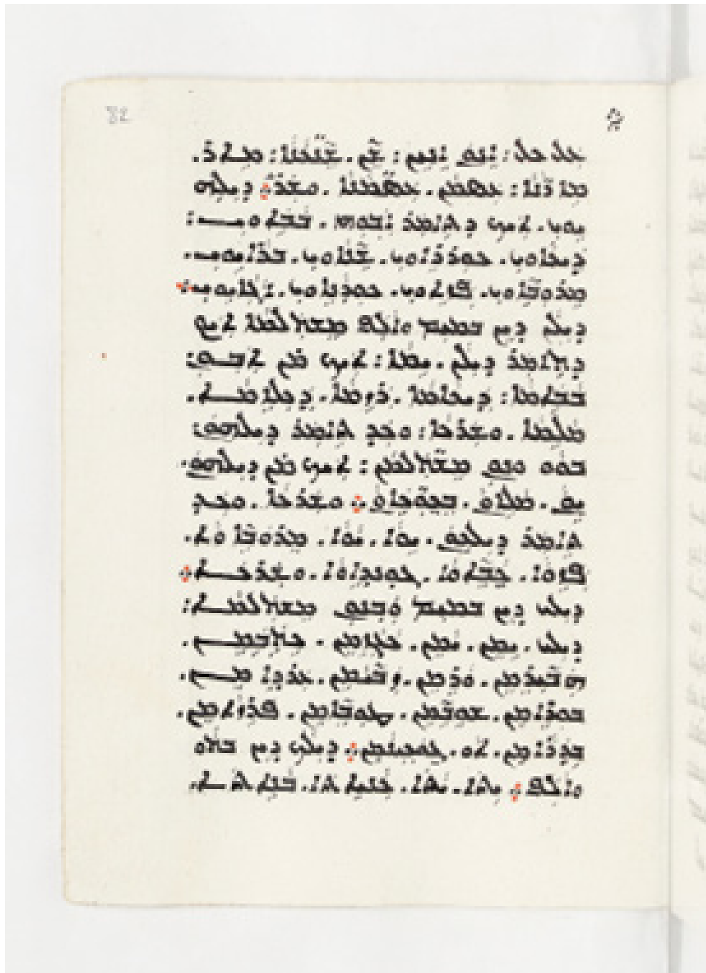
قولا: شوحنا. كولا: گێللا. زلا: لەصصا. زەلا: عەممێهـ. عەمماه. لگەلا: قەیسا لكەثپا. دار ملا: زاقۆرا. جۆلا: گولقا عارۆكتا. جووالا: دەورا: دەورا. مەدبرا. چۆلا: شێبلا. گوواله: وەردا. گولا: (سێدرا دمیم پیتا (م)) قەللیل بصیر. كێما: مەننو پاش. كی ما: كاشیتا. كۆما: پاش. ما: بەن. بما: ئالصا. لازما: دادا. ماما: پاشێث. مەم ماما: حەممیما. گەرما: مشكا. چارما: رەككیخا. نەرما: طەعما. طاما: یەعنا. طەما: زهۆما. زۆما: كەیفێمێن نەما: حەیلثانا. زەخما: رێغلایا. زەلاما: (سدرا دنون پیتا (ن)) شمەییا. عەسمانا: لێششانا. عەزمانا: ئەتثا. ژنا: یوراقا. كەسكا وشینا: ئەیتی. ئینا: ئینا. ئەیته. بینا: حۆر. ببینا: ئاوتێو پاقۆذائیث. داینا: ئاڤ گیانا چاندی شینا: عەیناثا دمەییا. كانینا: دلا هەیمانوثا. بێ دینا: حەییێ. ژینا: كەپنێ. بێرسینا: صهەییا. تێنینا: ولەیت بێە ئاپ تێ نینا:

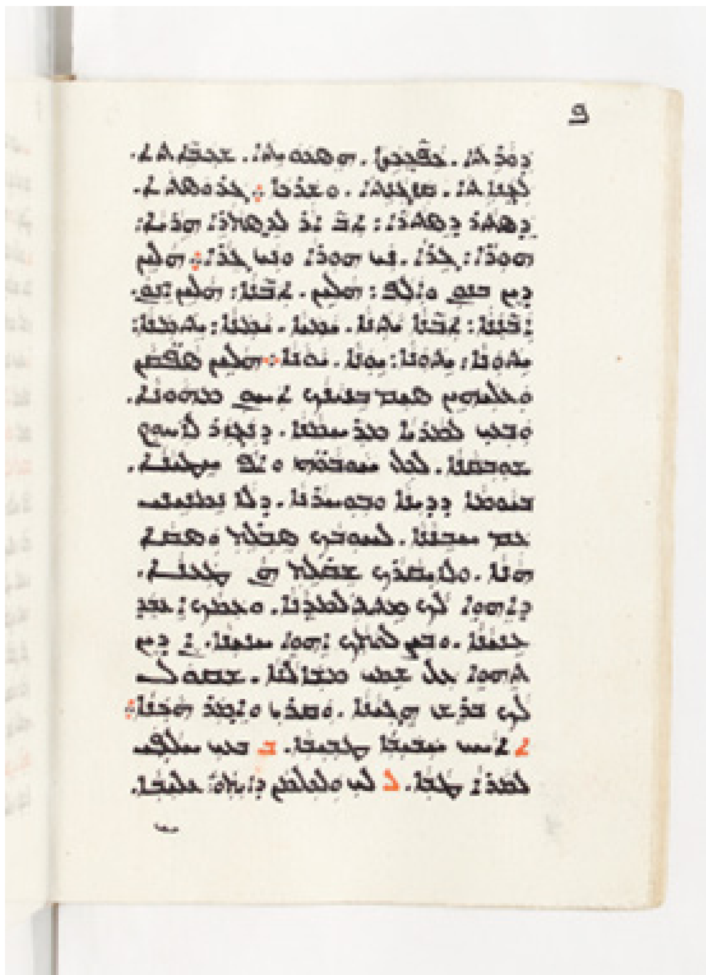
ولەیت مێددێم. چونینا: وەعراقا. رەڤینا: مەرهاطو. بەزینا: شنێ. ددانا: و مێطرا. بارانا: ساثوا. زڤسطانا: قەیطا. هاڤینا: سیانا. تەقنا: تشویثا. نێڤینا: تێریثا. هێڤینا: شومثا. برینا: کەدداوا ودەگگالا. درەوینا: شیارتا. کەروانا: بوردەعثا. کورتانا: بەقرا. گارانا: راعیا دعانا. شیڤانا: وەذبەقرا. گەڤانا: رەببا. مەزنا: زێپانا. خاینا: مشحا. رونا: تێو. رونا: عزالا. رستنا: شتایاو. ڤاخوارنا: ئوخلا. خوارنا: یەققیرا. گرانا: کەذ تێمەر (کو د بێژیت) حێمرا ئێننۆن. کەرانا. تاورێ ئێننۆن. گانا. (وشەرکا وهندەکێن دیتر) ئەخ عانا ئێننۆن: پەزانا: گوهانا. روهنا: ماوتا. مێرنا: دەع بزانا: مەشلمانا. موصلمانا: کرێسطیانێ ئێننۆن. فەلانا: جوە. جوهانا: کەر. کەرانا: بەر. بەرانا: دەر. دەرانا: عنسان. عنسانا: باران. بارانا: سێڤ. سێڤانا: گەنم. گەمانا. جاە. جەهانا: گای. گانا. وهاخان سیم

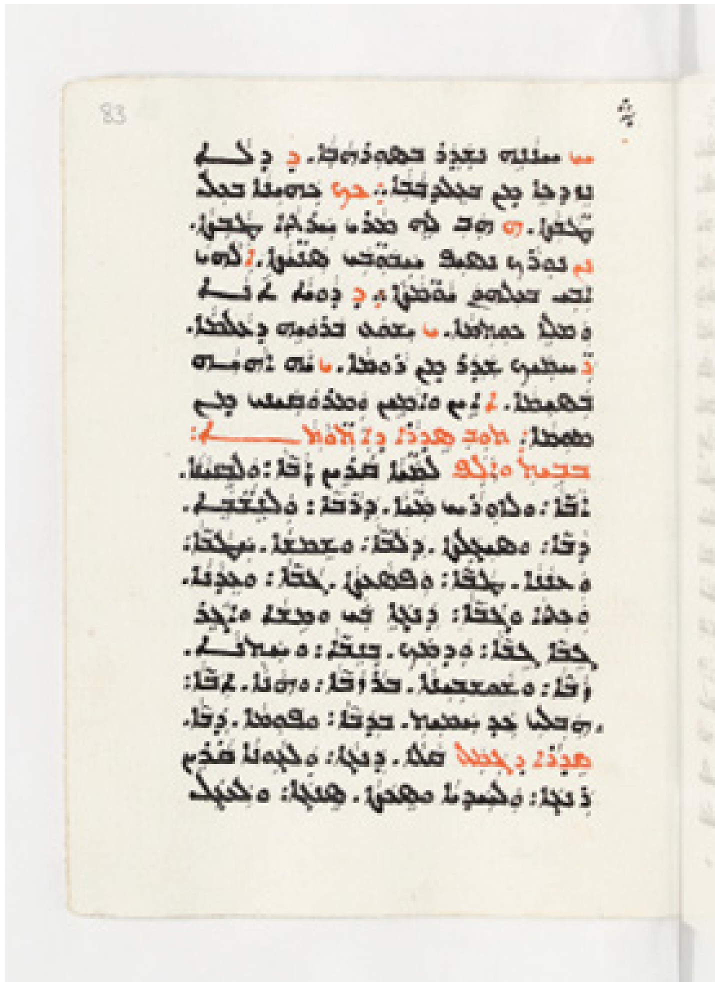
عەل کۆل: ئێننۆن ئێننێن: ژن. ژنکانا: مێر مێرانا: عەسمان. عەسمانا: (وشەرکا وهندەکێن دیتر):. دیلێە ئێوی. ئەخ دئێمەر ئاوو/ وەك دبێژیت: بابێوی: دەیکاوی. کوررێوی. ژناوی. براێوی. مروڤێوی. پەزێوی. کودانێوی. ئاغایێوی:. دیلان دێن بمیم وئالەپ مشتەلما ئەخ دئێمەر (ئەڤە ب دوماهیك د هێن ب (نا) وەکی تو د بێژی) دیلان. یێما: ئەخ من ئاوون. بابێما: دەیکاما. رەزێما. دەخلێما. مالێما. (وشەرکا وهندەکێن دیتر): وخەذ تێمەر (وکو د بێژیت) دیلهۆن. بواو ونون مێشتەلمان: ئەخ مەن دیلهۆن. یێوان. مالێوان. بچووکێوان:. (وشەرکا وهندەکێن دیتر). وخەذ تێمەر دیلخۆن. یێوا. یاوا. مرۆڤێ وا. پەزێوا. چاڤێوا. گوندێوا. (وشەرکا وهندەکێن دیتر):. دیل دێن بمیم وەونون مشتەلما (دوماهیك د هێن ب (من)): دیل. یێمن. یامن. کاغازێمن. کێتێبێمێن. هەڤیرێمن. وارێمن. زەڤیامێن. عەردێ من. بورێمن. شوێڤێمێن. طوڤێمن. پرێزامن. بێدەرامێن. ئاو (یان). جۆخینامن: دیلاخ دین بتاو وئالەپ: یێتە. یاتە. خانیێتە. بانێتە.

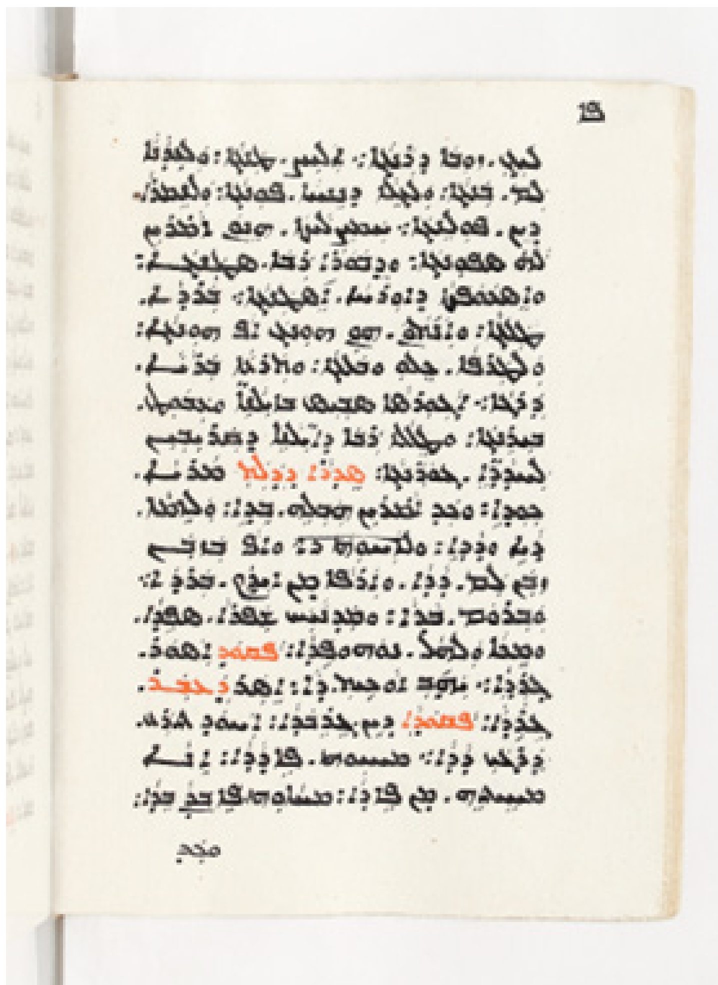
دەوارێتە. کافچکێتە. هسکۆیێتا. شکەڤێتە. لەگەنێتە. قەزغانێتە. (وشەرکا وهندەکێن دیتر):. گەرۆستە. دەستار دەستارا: ئەڤ ئار لدستارێ هێرایا: هورا: گێرا. نەی هورا و نەی گرا: هالێن دێن بنون وئەلەپ (ب دوماهیك د هێن ب (نا)): هالێن. ئەڤنا: هالێن ئێننۆن. ئەڤنەنا: ئەڤنا یاتەنا. یامەیا. یامەنا: یێتمەنا: یێتوەنا. یێتوەنا: یێوەنا. یاوانا:. هالێن ساپقان وەعلەیهێن سیم بێنیاناخ ئەححون مهاونا. وەوعی لمەریا مرەحمانا. دنەغزەر لئەححوخ شوقانا. لخۆل حاوباو وئاپ حێطیانا. بیاوما دذینا ووحرانا. دلا نێمنێن عەم حوێننانا. لحوبباخ سێولێث وەسقا هانا. ولئیقاراخ شێقلێث هان طەعنا. دئێهوێ لاخ مێتتەلمذانا. وعەمماخ ئێعبێذ عێنیانا. وەصلۆثاخ ئێهوێ حنینا. ئێن دێن تێهوێ عەل شێم مشەئلانا. شقۆل لاخ برێش هێغیانا. وەقری وئێممەر هاخەننا:. ا- ئاح حەببیوا طویوا. ب-بعی حلاپەی لمارا طاوا. ل- لی وەلخۆلمان دئێثاو علیوا.

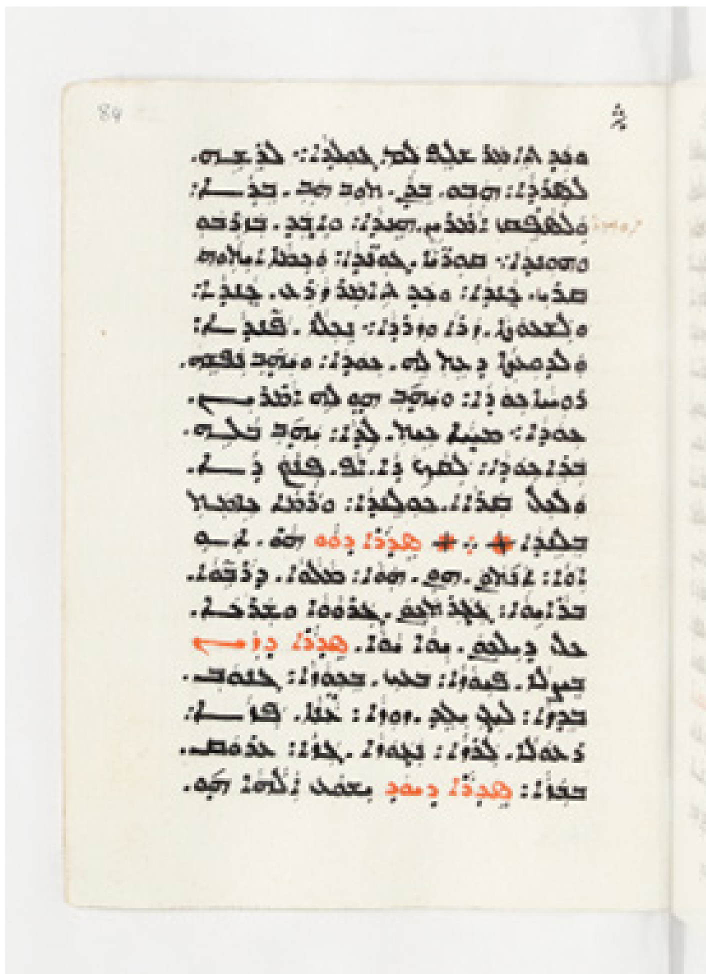
ح- حنانێهـ نشەددەر بسورهاوا. د- دلا نێزدخێ من بعێلدواوا: ک- کەهەینا بخۆ ل طاواثا. هـ- هەو لێهـ مار حەرثا طەوثا. ن- نوراخ نسیپ حەبوبەی سەنیاثە. ا- ئالاه ئاو بخۆلهۆن یەوماثا: د- داویا نا وەملێ کوثما. ی- یشۆع بارۆیێهـ دعالما. ر- رەحمەیك شەددەر من رەوما. ی- یاه ئاه یاه بەسسیما. ا- ئێن وئامێن وەمرۆقەین من موما: (و ئەڤ داخواز و نڤێژا نڤیسکار بوو، یا کو تی عەلەقەیا وێ ب مژارێ رە نینە، و ژ بەر ڤێ یەکێ نەهاتییە وەرگەراندن.)
توو سدرا دئەثواثا: بوێث و ئەلەپ (هەروەسا ڕێزبەندیا پیتان: ناڤێن ب پیتێ (ا) دیماهیك دهێن) لمەییا قارێن ئاڤا: وەلوێنیانا. ئاڤا: ولوراح مەییا. دەراڤە: وەلنێشوە. داڤە: وسیجەلتە. دەلاڤا: وشێمشا. حەطاڤا: وەعنانا. طاڤە: وەپسەعثا. گاڤا: وعدانا. وەختا وگاڤا: دەنگێ وای ومێشا وئاگر گڤێ گێڤا: وەذمەخ. بنێڤا: وحەثنا. زاڤا: وشاوشوینا. برازاڤا: وهانا. ئەڤا: هەولی کەذ حەممیث. بدەڤا: وپوما. دەڤا. (سدرا دگەمەل پیتا (گ)) قالا. دەنگا: وەلغاونا قارێن رەنگا: وەلحەدیا وسکثا. سنگا: ولەعغەل

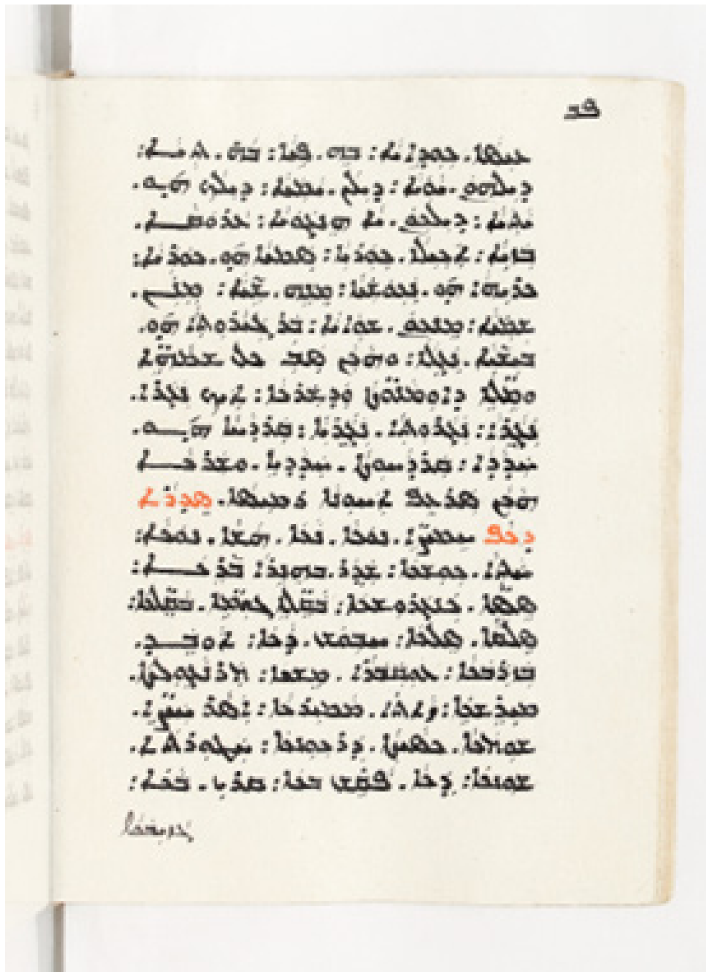
لیغ. زوبە درەنگا: ئەللیص. طەنگا: وەلعێددانا لەم. بەنگا: وەلگلا دنێنحا. پو نگا: وەلنێمرا دێن. پولنگا:. حەمێصلایتا. هێننۆن ئامرین لاە: سپونگە: ودێبۆرا رەببا. سطەنگە: وئێسکۆپتا دئورحا. سگەنگا:. بەردا. طەلگا: وئەتتۆن. هون هونگ ئاپ هونگا: وەلطەرپا. چلو و بلگە: وثەرعا بەررایا. دەرگا:. ئاغورسا سویس بئیلانێ وعەببوط. بیرێنگە: وطێللا رەبە دئیلانێ دقەرریوین لەحدادێ. گۆرەنگا: (سدرا ددەلەث پیتا (د)) ماریا. خودێ: وخەذ ئامرین هەولێهـ. بدێ: وەلئێمما. دایێ و دادێ: ولەحوی وئاپ بەزوەن زوەن لەم. دادا. وئەرپا من ئیذەخ. بەردا:. وەورۆم. بادا: ومەذناحەی شەپرا. سپێدا. ومێککا وەلهال. نۆهوپێدا: (پاقۆد داخوازی) ئەسسۆر. گرێدا:. یەو ئاوکێث. دا: ئێسسەر (دەعوەر دەمێ بووری). گێرێدا: (پاقۆذا داخوازی) دێن. گرێبدا: ئەحۆذ ترەع. دەرگی دادا:. محیو. پێدادا: ئێننا محێتێە. من پێدا: محاووی. پێ بدان بدا:

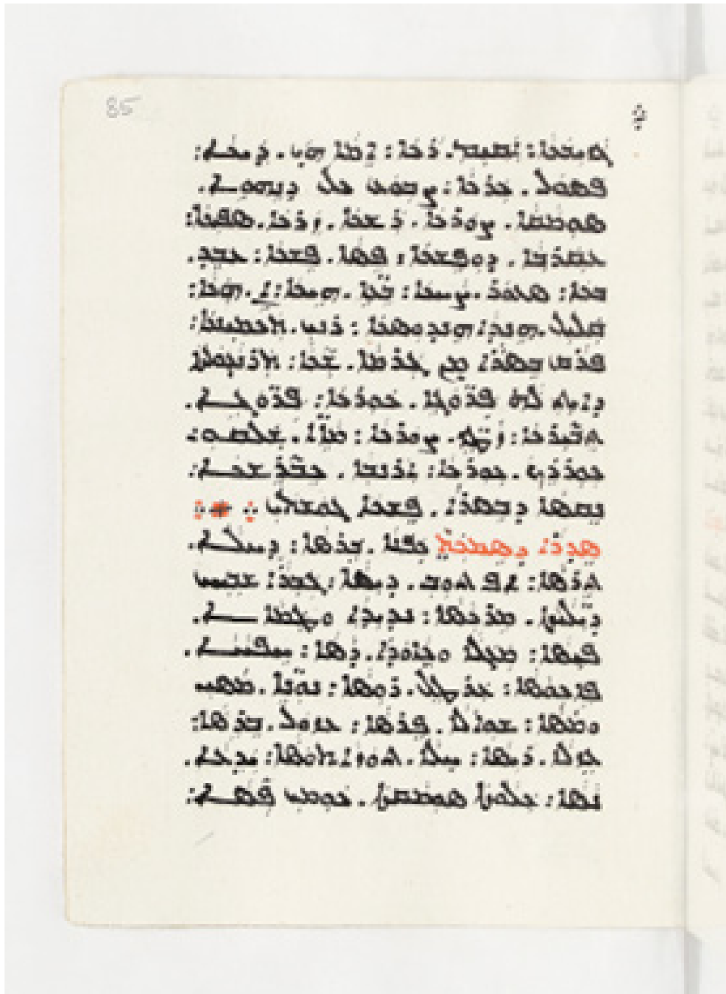
وخەذ تێمەر (کو د بێژیت) شلێپ لەم. گولدا:. لرێشێهـ. لسەردا: هەو. بدان. تو هەو. بدە:
وەلساپێق ئامرین. هێندا: وئێووەذ. بەزرەبو وهوندا:. قوریا. گوندا: وەخما ئیثاو قری. چاندا:
وخەذ تێمەر (کو د بێژیت) زارەع. چاندا: ولەشعۆتا. زەرا وزەردا:. نێخلا. فاندا: وەلدوعثا.
دعێث لێهـ. خۆدە: ویەو نەوشێهـ. روحا خۆ دا:. ویەو هو لێهـ ئامرین. خۆدا:. محا کێث.
لێدا: یەو بالێهـ. بەرێ خۆ دا: لەقاک دا. (ئاپ هەروەسا). پێناک دا. وەلخۆل قەرئا. کولندا:
وراما کێمەث بلێندا + .:. + (سێدرا دواو پیتا (و)) هاو. ئەو ئەوا: ئەتتۆن. هـون. هـەوا:
مالاوا. دراڤێوا. برائێیوا: گەگەرتخۆن. گەرواوا (وشەرکا وهندەکێن دیتر). کۆل دیلخۆن.
یێوا یاوا. (سێدرا دزەین پیتا (ز)) بصلا. پیوازا: بعی. بخوازا: کنۆ. بدزا: لیغ ئیلێد. زوزا: عانا.
پەزا: دعۆلا. لەرزا: نەگۆزا. گەزا: عرۆق. ببەزا: (سێدرا دیۆد پیتا (ی)) یشۆع ئەلاهاو.

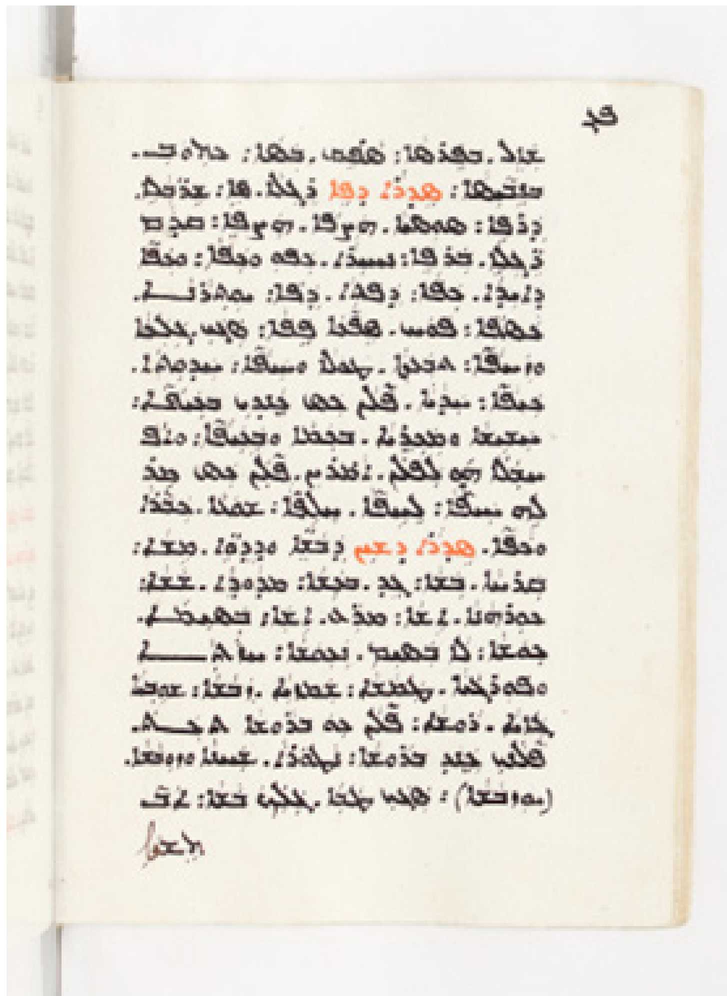
بێهـ. پێیا: باه. تێیا: دیلهۆن. یاوایا: دیلان. یامەیا: دیلاخو. یاتەیا: دیل خۆن. یا هنگۆیا. عارۆقا. بەزیا: ئەخخیلا. خوەریا: سەمیاو. کۆرەیا: کریهاو. نەخۆشەیا: مێننێهـ. ژێیا: مێننەن. شمەیا: مێنخۆن. شوەیا: بەر گەییاروثاو. بیژیا. نەغلا: وهاخان سەو کۆل شماهێ ومێللێ دئومانواثا (وەذشەرکا وهندەکێن دیتر). ئەخ (وەك) نەگگرا. نەجارا: نەگگاروثا. نەجاریا: قەرداحاو. حەدادا: قەرداحوثا. حەدادێ. (وشەرکا وهندەکێن دیتر). هاخان سەرعێپ ئەححونا رمیسا. (سدرا دکاپ پیتا (ك)) حێمصێ. نۆکا. ناکە. هاشا. نۆکا: حاثا. خوشکا: شەددەر بهنێرا ڤرێکا: سسێ. کەنگروشکە: باقێللێ گومێ. باقلکا: سلقا. سلکە. حوۆش. داکە: ئاوبێد. بەزرەبکا: عوقەبرا. مشکا: تەرناغولتا. میرێشکێ: زائتە. مامیرکا: ئەسسار حەصصێ. شوتکا. کسایثا. دەرخونکا: حەططورتا. شونکە: دەککا. پاقێش. بکە: قری. باکا:

گازی بکا: ئەققیم. راکە: ئێمماى. دەیکا: پسۆل. کەرکا: صوۆع کۆل دنێهوێ . سوماقا.
صۆرکە. رەشکە. زەرکە. سپیکە: عقەروا. دووپشکە: پێسسا. پشکە: عوێذ. بکە: سعۆر.
صاحکە: بێعێ. هێکا: ئێن. هەکا: قەللیل. هندە هندوسکە: رنی. تەخمینکە: پراق بسرا
من گەرما. ژێکا: تەرناغۆلتا. دئیثلاە پەرڕۆگێ. کورکە: پرڕۆگێ. تقیرکە: زاطێ. صۆرکا: مائێ.
شەلقو: خوررك. خورکا: ئەرنوا. کڤرێشکە: نێقسا دوێسرا. پشکا گوشتی.:. + .:. (سێذرا
دسمکەث پیتا (س)) کەپنا. برسا: دێحلا. ترسا: ئهاپ توو. دیسا: گەورا شویح دیلایاثا.
مێرخاسا: ندیذا وطەمئا. پیسا: مەگلا وچائۆدا. داسا: حێپیایا. پێخواسا: عەرطێل. روسا:
نونێ. ماسی وماسا: شوئالا. پرسا. عزۆل. برێسا: عێزلا. ریسا: حێللا. تۆزا. تۆسا: یەذعا.
ناسا: کەلاوتا سوماقتا. کومی فێسا:

شەئێل. بپرسا: ساپێق. بەسە: كثۆ. بنڤيسا: (سيذرا دپێ پيتا (پ)) رێغلا. پێ: شێرو الێ. دەرپێ: سوسيا. هەصپە. هەصپێ: قذام ريغلێ. بەر پێ: نحيرا. كەپو وكەپا: وخەپپا دئيدا. كەفا: دەپثا. دەپا: يوثرانا. كاسپا: پۆح. پێفكە پێپە: سەگگی. گەلەكا وزەحفا: تووەعثا. طۆلا وحەيفا: حەدوثا. كەيفا: حەددايا. فلان كەس چاندێ بكەيفە: حەششيشە ومەخريا. بكەمە وبكەيفا: وئاپ حوالاو لەپلان. ئامرين. فلەن كەس مێر لێهـ حەيفا: لحێفا. حلێفا: شۆعا. كەڤرا وكافە. (سذرا دشين پيتا (ش)) دەباشێ ودێدوێ. مێشا: قەرحا. بەشا: گد. بكێشا: مداوذا. شاشا: كورهانا. ئێشا: مرەع. ئێشە: بەسسيما. خۆشە: لا بەسسيم. نەخۆشا: حزاثا وپورگايا. طەماشا: شەمزيیا. زەباشا: شوحا گەيیا. راوشا: فلان خۆ براوشا تكەت. فلانی چەند براوشا: ناطۆرا. شەحنا وزوباشا. (يوزباشا): سەگگی طاوا. گەلەك باشا: ئەڤ

ئاف تشتێ چەندی باشە: راوایا. سەرخۆشا: ئوکاما. رەشا: میلا. هەشا. گرۆع. بطەراشا: شثۆق. هشا: عقەر. هلکێشا: رەعپا. لاواشا: کول گد ناگد. کێشا: (پاقۆذا داخوازی). بکێشا: حەموصا. طرشا: حەبثا. قێرشا: ناش دمەعێل نەوشێە بسەگگیئاثا ومارەع رێشێە. فلان چاندی بقەرقەشا: شەلليطا. پاشا: قذام وواثەر. پاش وپێشا: ئوکام ئەپێ بەهیتا. روە رەشا: ریە رەشە: ئەپشاثا. مێوێژە: گەژگەژتا. گێژە گێژە:

شەرکا دسێذرێ دئەثواثا دپاش بذەعطێل سیذرهێن وئاپ لی مێئنەث لی حذا مەن من کەریوث لێششانا کەرتوایا. دثەرتێن دێن من لا مذەرشوث بخۆللێە هان گمیرائیث. ومن عەملا دەعوەر من حەیل. ومن کورهانێ نەگگیرێ ومەرعێ تخیوێ دعاذێن علەی. ومن راوبە ومەملا سەگگیئا دوەيناث عالما عەل بوصارێ سەگگیئێ بهان کثاوان: شلێم ولالاها شوحا ئەممینا:

پیتێن مایێ تمام نەبون ژ ئەگەری ساخلەمیا نڤیسەری، وهەروەسا ژ ئەگەرێ زێدە ئاخفتنا جیهانێ ژ کێماسیێن پەرتووکا، هەروەکی وی بخو ئاماژە پێیدای ل دوماهیێن نڤیسینێن خو.

